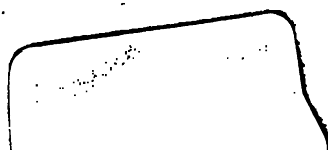

J. P. Thorpe

Kiplinger Bau

~~3~~4 1884

Sneedorffs samtlige Skrivter.

Ottende Bind.

Kiøbenhavn, 1776.

Trykt paa Boghandler Gyldendals Forlag.

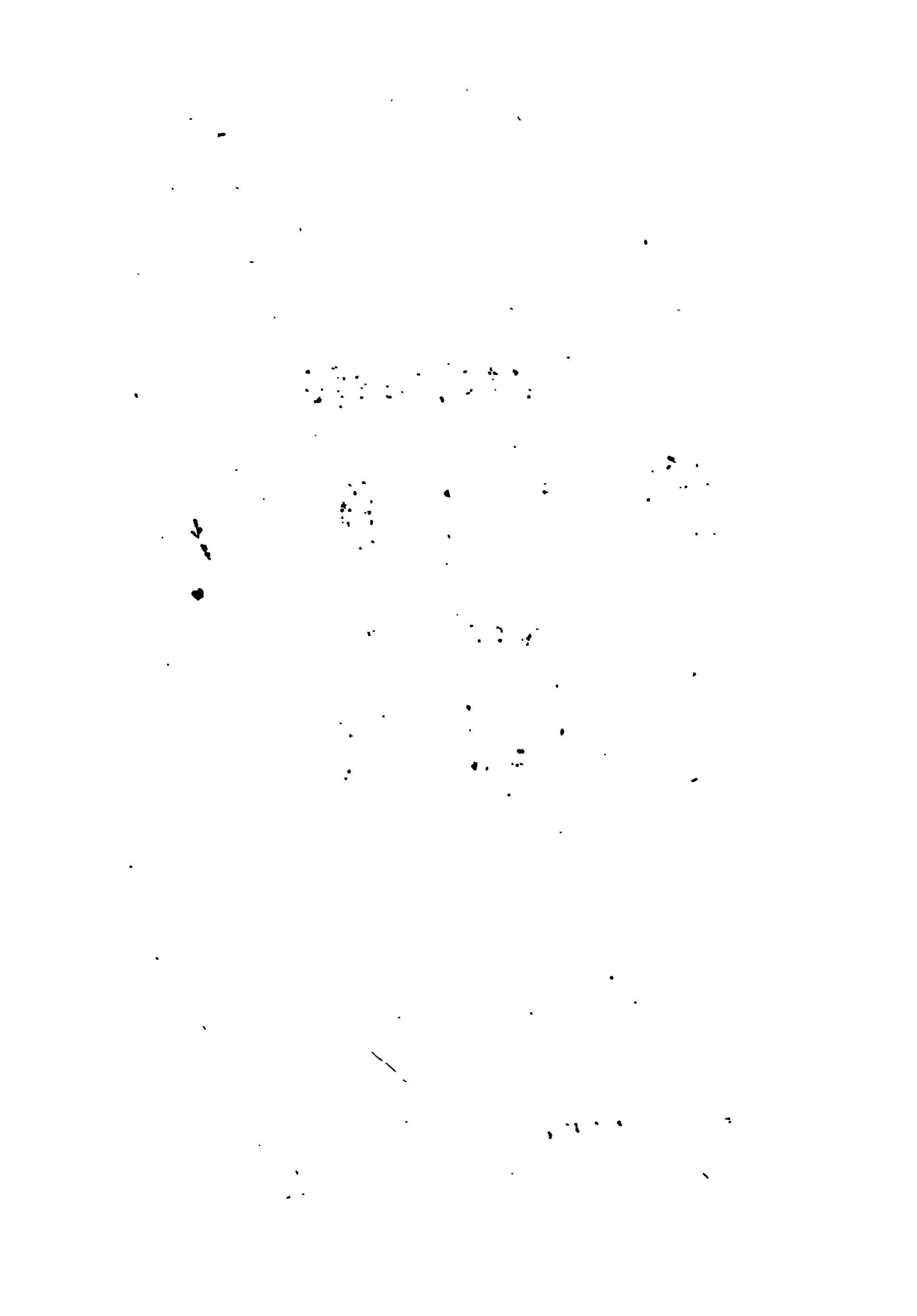

BODLEIAN LIBRARY
26
JUL
1927
OXFORD

Indhold
af
Sneedorffs samtlige Skrivters
Ottende Bind.

I. Breve.

Snee-

Sneedorffs
Breve,
og andre smaa
Skrifter.

I. Brev.

Til Læserne.

Jeg er dem saa meget forbunden for den Bevaagenhed, hvormed De har modtaget det lille Skrift, som jeg for nogen Tid siden har havt den Ære at forelegge Dem, at jeg intet heller ønskede, end at kunde jo før jo heller efterkomme min Pligt, ved at levere Dem de øvrige Dele, som jeg har lovet; det meeste deraf er allerede saa vidt færdigt, at der ikke mangler uden den oftere igientagne Prøve og Undersøgning, som jeg altid anstiller over mit eget Arbeide, og hvori jeg ikke gierne vil overile mig, da baade Materien er af saa stor Vigtighed, og jeg ved et nyt Arbeide nødig vilde forspilde noget af den Yndest, hvoraf nogle iblant Dem har givet mig større Prøver, end jeg havde ventet; men for dog ikke ved alt for langvarig en Taushed, at

 give

give Dem Aarsag til at mistænke mig for Efterladenhed i en Pligt, hvortil Taknemlighed nu har paalagt mig en nye Forbindelse, har jeg anvendt nogle af de Timer, som jeg kan spare fra saa alvorligt et Arbeide og fra andre Forretninger, hvortil den største Deel af Dagen er bestemt, paa en Brevvexling, som i Henseende til Forandring af Materierne og Skrivemaaden, har tient mig til en behagelig Tidsfordriv. Mine Læserinder (thi jeg har og iblant Dem fundet mange, som med en Lacedæmonisk Nidkierhed bekymre sig om det almindelige Beste, og som i Smukhed, Forstand og Dyd ligne den elskværdige Dame, til hvilken det næst følgende Brev er skrevet) vilde imidlertid betiene sig af denne Samling, ligesom af Ugeblade, og andre saadanne Skrifter, som formedelst Materiernes Foranderlighed, og den Korthed, hvormed de ere afhandlede, tiene Dem til Tidsfordriv, enten paa en Lystreise eller ved et Caffebord, og De kan tillige med mine andre Læsere ansee den som et Mellemstykke, hvormed jeg ønskede at kunde fordrive dem noget af Tiden, indtil jeg kan have den Ære at opvarte Dem med de andre Dele. De see let af Indholdet, at denne Samling af Breve ikke er bestemt til at tiene til Modeller, enten i et Cancellie eller i en Skriverstue; at skrive Breve, som, naar man

und-

undtager Ceremonierne i Titler, Over- og Under-skrift, ikke er andet, end at forklare sig saaledes, som det i daglig Omgang er brugeligt, en Egenskab, hvortil alene udkræves at forstaae Sproget, og at tænke tydelig, er i vore Tider bleven til en Kunst, som man har bragt i Systeme, og jeg har selv for nogle Aar siden ikke alene anvendt megen Tid paa at samle Modeller af Breve i de fornemste offentlige Forretninger, men og skrevet en Afhandling derom, endskiønt jeg gierne tilstaaer, at man af dette og andre saadanne Skrifter ikke lærer andet, end hvorledes man paa den artigste og brugeligste Maade kan kalde sig en hengiven Ven eller underdanig Tiener af en anden. Hensigten af disse Breve er ikke at give Prøver eller Modeller i denne saa meget paaraabte Kunst at skrive; en Kunst, som er meget nyttig, men som man uden andre Videnskaber og naturlige Gaver ligesaa lidt kan lære af Regler, som man ved Tænkekunsten alene kan blive vittig og klog, og ved de Rhethoriske Regler blive Poet. Min Hensigt har været, foruden den Fornøielse jeg selv har havt deraf, og hvori jeg ønskede at Læserne maatte tage nogen Deel, at forskaffe en arbeidsom Mand, som har sat sig ned her i Byen, nogen Fortieneste. At 5 Personer paatage sig at underholde et Bogtrykkerie baade med

Skrifter og Bekostninger, er uden Tvivl det dristigste Foretagende, man kan falde paa, og dersom det uden anden Hielp gaaer lykkelig af, hvad Fremgang kan vi da ikke vente for de indenlandske Manufakturer? Imidlertid vil jeg bede, at hans Arbeide og Vare maae paa det beste være anbefalet til alle dem, som ikke har Formue til at bruge andet end hiemgiort Tøi, og som holdet det ligesaa ufornødent at forskrive alle deres Bøger fra Paris, som at lade deres Uhrverker giøre til rette i Geneve.

Jeg kunde hermed ende Fortalen, dersom jeg ikke for at iagttage den sædvanlige Form af et Brev, maatte være betænkt paa en Slutning og en Underskrift. Mine Læsere! især de Herrer Cancellister, veed selv, hvor vanskeligt det er i det Danske Sprog at uddeele ret alle de Titler, som tilkomme Personer af saa adskillige Stænder, og jeg formoder derfor, at De ikke tage det ilde op, at jeg, baade for at undgaae Vidtløftighed, og for ikke at fornærme nogen, har udelukt dem af Overskriften. Dersom De vil tage til Takke med den Franske Titulatur, hvilken jeg for sin Kortheds Skyld altid har holdt meget af, og som jeg, for at fornøie vore nidkiære Sprogrensere, vil oversætte lige efter Ordene,

kan

kan jeg have den Ære at kalde mig med megen Høiagtelse

Mine Fruer og Herrer
Deres
ydmygste og lydigste Tiener
S * *

---

2. Brev.

Til et Fruentimmer.

Jeg sender Dem hermed de sidste Blade af Oversætteren, som De har forlangt med saa stor Begierlighed, endskiønt De tillige giør den Anmerkning, saavel mod dette, som mod andre saadanne Skrifter, at de opholde sig for meget med at dadle Fruentimrets Feil, hvilket har givet Dem Anledning til at troe, at Forfatterne af slige Skrifter enten maae være ulykkelige Mænd, eller og i deres Ungdom have søgt slette Selskaber; men forlad mig, Madame! at jeg deri maae sige Dem imod. Det skeer ikke af Foragt, men snarere af Høiagtelse for et Kiøn, som i denne Deel af Verden er af saa stor Vigtighed: Det store Fortrin, som Europæerne have for an-

dre Folk i Frihed og Vittighed, er en Virkning af den store Ret, som Fruentimret har iblant os; Dersom De har læst det Udtog af den Tyrkiske Gesandts Mehemed Effendis Efterretninger, som findes i den Danske Mercure, har De deraf uden Tvivl med Fornøielse merket den Forundring, hvormed denne Tyrk betragter den Høiagtelse, som man i Frankerige viser for Kiønnet; "de største „ Herrer, siger han, viser utrolige Høflígheder „ mod Fruentimret, endog af den ringeste Stand, „ saa at dette Kiøn kan giøre, hvad det vil, og „ dets Befalinger adlydes over alt." I de østlige Lande, hvor Fruentimret er indsluttet, og hvor en Printz ikke seer andre om sig, end sine Tienere, maae man naturligviis have mindre Agtelse for den menneskelige Natur, end i dem, hvor Printser fra Barnsbeen af vænnes til at omgaaes den halve Deel af det menneskelige Kiøn med Ærbødighed, hvor Smukhed og Artighed synes at ophæve al Forskiel i Stand, og hvor den største Erobrer ikke kan komme i Besiddelse af en Person, som han elsker, uden ved et frit Valg. Er det Under, at man derimod finder saa liden Vittighed i de Lande, hvor Forbindelser imellem begge Kiøn aldrig stiftes ved den Omhyggelighed, som Personer af det ene Kiøn vise, for at behage dem af det andet, men alene ved Penge eller Overmagt.

Saa

Saa meget ere vi Fruentimret forbundne, men har de ikke og derved faaet et Herskab over os, som let kunde misbruges, dersom ikke deres naturlige Mildhed blev forenet med Indsigt? Det er Fruentimret i de store Selskaber, som bestemme det meeste af det, vi i denne Deel af Verden kalder Ære; denne store Drivefier i det menneskelige Liv, om hvilken en berømt Skribent siger, at den regierer over Printser selv som en uindskrænket Monark. Den første Grundregel for Ære, er den ikke, at man bør opføre sig saaledes, at man kan behage det smukke Kiøn; og ikke sige eller giøre noget, som Fruentimret finder latterligt? Det er i disse Selskaber, at vore unge Mennesker dannes, og vi søge siden forgieves at anføre Fornuft, Religion, Love og Pligter mod nogen af de Maximer, som der ere antagne; det er forgieves at prædike mod Forfængelighed og Pragt, dersom en Mandsperson ikke kan behage Fruentimmer, uden ved sine Klæder; det er unyttigt at ville ved Love indskrænke Spil og Dueller, saalænge det første er det eneste Middel til at fornøie det smukke Kiøn, og det sidste undertiden fornøden til at agtes af det; hvad hielper det at bevise, at Videnskab, Tapperhed og Fortieneste er en Mandspersons fornemmeste Prydelser, saalænge Fruentimret alene seer paa hans Manerer og Coeffure. De seer

altsaa let, Madame! at Fruentimret med al den Fortieneste, som det har af os, dog let kan skade, endog uden at være selv meget fordærvet; det er ikke Mangel af den Ærbarhed alene, som er dette Kiøns Hoved-Dyd, men en Forfængelighed, som de undertiden selv ikke merke, hvorved de forføre andre, uden selv at være onde; og har derfor ikke de, som skrive, for at forbedre Verden, Aarsag nok til at fæste deres Agtsomhed fornemmelig paa et Kiøn, som baade har meest Underviisning nødig, og uden hvis Hielp ingen Forbedring er muelig.

De er selv, Madame! ved en god Natur og en fornuftig Opdragelse bleven et artigt og dydigt Fruentimmer, en elskværdig Kone, og en kierlig og omhyggelig Moder; men foruden disse Egenskaber, som vare nok for et Fruentimmer, dersom De ikke foruden Deres Huussager, havde saa stor Indflydelse i det Almindelige, besidder De endnu een som er rarere og større, og som De tildeels maae tilskrive disse og andre smukke Skrifter, som De har læst, jeg mener den store Fortieneste, som De har baade i og uden for Deres Huus af unge Mandspersoner, som ere blevne forbedrede i Deres Selskab, og af unge Fruentimmer, som har efterfulgt Deres Exempel. Mange af de artige Herrer, som tilforn ikke vidste andet, end at staae bag ved en Stoel, at bære en Viste

eller

eller at bringe Dem en Theeskaal, eller naar det kom høit, at fortælle Dem, hvorledes den eller den Dame var klæd, hvor høit der spilles i det Huus, og hvilken Comoedie der blev sidst opført; har nu enten lært at tale fornuftig, eller at tie indtil de lære at tale vel. De iblant dem, som har Indsigt og Smag, til at fornøie Selskabet med vittige og opbyggelige Samtaler, og som tilforn neppe torde tale af Frygt for at blive beleet, har nu den Fornøielse ikke alene at blive hørt, men og at merke, at en Mine af Dem, Madame! hvorved De tilkiendegiver Deres Bifald, giør mere Virkning paa Deres Tilhørere, end de grundigste Beviser. Hvor meget got kunde der ikke stiftes i Verden, dersom der var sat Fruentimmer af Deres Egenskaber til at forestaae alle Thee- og Spille-Borde! Men hvor stor end Deres Beskedenhed er, og hvor megen Agtsomhed De end har for Deres Kiøn, maae De dog tilstaae, at mange sidde der alene, for at lade sig see og opvarte; Ligesom Printserne i de østlige Lande, der ikke bestige Thronen for at regiere, men alene for at vise deres Pragt og Majestæt; men De har endnu en Tvivl tilbage: dersom Fruentimret, siger De, undertiden er Aarsag i Mandfolkenes Feil, saa ere vel og Mandfolkene Aarsag til Fruentimrets; vi blive deri let enige; Fruentimrets Feil komme virkelig for en stor Deel deraf, at

de fleste Mandfolk betragte dem alene som Personer, der ere skabte til at befordre deres Fornøielse og egen Nytte; de ansee dem for smukke Billeder uden Siel, som et fornødent Boeskab, der enten er til Nytte i Kiøkkenet eller til Prydelse i Stuen; endnu mere, den største Deel finder saa lidt deres Fordeel, ved at forbedre deres Forstand og deres Hierte, at de gierne ønskede at begge vare endnu mere fordærvede end de ere, og endelig, dersom disse Mandfolk kiende nogen anden Ære, end den, som de grunde paa Fruentimrets Bifald, er det den, at kunne overgaae hinanden i at fordærve et Kiøn, som de alle Øieblik forsikre om deres Kierlighed og Høiagtelse. Med saa Ord, vi fordærve dem, og de fordærve siden os; Forskiellen bestaaer alene deri, at da Naturen har givet dem mere Magt over os, end os over dem, saa er og vores Fordærvelse baade større og lettere.

Bliv derfor ved, Madame! baade til Deres og til vores Kiøns Nytte, at læse saadanne Skrifter som det, jeg har den Ære at sende Dem; bliv ved at pryde den Siæl, hvis ædle Tanker og Drifter give Deres hele Væsen, og alt hvad De foretager Dem, saa megen Yndighed, at man neppe faaer Tid til at agte paa en Skiønhed, som, hvor fuldkommen den end er, og hvor vedvarende den end maae være hos en Person, der har intet

at

at bebreide sig selv, og hvis Hierte føler ingen af de urolige og nagende Sindsbevægelser, som fortære Skiønhed mere end Alderdom og Svaghed, dog engang maae falme; det smerter mig at tænke derpaa, ikke for Deres Skyld; thi jeg veed at De har et større Haab, men for Dydens Skyld; hvor meget vil den ikke tabe, naar den yndige Gestalt, hvormed den nu er beklæd, og igiennem hvilken den uformerkt indtager saa mange Hierter, ikke mere er til. Men som De og deri overgaaer Deres Kiøn, at De uden Misundelse kan see unge Fruentimmer, som De selv har anført, voxe til for at betræde Deres Plads, saa skal De og paa en Tid, da de fleste Fruentimmer forlades af deres Tilbedere, have den Fornøielse, at beholde mange af Deres, skiønt ingen med mere Bestandighed, end den, som er med den fuldkomneste Høiagtelse o. s. v.

---

3. Brev.

Til en ung Adelsmand.

Dersom alle, der har nogen Følelse af Menneskekierlighed, maae glæde sig over at finde hos Dem, som i Tiden kan vente nogen vigtig Indflydelse paa det Almindelige, en Indsigt og

Drift, som svarer til saa høit og ædelt et Kald; hvor meget mere maae da ikke de fornøie sig derover, som har været Midler til at danne saadanne Redskaber til det menneskelige Kiøns Lyksalighed. De kan let slutte hvad jeg vil sige dermed, og endskiønt det mere maae tilskrives Deres egen gode Drift, end min Flid, om jeg fortiener noget af den Ære, som jeg tilegner mig; haaber jeg dog, at De ikke anseer den Deel, jeg tager i hvad, som anggaer Dem, for en Virkning af Egennytte; De kiender mig uden Tvivl for vel, til at troe, at min Fornøielse over Deres Lykke skulde komme af en Fordeel, som jeg ventede selv deraf, og jeg er derfor og forsikret paa, at den ikke kan forblinde Dem til at forglemme et Venskab, som er grundet alene paa Overeensstemmelse i Tænkemaade, et Venskab, som De maae dømme mig uværdig til, dersom jeg nogen Tid bruger Deres Fortrolighed til andet, end til at vedligeholde de Grundregler, hvorpaa den er bygget; vi har begge anvendt nogen Tid tilsammen, paa at betragte de fornemmeste Midler til en Stats Flor, hvorved jeg altid forstaaer de fleste Personers og Familiers Velstand; jeg har havt den Fornøielse at merke, at De ikke alene let har begrebet Midlerne, men og følt en ædel Drift hos Dem, til at befordre og opfylde Øiemerket. De har skierpet denne Drift, ved at indsee Forfængeligheden af de

fleste

fleste Begierligheder, som hindre Menneskene fra at opfylde deres Pligt, og jeg kan sige til Deres Ære, at jeg ikke har fundet hos nogen større Bestandighed i at handle efter sine Grundregler; en Egenskab, som jeg holder for at være den vigtigste for et ungt Menneske af Deres Stand; men med alt dette, min Herre! seer jeg alt for vel den Forskiel, som bliver herefter i vore Omstændigheder til, at jeg skulde være uden al Bekymring for Dem; jeg bliver i mit Studerekammer, hvor jeg anvender Tiden alene paa at oplyse og forbedre mig selv og andre; De derimod gaaer ud i den store Verden, hvor De seer alle Pligter, indtil de allerhelligste opofres for Egennytte, Dyder belees, Laster skiules under Dydens Maske; Stolthed og Dumdristighed, forenet med Hyklerie og Nederdrægtighed, stiele Belønningen fra Dyd og Fortieneste, og endelig, den falske Statskunst med en Mængde af Skingrunde ikke alene undskylde Grumhed, Vold, Herskesyge, Udsuelse, Pragt, Vellyst og alle Laster, men og at bevise deres Nytte for det Almindelige. Paa saa farlig en Reise kunde Deres Dyd let staae Fare, dersom den ikke tog undertiden sin Tilflugt til den Gudinde, som beskyttede den unge Telemaque; og søgte at styrke sig ved de Lærdomme, som indeholde Føde for Siælen; jeg vil derfor raade Dem, at, om De end ikke alle Dage faaer Leilighed til at

læse

læse saadanne Skrifter, som kan tiene til at udvide Deres Kundskab, De dog vil anvende nogle af de Øieblik, som De har for Dem selv, paa saadanne Betragtninger, som kan røre Sindet, og bevare det mod Fordervelse; og da det ofte gaaer med dem, som har en vidtløftig Læsning og stor Forraad af Betragtninger, ligesom med de, der besidde rige Magaziner, men i Mængden har ondt ved at finde hvad de søge, og ligesom de, der ofte angribes af en vis Svaghed, altid bære nogen Lægedom hos sig, som kan bevare dem derimod; saa holder jeg og for, at ethvert Menneske bør ved at overveie sine Omstændigheder, søge at finde en kort og rørende Grundregel, som han altid kan have i Erindring, og som i de vigtigste Tilfælde kan tiene til at opholde Siælens Liv, der bestaaer i en virksom Drift til at opfylde sine Pligter; jeg vilde ønske, at jeg besad Indsigt nok i den moralske Lægekunst, for at opfinde saadant et Middel mod de fornemmeste Anstød, som kan møde Dem; for nærværende Tid veed jeg intet bedre end den Betragtning: At paa hvilken Maade De søger at giøre Lykke i Verden, enten De vælger Dydens snevre eller Lasters brede Vei, viser baade Historie og Erfarenhed Dem Fodspor, som ere forskrækkelige; hvad skal trøste Dem mod denne Frygt, som følger med Æres-Poster? intet uden den Forskiel, der er i Udfaldet; misbruger

De

De Lykken, bliver De ikke alene efter Deres Fald foragtet af dem, som tilforn har tilbedet Dem, men De vil endog i en ond Samvittighed, som altid vaagner i Modgang, finde den forskrækkeligste Fiende; har De derimod brugt Deres Lykke til at giøre Godt, bliver Deres Fald ikke alene beklaget af de Gode, men og maaskee af Mængden, som sielden er saa fordærvet, at den jo viser Høiagtelse for Dyden, især naar den er ulykkelig, og De vil i den Tanke, at have vovet noget for et ædelt Øiemerke, finde en Trøst, som bedre kan føles end beskrives. Jeg vil derfor bede Dem stedse have det for Øine, som Gracian foreholder een af sine Venner: "Det er ikke nok,
„ siger han a), at træde ind i en vigtig Betie-
„ ning med alle Folkes Bifald, men det kommer
„ fornemmelig an paa at opføre sig saaledes deri,
„ at man bliver beklaget af alle, naar man gaaer
„ ud deraf; de Folk, siger han videre, som
„ saaledes ere blevne beklagede, naar de har ned-
„ lagt et Embede, ere meget rare; da baade de
„ og jeg derimod har seet mange af de Stierner i
„ Spanien, hvis Opgang har været meget mere
„ glimrende end deres Nedgang. Ved deres
„ Morgenrøde har de lykkeligste Fugle hilset
„ dem med den lifligste Sang, men om Afte-
„ nen har de ikke hørt uden saadanne, som be-

a) L'homme universel p. 104.

„ fiendtgiorde deres Fald med det forskrække„ ligste Skrig.„ Denne Betragtning er uden Tvivl tilstrækkelig til at bevæbne Dyden mod Fristelser, ikke alene i denne Deel af Verden, hvor den gielder saa meget, og hvor man sielden seer velfortiente Folk blive ulykkelige, men og i de østlige Lande, hvor Yndest alene ophøier, og Ære og Dyd saa sielden beskytter mod Fald; og til Beviis paa, at man og i de Lande kan finde Helte, vil jeg bede Dem læse Historien af Azesia, som var Vizir hos den Store-Mogol, da Thamas Kulikan giorde det bekiendte store Tog til Indien.

Dersom De, min Herre! vil have denne korte Lærdom stedse for Øine, og blive ved at bruge alle de Gaver, som Naturen og Lykken har forundt Dem, tør jeg forsikre Dem, at De ikke alene skal giøre en anseelig Lykke ved et Hof, hvor Monarken saa vel forstaaer den store Kunst at regiere, som efter en Skribents Vidnesbyrd *a*), hvis Lærdomme De har giort Dem saa vel bekiendte, bestaaer i at give Dyd og Ære Adgang til sig, og at belønne personlig Fortieneste; men det som endnu er mere, De skal leve sikker, roelig og fornøiet, i alle de Møisommeligheder, Omvexlinger og Efterstræbelser, som Lykken fører med sig, og dersom den, hvilket De altid bør forestille Dem, uden at frygte derfor,

nogen

a) *L'Esprit* des Loix Liv. XII. Chap. XXVII.

nogen Tid skulde vende Dem Ryggen, skal De finde den Belønning, som alene følger sande Fortienester, at blive endog efter Deres Fald opvartet af alle dem, som tænke saa vel, at deres Høiagtelse kan giøre Dem Ære; og hvad taber De vel ved at forlades af en Flok af egennyttige Tilbedere, som hverken har Forstand til at ære Dem eller Redelighed til at tiene Dem, og som ved deres nedrige og uvittige Hyklerie kuns beskiæmme baade dem selv og deres Beskyttere. Tænk i Deres Lykke saa ædelt, som Hertugen af Worcester, og dersom De, naar Deres Dyd kommer paa Prøve, har Mod nok til at sige som han *a*):

— — — Comment peut on croire
Qu'instruit par des Ayeux d'immortelle memoire
Blanchi dans la droiture & la fidelité
Dans le zele des loix & de la liberté
J'irois d'un lache orgueil méprisable victime,
Avilir ma vieilesse & finir par un crime.

skal De finde endog iblant dem, som ikke har været de flittigste Opvartere paa den Tid Lykken føiede Dem, mere end een Ven, som tænker lige saa ædelmodig som Arondel:

Tandis qu'on ne l'a vû, que puissant & qu'heureux
J'ai fui de sa faveur le sejour fastueux

a) I Edward III. en Tragoedie af Hr. Gresset.

Et je n'ai point grossi cette foule importune
Qui venoit à ses Pieds adorer la fortune;
Mais lorsque tous s'éloigne & qu'il est oublié
Je reviens, & voici le jour de l'amitié.

Jeg venter ikke at see enten Deres Ophøielse eller Deres Fald, men skulde jeg opleve den Tid, skal De altid finde mig iblant de faa Personers Tal, som glæde sig over Deres Lykke, uden at hykle for Dem, og som bedrøves over Deres Fald, uden at tabe noget af den Hengivenhed og Høiagtelse, hvormed jeg er o. s. v.

---

4. Brev.

Til den Samme.

De forlanger at vide Historien af den Mogolliske Minister, som jeg i mit forrige Brev har roest. Den findes i den 4. Tome af Recueil d'Observations curieuses sur les mœurs de differens peuples p. 242. Men da De maaskee ikke har denne Bog just ved Haanden, vil jeg giøre mig en Fornøielse af, at fortælle Dem en Tildragelse, som, uden at behøve megen Forbedring, kunde give en opbyggeligere Materie til et Skuespil, end mange andre, som man bruger dertil, uden at betænke,

at de Gierninger, som deri roses, efter vore Love og Religion ere lastværdige, og Heltene Personer, som ingen af vore Krigs- eller Hofmænd kan tage til Modeller.

Mirzamamuluk eller Azesia (under hvilket Navn han har været meest bekiendt) anførte den Mogolske Krigshær mod Thamas Kulikan. Han havde i Begyndelsen af Mahomed Schachs Regiering været een af de fornemmeste Ministre ved Hoffet, men da han i denne Post viste megen Nidkierhed, for at indføre Tapperhed og gode Sæder, og den Frihed, som han brugte, mishagede en Bande af unge Hoffolk, Eunuker og Damer, søgte de at styrte en Person, som opkastede sig til Dommer over de Uordener, der gik i Svang ved Hoffet. Man besluttede endelig at fængsle ham; men Azesia, som merkede dette i Tide, begav sig til sit Statholderskab, og endskiønt han havde en Hær af 40000 Mand under sin Anførsel, som alle vare ham tilgivne, opførte han sig dog stedse som en troe Undersaat af Keiseren. Han sendte ham den aarlige Skat af Provincen, og erobrede adskillige af de omliggende Lande, som han forenede med Riget.

Ved en saa ædelmodig Opførsel lærte Hoffet omsider at kiende hans Fortienester. Keiseren skienkede ham sin Naade igien, gav ham høiere Æretitler og et større Statholderskab: men hver-

ken Keiserens Naade eller hans Venners Begieringer kunde overtale ham til at komme tilbage til Hoffet, førend Perserne giorde ovenmeldte Indfald i Indostan, da han efter de indstændigste Begieringer paatog sig at anføre Krigshæren. Prindsen tog selv meget naadig imod ham, alle brave Folk ved Hoffet glædede sig over hans Tilbagekomst, og den Tillid, som alle havde til hans Forstand og Erfarenhed, giorde, at hans Nærværelse satte Mod i den hele Krigshær.

Schach Nadyr, som kiendte denne Ministers Fortienester, bad ham komme til sig, for at afgiøre de Stridigheder, som havde reist sig imellem begge Riger: Ved hans Ankomst stod Schach Nadyr op af Thronen, og sagde: "I „ seer hvor høit jeg agter Eders Person, efterdi „ jeg tager mod Eder staaende, min Kierlighed „ er ikke mindre end min Høiagtelse, sæt Eder „ ned.„

Schach Nadyr forestillede da de Besværinger, som han havde imod Mogol, men viiste sig tillige villig til et Forliig; dog forlangte han, at Keiseren af Indostan selv skulde møde ham Dagen efter og begiere Fred.

Azesia bragte dette Svar tilbage til Keiseren, og da han ikke kunde bevæge ham til en tapper Modstand, overtalte han ham dog til at *antage* Nadyrs Tilbud.

Ved

Ved denne Samling bleve begge Prindserne enige om en Fred, paa Vilkaar, at Keiseren af Indostan skulde betale en anseelig Summa Penge. Azesia gik til Dely, for at faae Tractaten underskreven; men saasnart Keiseren var kommen tilbage, blev han af nogle Vizirs overtalt til at bryde Forliget. Azesia spurgte da paa nye, om de havde Mod, til at giøre Nadyr Modstand, og da de vare ligesaa vægelsindede og forvirrede, som tilforn, gik han strax tilbage til Nadyr, faldt i Knæ for ham, og sagde:

Jeg har givet dem mit Løfte, at Keiseren skulde underskrive Tractaten, han vil ikke, og De har derfor Magt til, at giøre med mig, hvad De vil.

Schach Nadyr gik derpaa for Dely, som han uden Vanskelighed erobrede, men skaanede dog for Plyndring, efter Azesias Begiering, hvilken han stedse beholdt hos sig. Nogle ryggesløse Personer af det Mogolske Hof gav Anledning til en bedrøvelig Hændelse: de raabte i Drukkenskab paa Gaden, at Schach Nadyr var død, og ophidsede derved Pøbelen, til at angribe Persianerne; men disse bleve ved Nadyrs gode Anstalter i en Hast samlede og dæmpede Oprøret, hvorpaa Nadyr gav Befaling til at plyndre Byen, og stikke den i Brand.

Azesia giorde da sit Fæderneland den sidste Tieneste. Han gik til Nadyr, og da han tog med særdeles Naade imod ham, faldt bemeldte Minister i Knæe, og med Taarene i Øinene sagde: Prinds! hvor kan jeg med nogen Fornøielse nyde den Naade, som De beviser mig, saalænge jeg seer mine Landsmænds Blod strømmeviis flyde paa Gaderne; lad mig døe med dem. De Millioner af Ulykfalige, som I opofrer for eens og nogle faaes Forseelse, ere ei mere skyldige end jeg. Frygter I ei at Himlen vilde lade denne Moschee falde ned paa Eder? Er der Billighed i Eders Hevn? Skal en heel Bye lide for nogle faa Personer? Giv mig Tilladelse til at opsøge de Skyldige, og jeg skal overlevere Eder dem af min egen Slægt og Familie, som ere Skyld i Nationens og Rigets Ulykfalighed.

Schach Nadyr lod sig bevæge af denne Tale, og gav Befaling til at skaane Byen. Azesia udleverede efter Befaling de Skyldige, og han skaanede ei sin egen Familie. Nadyr fattede og derfor saa stor Høiagtelse for ham, at han tilbød ham Kronen af Indostan; men Azesia var for ædelmodig til at imodtage den. Han stiftede et Forliig imellem begge Prindser, hvorved Nadyr, efterat have bemægtiget sig de største Skatter, satte Mahomed paa Thronen igien, dog med de Vilkaar, at han skulde give

Azesia

Azesia den næste Rang efter sig, og intet foretage, uden hans Raad.

Dette er et kort Udtog af en Historie, som De finder vidtløftigere beskreven paa det anførte Sted; jeg tvivler ikke paa, at De jo er enig med mig i at prise den Regent og det Land lykkelige, som eie en Azesia; men, hvad er det vel i hans Caracter, som rører Dem meest? er det hans Krigsvidenskab eller hans Statskunst? De veed, hvorvidt de østlige Nationers Indsigt i begge Dele gaaer; dersom Mazarin og Conde havde været født i Indostan, havde de vel ikke vidst mere deraf end han, og er det ikke lige saa troeligt, at dersom Azesia havde levet paa et Sted, hvor han havde fundet lige saa stor Leilighed til at dyrke sin Forstand, som disse store Mænd, havde han brugt den ligesaavel som de? dersom De tager den Forskiel bort, som Fødsel og Lykke har giort imellem dem, kan de maaskee i naturlige Gaver have været lige, og om de end ikke var det, beholdt dog ikke Azesia et Fortrin i Deres Høiagtelse? fandt de ikke noget baade ædlere, større og rarere i hans Character; men hvad kan dette vel være, uden hans Dyd, hans Bestandighed i at øve den, og hans Ædelmodighed i at opofre alting for sin Pligt. Conde, den store Conde, var ikke sin Konge og sit Fædreneland troe, uden saalænge han var i Naade, og

Mazarin, som midt i sin Landsflygtighed havde regieret Hoffet, kom tilbage i Riget, ikke som Minister, men som en Regent, der med bevæbnet Haand tager sine Lande igien i Besiddelse. a) Mener De vel, at nogen af dem havde Hoihiertighed nok til at afslaae en Krone? det er altsaa Azesias Dyd, en Egenskab, som Lykke, Clima og udvortes Omstændigheder har mindst Deel i, og som en høi Siel mere kan tilegne sig selv, end nogen anden; en Egenskab, som, hvor den findes, tillader ingen af alle Naturens og Lykkens Gaver at være unyttige, og det, som er mere endnu, end alt dette, bruger dem alene til et ædelt Oiemerke; det er den, siger jeg, som giør Azesia til saa stor en Mand i vore Øine, og som vil giøre Dem, min Herre! endnu større end ham, dersom De med lige saa stor Nidkierhed vil betiene Dem af det Fortrin, som Forsynet har givet Dem, ved at lade Dem fødes i en Deel af Verden, hvor De finder meget mere Leilighed end han, til at øve og bruge Deres Gaver. Jeg forbliver &c.

5. Brev.

a) Er Voltaires Ord i Siecle de Louis XIV.

5. Brev.

Til en ung Skribent.

Den Prøve, som De har sendt mig af Deres Øvelse i at skrive, er saa vel udarbeidet, at jeg holder det for min Pligt at opmuntre Dem alt hvad jeg kan, til at fare fort i et Foretagende, hvortil De allerede har saa store Gaver, og hvori De ved en vedvarende Flid vist kan indlegge selv megen Ære, og giøre det Almindelige stor Nytte; jeg finder i den korte Afhandling om C * * * saa rigtig og skarpsindig en Tænkemaade, saa mange Spor af en flittig og vel anbragt Læsning, saa vittige og beqvemme Indfald, og saa ziirlig og rørende en Skrivemaade, at jeg ikke, uden at misbruge Deres Tillid, kan besvare Deres Brev paa den Maade, som De forlanger, ved at anvise Dem de fornemste Regler, som man maae kiende, for at kunde skrive vel. Jeg har Aarsag til at troe, at De kiender dem alle, ligesaavel som nogen anden, og om De end ikke skulle have en ordentlig og kunstig Theorie nok deraf, for at bringe dem i System, har De dog, ved at læse gode Skrifter, og ved at øve sig selv i at skrive, truffen den gode Smag fuldkomnere, end den kan læres af Reglerne alene: Ligesom det i Malerkunsten ikke saa meget

kom-

kommer an paa Reglerne, hvilke baade snart ere sagde, og snart lærte, som paa Beqvemhed til at treffe det Naturlige, og paa Lyst og Taalmodighed til at øve sig efter gode Modeller; Gaver, som den største Mester med alle Kunstens Regler kan ligesaa lidt give andre, som han kan give dem, der ere fødde Blinde, deres Syn; saa giør og Reglerne det mindste til at skrive vel; men det kommer fornemmelig an paa Vittighed til at opfinde, Skiønsomhed til at dømme, en riig og levende Indbildningskraft, en villig Hukommelse, og endelig paa en naturlig god Smag, hvilke Gaver alle skierpes mere ved gode Bøgers Læsning, og ved egen Øvelse, end ved alle Rhethoriske Regler, der alene ligesaa lidt kan give Dem Smag og Færdighed i at skrive, som De, ved at læse eller høre Reglerne af General-Bassen, kan faae det, man kalder Gehør; og da Natur og Flid saa rigelig har forsynet Dem med disse Gaver, veed jeg intet at raade Dem, uden at fortfare i at bruge de Midler, hvorved De allerede har opnaaet saa høi en Grad, og ganske vist uden al anden Hielp kan bringe det til Fuldkommenhed. Bliv ved at læse gode Bøger af saadant Indhold og Skrivemaade, som De finder meest Lyst og Beqvemhed til; men for alting tænk selv, læs ikke for at læse eller huske alt, hvad urimeligt andre har tænkt eller sagt, men

alene

alene for at fatte og beholde saadanne Ting, som kan oplyse og opbygge; bind Dem ikke saaledes til andres Ord, Tanke- eller Skrivemaade, at De derved taber Færdighed og Bestandighed i den, som er Dem meest naturlig; søg at giøre alt, hvad De læser, til Deres eget, og for at bringe det dertil, maae De ikke giøre Dem saa megen Umage, for at beholde Ordene, som for at give Tankerne en nye Tydelighed og et nyt Liv i Deres Forestilling, og at udtrykke Dem paa saadan en Maade, som kan røre og indtage Dem selv meest, og da De skriver i et Sprog, som endnu ikke er dyrket nok til at have Overflødighed af Skrifter, som De kan tage til Modeller, saa vælg iblant fremmede Sprog det, som, i Henseende til Stilen, har meest naturlig Overeensstemmelse med Deres eget, og dersom De er af samme Tanke som jeg, at denne Egenskab fornemmelig findes hos det Franske, saa øv Dem i at oversætte saadanne Stykker, hvori De finder meest Ziirlighed og Eftertryk; og som tillige passer best til den Skrivemaade, som falder Dem naturligst. Men foruden alt dette, som de uden Tvivl allerede selv har forsøgt, maae jeg give Dem et Raad, hvoraf jeg troer, De vil finde den allerstørste Nytte, ikke alene til at skrive og tænke vel, og saaledes at De fortiener Roes, men og til at skrive og tænke med Nytte og Opbyggelse:

gelse: Stræb ved Læsning og Betragtning fornemmelig at forskaffe Dem den store Gave, som saa faa Skribentere har havt, et ædelt Hierte, og vær forsikret paa, at De deri vil finde den rigeste Kilde, baade til ædle Tanker og ædle Ord. Lad Lyst til Sandhed regiere Deres Forstand; lad Følelse af Dydens Skiønheder indtage Deres Indbildning og røre Deres Hierte; og lad Menneskekierlighed føre Deres Pen; og jeg vil forsikre Dem, at den samme Engel eller Aand, som gav Socrates saa rørende og overbevisende en Veltalenhed, skal lære Dem det ædle, indtagende og fornuftige Sprog, som forgieves søges af dem, der enten ikke føle hvad de sige, eller sige andet end de burde: Ingen Frygt eller Tvang kan qvæle en Skribent saa meget, som et følesløst Hierte, en ond Samvittighed og en umaadelig Begierlighed efter Roes; og ingen Ære eller Belønning opmuntre ham saa meget, at jo den indvortes Følelse af de Sandheder han siger, af de Sindsbevægelser han vil opvække, og af den Nytte han derved kan stifte, give ham endnu mere Kræfter, Mod og Munterhed til at skrive, og hvor er det mueligt at skrive saaledes, at man kan røre andre, saalænge man ikke kan tænke saaledes, at man røres selv: En Skribent, hvor lykkelig han end er, formaaer dog sielden at opvække hos andre en Passion i den samme Grad,

som han selv føler den, og hvor meget mindre maae han udrette, naar han selv intet føler deraf; en Tragoedieskriver venter forgieves at bevæge sine Tilskuere til Graad, dersom han selv ikke har fældet en Taar, ved at tænke paa den sørgelige Hændelse, som han beskriver; og dersom Indbildningen alene formaaer at sætte en Skribent og hans Læsere i Bevægelse, hvad maae da ikke Sandhed og Dyd udrette hos Dem, som har fattet det ædle Forsæt, at opofre sig til Deres Tieneste: Dersom De vil følge dette Raad, min Ven! skal De ikke alene finde Deres Arbeide lettet, og indlegge Dem megen Ære og Roes dermed, men De skal endog takke mig derfor i en Time, da en stor Deel af vores Videnskab ikke mere nytter os, og al Verdens Ære, Roes og Belønning ikke kan trøste os; af alle de Synder, som kan plage os i vores Dødstime, er vel ingen forskrækkeligere, end den Forargelse man har givet ved Skrifter: andre Synder kan undskyldes med en naturlig Tilbøielighed, med en Fordeel eller Nødvendighed, de fleste ere begaaede med Ord eller Gierninger, som forglemmes eller uddøe tilligemed Personen; de som ere forargede dermed, ere ofte ikke flere, end at jo Fortrydelsen kan blive dem bekiendt, og den Forargelse, som er givet dem, derved udslettes. Men kan den Fornøielse, som en Skribent har

fundet i et Indfald, hvorved han har skadet Sandhed og Dyd; kan de Fordele, som et almindeligt Biefald tilveiebringer en Skribent, og som gemeenlig ere de ringeste, hvormed noget Arbeide i Verden belønnes; og endelig, kan i en Sag, som beroer saa meget paa menneskelig Frihed, nogen foregiven Tvang eller Frygt være tilstrækkelig til at undskylde en Forargelse, som vi har begaaet ved at tale, da det stod i vores Magt, om ikke altid at sige Sandhed, saa dog i det mindste at tie. Men hvor maae ikke saadan en Skribent grue for Døden, naar han betænker, at han med saa modtvillig en Synd har forarget en stor Deel af det menneskelige Kiøn, ikke alene i den Alder han lever, men og saalænge hans Skrifter ere til, og at jo meer udødeligt et Navn han efterlader sig paa Jorden, destostørre er hans Fordømmelse. De, som ved Erobringer, Undertrykkelser, Overdaadighed, Vellyst og Uretfærdighed begaae Forargelse, befordre dog, som oftest, dermed en Egennytte, som er anseelig for Verden; men hvad vinde de, som misbruge deres Pen til at hykle for saadanne Laster, til at forsvare og undskylde dem, hvad vinde de uden et forfængeligt Navn, som tillige med deres Skrifter foreviger deres Synder. En Skribent derimod, som i det Øieblik, da man sielden hykler for sig selv, kan giøre sig det Vidnesbyrd: at

at han har skrevet, for at giøre nyttige Sandheder klare, og for at giøre Dyden behagelig; og som har Aarsag til at formode, at han dermed har fornøiet mange, forbedret nogle, forarget ingen, og ikke fortørnet, uden dem, som begaae modtvillige og skadelige Laster; med hvilken Fornøielse maae han ikke gaae Døden i Møde, og see Tiden omverlet med en Evighed, hvori hans Fortienester af det menneskelige Kiøn blive ligesaa udødelige, som hans Navn og hans Skrifter; men dette var endda lidt for al den Møie, som det koster at tænke og skrive vel, dersom han ikke tillige vidste noget, som kunde forsikre ham om Udødelighed for en Siæl, som for at kiende Sandhed og opbygge andre, ikke har givet sig Tid til at nyde Livets Fornøielser, og som, hvorvidt han end har bragt det i Kundskab, dog kuns i et meget dunkelt Speil har betragtet den evige og uudgrundelige Viisdom, til hvis Beskuelse han er skabt.

Bliv ved, min Ven, med en formistig og hellig Iver at betragte denne Original til alle Fuldkommenheder igiennem det Speil, hvori De her seer ham, og vær forsikret paa, at naar hans Billede ved en tydelig og levende Kundskab er indprentet i Deres Siæl og i Deres Hierte, vil De derved vinde en stor Færdighed, til at tale og skrive værdig om alle de Skiønheder i Naturen og Kunsten, som har deres Udspring af denne evige Viisdoms Kilde, og De skal i Deres Arbeide daglig erfare Sandheden af

den dyrebare Regel, som en sindriig, men tillige dydig Skribent har efterladt sig: at høie Tanker komme fra Hiertet a). Jeg forbliver ꝛc.

---

6. Brev.

Til Stokholm.

De ønsker at vide, af hvad Aarsag man her viser saa liden Høiagtelse for en Skribent, der uden for Landet og især hos Dem er saa berømt, som vores Holberg; jeg vilde ønske, at Aarsagen var den, som De formoder, og som enhver naturligviis maae falde paa: at hans Exempel og Opvækkelse har frembragt en Mængde af nyere Skribentere, som overgaae ham i Stiil, Smag, Rigtighed og Skarpsindighed, og som i Stedet for at udbrede sig i saa mange Dele af Videnskaber, som han, har opnaaet større Fuldkommenhed, ved at arbeide i et eneste Slags. De venter altsaa, min Herre! at finde hos os en rigtigere Historie og fuldstændigere Beskrivelse af Riget; Comoedier i en finere Smag; moralske og

a) Les grandes pensées viennent du Cœur, en Tanke af Mr. Vauvenargues; hvis Character beskrives af Voltaire i hans Lovtale over dem, som døde i Krigen 1741.

og philosophiske Skrifter af mere Dybsindighed og over Materier, der ikke ere saa almindelige, som en Deel af dem, der findes i Holbergs Skrifter; Sammenligninger, der mere nærme sig til Plutarks fine Skrivemaade; Helte-Digter af et ædlere Slags, end Peder Paars; og endelig mere Reenhed, mere af det Høie, Indtagende og Eftertrykkelige i vores Stiil. Men, om det og var saa, min Herre, veed jeg dog ikke, om Efterkommerne derfor vare berettigede til at ringeagte en Skribent, som endog, naar Videnskaberne hos os vare bragte til den høieste Spidse, maae ansees for Fader til den gode Smag, og som neppe har efterladt sig en Deel af det, man kalder de smukke Videnskaber, hvorpaa han jo ikke alene har givet Nationen Smag, men og bragt det selv høiere, end til det man kalder maadeligt. En Fuldkommenhed, som jeg ikke veed, om en Skribent i noget Land kan rose sig af, og som vores, baade her og hos Eder saa berømte Latinske Poet saa net har besiunget i følgende Stropher:

Hic ille est, cujus Calamô Sapientia, Jurà
Ingenium atque acres enituere sales.
Dum Patrium emendat, delectat & instruit orbem
Vix alius scripsit plus meliusque simul.

Sæt, at han i Historien ikke har skrevet som Pere Daniel, eller som Eders Dahlin, at han i

sine moralske og politiske Skrifter ikke kan lignes ved Montesquieu, Voltaire, eller Greven af Tessin, saa maae De dog tilstaae, at han i det Comiske, som var hans Styrke, er kommet den Model meget nær, som han har foresat sig at efterligne, jeg mener Moliere; thi at Personerne ikke alle ere af de ædleste Slags og Skrivemaaden ikke overalt saaledes som Ærbarhed og en fiin Smag udkræver, er en Bebreidelse, som man og med ligesaa god Grund kan giøre denne store Franske Skribent, og som man maae giøre enhver, der skriver i et Land førend Smagen endnu er forbedret. En Comoedieskrivers Kunst bestaaer, ligesom en Malers, i at efterligne Naturen, og han fortiener ligesaavel Berømmelse, naar han er lykkelig i at træffe et grimt og hesligt Ansigt, som, naar han maler en Venus eller Adonis. Hvor meget end Smagen siden Molieres Tid har forbedret sig, er den dog endnu ikke fiin og fornuftig nok til, at saa ærbar og streng en Tilhænger af Dyden, som des Touches, kan finde almindeligt Bifald. Plutus og Artaxerxes kan tiene til Beviis, at Forfatteren af Jule-Stuen, og den politiske Kandestøber, havde valgt ædlere Characterer, dersom han paa den første Danske Skueplads havde fundet lige saa fiin en Smag, som paa den sidste. Efterat have arbeidet i saa mange Ting, og med den Lykke i

nogle

nogle, er det da Under, om han i eet Slags ikke har naaet den Fuldkommenhed, som man har Ret til at forlange af en Skribent, der gier det alene til sin Hoved-Sag? Man beskylder hans Historie for Mangel af Rigtighed og Fuldstændighed, men bliver det dog ikke altid den første Historie i Norden, som man kan læse uden Væmmelse? Er Stilen ikke uendelig mere flydende, end man kunde vente af Hvitfelds Efterfølgere? De fornemmeste Tildragelser, viiste i deres Oprindelse, Sammenhæng og Følger, Caractererne af Personerne rigtige og overeensstemmende, og endelig Anmærkningerne baade sindrige og skiønsomme. Hvem læser ikke heller en Levnets-Beskrivelse af een af vore Konger i nogle faa Blade af Holberg, end i mange Foliant-Bind, hvor Historien er samlet i en blot chronologisk Orden, uden Sammenhæng, Stilen tvungen, og ved idelige Igientagelser og uskiønsomme Anmærkninger kiedsommelig at læse; især naar der i saadant et Værk hverken findes nye Efterretninger eller nye Beviser, som svare til Størrelsen af Skriftet, og belønne den Umage, man har havt med at giennemlæse det? Jeg kan derfor ikke nægte, at jeg jo, tillige med mange andre af mine Landsmænd, ønsker en fuldkomnere Historie af Dannemark, end den Hr. Holberg har leveret, men det er ikke i den gamle, det er i den nyere Historie, at jeg finder

den Mangel, som man har saa stor Aarsag til at beklage. Den Deel af Historien, som gaaer indtil den Oldenborgiske Stammes Regiering, er af saa mange Skribentere udført, og Holberg har saa vel brugt dem, at en anden efter ham ikke kan giøre meget andet, end forandre Ordenen, forbigaae nogle Omstændigheder, som ikke synes at være saa mærkværdige, især for Fremmede, udelukke eller forbedre hist og her nogle Talemaader, som ikke ere ædle og udsøgte nok for en Historieskriver, og endelig, at tilsætte nogle faa, og for den største Deel lidet betydelige Anmærkninger, som andre, der har skrevet efter Holberg, har giort. Men alle disse Forandringer give ingen Ret til at foragte Holberg, saalænge man i den nyeste, vigtigste og endnu ei fuldkommen udarbeidede Deel af Historien ikke har udrettet noget: et Arbeide, som for de Aarsagers Skyld, som Holberg selv har anført, og som hans Efterfølgere maae tilstaae, nemlig Mangel af Efterretninger, er saa vanskeligt, at en Skribent, som vil giøre det alene til sin Hoved-Sag, kan sin hele Livstid, og med al den Hielp, som andre kan giøre ham, neppe udrette det, som Historieskrivere af andre Riger med mindre Tid og Møie har giort. Er det Under, at Pere Daniel har skrevet en mere rigtig og fuldstændig Historie af et Land, som i Betragtning af dets

Stør-

Størrelse og Indflydelse, maae indeholde mange flere Mærkværdigheder, og hvor ikke alene Skribenterne har været flittige til at optegne alt, men hvor man og finder de fleste og vigtigste Tildragelser, oplyste ved Breve og Efterretninger fra Generaler og Ministre, som ikke alene ere giemte, men og ved Trykken offentlig bekiendtgiorde: hvor stort et Lys vil det ikke give, ei alene i Eders Lands, men og i vor hele Alders Historie, dersom det Haab bliver opfyldt, som De har givet os, om at see Historien af en Ministers Underhandlinger, der giør Eders Nation saa stor Ære, skrevet med hans egen Haand. Jeg er forsikret paa, at ligesom vores Holberg har tient ikke alene sine Landsmænd, men og Eders Skribentere, til Opvækkelse, saa vil og saadant et Original-Skrift i Tiden opmuntre vores Store til, at efterlade sig lige saa ærefulde og uforgiengelige Monumenter; naar jeg betænker den Flid, som man anvender baade her og hos Eder, paa at bringe gamle og vigtige Efterretninger for Lyset, og at undersøge Landets Beskaffenhed, hvilken Glæde er det da ikke, at see begge Nationer paa een Tid at arbeide paa at kiende deres Lande, berige deres Historie, og aflegge den latterlige Frygtsomhed og Taushed, som har hindret dem fra at kiende sig selv, og at blive kiendt af andre. Men hvortil nytter det i

et Brev til Dem, min Herre! at vilde forsvare en Skribent, for hvilken baade De og Deres Nation viser saa megen Høiagtelse? De tænker uden Tvivl, at det skeer, for at undgaae at svare paa det Spørsmaal, som De har giort mig; og jeg kan ikke heller nægte, at De jo dermed har giort mig meget forlegen; jeg vil lige saa nødig beskylde mine Landsmænd for Utaknemlighed, som forringe en Mands Ære, der har saa stor Fortieneste af Nationen, som jeg giør mig en Ære af at have være yndet af, og som paa mere end een Maade har forbundet mig og mange flere til en evig Taknemlighed. Men hvoraf veed De, min Herre! at han har tabt sin Høiagtelse iblant os, hvem er det, som forringer ham? Har ikke vores store August, kort for hans Død, givet ham den største Prøve af sin Naade, som en Person af hans Stand kunde vente? Er hans Navn ikke udødeligt i een af de nyttigste Stiftelser i Riget? De Store i Landet, har de vel misundt ham hans Lykke, eller og meget mere anseet det for en Ære, at Regieringen derved har viist, at Høihed og Stand har sin Oprindelse af Fortienester; og hvem kan have mere deraf, end en Person, som med saa god Grund kan rose sig af, at have forbedret et heelt Folks Sæder og Smag? Er der nogen, som har stødt sig derover, er det ikke

fordi

fordi de holde ham uværdig til den Belønning han fik, men fordi de troe, at han endnu maaskee havde indlagt større Ære, dersom han havde ladet sig nøie med Titel af offentlig Lærer, en Titel, som betyder meget, naar den bæres af en Mand, som fortiener den saavel som han; men hvem er frie for alle Skrøbeligheder? hvem har mindre paastaaet at være det, end han? og hvor skulde den fornemste Deel af vores ærekiære Nation kunde holde sig berettiget til at foragte en Mand, fordi han bar Titel af et Gods, som han selv, ved Arbeide og Sparsomhed, havde fortient, og som han, efterat have forhvervet det, ved at tiene det Almindelige, uden at nyde selv meget deraf, skienkede igien til almindelig Nytte; dersom denne Forfængelighed er lastværdig, hvilke ere da de store Gierninger, som ere frie for Forfængelighed, og hvorved man mener at kunde fortiene Titler og Ære, naar saadan en Adkomst ikke engang maae holdes for at være god nok? Hvad Resten af Nationen angaaer, da haaber jeg, at det, som jeg i det Foregaaende har sagt, enten til hans Roes eller til hans Undskyldning, kan overbevise Dem om, at der i det mindste ere nogle, som endnu agte ham høit. De andre ere enten Læsere eller Skribentere; af de første have nogle begyndt med Holbergs Skrifter, men endt siden med andre, som ere skrevne i

bedre Smag, og derfor ikke sat Priis nok paa deres Lærer. En stor Deel er, saavel her som hos Eder, saa indtagen af alt fremmed, at det er ligesaa forgieves at ville spørge om Aarsagen, hvorfor man ikke agter en indenlandsk Skribent, som hvorfor man forskriver Moder fra Paris til Kiøbenhavn og Stokholm. Hvad endelig vores Skribentere angaaer, da som de visselig endnu ikke har Aarsag til at foragte ham, saa kan jeg og forsikre Dem, at de, hvis Domme ere af nogen Vigtighed, indsee alt for vel, hvor vanskelig en Sag det er, baade at opbygge og fornøie sine Læsere, til at de skulde vente sig enten hans Lykke eller Bifald. Udskudet af Læsere og Skribentere vil jeg ikke tale om; thi som disse i alle Lande udgiøre den største Hob, saa veed De og selv, min Herre! at der altid iblant dem findes nok af de Harer, som ikke undsee sig ved at springe over en død Løve.

Jeg forbliver o. s. v.

7. Brev.

Til en fornemme Mand, om den unge Adels Opdragelse.

Iblant mange andre Egenskaber, som Deres Velbaarenhed besidder, har jeg altid, med en særdeles Forundring og Hoiagtelse, betragtet den Lyst og de Gaver, som De har til at anføre og forbedre unge Mennesker, og som bevæger Dem til, med saa megen Nidkierhed og Taalmodighed, at arbeide paa den tilkommende Alders Lyksalighed, endskiønt De, ved høiere og alvorligere Forretninger, allerede har giort Dem saa fortient af den nærværende. De unge Folk, som ved Deres Omgang og Raad ere blevne dannede, udgiøre allerede en saa artig og haabefuld Forsamling, at man kan ansee den, som en anseelig Plante-Skole til de vigtigste Betieninger i Riget. De lader det ikke være nok, ved Deres Formaninger at forbedre de Unge, men De har og, ved Deres Raad og Exempel, bevæget mange Forældre, til at iagttage deres Pligter i Opdragelsen bedre end tilforn, ved at forestille dem, at det Haab om høie Embeder, som Fødsel og Stand giver visse Familier frem for andre, er grundet paa en fornuftig Brug af den Formue, som de besidde, til at give deres Børn bedre Op-

dragelse, og paa den Drift til Ære, som fortiente Forfædres Navne og Exempel, bør opvække hos veloptugtede Børn: og ligesom Nytten af Familiers Anseelse og Rigdom ikke kan opnaaes, uden hvor baade Forældrene efterkomme deres Pligt, og det Haab tillige opfyldes, som skal bevæge unge Mennesker til at giøre sig værdige til Æres-Poster; saa mangler det ikke heller, at jo de, som fortiene gode Vidnesbyrd af saa oplyst og upartisk en Dommer, som D. V., finde en Belønning, som svarer til deres Fortieneste. Men endskiønt det fornemste i unge Menneskers Anførsel kommer an paa at danne Hiertet, ved at give dem Følelse af Ære og Dyd, og paa at vænne dem til det udvortes artige og behagelige Væsen, uden hvilket Dyd og Fortieneste sielden giør enten Lykke eller Nytte i Verden, hvortil ingen kan have større Gaver, end D. V.; saa dog, siden man til alle Forretninger maae have Videnskab, førend man kan faae Erfarenhed, giver og D. V. dem, foruden Leilighed til at belæres af deres egen Indsigt og Erfarenhed, Raad i Henseende til deres Studeremaade. Og da D. V. baade selv har mærket adskillige Mangler i den Underviisning, som unge Mennesker pleie at faae saavel i deres Forældres Huse, som paa de høie Skoler, og tillige giver mig Tilladelse, at sige min Betænkning derover, saa kan

jeg ikke heller nægte, at jeg jo deri finder den samme Feil, som Socrates paa saa artig en Maade foreholdt den unge Alcibiades. Det er bekiendt af denne Philosophs Historie, at hans Fortieneste fornemmelig bestod i at undervise unge Folk paa en tydelig og behagelig Maade: Plato fortæller, at han engang adspurgte denne unge Adelsmand, hvad han lærte, og da han svarede, at han hos adskillige Mestere øvede sig i at ride, dandse og fegte, spurgte Socrates ham, hvad han agtede at blive; Alcibiades svarede: det samme som hans Forfædre, Raadsherre; Socrates spurgte da, hvad han vilde raade det Atheniensiske Folk, og hvorom han vilde tale i de offentlige Forsamlinger, om han vilde lære dem at ride, fegte o. s. v., og da han svarede, at der ikke blev talt om saadanne Ting i Raadet, spurgte Socrates, om han da vilde lære dem at bygge Huse og Skibe? Nei! sagde Alcibiades, thi disse Ting har jeg ikke lært, og en Bygmester kan deri bedre give Raad end jeg. Hvorom vil De da tale, sagde Socrates; om Krig, Fred og andre Ting, som angaae Republiken, svarede Alcibiades; og da han, efter adskillige Spørgsmaale, som han ikke kunde besvare, maatte tilstaae, at han hverken havde lært eller tænkt paa saadanne Ting: spurgte Socrates ham, om han vel meente, at da man ikke kunde ride en Hest

vel, uden at have lært det, det da skulde være saa let en Sag at regiere Mennesker, at dertil hverken behøvedes Videnskab eller Underviisning; hvilket Spørgsmaal ikke lidet forvirrede den unge Alcibiades, og bevægede ham til at forlange af Socrates Underviisning i en Videnskab, som han tilforn ikke havde kiendt. Med alt det Fortrin, som vi mene at have for de Gamle i Indsigt og Smag, gaaer det til i vore Tider, ligesom i Athenen. De fleste, ikke alene Unge, men og Gamle, tænke, at Fødsel og Rigdom alene giver Ret til at forlange anseelige Embeder, og de faa, som legge sig efter Videnskaber, giøre det mere, fordi det er en Mode, og for at kunde giøre sig til deraf, end fordi de indsee Nytten. De søge, ved en Kundskab om adskillige Ting, at skaffe sig Navn af Lærde, uden at betænke, om de Ting, som de lære, giøre dem beqvemmere til de Embeder, som de søge; da dog een ved vidtløftig Kundskab i Antiqviteter, Mynter og Naturalier, ved nogle barbariske Kunstord og Inddelinger af den Romerske Ret, og ved den største Indsigt i de metaphysiske og mathematiske Videnskaber, ligesaa lidt bliver en beqvem Raadsherre, Statsmand eller Gesandt, som een kan kaldes en god Dommer, fordi han har studeret Lægekonsten, eller en god Bygmester, fordi han har lært at væve eller at sye; imidlertid er denne

vilde

vilde Studeremaade meget almindelig; og dette er Aarsagen, hvorfor saa mange af vore unge Mennesker, naar de endog ved lang Underviisning hiemme, og paa Reiser, og ved Omgang med Lærde, synes at have bragt det meget vidt, dog ikke har giort mere, end den borgerlige Adelsmand, der af Ortographien lærte Oprindelsen til Bogstaverne og Lyden; af Tænkekonsten, at der ere tre Sindets Virkninger, den første, den anden og den tredie; af Naturlæren, hvor mange Vinde der ere; og endelig den Kunst at giøre Almanaker; med faa Ord, de vide noget af alt, undtagen af det, som de burde vide. Hr. Jourdain passerer i alles Tanker for et Vidunder i Lærdom, fordi han giør en Fornuft-Slutning paa Latin, i hvilken Figur man vil; dersom han tragtede alene efter en Kirke- eller Skole-Betiening, havde han for sin Alder bragt det meget vidt, endskiønt man endnu ikke kunde kalde ham lærd, førend han havde lagt Grund i en vis Videnskab. Men Jourdain vil være Gesandt, eller have en anden Betiening, som angaaer Handelen, Finanzerne eller nogen anden vigtig Deel af Regieringen, og dog er han endnu, med al sin Lærdom, ligesaa ukyndig i alle de Ting, som hans høilærde Skolemestere; af Geographien veed han ikke meget mere, end Hovedstæderne og Provincerne af de fornemste Riger; i Historien Re-

genternes Navne, og i hvad Aar de ere fødte og døde, efter det Udtog, som læres i Skolerne. Hoved-Forandringerne i Staterne, deres Aarsager og Følger; Caractererne af de berømmeligste Mænd, og med faa Ord, det ædle i den gamle og det nyttige af den nye Historie, er ham ligesaa fremmed, som den vigtige Deel af Philosophien, der handler om Menneskets Natur og Pligter. Forfatningen af de fornemste Stater i Europa, tilligemed deres Indretninger i Henseende til Oeconomien, Haandværker, Handelen og Finanzsager, er for ham som ubekiendte Lande; han veed ikke engang at giøre dem rede for Hensigten af en Regiering, Forskiellen imellem de adskillige Former, deres Love og Grundregler, Feiler og Fordele; vil man tale med ham om Staternes Interesse, deres Forbindelse ved Tractater, om Mynt, Credit, Banqver, Handels-Compagnier o. s. v., finder man, at han veed intet af alt dette, uden hvad han kan have læst i en Avis, eller hørt i et Selskab; da Lisidor derimod ikke alene giør rede for alle disse Ting, men og modtager og besvarer deres Indvendinger, uden at vise nær saa stor Tillid til sig selv, som Jourdain, naar han disputerer enten om Monadernes Natur eller om Foreningen imellem Siæl og Legeme, efter hans Læreres Begreb; *med alt* dette passerer Lisidor ikke for at være

lærd,

lærd, og agter derfor at reise til et Universitet, for at forskaffe sig denne Titel, ved at disputere *sine Præsidio*. Dersom alle Beskyttere af Videnskaber havde saa god Smag og Skiønsomhed, som D. V., blev Jourdain ikke holdt for lærd, førend han havde aflagt lige saa god en Prøve paa sin Kundskab i de Ting, hvortil han agter at bruges; og Lisidor maatte, i Stedet for at disputere paa Universiteter, enten reise, for at lære at kiende Verden, eller og søge Plads i de Collegier, hvor han kunde samle Erfarenhed i de Videnskaber, hvori han allerede har lagt saa god Grund; men saalænge det ikke skeer, maae Elskere af nyttige Videnskaber nu omstunder sige det samme som Petronius *a*): At det meeste af det, som unge Mennesker lære i Skolerne, er Ordgyderie, og sielden saadanne Ting, som ere nyttige i Livet; hvorfor de og, naar de siden komme til Forretninger, bilde sig ind, at de ere komne i en anden Verden. Jeg er med den fuldkomneste Hengivenhed og Høiagtelse o. s. v.

8. Brev.

a) Rerum tumore & sententiarum vanissimo strepitu hoc tantum proficiunt, ut cum in forum venerint; putent se in alium terrarum orbem esse delatos. Et ideo Ego Adolescentulos existimo in Scholis Stultissimos fieri, qvia nihil ex iis, qvæ in usu *habemus*, aut audiunt aut vident.

8. Brev.

Til en Lærer om Socrates Aand.

Der ere saa mange Meninger om det, som Plato og andre fortælle om Socrates Engel, at det er gaaet dermed, ligesom med de fleste Forklaringer, at de ere uforstaaeligere, end Texten selv; jeg vil derfor, i Stedet for at opholde Dem med en Hob critiske og philosophiske Anmærkninger, hvoraf vi begge vilde forstaae lige saa lidt som Forfatterne deraf, forsøge om jeg ikke kan forklare dette saa vanskelige Spørgsmaal af det Sted hos Plato, hvor der handles meest udførlig derom. I den Samtale, som fører Titel af Theages eller om Viisdom, fortæller Plato, at en fornemme Mand i Athenen, Demodocus, kom tilligemed hans Søn Theages til Socrates, og forlangte, at han vilde undervise dette unge Menneske. Socrates rosede ham, fordi han bar saa stor Omhyggelighed for hans Søns Beste; "men, sagde han, hvorfor „ mener De, at jeg kan bedre danne Deres Søn, „ end De selv; De er jo baade ældre end jeg, „ og som De har beklæd mange vigtige Embeder „ her i Athenen, saa er De og meget anseet „ blant alle Folk her i Byen: hos mig finder De „ ingen af disse Ting, og dersom Deres Søn

„ mener,

„ mener, at han ikke kan lære nok i Selskab og
„ Omgang med saadanne brave Folk, som De
„ kiender, og derfor søger andre, som kan un-
„ dervise ham i Videnskaber, hvorfor gaaer De
„ da ikke til Prodicus, Gorgias, Polus
„ og mange andre, som ere saa viise, at naar de
„ komme til en Bye, drage de strax de for-
„ nemste og rigeste unge Folk til sig, som, end-
„ skiønt de kunde nyde andre brave Folkes Om-
„ gang for intet, dog søge disse, og ikke alene
„ tilbyde dem store Foræringer, men endog an-
„ see det som en Naade, at de vil antage dem;
„ af disse, sagde han videre, burde De og deres
„ Søn udvælge dem een, og ikke komme til mig,
„ som saa tidt har sagt, at jeg intet veed, uden
„ den ringe Videnskab, at elske.„ Theages, som antog dette Svar for en Skiemt, hvormed Socrates søgte at undskylde sig, forsikrede, at han var bedre underrettet, og kiendte mange i Athenen, som ved Socrates Anførsel vare blevne meget store Mænd, hvilket han og kunde blive, dersom Socrates kuns vilde. "De tager
„ feil, svarede Socrates, det kommer ikke an
„ paa mig; men jeg skal sige Dem Aarsagen.
„ Jeg har ved en guddommelig Skikkelse en
„ Aand hos mig, som har fuldt mig fra min
„ Barndom af; denne er en Røst, som under-
„ tiden holder mig tilbage fra det, som jeg vil

„ foretage mig, men den tilskynder mig aldrig „ til noget. „ Han fortæller derpaa adskillige Exempler af denne Aands Erindringer, og iblant andet om Aristides, at han selv bekiendte, at jo nærmere han var Socrates, desmere Gaver fandt han hos sig til at tænke og tale, og endelig slutter han sin Tale med disse Ord: "Saaledes, „ Theages, er min Omgang, dersom det er „ Gud behageligt, skal De giøre stor Fremgang, „ og i en kort Tid, hvis ikke, har De ingen „ Nytte deraf. Betænk derfor, om det ikke er „ bedre, at De lader Dem undervise af nogle „ af dem, i hvis Magt det staaer at meddele „ andre deres Videnskab, end hos mig, hvor „ det kommer an paa Lykken. „

Jeg bekiender reent ud, min Herre! at min Fornuft er saa svag, til at fælde nogen vis Slutning om Aandernes Natur, Forretninger og Indflydelse i det menneskelige Liv, og om de skiulte Midler, som Forsynet har til at virke paa det menneskelige Sind, at jeg af Metaphysiken eller den Deel deraf, som man kalder Aande- og Siæle-Læren, ikke understaaer mig at forklare dette vanskelige Sted; men dersom Socrates ved den guddommelige Hielp, og ved den Aands Bistand, hvorom han taler, har villet tilkiendegive, at der til den Videnskab, som han lærte og som bestod i at elske Dyden, foruden Underviis-

ning,

ning, naturlige Kræfter og Flid, udkræves noget, som ikke er enten i Lærernes eller i de Lærendes Magt, synes mig, at der ere store og vigtige Sandheder deri, som vore nye og christne Philosopher burde lære af ham. Det er ikke med Dydens Kundskab, som med andre Videnskaber; at det er nok at overbevise Forstanden; Villien maae røres, og det er ikke nok, at den røres engang, men den maae indtages saa ofte og saa heftig deraf, at Lyst til Dyden bliver til en Vane og Færdighed, eller for at tale i Socrates Stiil, til en Art af Forelskelse, som indtager Hiertet saaledes, at den er kraftig nok, til at modstaae Begierligheder og Fristelser, og dertil udkræves, foruden visse indvortes og udvortes Omstændigheder hos de Lærende, som komme an paa Natur og Lykke, hos Lærerne visse Gaver til at foredrage Sandhederne saaledes, at de kan overbevise og røre efter enhvers Begreb og Sinds Beskaffenhed; og til at vinde deres Tillid og Fortrolighed; Gaver, som ikke kan bringes i Regler, og som, naar de ere bragte til det Høieste, endda ikke altid slaae an.

Naar man betænker, min Herre! at alle de Videnskaber, som handle om vore Pligter, og som bestaae i Kundskab om de Midler, der tiene til at befordre vores eget og Statens sande Beste, nytte intet, dersom de, der skal bruge

dem, ikke besidde denne Videnskab, at elske, som bestaaer i en heftig og uovervindelig Kierlighed til Dyden, hvor stor Aarsag har da ikke baade Lærere og Tilhørere til, at udbede sig den Aands Bistand, hvis Virkning Socrates har følt, uden at kiende den, og som den Religion vi bekiende os til, kalder Viisdoms Aand.

Mange kiende deres Pligter, uden at have Lyst til at udøve dem; men ingen kan have Lyst til Dyden, uden tillige at elske de Videnskaber, som ere fornødne, til at udøve den. Et Hierte, som er fuldt af Menneskekierlighed, bruger alle de Kræfter og al den Leilighed, som det har, for at giøre sig skikket, til at tiene andre, og da det Nyttige i Videnskaber ikke er saa vidtløftigt eller saa vanskeligt, at man jo ved Lyst og Flid kan opfylde det, som mangler i naturlige Gaver, saa seer De og, min Herre! at, som man uden Socrates Aand ingen Fremgang kan giøre i hans Videnskab, saa kan de derimod, som har denne Aand og denne Videnskab, ligesom den unge Theages, i en kort Tid giøre stor Fremgang i alle andre Videnskaber.

Den chinesiske Lærer Confucius, som i mange Ting har lignet Socrates, og hvis Lærdomme har giort dette store Folk lykkeligt i saa mange 100 Aar, beskriver Grunden til denne store Videnskab saaledes: "Den Kierlighed, siger

„ siger han, som jeg udkræver, er en bestandig
„ og med Fornuften overeensstemmende Bevæ-
„ gelse i Sindet, som giør, at man, uden at
„ holdes tilbage af Egennytte, betragter det hele
„ menneskelige Kiøn, ligesom man var eet med
„ det, og har samme Følelse med andre, baade
„ i Medgang og Modgang.

De finder selv, min Herre! at naar denne Drift skal komme til Fuldkommenhed, kan den ikke for tilig indprentes og skierpes hos dem, paa hvilke saa mange andre Menneskers Lyksalighed beroer, og som kan giøre saa meget Ondt, eller i det mindste forsømme saa meget Godt, dersom de ingen ædlere Drift har end Egennytte; men hvortil nytter det af hedenske Lærere at bevise en Sandhed, som er Hovedgrunden af vores Religion, der ene indeholder de største Lærdomme og fuldkomneste Exempler af Selvfornægtelse og Menneskekierlighed, og tillige forsikrer os om den guddommelige Bistand, til at elske og øve Dyden, uden hvilken de største Viise maae tilstaae, at al Kunst og Videnskab ikke nytter. Jeg forbliver o. s. v.

9. Brev.

Om Forskiellen imellem en dydig Mand, en god Borger og en artig Mand.

Den Betænkning jeg i mit sidste Brev har givet Dem om Hr. N. N., at han ikke alene er en artig Mand og en god Borger, men og en dydig Mand, giver Dem Anledning til at forlange en nærmere Forklaring af mig; om jeg ved disse Navne, som ofte bruges i Fleng, forstaaer eet og det samme, eller og Egenskaber, som efter Deres Natur ere adskilte: De leder mig derved ind i en Afhandling, som er af saa stor Vigtighed, at jeg umuelig kan udføre den i den korte Tid, som jeg har tilbage, for at affærdige min Post; men dersom jeg tør haabe ikke at falde Dem kiedsommelig, vil jeg med Fornøielse betiene mig af en saa angenem og opbyggelig Materie, til at fortsætte vores Brevvexling.

Endskiønt alle tre Egenskaber ere fornødne til at giøre en fuldkommen Mand, saa er der dog stor Forskiel imellem dem, og da vi, uden at kiende den, ikke kan fælde nogen rigtig Dom, enten om Personer eller om Gierninger, er det og saameget desmere fornødent, at undersøge, hvori

hvori den bestaaer; Forskiellen grunder sig i mine Tanker, deels paa de bevægende Aarsager eller Hensigten af de menneskelige Gierninger, deels paa den udvortes Maade at handle paa, og jeg kan derfor ikke besvare det Spørgsmaal, som De har forelagt mig, uden tilforn at forklare Dem mine Tanker, om de adskillige Grunde og Hensigter af Gierningerne. Vi giøre en Gierning enten for det Gode, der er i Gierningen selv, for den Nytte, som den tilveiebringer andre eller det Almindelige, og at dette ikke alene er en Pligt; men og en Drift i den menneskelige Natur; derom behøver jeg ikke at overbevise en Person, der føler begge Dele i saa høi en Grad, og som tillige har læst saa mange Engellændere, hvilke alle komme overens, i at udlede Pligterne af en Drift til det hele, som alle Mennesker føle, endskiønt saa maaskee i saa høi en Grad, som dette Folk: Eller og vi giøre Gierningen for det Gode alene, som der er deri for os, og som enten er en Fordeel, som følger deraf, eller et Onde, som vi undgaae, eller og den Dom, som andre fælde derom, og som vi kalde Ære; en Gierning, som giøres af disse Motiver alene, er ikke det vi kalde Dyd; een som ingen Lyst har til at giøre andre Godt, uden for at blive betalt eller roest derfor, er lige saa lidt en dydig Mand, som den, der ikke lader af at stiele,

uden af Frygt for Galgen; men endskiønt de Gierninger, som foretages alene af Ære, lige saa lidt giøre een til en god eller dydig Mand, til det, som Romerne kaldte *vir bonus*, og som de Franske kalde *l'homme de bien*, som de der foretages alene af Egennytte eller Frygt, saa har dog de første det Fortrin, at det koster Regieringen mindre at belønne med Ære; at Folk af den Drift kan opofre lige saa meget som andre af Dyd, og meget mere end de, som regieres alene af Egennytte og Frygt, og følgelig er denne Drift, uden at giøre Personen bedre, bedre for det Almindelige; De veed selv, at det er just deri, at det Fortrin bestaaer, som Monarkier kan have frem for Republiker, naar Ære vel uddeles, da en Adelsmand, som ikke havde Kierlighed nok til sit Fæderneland, for at giøre det Tieneste omsonst, tiener for Ære i et Gesandtskab, alene for at kunde sige, naar han kommer hiem, som man fortæller om en Fransk Minister: at han havde sat sine Penge til, for at have den Fornøielse at sige: *Le Roi mon maitre*.

Alle disse bevægende Aarsager kan findes hos Folk uden Religion. Vi behøve ikke Kundskab om et høiere Væsen, for at elske alt det vi forestille os som smukt og fuldkomment; et Menneske maatte være meget fordærvet, dersom det

var ham ganske ligemeget, enten det gik alle andre vel eller ilde; den Drift, som Naturen har givet os, kan skierpes ved Opdragelsen, og hele Nationer kan uden Religion ved lang Brug alene blive saa vante til en Ting, at de heller lade deres Liv, end forandre den. Religionen har ikke forbuden Chineserne at klippe deres Haar, og dog lode mange sig heller dræbe og jage i Landflygtighed. Hvorfor skulde Kierlighed til Fædernelandet ikke ved Vane og Opdragelse kunde bringes til lige saa høi en Grad? Det er vel sandt, at dersom vi vænnes til at begiere meget for os selv, saa at Egennytte ofte kan komme i Strid med vore Pligter, vinder den første; men kan disse Begierligheder ikke forebygges, ved at indsee Forfængeligheden af det Overflødige, og ved at giøre saadanne Indretninger, at man ikke kiender uden det Nødvendige, og har ikke Romere og Lacedemonier haft saadanne Indretninger? Finder man dem ikke endnu i Paraguay? men, endskiønt disse Drifter kan være uden Religion, saa begriber dog enhver let, at de maae bringes til en uendelig høiere Grad, naar de understøttes ved Begreb om et Væsen, som er Kilden til alle Fuldkommenheder, som ikke kan ville andet, end det Heles Beste, og som alene, for at befordre samme, uddeler Straf og Belønning uden Had og Persons Anseelse:

Ved

Ved de store Opmuntringer, som den aabenbarede Religion giver os, og ved de Exempler, som den fremstiller i det gamle Testament, af en Anfører, som heller leed Ondt med sit Folk, end nød Verdens timelige Lyst, og i det nye, af den store Menneskeven, som opofrede alt, for at stadfæste en Lærdom, som er grundet alene paa Kierlighed, og som efterlod en Mængde af Efterfølgere, som alene, for at være Redskaber til det menneskelige Kiøns Forbedring, agtede hverken Velfærd, Liv eller verdslig Ære. Naar disse bevægende Aarsager understøtte den naturlige Drift vi har, til at elske det Gode, maae Dyden ikke alene blive stærkere, til at modstaae Fristelser, men og ædlere, fordi den er bygt paa en høiere Grund, og har ikke alene den liden og forgiengelige Deel af Verden, som vi kalde vores Fæderneland, men og Guds store og evige Riges Beste til Grund; det er i denne Hensigt af vore Gierninger, at den høie og ædle Drift bestaaer, som vi kalde den christelige Dyd, og som giør en Siæl ikke alene god og dydig for Verden, men og værdig til at beklæde alle de Poster, som ere den bestemt i Guds store og uendelige Rige. Og da jeg ikke kan ende mit Brev med nogen angenemmere og frugtbarere Tanke, end denne, vil jeg bede, at De selv nærmere vil undersøge den, indtil jeg har den Ære at skrive

Dem

Dem til igien; hvad mig angaaer, da maae jeg tilstaae, at den har opfyldt mit Sind med saa mange høie og rørende Forestillinger, at jeg gierne opsatte al den Brevverling jeg har, for at blive længere ved denne Materie, dersom jeg ikke frygtede for, at blive Dem kiedsommelig; thi endskiønt jeg veed, at De finder stor Fornøielse i disse Betragtninger, saa er dog saadanne Følelser ikke altid lige stærke, og man er derfor ikke heller altid i Stand til, at meddele andre dem i lige saa høi en Grad, som man føler dem selv paa en vis Tid. Det var maaskee ikke heller godt; en alt for stor og langvarig Forelskelse i Dyden, kunde tidt hindre os fra, at iagttage de Pligter, som Dyden udkræver, mere end Betragtning. Jeg har allerede derover forsømt i Dag at skrive en god Ven til, som forlangte mit Raad; men jeg trøster mig derved, at dersom jeg ikke ved min Brevverling med Dem, havde giort disse Tanker saa levende, paa en Tid, da jeg deels ved Forretninger, deels ved Fornøielser var indtaget af andre Ting, havde jeg maaskee ladet det blive ved at give min Ven et godt Raad, da jeg nu derimod har besluttet, at hielpe ham i Gierningen, endskiønt jeg dertil betiener mig af en Leilighed, som jeg med Fordeel kunde bruge for mig selv. Jeg forbliver o. s. v.

---

10. Brev.

10. Brev.

Om samme Materie.

Jeg seer med Fornøielse af Deres Svar, at De har læst mit sidste Brev uden Kiedsommelighed, og at De ønsker Fortsættelsen af den Materie, som jeg har begyndt. Den Indvending som De giør, er just den, som jeg havde ventet mig, og som jeg i dette Brev har foresat mig at besvare. De mener, at dersom ingen andre kan kaldes dydige, end de, som giøre Godt af Lyst til det Gode, ere der saa eller maaskee ingen Dydige til, og Dyden altsaa kuns et blot Navn. For at besvare denne Indvending, maae De tillade mig, at jeg bestemmer den lidt nøiere. Dersom ingen kunde kaldes dydige, uden de, som giorde Godt altid, og alene af Lyst til det Gode, tilstaaer jeg, at naar man undtager et eneste Menneske, vare der vel ingen, som i den Mening kunde kaldes dydige; men i hvad Mening De tager Dyden, min Herre! saa maae det følge, at Menneskene, saalænge de ere saa ufuldkomne som de ere, ikke fortiene dette Navn; dersom ingen kan bære det, uden de, som handle altid og alene efter Fornuftens Forskrift, det er saaledes med Viisdom, Sundhed og alle de Fuldkommenheder, som tillegges Mennesket;

nesket; der ere ingen, som besidde dem altid, og uden al Blanding af Skrøbelighed, og ligesom man dog kan kalde den frisk og sund, der gemeenlig, og for den meste Tid befinder sig vel, endskiønt han har forsøgt de Sygdomme, der ere saa almindelige for alle Mennesker, som Børnekopper og Febere, og undertiden ved stor Forandring i Luften, og Uordentlighed i Spise og Drikke, kan føle en Hovedpine; ligesom man ikke udkræver af en viis Mand, at han aldrig skal tage feil, men lader det være nok, at han stræber at bruge sin Fornuft saavidt han kan; at han gierne lader sig bedre underrette, og med Fornøielse forandrer sine Domme, naar han merker, at han har taget feil. Ligesaa kan jeg og kalde den dydig, som altid finder hos sig Lyst til at elske det Gode, som daglig skierper denne Lyst, ved at forskaffe sig et tydeligere og mere levende Begreb om Fuldkommenhed, endskiønt han just ikke altid, og alene handler af denne Drift; thi lad være, at han undertiden henrives af en Passion, er han dog dydig, saalænge saadant endnu ikke er en Vane hos ham, og saalænge han af alle Kræfter arbeider derimod, og dersom han, for at imodstaae Begierlighederne, betiener sig af Motiver, af Ære, Egennytte og Frygt, ikke som de eneste Grunde han handler efter, men som Hielpemidler, til at overvinde

Begierlighederne, er han virkelig dydig, efterdi det er Lyst til det Gode, som bevæger ham til at bruge de andre Motiver, for at give denne Lyst Overvægten; og saaledes kan alle de andre Drifter i Sindet, Egennytte, Ære og Frygt, være Dyden baade til Hinder og til Skierpelse; et Beviis, at der maae være en høiere Grund i Siælen, som regierer dem, nemlig Lyst til Fuldkommenhed; saalænge et Menneske giør alt hvad det kan, for at skierpe denne Drift, og give den Overvægten, er det dydigt, endskiønt det baade dertil betiener sig af andre Begierligheder, og undertiden overvindes af dem. Vi finde iblant Christi Apostle selv een, som solgte ham for Penge, en anden som fornægtede ham af Frygt, nogle som tiente ham, for at faae Rang over andre i Himmelen; men saavidt saadant ikke kom af Mangel paa Kierlighed, og en, om ikke altid saa dog som oftest, herskende Lyst i Sindet, til at giøre det Gode, men alene af Vankundighed eller Overilelse, kunde disse Skrøbeligheder vel for en Tid formørke, men ikke reent qvæle Dyden hos dem. Den som fornægtede ham af Frygt, begræd sin Svaghed; de Rangsyge indsaae Daarligheden af deres Ønsker, saasnart de bleve overbeviiste derom, at Ærespøster i det viseste Monarkie ikke naaes ved Betlerie og Yndest, men ved Arbeide og Selvfornægtelse, og at man,

for at blive den Største i Guds Rige, maae være alles Tiener; men den, som solgte sin Herre for Penge, havde alt for nedrigt et Hierte, til at tage imod Forbedring; og saaledes gaaer det endnu til i Verden; Ære og Frygt kan forvilde de beste Gemytter, og naar de komme til sig selv igien, kan just disse Drifter tiene Dyden til Bestyrkelse. Men dersom saa nedrig en Drift, som Pengegierrighed, faaer Overhaand, bliver Dyden snart qvalt, da den i denne Drift oftere finder Modstand end Hielp, og da der i Verden ere saa mange Omstændigheder, hvori man maae opofre sine Pligter, dersom en Gevinst af tredive Sølvpenge kan være os kierere, end de største Forbindelser af Religion, Venskab og Taknemlighed. Jeg haaber altsaa at have viist, at endskiønt man ikke er dydig, dersom man handler af Egennytte, Frygt og Ære alene, kan man dog være det, endskiønt man tager Motiver af disse Begierligheder, for at give Dyden Overvægt. Religionen forlanger derfor ikke heller, at vi skal udrydde dem; den giver os endog Midler til at bruge dem vel: Naar vi tabe noget her i Verden, ved at opfylde en Pligt, og dette Tab synes os for stort, uden alt Haab om Vederlag, forsikrer Religionen os om en Belønning, enten i dette eller i et tilkommende Liv, og at alle Ting skal tiene dem til Gode, som frygte Gud; en For-

sikring, hvorom man af Fornuften alene vel ikke kan opnaae en fuldkommen Vished, men dog en høi Grad af Rimelighed. Guds Hensigt er at befordre det Heles Fuldkommenhed; og intet Kreatur kan vente at blive lyksalig i en anden Orden, end i den, som er overeensstemmende dermed; om et Kreatur og aldrig modtvillig forsaae sig, havde Gud dog samme Ret til at giøre det til intet, saasnart det ikke passede mere til den fuldkomneste Stät, som han har havt til ikke at skabe alt det, som var mueligt. Maaskee der og ere Kreaturer til, som ved en blot Drift af egen Ophold, Vellyst og Smerte drives til at befordre en Hensigt af Skaberen, som de hverken kiende eller elske, og som, naar dette Øiemærke er opfyldt, og de selv belønnede med en Fornøielse eller forgiengelig Egennytte, igien forgaae, om hvilke man kan sige, at de har deres Løn borte; men skulde vel en Siæl, som kiender sine Pligter, og som glæder sig over, ved deres Jagttagelse, at kunde opfylde Skaberens Hensigt, og som føler hos sig en Drift til at befordre samme, der ikke er grundet alene paa de Ting, som fornøie deres Sandser eller Indbildning; skulde den, siger jeg, høre op tillige med de Drifter og Begierligheder, som have deres Grund i Legemet; er det ikke meget rimeligere, at ligesom den af Kierlighed til Skaberen, og Lyst til Fuldkom-

menhed,

menhed, har giort sit, for at befordre det Heles Beste, den hele Natur da og skal virke med den, for at vedligeholde saa ædel en Drift, og redde den fra Forgiengelighed. Fornuft og Religion giver os altsaa Haab om en Belønning; men for at være visse derpaa, og skikkede til at nyde den, maae vi vænne os til ædlere Fornøielser og Drifter, end dem, som ere grundede paa en indbildt og sandselig Egennytte; en Siæl, som har iagttaget sine Pligter, og tient Gud alene, for at nyde dette Livs forgiengelige Lyksalighed, er hverken skikket til at tiene Gud, eller til at blive selv lykkelig i et andet Liv, hvor disse Drifter ikke kan opfyldes. Da en Siæl derimod, som er vant til at glæde sig i det Heles Fuldkommenhed, finder sin Himmel overalt hvor der er Leilighed, til at forbedre dens Indsigt. Denne Egennytte, som ikke er indskrænket til de Ting alene, som Sands eller Indbildning forestiller os, men bestaaer alene i Haab om en Bedvarenhed, hvori Siælen voxer i at kiende og elske det Gode, er fornøden, for at understytte Dyden, men den virker tillige ikke, uden paa dem, som ere dydige. De, som ikke ere vante til at begiere andre Ting, end saadanne, som kan nytte og behage i dette Liv, kan ikke bevæges til at opofre noget, enten af Haab om denne Belønning, eller af Frygt for at miste den. En Despot i de øst-

vække dem, som endnu ikke har Smag paa ædlere Grunde, til at give Agt paa en Lærdom, som, naar den fattes, indtager Sindet ved langt ædlere Drifter, og naar disse Drifter endog komme til den høieste Grad, hvortil de kan bringes i dette Liv, kan der dog være adskillige Tilfælde, hvori vi ikke undsaae os for at handle mod en kierlig Faders Raad, dersom vi ikke tillige frygtede for en viis Regents og en retfærdig Dommers Straf; men Frygt bør ikke være den herskende Grund, Kierlighed bør, som Skriften siger, drive den ud. De, som ikke giøre Godt i Verden, uden af Frygt for Helvede, ere ufuldkomnere, end de, som ikke stiele, af Frygt for Galgen; efterdi en timelig Straf er nok til at bevæge disse, da hine derimod ikke kan holdes tilbage, uden ved Frygt for en evig. Et Menneske, hvis gode Gierninger komme alene af Frygt for Helvede, er lige saa lidt indvortes god og dydig, som en Tiger kan kaldes from, saalænge intet uden Pryglen og Lænken hindrer ham fra at sønderrive. Jeg haaber altsaa at have nok beviist, at det ikke ere de gode og dydige Gierninger alene, som giøre een til en dydig Mand, men at det kommer tillige an paa Hensigten deraf, som ikke bør være Egennytte eller Frygt alene, men Lyst til det Gode og til Fuldkommenhed, at vi elske dette tillige, fordi det i sig selv er elsk-

vær-

værdigt for det Almindeliges Skyld, og fordi det er overeensstemmende med det viseste og beste Væsens Villie: jo mere denne Grund virker i Siælen, og jo større Herskab den har over de andre Begierligheder, desfuldkomnere er Dyden. En dydig Siæl maae daglig søge at skierpe denne Drift, men om den dog ikke altid er saa stærk, at den kan modstaae alle Begierligheder, uden Hielp af egennyttige Motiver, er dog saadant et Menneske derfor dydigt; det er ikke Fordeel og Frygt, som bevæger ham, men de ere kuns Vaaben, som Siælen bruger til at modstaae Begierlighederne, og naar disse ophere tilligemed Legemet, virker Siælens Grund uden Hinder, og stiger fra en Grad i Fuldkommenhed til en høiere: Jeg forlyster mig med Guds Lov, siger Paulus, efter det indvortes Menneske, men jeg seer en anden Lov i mine Lemmer, som strider mod mit Sinds Lov, og tager mig fangen under Syndens Lov, jeg elendige Menneske! hvo skal frie mig af dette Døds Legeme. En Siel, der forlader Verden med saadan en Drift, er skikket til at nyde det, som Skriften kalder Guds Børns Herligheds Frihed; men een, som ikke har giort Godt, uden af Frygt for Helvede, er som en Slave, der altid maae være i Lænker, og som ikke kan blive bedre, uden enten at omskabes eller

at trues efter Døden med et nyt Helvede. Jeg haaber altsaa, i dette Brev, at have besvaret den Indvending, som De har giort mod de Kiendetegn paa Dyden, som jeg anførte i det første; og dersom De er enig med mig deri, kan jeg, uden at være nær saa vidtløftig i det tredie, let vise Dem Forskiellen imellem en dydig Mand, en god Borger og en artig Mand. Jeg forbliver o. s. v.

---

11. Brev.

Om samme Materie.

Det er mig kiert, at De endelig er bleven enig med mig deri: At gode Gierninger alene ikke giøre en Mand dydig, uden de tillige ere grundede paa en god Hensigt; og at denne Hensigt bør være fæstet ikke alene paa det, som er godt, i Henseende til os, men og paa det, som er godt for andre og for det Almindelige; og da det er bekiendt nok, at ikke alle de, som giøre godt, grunde deres Gierning paa den Hensigt, kan De selv let slutte sig til Forskiellen imellem en god eller dydig Mand og en god Borger; den, som giør, hvad de guddommelige og menneskelige Love befale, er en god Borger; men dersom han

giør

giør det alene af Ære, Fordeel eller Frygt, er han ikke en god eller dydig Mand, og dertil udfordres altsaa ikke alene at giøre en god Gierning, men og at have det Gode i Gierningen til Hensigt; dersom denne Hensigt er grundet paa Kierlighed til Fædernelandet alene, er han god og dydig for Verden, men kommer den af en høiere Drift, til at efterligne Gud, og til at udbrede hans store Rige, er han god og dydig i Guds Øine; og ligesom De da deraf let kan slutte, at der i en verdslig Stat kan være mange gode Borgere, endskiønt der kuns ere faa dydige, saa har og det samme Sted i Guds Rige; Religionen indeholder, foruden Kierlighed til det Gode, og til det Væsen, som er Kilden til alt Godt, en Mængde af andre Motiver, hvorved alle de, som har Religion, bevæges til at giøre mange Ting, som i sig selv ere gode og Guds Rige til Nytte, men Personerne ere selv derfor ikke gode og dydige, førend de komme saavidt, at det Gode i Gierningen har Deel i deres Hensigt. De seer altsaa, min Herre! at Forskiellen imellem en dydig Mand, og en god Borger, bestaaer i Hensigten. De kan begge giøre den samme Gierning, og dersom de giøre den paa saadan en Maade, at den klæder dem vel og behager, ere de tillige det, man kalder artige Folk. De begriber let, at den, som giør en god Gierning,

alene for at behage, kan være en god Borger; men at han derfor dog ikke er en dydig Mand; men endskiønt han ikke er dydig, fordi han behager, er det dog en dydig Mands Pligt at behage om han kan. De veed, at der ikke alene ere visse Maader at handle paa, som har en naturlig Behagelighed, men og forudsattede Meninger om det man kalder velanstændigt, som enten i sig selv ere uskyldige, eller i det mindste ikke kan tilsidesættes, uden større Fuldkommenheders Forliis; saavidt disse Tings Jagttagelse tiene enten til at giøre Dyden behagelig, eller skaffe den Leilighed til at vise sig, er en dydig Mand forbunden dertil, endskiønt de ikke altid komme overeens med de strængeste Regler af Fornuft: Man kan f. Ex. ikke nægte, at det jo var bedre, at anvende mindre Tid paa Ceremonier, i Klæder og andre Ting at indskrænke sig til det Nødvendige, og endelig, at man i alle sine Gierninger mindre rettede sig efter Mængdens Domme; men, dersom en fornuftig Mand vilde spise og klæde sig som en Lacedæmonier, i Selskaber idelig tale om vigtige Sandheder, uden Hensigt paa Personer, Tid, Sted og Maade, og i alle Ting handle efter den strængeste Fornuft, hvad vilde skee? det visseste var, at han blev latterlig, og udrettede intet; men om han endog bragte det saa vidt, at andre agtede de alminde-

lige

lige Domme lige saa lidt som han, mon de da og alle havde Forstand nok til at handle efter deres egen Skiønsomhed? og skulle de ikke have det, er det da ikke bedre, at de i Ære har en ufuldkommen Regel, end at de har slet ingen? En dydig Mand bør altsaa søge at behage, og beflitte sig at være tillige det, som man kalder en artig Mand; han bør ikke alene giøre Godt og i en god Hensigt, men og stræbe at giøre det paa en Maade, som er overeenstemmende med de almindelige Domme, om det man kalder Smukt og Velanstændigt; han bør sige Sandhed paa rette Tid og Sted, med tilbørlig Agtsomhed for Personer, og paa saadan en Maade, at han ikke alene overbeviser, men og rører og indtager; han bør i udvortes Ting, i Levemaade og Klædedragt, rette sig efter andre Folk af samme Vilkaar og Stand; han bør ikke være den første til at indføre en nye Mode eller Pragt, ikke engang den anden eller tredie, efterdi saadanne Folk endog i Mængdens Øine ere Narre, men naar det er saa almindeligt, at Folk af hans Stand ikke kan lade det, uden at blive latterlige, og uden at betage sig Leilighed til at giøre Godt, naar det er ligesaa fornødent, som det nu er for en Philosoph at rage sit Skiæg, bør han giøre det med; og dersom han har Indsigt, Alder, Stand eller Anseelse nok til, ved Skrifter, Tale og Exempel

at indskrænke Forfængelighed, og bringe andre til at skille den sande Ære fra den falske, bør han og giøre det; men hvad? om Laster og Udyder blive til Moder, om man i den store Verden sætter sin Ære i at tale om Religion, Pligt og Dyd med Foragt, at rose sig af Laster, at give andre Leilighed dertil, og ved Hyklerie, Falskhed og Nedrighed, at bane sig Vei til Ære og Lykke. Ere der ikke mange, der begaae saadanne Ting, og dog vil ansees for artige Folk? Skal han da giøre saadanne Ting med? Nei, ikke alene fordi de Pligter, som derved overtrædes, for at behage andre, ere de høieste, som vi har, og intet Godt kan stiftes ved at opofre dem, men og fordi Verden ikke er saa fordærvet, at jo Dyden kan giøre sig agtet, endog af dem, som ikke har Lyst til at udøve den selv. Har vi ikke i Hr. N. N., hvis Caracter har givet Anledning til denne Brevverling, et Exempel, at en Mand kan være æret ved sin Dyd, naar han ikke alene har Indsigt og Mod nok til at øve den, men og Forsigtighed og Gaver til at giøre den behagelig. Hvem kan giøre sig mere Umage, for at fornøie andre; endskiønt der er saa lidt i Verden, der fornøier ham selv; hans bekiendte Neisomhed fritager ham fra al Mistanke om egennyttige Hensigter, og dog giør han sig saa megen Umage, for at behage alle dem, som han

kan

'an behage, uden at giøre Ondt: Hans udvortes Omstændigheder ere saaledes, at han kan være lykkelig, og han er det virkelig, fordi han selv er fornøiet med dem, og fordi han bruger dem saaledes, at han har mange Venner og kuns faa Misundere. Hvor tidt har ikke baade De og eg beklaget, at der fattes os saa meget i en Fuldkommenhed, hvoraf vi dog saa gierne ønskede at besidde noget; men naar man endog, min Herre! med megen Stræben er kommen saa vidt, at man kiender Dyden, behøves der endda meget mere, for at kunde øve den vel. Jeg forbliver o. s. v.

---

12. Brev.

Over det Spørsmaal: hvilken Stat der er den beste.

Hvor kan De vente, at jeg skulde svare Dem paa et Spørsmaal, der af andre saa tit og saa forgieves er besvaret, som det, hvilken Stat der er den beste og den lykkeligste? Dersom vi ikke begge kiendte hinanden saa vel, kunde jeg let falde paa at troe, at De vilde paa eengang sætte baade min Redelighed og min Forsigtighed paa Prøve; men, endskiønt begge disse Egen-

skaber,

skaber, som jeg meget stræber at forene, gierne tillader mig at sige alt, hvad jeg tænker i denne vigtige Materie, vil jeg dog, for at give Dem en Prøve af min Oprigtighed, alene forestille Dem de Grunde, som bør overveies, for at fælde en rigtig Dom, og overlade til Dem selv at giøre Slutningen deraf. De venter uden Tvivl, min Herre! at jeg skal holde den Stat, for at være lykkeligst, som har de største og frugtbareste Lande, de meste Rigdomme, den prægtigste Hofstat, den talrigste og beste Krigsmagt, hvor Videnskaber, Kunster og Handel er i den meest blomstrende Tilstand, og endelig den, hvor der findes en Regieringsform, som efter min Tænkemaade (thi hvor ulige ere ikke Meningerne derom) er den beste. Men dersom jeg ikke havde andre Grunde at anføre Dem, end disse, vilde jeg i Stedet for i et vidtløftigt Svar at igientage, hvad andre saa tit har sagt, henvise Dem til den store Mængde af Stats-Skrifter, Historier og Lovtaler, hvor alle disse Ting prises og opløftes som de store og sikre Kiendetegn paa en Stats Flor, og hvor de tillige finde dem udførte med langt mere Kunst og Veltalenhed, end De maae vente af mig. For at besvare deres Spørsmaal, maae jeg først have den Ære at sige Dem, at jeg viger saa meget fra de almindelige Meninger, at jeg ikke kan troe, at en Stats Flor eller Lyksalighed

lighed bestaaer enten i Ting, som alene ere til i andres Indbildning, eller og nydes af nogle faa Personer, uden at den største Deel af Selskabet tager Deel deri; og at De dog ikke skal troe, at Særsindighed og Lyst til egne Meninger har bragt mig paa den Tanke, saa tillad, at jeg forklarer mig nøiere med Bruyeres Ord: "Hvad nyt-
„ tede det vel et Folk, siger han, at dets Regent
„ udvidede sit Riges Grænser, ved at erobre
„ sine Fienders Lande: at han i Feltslage og
„ Beleiringer var dem overlegen, at de ikke
„ vare sikre for ham, enten i aaben Mark eller
„ i deres Forskandsninger, at mange Nationer
„ forgieves forbandt sig sammen, for at modstaae
„ ham; at han havde den Fornøielse at see sine
„ Printser, Børn og Børne-Børn understytte
„ hans Lykke, erobre nye Stater, og at træde
„ i deres seierrige Faders ærefulde Fodspor; med
„ faa Ord, hvortil nyttede det et Folk, at dets
„ Beherskker var lykkelig, og overalt æret og
„ anseet, og at hele Staten var mægtig, der-
„ som enhver enkelt Person for sig levede misfor-
„ nøiet i Trængsel og Armod; dersom han midt
„ i den største Sikkerhed mod alle udvortes Fien-
„ der var usikker paa Landeveiene, Torvene og
„ Gaderne; dersom Sikkerhed, Ordentlighed
„ og Reenlighed ikke giorde ham sit Opholdssted
„ behageligt; dersom han i sit Huus og paa sit

„ Gods

„ Gods maatte frygte for en Mægtigeres Naboe„ skab; dersom der ikke i Landet vare gode Læ„ rere, som kunde undervise hans Børn i saa„ danne nyttige Kunster og Videnskaber, hvor„ ved de i Tiden kunde giøre deres Lykke; dersom „ han ikke for en billig Priis kunde have sund „ Spise og fornødne Klæder; kort, dersom han „ ikke, ved Regentens Omsorg, kunde efter sin „ Stand være lige saa fornøiet med sin Lykke, „ som Regenten har Aarsag til at være fornøiet „ med hans. I et Monarkie, siger han vi„ dere, hvor man forbinder Statens Nytte med „ Regentens Nytte, gaaer det vel til; og et „ Folk som er saa lykkeligt, at det har saadan „ en Konge, kan ikke nok skiønne derpaa.„ Har Bruyere ikke i disse korte Sandheder, som den sunde Fornuft strax maae give Biefald, igiendrevet mange af de nye politiske Systemer, og giort mange Statsmænd til Sophister, mange Lovtaler til Hyklerie, og mange af dem, man kalder Store, meget Smaa i den fornuftige Verdens Øine; de maae derfor ikke troe, at jeg holder Rigdom, Magt, Ære og Pragt for Ting, som en Regiering ikke bør søge; de har alle deres store Nytte; men min Mening er kun, at den Stat just ikke er den lykkeligste, hvor disse Ting findes i den største Grad, og at hvor gode og

nyttige

nyttige de end ere, kan dog alt for meget deraf være lige saa skadeligt, som alt for lidt.

Om Størrelse og Magt vil jeg ikke tale meget; man er i Statskunsten endelig kommen saa vidt, at ingen holder meget store Stater for at være lykkelige: Mængde af Naboer og Fiender, og den Umulighed der er i, med den fornødne Hastighed, at undsætte Grændserne; Mangel af Opsigt, en alt for stor Sikkerhed og Dristighed, baade til at undertrykke sine egne, og angribe Fremmede, Overmod og Vellyst hos nogle, Slaverie og Mangel blant Mængden, Uorden og Efterladenhed overalt, ere Feil, som Fornuft og Erfarenhed viser at være nødvendige Følger af en alt for stor og vidt udbredet Magt.

Men kan alt for stor Rigdom, vil De maaskee sige, især naar den ikke forhverves ved Erobringer, men ved Handel og Credit, være skadelig? Jeg behøver vel ikke at bevise Dem en Sandhed, som er saa bekiendt, som den: At Overflødighed af Penge forhøier Varenes Priis, i Forhold til den Masse, som circulerer i Landet, og dersom De tillige vil tilstaae mig en anden Sætning, som jeg holder for at være lige saa klar: at det ikke er Mængden af Penge alene, men det som kan faaes for Pengene, og udrettes dermed, som giør en Nation mægtig og lykkelig, saa blive vi vel og uden Tvivl enige derom, at en Stat,

som eier dobbelt saa mange Penge som en anden, dersom Varene tillige ere dobbelt saa dyre, som i den første, ikke er mægtigere end den sidste, endskiønt denne kuns er halv saa riig; har ikke Hr. Hyme beviist, at den Flode, som Engeland holdt i den forrige Krig, har kostet Nationen mere end alle de Romerske Legioner, paa den Tid Monarkiet var størst, og at man af den Aarsag til Lands maae bruge fremmede Tropper. Men hvad vil De sige, dersom jeg kan bevise Dem, at den Rigdom, som forhverves ved Handel, kan drives saa vidt, at den tilsidst maae ødelegge Handelen selv, og maae dette dog ikke følge, naar Overflødighed af Rigdom har giört alting saa kostbart i et Land, at man paa alle andre Steder i Verden kan arbeide lettere. Hvad vilde De sige, om jeg af de tilstrækkeligste Grunde og af de sikkerste Skribenters Vidnesbyrd beviste Dem, at den Skat, som en for sin Rigdom og Handel saa agtet Nation besidder, kuns for en fire og tivende Deel bestaaer i virkelige Midler, og det øvrige i en Credit, som den mindst betydelige Forandring, eller alene en almindelig Frygt derfor, kan tilintetgiøre; dette kan uden Tvivl være nok, til at forsikre Dem om, at den rigeste Stat ikke er den lykkeligste, og jeg behøver vel ikke at forestille Dem de skrækkelige Billeder af Laster, som flyde af en umaadelig

lig Rigdom, og som giøre et Folk og et Land tusinde gange ulykkeligere, end de gamle Romeres eller Lacedemoniers Armod.

Stor Pragt og Overflødighed, er vel noget, som man med mindst Grund kan ansee for et Kiendetegn paa en Stats Lyksalighed; alle Republiker har anseet det, som et Beviis paa deres Fordærvelse, og en ufeilbar Advarsel om deres forestaaende Undergang: I et Monarkie er den ikke saa skadelig, den er og i en vis Grad fornøden, baade for at give Regieringen Anseelse, og for at holde en Ligevægt imellem Rige og Fattige; men naar De tillige betænker, min Herre! at der ikke kan være stor Pragt, uden hvor nogle ere saa overmaade rige, at de kan kiøbe mange unødvendige Ting, og mange derimod saa arme, at den yderste Nød driver dem til at kappes med hinanden, for at opfinde tusinde Ting, hvorved de kan fornøie de Rige, og lokke Pengene til sig; naar De betænker dette, bliver De uden Tvivl af samme Tanke som jeg: At det Land er lykkeligere, hvor Pragten er mindre, men Armoden tillige hverken saa stor eller saa almindelig; jeg vil derfor og ved denne Artikel forskaane Dem for en vidtløftig Fortegnelse af de Laster, som Overdaadighed fører med sig, og som ere Fiender af det menneskelige Kiøns Lyksalighed i saa hoi en Grad, at de ikke alene giøre Livet suurt for

dem, som leve, men og ere Aarsag til, at ikke nær saa mange fødes og leve, som Naturen har givet Midler til at opholde.

Hvad Ære angaaer, da maae jeg tilstaae, at naar jeg betænker, hvor meget Godt den udretter i vores Deel af Verden, den Opmærksomhed og ædle Lyst til at overgaae hinanden, som den opvækker baade hos Prindser og hos Undersaatter, det Mod, som den giver dem, til at bruge alle Sindets og Legemets Kræfter, til at overvinde Vellyst og Frygt, og til at opofre Egennytte for det Almindelige; giør den i mine Tanker langt meer til en Stats Flor og Velstand, end et stort Land, overflødig Rigdom og megen Pragt. Viser ikke den hele Historie, at det har været de smaa, fattige, men tillige ærekiere Nationer, som ikke alene har erobret de største, rigeste og prægtigste Monarkier, men og indført Frihed, gode Love og Sæder i de Lande, hvor Folkene sukkede under et Aag, som Herskesyge, Gierrighed og Overdaadighed havde paalagt dem, og kan man vel nægte de nordiske Nationer den Roes, som Forfatteren af l'Esprit des loix tillægger dem, at have paa en Tid, da Ære var mere agtet af dem end Rigdom, lagt Grund til alle de gode Indretninger, hvorved Europa nu saa meget overgaaer de andre Dele af Verden; og hvor meget end Tiderne siden ere

for-

forandrede, troer jeg dog, at Efterkommerne af disse Folk endnu ikke have Aarsag til at misunde andre Nationer deres Rigdom og Pragt, dersom de har beholdt alle de ærekiere Grundregler, som besielede deres Forfædre; men da Ære er grundet paa de almindelige Domme, er den og ligesom alle Virkninger af den menneskelige Indbildning underkast store Forandringer. Vore Forfædre agtede i deres Helte ikke alene Magt og Dristighed, men de ærede og Nøisomhed, Afhold, Troeskab, Retfærdighed, Oprigtighed, Sandruhed, og mange andre Dyder, som indbefattes under eet Ord, som vi endnu har i vores Danske Sprog, og som uden Tvivl er kommet af Ære, nemlig Ærlighed. Dersom det er sandt, som Skribenterne i andre Lande klage over, at Magt og Dristighed nu omstunder er nok til at blive æret, og at den Drift til Ære, som vi betegne med det nye Ord Ærekierhed, endskiønt den endnu er mere bekiendt under det fremmede Navn af Ambition, betyder noget ganske andet, end det, som de Gamle kaldte Ærlighed, troer jeg, at de og er enig med mig deri, at vi har endnu mindre Aarsag til at misunde andre Folk deres Helte, end til at misunde dem deres Rigdom. Dette maae vær nok om Ære.

Men Videnskaber, vilde De vel sige, skulde de ikke være et sikkert Tegn paa en Stats Velstand? De har uden Tvivl læst Hr. R** Tale, og ligesaavel som jeg anmærket, at den iblant adskillige Paradoxer indeholder mange store Sandheder. Alle de Videnskaber og Kunster, som kan forbedre og pryde den menneskelige Natur, og forøge Livets Beqvemmeligheder, fortiene, næst fornøden Ophold og Sikkerhed, en Regierings allerstørste Opmærksomhed, og giøre langt mere til en Stats Lyksalighed, end Rigdom, Magt og Overflødighed; men holder De vel for, min Herre! at det Land er lykkeligst, som kan rose sig af at have frembragt de nyeste Systemer i Metaphysiken, de fleste Stridigheder i Religionen, den største Mængde af Love, og de vidtløftigste Forklaringer over det, man kalder Ret og Uret; eller mener De maaskee, at det er lykkeligst, som har det smukkeste Sprog, de beste Comoedier, de sindrigste Poeter, de fortreffeligste Dandsemestere, og de beste Kokke. Mener De, siger jeg, at disse Nationer derfor alene ere lykkeligere end en anden, om den og ikke kunde rose sig af mere, end at have frembragt to af de største Stiernekigere, og nogle ypperlige Læger. De høie og glimrende Videnskaber giøre undertiden mindst Nytte, og som man i et Land ikke behøver, uden meget faa, som legge sig derefter,

saa var det og hverken mueligt eller tienligt, at de bleve almindelige; ligesom i de Lande, hvor der er stor Pragt, mange maae mangle det Nødvendige, for at saa kan have Overflødighed, saa finder man og i dem, hvor der er størst Overflødighed af Videnskab, at Mængden, for at føde dem, som tænke for andre, er saa plaget med Byrder, at den neppe har Tid til at tænke selv, og at Vittighed derfor ikke kan findes i saa høi Grad hos hine, at jo Vankundighed og Overtroe findes i en langt større hos disse; i Stedet for at holde det Land lykkeligst, hvor der var de fleste og største Lærde, vilde jeg heller prise det lyksaligt, hvor man blant den store Mængde fandt mindst Uvidenhed, og forudfattede Meninger, hvor alle kunde læse og skrive, og havde saa stor Kundskab, som de behøvede, om Pligterne mod Gud, sig selv og andre, og endelig, hvor de Kunster, som tiene til at befordre de almindelige Beqvemmeligheder i Livet, vare saa bekiendte, og Nationen tillige saa beqvem dertil, at man og paa Landet fandt mange, som vore Norske Bønder, der i Træ og Metaller selv kan forarbeide, hvad de bruge, enten til deres Nytte eller Fornøielse.

De adskillige Regieringsformer, efter hvilke man og pleier at dømme om et Lands Lyksalighed, kan jeg undgaae at tale meget om, da

saa mange Skribentere har betaget mig Umagen, ved at sige alt hvad der maaskee kan siges derom; jeg tilstaaer, at man kan leve meget lykkelig i en Republik; men de tillader mig og, at jeg af de Aarsager, som jeg paa et andet Sted har anført, troer, at denne Lyksalighed ikke kan vare længe, og at Monarkie derfor, om ikke fra Begyndelse af, saa dog til en vis Tid bliver fornøden i enhver Stat. Historie og Erfarenhed viser det samme. Desuden ere ikke alle Lande skikkede til Republiker, men kuns de, som ere saa smaa, at ingen let kan blive for riig eller for mægtig, og at man kan have en almindelig og nøie Opsigt over Sæderne; hvad de blandede Regieringsformer angaaer, da maae jeg tilstaae, at som Majestæts-Retterne ere deelte iblant mange, saa udfordres der og mere Klogskab, end de, der først indrette saadanne Ting, enten har, eller Omstændighederne tillade dem at bruge, for at treffe saadan en Ligevægt imellem Stænderne, som er fornøden til det Heles Velstand; og da i de fleste af dem, een Person dog maae have stor Magt, er det snarere at formode, at han misbruger den i en Regieringsform, der giver ham saa megen Anledning til at frygte og misunde andre, og hvor de almindelige Fordele ikke tillige ere hans egne, end i en anden, hvor disse Ting ikke findes; men for at betage en Regent al den

Frygt,

Frygt, Misundelse og Egennytte, som kan forlede ham til at undertrykke, maae han ikke alene have ene al Magten, men den maae tillige være grundet paa saa lovlig en Adkomst, og givet ham saa frivillig, at han kan bygge sin Sikkerhed paa Folkets Tillid og Kierlighed, og ikke paa dets Frygt og Uformuenhed; og da alle Regieringer føres af Mennesker, kommer det ikke alene paa Formen, men fornemmelig paa Maaden, hvorpaa den føres, og den Hensigt hvortil den styres; men hvem mener De da vel at være den beste Regent? den som har Cræsi Rigdomme, Darii Pragt, Alexanders store Navn, eller den, hvis Øiemærke det er at giøre de fleste Personer og Familier saa frie, saa fornøiede og saa lykkelige, som det i menneskelige Ting er mueligt. Dette er alt, hvad jeg kan sige Dem, for at besvare saa vigtigt et Spørgsmaal, som det: **Hvilken Stat er den lykkeligste.** Og vil de have et kort Begreb deraf, for deslettere at kunne fælde den Dom, som jeg overlader til Dem selv, saa er i mine Tanker den Stat lykkeligst, som hverken er saa stor, at den kan opvække Misundelse hos sine Naboer, eller forlede Regieringen til farlige og vidt udseende Anslag, ikke heller saa liden, at den jo baade kan forsvare sig, og forskaffe Regenten den til sin Sikkerhed fornødne Anseelse; den, som hverken er meget rigere end

andre Stater, ikke heller meget fattigere, hvor Landet er saa frugtbart, og Rigdommene saaledes deelte, at de høiere Stænder kan have en anstændig Pragt, og Mængden dog ikke mangle det Fornødne, hvor alle de Videnskaber, som tiene til at opbygge Menneskene, og til at formere Livets Beqvemmeligheder, ere saa bekiendte, som det behøves, baade til at befordre det Heles Velstand, og til at give Mængden den fornødne Oplysning; hvor een har al Magten, uden at have nogen af de Aarsager til at misbruge den, som ellers kan forlede de beste Gemytter, og endelig hvor Folket er saa lykkeligt, at det har en Regent, og Regenten saa lykkelig, at han har et Folk, som har al den Følelse af Ære, som de Gamle betegnede med det dyrebare Navn af Ærlighed. Disse Egenskaber findes paa saa faa Steder i Verden samlede, at De ikke let kan giette feil, og dersom De, som jeg troer, allerede er færdig med Deres Dom, maae De da ikke tilstaae, at det hele menneskelige Kiøns Beste udfordrer, at man, for at dæmpe de daarlige Begreber om Ære, som ere Aarsag i saa mange Nationers ulykkelige Skiebne, bekiendtgiør denne Regents Navn, og dette Folks Lyksalighed over hele Verden. Jeg forbliver o. s. v.

---

13. Brev.

13. Brev.

Til den samme.

De undrer Dem over, at jeg endnu ikke har taget nogen Deel i de Stridigheder, hvortil den nærværende Krig har givet Anledning, og som dele alle Selskaber i saa mange Partier: jeg har den Ære at svare dem derpaa, at det skeer alene af den vigtige Grund, at jeg endnu ikke veed hvad Partie jeg bør tage, og at de Aarsager, som i Almindelighed bevæge Folk til at tage Deel, ikke alene i disse, men i alle andre saadanne Stridigheder, forekomme mig ikke saa vigtige, at de kan bringe mig til at forlade min naturlige Koldsindighed i Ting, som ere mig saa meget uvedkommende. Jeg tænker, at naar man skal tage et Partie, hvilket vil sige saa meget, som at ønske et Overvægten, (thi anden Indflydelse har vi ikke deri), bør uden Tvivl disse Ønsker være for det Partie, hvis Overvægt maatte være meest fordeelagtigt, eller og mindst skadeligt for det Land vi leve i, og dette kan ofte være meget vanskeligt at afgiøre, ikke alene for en privat Person, men og for dem, som har den meste Indsigt i de offentlige Forretninger. De andre Aarsager, som bevæge Mængden til at erklære sig med saa stor Heftighed, ere i mine Tanker en-

ten utilstrækkelige, eller ufornuftige; til den første Classe henfører jeg den Indbildning, som man har om et Parties retfærdige Sag, eller og dets Indflydelse i det, som man kalder Ligevægten; til den sidste regner jeg den forudsattede Kierlighed eller Høiagtelse, som man har for en vis fremmed Prinds eller Nation. Hvad Retten angaaer, da er det ikke alene i de fleste Tilfælde meget uvist at sige, paa hvilken Side den er; men et Partie kan undertiden for sin Sikkerheds Skyld være berettiget til at giøre det, som ellers i andre Tilfælde var utilladeligt; det er i Almindelighed Uret at dræbe et Menneske, som ikke har fornærmet mig, men dersom jeg møder en paa en smal Vei, hvor jeg alene og uden Hielp, ikke kan redde mig fra en anden, som forfølger mig paa Livet, uden ved at dræbe den første, er det, som i Almindelighed var Uret, i dette Tilfælde Ret; denne Forskiel giør Mængden ikke, fordi saadan en Nødvendighed forefalder sielden i det borgerlige Liv, hvor vi nyde saa stor Sikkerhed mod hinanden ved Øvrighedens Skyts, men imellem dem, som ingen fælleds Overherre har, og ingen Sikkerhed uden i den Beskyttelse, som de kan give sig selv, forefalder den oftere. Hvad Ligevægten angaaer, da er nogle af den Tanke, at Overmagt slet ingen Ret giver til at angribe, fordi det er ingen Følge, at

man

man vil skade, fordi man kan giøre det. Jeg tilstaaer gierne, at det burde ingen Følge være, men Erfarenhed viser dog, at det er det som ofteſt, og, da alle Indretninger i det borgerlige Liv, giøres ligesom der vare ingen ærlige Folk til, og ligesom man var berettiget til at troe, at alle de, som havde Magt til at giøre Ondt, og havde Villie dertil, saa er det saa meget mere selsomt, at man vil tillegge et heelt Folk en Ret, som er grundet paa en større Fuldkommenhed, end man kan formode hos Menneskene i Almindelighed: Jeg har i det borgerlige Selskab ikke Ret til at angribe min Naboe, fordi han er mægtigere; thi saalænge han kuns ikke er mægtigere end Regieringen, hindrer hans Overmagt ikke, at jeg jo altid kan faae Ret imod ham. Men sæt: at en Familie i et Land blev saa mægtig, at den kunde være farlig for Regieringen, giver da ikke Sikkerhed og Ligevægten, endog i det borgerlige Liv, Ret til at svække? men ere der nogle, som giøre for lidt af Ligevægten, saa ere der og andre, som giøre for meget deraf. Jeg vil ikke tale om hele Stater, som ofte under Paaskud af Ligevægten har skiult deres Lyst til at bekrige deres Naboer, enten af Misundelse eller og for at udbrede deres Handel eller Magt, og som ved Frygt for en almindelig Usikkerhed, har søgt at bringe andre Magter til at gaae ud af deres naturlige For-

dele;

dele; men alene om vore flittige og nidkiere Avislæsere, hvis forudsattede Hengivenhed til et eller andet Partie, kommer alene deraf, at det er det svageste. Disse alt for nidkiere Forfægtere af Ligevægten, ere altid tilbøielige, ikke alene til at tage det svageste Partie, men og uden videre Undersøgning at dømme at det har Ret, alene fordi det er svagest, og det er uden Tvivl Aarsagen, hvorfor en Nation, som, endskiønt den har været mægtigere, end nogle af sine Naboer, dog aldrig har været saa mægtig, at jo en Forening af to eller tre andre Magter har været tilstrækkelig til at indskrænke den, har havt det Uheld, at have i lang Tid de fleste Avisskrivere og Statister i andre Lande imod sig. Jeg har selv kiendt en meget berømt Mand, som ikke uden Graad kunde tale om den Europæiske Ligevægt, hvilken han frygtede i sin Tid at see kuldkast, endskiønt han allerede var 70 Aar; og derfor sluttede den Historie han har skrevet om Balancen, med en Spaadom om et almindeligt Monarkie, der allerede skulle være begyndt 1739, i hvilket Aar han endte sin Historie. Disse for det almindelige Beste af Europa saa nidkiere Patrioter, kan trøste sig dermed, at Ligevægten ikke staaer Fare, fordi en Stat er mægtigere end sin Naboe, naar den kuns ikke er saa mægtig, at jo to eller tre af de andre kan modstaae den; at Europa bestaaer

af

ia mange anseelige Stater; at saa mange
lig maatte blive enige, naar Faren var almin-
l, og endelig, at Prindser og Stater nu om-
ier har saa stor Agtsomhed paa hinanden, at
Svageste altid finde Hielp mod de Mægtigste,
it hine snarere giøre Erobringer end disse;
Hertug af Savoyen har i dette Hundrede Aar
iet mere i Krigene end Frankerige. De
ere bekymrede for en Ligvægt imellem begge
igioner, synes at have mere Grund; thi
im saadan en Ligevægt er fornøden, kan
ikke vel tvivle paa, at den jo lider noget ved
holikernes Overvægt. En Religion, som befaler
inge og forfølge, er altid farlig, naar den har
rmagten. Men er det i Henseende til den
e Religion at beklage, saa er det i Hen-
ie til andre Religioner ofte en Trøst, at de
en øves saaledes som de læres. Endskiønt
i de Catholske Lande troer, at man bør op-
Statens Interesse for Religionens, hvorved
forstaaer Geistlighedens Magt, da begges
iele ellers ikke kan være stridige, bliver dog
ant sielden fulgt; de Catholske Prindser selv
e intet mindre, end at forøge Kirkens og
stlighedens Magt, ligesom Protestanterne og
en bruge Paaskud af Religionen, uden for
kiule verdslige Hensigter, og derved ofte stad-
de Beskyldninger, som Catholikerne har
imod Luther, at han ved Begyndelsen af

Re-

Reformationen skal have sagt: Den Sag er ikke begyndt for Guds Skyld, og skal ikke heller endes derfor. De Godes Tal i Verden har altid været mindst, og Sandhed altid havt det svageste Partie; det var derfor ikke alene unyttigt at vilde føre Krig, for at indføre en Ligevægt mellem Sandhed og Løgn, Dyd og Udyd, men den naturlige Følge deraf vilde blive, at Sandhed og Dyd endnu mere blev undertrykt. De andre Aarsager, som bevæge Mængden til at tage Partie, ere endnu slettere, endskiønt de ere meer almindelige; de fleste, som erklære sig for en Nation, giøre det alene af Yndest for Nationen selv eller for dens Regent, og er altsaa i Stats-Tratter det, som man i andre kalder villige Domme; det er nok, at der er noget i en Nations Sæder, Religion, eller Regiering, som behager os, for at give den Ret, og ønske den Lykke i alt, hvad den foretager sig. De Nationer i Europa, som har en naturlig Stolthed og Tungsindighed, ansee alle dem, som har mere Munterhed, for falske og troløse, og da de fleste Folk i Europa har mere af den første end af den sidste Caracter, undrer jeg mig og ikke over, at Almuen i de fleste Lande saa meget misunder en Nation, som, uden at være just saa meget rigere eller mægtigere, har den Lykke, at være den meest behagelige, den meest fornøiede og maa-

maaskee og den meest forfængelige; det forunderligste er, at de, som meest hade dette Folk, og idelig frygte for dets Overvæxt, ere de første til at erkiende dets Herskab i Ting, som en Erobrer ellers ikke tør anfægte, jeg mener Sæder og Levemaade, og saaledes tilstaae den et Fortrin i Vittighed, paa en Tid, da de ere misundelige over den mindste Forskiel i Magt. Men ingen fortiener meer at dadles end de, som tage Partie i en Krig blot alene af Høiagtelse for en fremmed Prints, en Høiagtelse, som sielden er grundet paa andet end paa Overmagt og Lykke; thi om saadan en Prinds end besidder store Sindets Gaver, er det dog sielden disse man ærer; det er ikke den Forstand, som bruges til at beskytte og forbedre et Land, men den, som bruges til at erobre og ødelegge, som Mængden tilbeder. Det er selsomt nok, at en Prinds kan, for sin egen Æres Skyld, opofre saa mange Menneskers Liv, Gods, Sikkerhed og Fornøielse; men det er en større Svaghed, end man skulde vente hos fornuftige Kreature, at de Folk, som har den Lykke at leve under en viis, men tillige mild og fredelig Regiering, ved at tilbede i en fremmed Prinds en Ære, hvori de ingen Deel har, indføre selv et falsk Begreb om Ære, som i Fald deres Regentere ikke havde desmere Dyd, let kunde forlede dem til at giøre deres Lande til ligesaa bedrø-

nelig en Skueplads, som de ere, hvis Elendighed fornøier saa meget, alene fordi den mætter en Nysgierrighed, og fordi den tiener til at giøre et Menneske stort. Dette Raserie er i mine Tanker saa stort, at jeg ikke kan tænke derpaa, uden at tabe noget af den store Medynk, jeg ellers har med de Nationer, som har en ulykkelig Skiebne, efterdi de selv, ved deres vrange Domme om Ære, mestendeels ere Skyld deri.

Disse ere de almindelige Aarsager, som bevæge Folk til at tage Partie. Hvad den nærværende Krig angaaer, har jeg ikke Kundskab nok om Stridighederne, for at sige hvilket Partie, der har Ret, og endnu mindre indseer jeg alle Partiers Fordele saa vel, at jeg kan sige, hvis den er størst; alt, hvad jeg har kunnet slutte af de offentlige Tidender, er, at der i Krigen er dræbt saa mange Mennesker, saa mange Byer og Provincer ødelagde, og saa mange Familier forarmede, at naar alt det, som er tabt, var samlet paa et Sted, udgiorde det mere, end nogen af de krigende Partier kan vente at vinde ved Freden.

Saa ofte jeg tænker derpaa, ærer jeg Forsynet og priser den Regiering, hvis Viisdom og Godhed vi maae tilskrive, at vi ere et af de lyksaligste Folk paa Jorden, og i Stedet for at fornøie mig med at høre eller læse vidtløftige Beskri-

ser af andre Nationers Elendighed, fornøier mig med at betragte Grunden til deres Velstand, og med at tænke paa de Indretninger, i enten allerede ere giorte, eller endnu kan giøres, at nyde og bruge den Leilighed vel, som vi ;, frem for mange andre, til at giøre os selv lykkelige som det i menneskelige Ting er lieligt.

Jeg vil ellers bede Dem meget, min Herre! De vil forskaane mig for Deres politiske Spørgsmale; jeg læser meget sielden Aviser, af Aarsa-, som jeg maaskee en anden Gang skal have Ære at sige Dem; jeg besøger hverken Caffeer Viin-Huse; jeg har aldrig bladet i noget chiv, og meget mindre ført geheime Brevvexger; hvor vil De da vente, at jeg skal have indskab om saadanne Ting? Det er vel sandt, jeg læser Aristoteles, Plato, Cicero, Seca, Tacitus, og omtrent et Dosin saadanne mle Bøger, tilligemed nogle af de nyere; men e disse tale ikke meget om de udenlandske Sa;, og dersom De vil spørge en Person, som is i faa Aar har været Secreteer, vil han sikkre Dem, at alle Skribentere ikke ere andet Fuskere. Hvis De derfor oftere skulde falpaa, at skrive mig til om saadanne Ting; maae e ikke tage det ilde op, om jeg henviser Dem andre, eller og, i Stedet for at falde Dem

kiedsommelig, ved at skrive i en Materie, som er mig for høi, fornøier dem med at fortælle en Fabel. Jeg forbliver o. s. v.

14. Brev.

Til den Samme, som indeholder en Fabel.

Det er mig kiert, at De dog engang vil forskaane mig for Deres politiske Spørgsmaale; og da De forlanger at vide Aarsagen, hvorfor jeg saa hastig er bleven kied af Betragtninger, som jeg dog tilforn har elsket, vil jeg have den Ære at opfylde Deres Begiering. De veed, min Herre! at alvorlige Ting, især de, som man ofte tænke paa og arbeide i, sielden ere skikkede til at være tillige vore Fornøielser, og endskiønt min Tidsfordriv mestendeels bestaaer i saadanne Ting, kan jeg dog ikke altid tænke paa det samme; jeg maae have Afvexlinger. Paa en Tid af Aaret, da alle Mennesker forlade de store Stæder, for at reise ud paa Landet, og de alvorligste Forretninger hvile, tænker jeg ikke heller derpaa, deels fordi jeg ikke finder Kræfter og Lyst hos mig dertil, deels og for ikke at hindre dem,

feg omgaaes med, i deres Fornøielser. Jeg har derfor, paa denne behagelige Tid af Sommeren, forladt Menneskenes Selskab og begivet mig blant Dyrenes; naar jeg er ude, betragter jeg deres vise og med Skaberens Hensigter saa overeensstemmende Huusholdning i Skoven og Marken, og naar jeg kommer hiem, læser jeg Bøger af det Slags, som Reynike Fos, Gullivers og Klims Reiser, Esops, Fontaines, Hagedorns og Gellerts Fabler, og andre saadanne, hvori Dyrene forestilles som fornuftige og til Selskab skikkede Kreature; en Meening, min Herre! som jeg paa en anden Tid, naar jeg igien bliver skikket til at tænke paa Philosophien og Statskonsten, skal have den Ære at bevise dem af meget vigtige Grunde. Imidlertid vil jeg bede Dem tage til takke med denne Fortællelse, hvormed jeg har fornøiet mig paa en Tid, da jeg ikke er skikket til at tænke paa alvorligere Ting.

Løven, denne ikke mindre af sin Ædelmodighed end af sin Magt bekiendte Behærskere blant Dyrene, besluttede engang at holde en almindelig Forsamling af alle Slags Dyr, og at tillade enhver at foreslaae hvad de holdte tienligt til det almindelige Beste; de mødte alle, fra Leoparderen af indtil Muldvarpen; enhver trængede sig frem, for at være den første til at give sin Meening: men Biørnen, som næst Løven har den høieste

Rang blant Dyrene, og som for sin Klogskab og Forsigtighed altid har været i stor Anseelse, udbad sig, som en Naade, at han denne Gang maatte være den sidste. Dette blev ham og bevilget, hvorpaa de andre begyndte at fremføre deres Forslag: Leoparderne, Tigrene, Ulvene og Hundene, med faa Ord, alle de modige og stridbare Dyr, som med Magt trængede sig igiennem den store Forsamling og omringede Løven, tilbøde deres Tieneste for at udbrede hans Magt, og raadede til at begynde en Krig for at undertvinge Mennesker, Fugle, Fiske og Insekter; hvilken Spot er det ikke, sagde Leoparderen, at ikke Menneskene alene, ved deres Forstand, skal dele Herskab over Jorden med os, men at og saa svage Dyr, som Fiskene, skal regiere endnu en langt større Deel af Verden, som er Havet; at Ørnen skal have sit Rige i Luften; og at saa smaa og usle Dyr, som Bierne, skal have deres egen Konge. Ræven, som for sin Snildhed altid har været bekiendt iblant Dyrene, havde, medens Leoparderen talede, med et smilende Øiekast tilkiendegivet, at han ikke samtykte i hans Forslag, og fik derfor Befaling at sige sin Mening, hvilken han saaledes foredrog: Endskiønt, sagde han, intet kan være ædlere, større og alle de mægtige Dyr mere anstændigt, end det Forslag, som den af sin Styrke og Mod bekiendte Leopar-

parder har giort, frygter jeg dog, at det vil være meget vanskelig at sætte i Verk, ikke fordi jo de fireføddede Dyr baade i Mod og Styrke ere Mennesker, Fugle, Fiske og Insekter langt overlegne, men fordi Jupiter, som ikke kan taale, at andre end han tilegner sig et almindeligt Herskab over alle Dyr, har taget de andre, indtil Bien og Myren, i sin Beskyttelse, og sat en naturlig Grændse imellem dem og os, som hverken Mod eller Styrke formaaer at bryde; jeg har derfor betænkt et andet Forslag: Intet Dyr paa Jorden, end ikke Menneskene selv, nægte os det Fortrin i Styrke, hvorpaa vi tilforn har aflagt saa mange Prøver; det er altsaa ikke heller deri at vi bør søge at indlegge Ære; men i andre Ting, hvori vi kan vise, at vi og ligesaa meget overgaae dem i Vittighed og Konst; jeg vil ikke tale om Menneskene, som af den Aarsag holde sig berettigede til at foragte os, men Fuglene, hvormeget indbilde de sig ikke af den Konst hvormed de bygge deres Reder, Bien af sin Statsvidenskab og Bygningskonst, Myren af sin Flittighed, Sparsomhed og Huusholdning, og endelig den heslige og giftige Ederkop af sin regelmessige Væv, som de klogeste Mennesker ikke uden megen Konst kan eftergiøre: Lad os derfor optænke noget, hvorved vi i Konst, Pragt og Beqvemmelighed kan opnaae eller overgaae dem;

 lad

lad os ligesom Menneskene bruge Lammenes Uld og Giessenes Fiedre til at forøge vores Beqvemmelighed og Pragt; thi hvortil nytter vel disse svage og enfoldige Dyr, uden til at tiene de mægtigere og klogere? min Mening er derfor, at den Opsigt og Beskyttelse over disse Dyr, som tilforn har været betroet til Hundene, hvilke af en naturlig Dumhed, uden nogen Nytte enten for dem selv eller for andre Dyr, vogtede dem til Menneskenes Brug alene; skulde overdrages til Ulvene og Rævene, som vil forsvare dem mod Menneskene, og sørge for at deres Uld og Fiedre blive anvendt i ligesaa prægtige og kunstige Ting, som de hidindtil har været brugt til af Menneskene, uden at de for den vigtige Tieneste forlange anden Betaling, end Tilladelse at fortære deres Kroppe. Dermed endte Ræven sin Tale, som havde den Lykke at finde Ulvenes Bifald; intet Lam knyede; de store Hunde tauge, og Fæhundene giøede forgieves. Aben, som for sit muntre Væsen, levende Indbildning, vittige Indfald og store Gaver til at efterligne, indtage og behage, prises ligesaa meget iblant Dyrene, som vore Talere og Poeter, klavrede op i det nærmeste Træ, som var høit nok til at oversee den hele Forsamling, hvor han holdt følgende Tale, og ved lykkelig at efterligne alle de Miner, Geberder, Bevægelser og Afvexlinger i Røst og Udtale, som han havde

havde seet hos Menneskene, og som udgiore det, man i Talekonsten kalder Action, gav Ordene et Liv, og en Fynd, som jeg ved Skrift alene ikke kan udtrykke. Har jeg, sagde han, nogen Tid giort mig Umage for at opnaae og efterligne Menneskene, saa er det nu, da jeg ønskede, at besidde al deres Opfindelseskraft, for at kunne, paa alle Dyrs Sprog, prise Leoparderens Mod og Rævens Snildhed. Saaledes begyndte han sin Tale, og De kan deraf let slutte, min Herre! at den største Deel deraf har bestaaet i at rose de Forslag, som hans Formænd havde giort; det eneste, som han understod sig at legge til, var, at man ikke alene burde være betænkt paa de Midler, som tiene til at giore Dyrene lige med Menneskene i Herskab og i Pragt, men og beflitte sig paa de høie og glimrende Videnskaber, som giøre Menneskene langt mere Ære end Magt eller Rigdom, og uden hvilke de priseligste Gierninger og Bedrifter ikke kan blive bekiendte; og for at bevise Mueligheden af hans Forslag, forestillede han sine Tilhørere, at da Menneskene har dristet sig til at kige ind i Hemmeligheder, som synes at være giemte for de høiere Aander, maatte det ikke være saa vanskeligt for andre Kreature, da de ligesaavel ere Dyr, som de, at efterligne dem. Og da denne Abe ikke alene var veltalende, men og

belæst, besluttede han sin Tale med dette Vers af Pope:

Superior Biengs, when of latte the saw,
A mortal Man unfold all Natur'es *law,*
Admir'd such Wisdom in an earthly shape.
And shew'd a Newton *as we shew an Ape.*

„ De høiere Væsener, da de nyelig saae et dø-
„ deligt Menneske udvikle alle Naturens Love,
„ undrede sig over at finde saadan en Viisdom
„ i en jordisk Skabning, og ansaae Newton
„ som vi ansee en Abe. „ Denne Sammenligning, hvilken, som De let kan forestille Dem, fornøiede Aben ikke mindre end hans Tilhørere, blev fremført af ham selv med en Latter, hvortil dette Dyr har ligesaa store Gaver som Menneskene, og som behagede Asenet saa meget, at han med en Skryden, som tilkiendegav hans Høiagtelse for Abens Indsigt, døvede den hele Forsamling. Dette Skrig, og den almindelige Forundring, som den foregaaende Tale havde opvakt, foraarsagede en lang og dyb Taushed iblant Dyrene, hvilket gav Løven Leilighed til at høre nogle Suk, som Hunger og Møie udpressede af en Flok Øxen, som nyelig vare spendte fra Ploven, og af deres tunge Arbeide vare saa udmattede, at de ikke havde Kræfter til at trænge igiennem den store Forsamling af Dyr, og derfor kastede sig som halv døde ned paa Jorden uden

for

for den store Kreds af Dyr, som omringede Løven. Da en af dem, efter Biørnens Forbøn, var bleven indladt, og Løven tilspurgte ham, om han til Dyrenes almindelige Beste havde noget at forestille, svarede han, at som Dyr af hans Art hverken havde Indsigt eller Mod til at foretage sig saa høie Ting, saa gik og deres Ønsker ikke videre end til at forlange nogen Lindring i deres haarde Vilkaar; de vilde gierne, til Menneskenes og Dyrenes Nytte, arbeide Jorden, uden derfor at forlange enten de kostbare Jordens Frugter, som Viin og Korn, eller andre Dyrs Kiød til Føde, ja de undte endog de ædle og modige Heste baade Hee og Havre, naar de alene for det Arbeide, hvormed de ernærede saa mange Dyr, maatte nyde saa meget Straa, som de kunde hvile og mætte dem paa, og være sikkre for Ulvenes Tænder. Dersom de mægtige og stridbare Dyr, sagde han videre, ikke kan leve uden af Rov, hvi fortære de da ikke heller Vildbasser, Ræve, Aber, og flere saadanne, som hverken tiene til at føde eller forsvare andre Dyr, end os, som ere de uskyldigste, fredsommeligste, arbeidsomste og nøisomste af alle Kreature? hvi efterfølge de ikke den ædelmodige Biørns Exempel, som, endskiønt han baade er stærkere end Ulven og klogere endRæven, dog nærer sig af Jordens Frugter, saa længe han kan, og ikke

angris

angriber andre Dyr uden i stor Nød. Hvor enfoldig end denne Tale forekom de fleste Dyr, mærkede man dog at den foraarsagede megen Eftertanke hos Loven; men, just da alle med stor Opmærksomhed ventede at høre Udfaldet af Oxens Ansøgning, saae man en Sverm af Græshopper nedfalde paa Jorden, og lige saa talriig en Hær af Oddere opstige af Søen, for at indfinde sig ved Dyrenes Forsamling. Da alle Ufuldkommenheder hos de firefødde Dyr, sagde Anføreren for Græshopperne, komme deraf, at de ikke som Luftens Indbyggere ere forsynede med Vinger, har vi, for at befordre Øiemærket af denne store Forsamling, giort en vidtløftig Reise i Luften, ikke alene for at lære fuldkommen at flyve, men og for at overtale adskillige af de rareste Fugle til at flytte ned paa Jorden, ligesom Gies, Høns, Ender, som alle ere af Himmelens Herkomst; af hvilket Forslag man ikke alene kan vente den Nytte, at Jordens Indbyggere derved formeres, men og at de med Tiden, ved at forbedre deres Røster og forsyne sig med Fiedre, kan bringe det dertil, at de overgaae Paafuglen i Skiønhed, Ørnen i Hastighed og Nattergalen i Sang. Hvad Muligheden af mit Forslag angaaer, da behøver jeg ikke at tale meget derom, efterdi Græshoppernes mægtige Skare kan tiene til Beviis, at disse Gaver ikke af Naturen ganske ere nægtede

Jordens

Jordens Indbyggere. Odderen derimod holdt for, at det var til større Nytte for Dyrene, dersom de af Fiskene lærte at svømme, og dersom de, ligesom Heiren og Storken, søgte deres Føde i Vandet; og han anførte til Beviis derpaa, ikke alene sit eget Exempel, men og Menneskenes, hvis Fortrin viser sig fornemmelig i den Dristighed og Kunst, hvorved de bemægtige sig Havet, endskiønt de af alle Kreature har mindst naturlig Beqvemhed til at svømme. Da adskillige Dyr, hvis Tal jeg her forbigaaer, havde sagt deres Betænkning, fik Biørnen Befaling at sige sin, hvilken han og med sin sædvanlige Betænksomhed og Alvorlighed saaledes foredrog: Da alle Kreaturers Fuldkommenhed og Lyksalighed ikke kan bestaae i andet, end i at kiende de Kræfter, som Naturen har begavet dem med, og at bruge dem vel, og Naturen ikke kan have deelt dem paa saa adskillig og forunderlig en Maade, uden for at ethvert Dyr, ved at indskrænke sig til saadanne Ting, som Naturen har givet det meest Drift til, skulle opnaae en større Fuldkommenhed, end om det delede sine Kræfter paa flere Ting, saa er jeg og af den Tanke, at den rette Grundregel til det store og mægtige Dyre-Riges Flor er, at vi i Stedet for enten at søge Ære i at ødelegge andre Dyr, eller større Beqvemmelighed i at udplyndre dem, eller mere Fuldkommenhed i at efterl-

terligne dem, forene alle vore Kræfter til at tiene hinanden, enhver med den Gave som Naturen har betroet ham, og derved understytte Løvens ædelmodige Hensigter, som ere alle Dyrs Sikkerhed og Velstand. Lad Ørnen beholde sit Rige i Luften, saalænge han tillader Lærken og Nattergalen at fornøie os med deres Sang, og disse vil dog, i hvormegen Umage vi giøre os, altid synge bedre end Frøen og Græshoppen; jeg forlanger ikke, som Leoparden, at forstyrre Biens Rige og at betage den en Braad, hvormed den forsvarer den Honning, som jeg saa gierne spiser, mod Bremserne; og dersom jeg ikke misunder dette lille Dyr et Vaaben, der dog saa ofte foraarsager mig Smerte, hvormeget mindre Aarsag har jeg da ikke til at misunde Lammet sin Uld og Giessene sine Fiedre; thi hvortil tiente vel saadan Prydelse, uden til at giøre mig svag og foragtet. Jeg har stor Høiagtelse for Leoparderens Mod og Rævens Snildhed, begge giøre Løven store Tienester; den første ved at beskytte os mod Menneskenes og de andre Dyrs Vold, og den sidste ved at opfinde Midler til at undgaae deres List. Men som en umaadelig Begierlighed til Ære let kan forblinde de stridbare Dyr, saa kan Egennytte og let forlede de snilde. Lad Aben, ved at efterabe Menneskene, fornøie dem og os, men lad ham ikke med sin falske Vittighed forføre os

til

til at giøre os ligesaa latterlige, som han; det er ham Ære nok, at da Naturen selv har giort ham saa beqvem til de andre Dyrs Fornøielse, er han og deri fuldkomnere end de Mennesker, som giøre sig selv latterlige ved at tragte efter høiere Ting, end Naturen har givet dem Kræfter til. Lad os heller lære af den kloge og behændige Bever at bygge os beqvemme Boliger; af den hurtige Kanin at forskandse os i Jorden; af den forsigtige Myre at samle Forraad til Vinteren; og af den vise, ordentlige og arbeidsomme Bie at oprette gode og nyttige Selskaber. Hvad Græshoppens Forslag angaaer, da ønskede vel ingen af os at have saa besværlig en Gang som han, for at have den Fuldkommenhed at kunde flyve; dette ringe Dyr, som hverken hører til Jorden eller Luften, vil berige os med Indbyggere, hvoraf vi har saa liden Mangel, at vi alle ville være Græshopperne meget forbundne, dersom de, i Stedet for at fortære vores Korn og Græs, vilde romme Jorden, og fæste deres Boelig iblant Luftens Indbyggere, hvis Egenskaber og Fuldkommenheder de prise saa meget. Oxen er i mine Tanker det eneste Dyr, som har Aarsag til at beklage sin Skiebne, og hvis Forslag fortiener at undersøges; men da jeg ene ikke har Indsigt nok dertil, vil jeg bede, at Løven vil beskikke nogle af de vittigste og redeligste Dyr til at

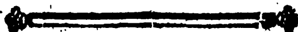
undersøge

undersøge saa vigtig en Sag. Dermed endte Biørnen sin Tale, og Løven gav Beveren, Kaninen, Myren og Bien Befaling, at indgive deres Forslag tilligemed Oxens. Alle de gode, nyttige og arbeidsomme Dyr prisede Løven og erkiendte, at han, som Naturen havde givet Styrke og Magt til at herske, var for sin Viisdoms og Ædelmodigheds Skyld ene værdig til at regiere; de opfyldte alle Skove og Marker med deres frydefulde Skrig, og da de Raadgivere, som Dyrenes store Beherskere havde udvalgt, for at undersøge disse Forslag, var for deres Indsigt og Redelighed i stor Anseelse blant alle Dyr, ventede de og med en haabefuld Længsel efter et lykkeligt Udfald af dette store Foretagende.

Meer kan jeg ikke have den Fornøielse at fortælle Dem denne Gang. De seer heraf, min Herre! at de Grundregler, som jeg har anført i mit forrige Brev til Dem, ere saa naturlige, at Dyrene endog har dem tilfælles med Menneskene, og at det baade hos dem og hos Menneskene ikke er Erobringer, Rigdom eller Pragt, ikke heller en stor Deel af det man kalder Vittighed, og endnu meget mindre en unaturlig Forening eller Efterlignelse af visse Gaver og Beqvemheder, som Naturen kan have givet et Folke- eller Dyre-Slags frem for et andet, som udgiør Selskabets almindelige Beste, men som Biørnen siger i min Fortæle

tællelse: En ædel Lyst har Regieringen til at befordre de Flestes Velstand, og en almindelig Drift hos alle Lemmer af Selskabet, til at bruge de Gaver og Leiligheder, som Naturen og Lykken har givet dem, til at understøtte saa priselig en Hensigt. Denne Drift, min Herre! eller, som man hos Dyrene kalder det, Instinct, som giør alle Dyr saa muntre og virksomme, til at opfylde Skaberens Hensigt, er, naar jeg betragter Virkningerne deraf i Naturen, ofte meget fuldkomnere, vissere og sikrere, end det, som iblant Menneskene kaldes Forstand og Vittighed, og dersom jeg i Begyndelsen af mit Brev har ønsket at kunde tillegge Dyrene noget af Menneskenes Forstand, kan jeg forsikre Dem, min Herre! at jeg endnu meget mere ønskede at kunde meddele Menneskene noget af Dyrenes Drift. Jeg forbliver 2c.

Den 11 i Høst-Maaned,
Aar 5725 efter Dyreriget Stiftelse.

15. Brev.

15. Brev.

Til en Menneskeven, om Fornøielse over andres Velgaaende.

Jeg veed, at De finder saa stor Fornøielse i at det gaaer andre vel, at ingen Tidender ere Dem angenemmere end de, hvorved De underrettes om andres Lykke og Befordring. Hvor rører det Dem ikke, naar De af de offentlige Tidender erfarer, at en Person, som De kiender af Omgang eller af Navn, har faaet et Embede eller Værdighed, eller og, naar De hører, at saadan en har vundet en Capital i et Lotterie, giort et anseeligt Partie, faaet Penge ved Arv eller Testament, eller forhvervet dem selv ved en lykkelig Handel. Denne Drift til at fornøie sig over andres Velgaaende, gaaer hos Dem saa vidt, at da for kort Tid siden en af de anseeligste Ærespostер i Riget blev beklædt af en Person, som ikke alene var af en gammel anseelig og af Riget velfortient Familie, men og i Henseende til hans Videnskab, Erfarenhed og Redelighed, af alle holdt saa værdig dertil, kunde De ikke undlade at yttre Deres Fornøielse i alle de Selskaber, hvor De kom, endskiønt De hverken ved Bekiendtskab eller anden Forbindelse kunde ansees for at tage nogen Deel deri; adskillige

forundre sig over at finde saavan Glæde over andres Lykke hos en Person, som synes at giøre saa lidt af sin egen, at de endog forsømme alle de Leiligheder til det, som man kalder at forbedre sine Omstændigheder. Men det er ikke det, min Herre! som kommer mig selsomt for i Deres Caracter; thi ligesom Misundelse kommer deraf, at man forlanger saa meget for sig selv, at man synes at tabe noget, saa ofte det gaaer andre vel, saa kan Menneskekierlighed ikke være til uden Nøisomhed; det, som falder mig vanskelig at begribe i Deres Tænkemaade, er, at da De ikke troer om Dem selv, at udvortes Forbedring af Omstændigheder giør lykkelig, De dog kan troe det om andre. Jeg begriber vel, at det maae fornøie Dem, naar Monarkens Naade ophøier en Person, hvis Lykke maae mere ansees som en Lykke for Staten, end som en Lykke for ham selv; men hvor mange andre Tilfælde ere der ikke, hvori De uden at see nogen Nytte for det Almindelige, glæder sig inderlig over andres Lykke, betragtet alene som et Middel til deres egen Fornøielse, og som en Belønning paa deres Fortieneste, og dog beviser De med Deres egen Nøisomhed, at De er overbeviist om den Sandhed, at den rette Lyksalighed, som er Dydens ægte og værdige Belønning, bestaaer alene i et fornøiet Sind; en Lykke, som jo ikke er lagt til nogen vis Titel el-

ler Betiening, ikke kan vindes i et Lotterie, ikke efterlades ved Testament, ikke søges i noget Cancellie, og som den største Monarkes Naade alene ikke formaaer at give. Jeg tilstaaer, at der til et fornøiet Sind udkræves visse udvortes Omstændigheder, som beroe paa disse Ting; men dersom et Menneske har Fornuft eller naturlig Gave nok til at kunde sætte et vist Maal for sine Begierligheder, er det, som udvortes behøves, til at være fornøiet, meget lidt, og har et Menneske ikke den Forstand eller de Gaver, er den største Overflødighed ikke nok. Han sætter da sin Lyksalighed altid i noget, som han indbilder og ønsker sig, og aldrig, eller i det mindste kuns for en meget kort Tid, i det, som han virkelig besidder; men hvor er det muligt at være fornøiet, saalænge man søger Fornøielsen alene i de Ting, som man ikke har, og aldrig i dem, som man har? Er der da saa meget af det man kalder Lykke i Verden, som enten ikke fornøier Personen selv, naar det opnaaes, eller og kuns for en kort Tid, hvor liden Aarsag har da De, min Herre! til at glæde sig over andres Lykke. Men da Deres Forhold udviser, at Deres Glæde ikke kan komme af et saa urigtigt Begreb om Lykken, kan jeg ikke finde anden Aarsag dertil, end en heftig Drift af Menneskekierlighed, som bevæger Dem *til at ønske*, at alt det var Lykke, som synes at

være

være det, og da man er let tilbøielig til at troe hvad man saa heftig ønsker, giver og dette Ønske andres Lyksalighed en Virkelighed i Deres Tanker, som tilveiebringer Dem, min Herre! en Fornøielse, hvilken Besidderen af den Lykke maaskee selv ikke føler. Ingen Fornøielse kan være mere uskyldig, og jeg vilde holde mig uværdig til det Venskab, som De beviser mig, dersom jeg alene, for at bestride saa uskadelig en Bildfarelse, vilde berøve Dem en Glæde, hvorved Deres Menneskekierlighed virkelig belønnes, uden at give Dem en bestandigere og rigere Materie, til at underholde en Drift, der er saa ædel og elskværdig. I Stedet for at søge Deres Fornøielse i Efterretninger om Giftermaale, Testamenter og Befordringer til Embeder og Titler, og andre saadanne Hendelser, som sielden treffe ind, og endnu mere sielden giøre lykkelig, fæst da Deres Agtsomhed paa den store Mængde, som omringer Dem, og see, om De ikke iblant dem finder mange, som uden at vente paa rige Slegtningers Død, uden at bygge deres Haab paa rige Giftermaal, og uden at søge deres Lykke ved Ansøgninger og Opvartninger, leve i deres daglige Arbeide, og med deres daglige Ophold lige saa fornøiede som De selv, min Herre! og som De ønskede at alle andre vare; jeg tilstaaer, at Fornøielsen ikke altid er saa kiendelig malet i de-

res Ansigter, som i deres, der i Dag henter en Bestalling fra Cancelliet, eller aabner et Testament, eller slutter en Ægteskabspagt; men den er mere bestandig; et Menneske, der altid er frisk, føler sin Sundhed hvert Øieblik mindre, end en der nylig er kommen op af en Feber; men hvilket er best, enten altid at være frisk, eller og alene for en kort Tid føle at man er det; og hvilken er lykkeligst, enten den, som uden at være nogen Tid meget glad, altid er vel tilfreds, eller en anden, som for et Øieblik glæder sig hastig over en Lykke, hvori han strax efter finder en Mangel. Der ere faa Mennesker til, om hvilke man kan sige, at de føle deres Lykke; den behagelige Egn, hvor De boer, og som indtager alle dem, der første gang see den, rører den Dem vel saa meget, at De kan sige, at De føle det behagelige deraf, uden med Flid at tænke derpaa, og uden ved Betragtninger at oplive de Fornøielser, som ved en bestandig og uforanderlig Virkning har giort Sandserne følesløse. Jeg har ofte hørt Dem sige, at disse Ting sielden røre Dem, uden naar De komme paa saadanne Steder, som De i Deres unge Aar har elsket, og at den blotte Erindring af de Fornøielser, som De har havt, paa en Tid, da Deres Gemyt og Sandser vare meer empfindtlige og Naturen mere nye for Dem, overgaaer alt hvad De føle nu. At kunde føle sin

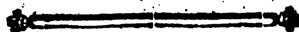
Lykke,

Lykke, er noget som udkræver enten stor Eftertanke, eller besynderlige Gaver, og hvorvidt De end ved Eftertanke har bragt det deri, er De dog maaskee endnu ikke kommen saa vidt, som en Person, hvis Historie uden Tvivl vil fornøie Dem: Den er ikke af det Slags, der forekommer saa ofte i moralske Skrifter, og som tiener meget, til at oplyse en Sandhed, men ikke til at bevise den; den er hverken opfunden af en Poet, eller forbedret af en Historieskriver, men den er lige saa sandfærdig, som den er opbyggelig. Min Helt (til hvis Ære og Ihukommelse jeg vilde ønske, at denne korte Levnetsbeskrivelse maatte blive trykt), har en liden Betiening, hvormed han er bleven afslagt efter mange Aars Tieneste: Han boer i en Landsbye i et Huus, som han selv saaledes har indrettet, at man finder baade indvortes Orden, Nethed og Beqvemhed, og en vis Smag og Ziirlighed i det Udvortes; Huset bestaaer af en Hovedbygning og tvende Fløie; Hovedbygningen indeholdet en Stue, et Kiøkken og et Klædekaminer, hvor man foruden hans Bøger, finder en Mængde af Klæder, som han ikke har kundet forbruge, og som udgiør hans Pragt. Den høire Fløi er saa stor, at den kan rumme en Hest og en Kariol, og i den venstre har han sit Menagerie; ved Huset er en liden Have, hvor man foruden en behagelig Ud-

sigt finder alle Slags Kiøkken-Urter og Blomster, hvori hans Overdaadighed endog gaaer saa vidt, at han paa den Tid af Aaret, da jeg sidst havde den Ære at besøge ham, fremviiste dobbelte Valmuer af alle muelige Farver; han boer ene i Huset, og fører sin hele Huusholdning selv. Paa disse Forretninger anvender han en Deel af Dagen, og i den øvrige Tid læser han. Det er saa langt fra, at Tiden falder ham lang, at han tvertimod har forsikret mig, at Dagen neppe forslaaer til det, han har at bestille, og at Aftenen ikke er lang nok til at læse alt det, han har Lyst til. Disse Ting indtage ham dog ikke saaledes, at han jo kan forlade dem, naar han vil. Folkets Besøgelse besværer ham aldrig, og de finde ham altid saa fornøiet, at han endog spørger dem selv, om han dog ikke er lykkelig; et stort Beviis, at han ikke alene er det, men og i saa høi en Grad, at han og føler det selv; der er i hans Ansigt, Væsen og Gang en Munterhed, som giør ham i andres Tanke tive Aar yngere end han er, og naar De ret vil giøre Dem et Begreb om ham, saa forestil Dem en Brudgom paa sin Bryllups-Dag, en ung Person, som faaer Tidende om en gammel riig Farbroders Død, eller om dette ikke er nok, da en Sollicitant i det Øieblik, da en Minister forsikrer ham, at hans Ansøgning skal blive forestilt; alle de frydefulde Miner og Træk,

som

Fornøielse, Haab og Tillid kan udtrykke i Ansigter, finder De i denne lykkelige Mands.
a for ikke ved alt for prægtig en Beskrivelse
vække en Passion hos Dem, som De maa-
aldrig har følt, jeg mener Misundelse, maae
sige Dem, at der mangler ham dog noget;
har kuns smaa Vinduer i sin Stue, og da
idst havde den Fornøielse at tale med ham,
de han, at han dog engang maatte blive saa
lig at faae et bedre Levebrød, for at kunde
te sig større. Jeg tvivler ikke paa, at De jo
fornøie Dem meget over hans Befordring,
eg kan forsikre Dem, at min Glæde ikke
e være mindre, dersom jeg ikke frygtede for,
an tillige med en større Formue skulde faae
Begierligheder, der baade skaffede ham mere
ymring, og vare vanskeligere at opfylde, end
han nu har. Saalænge jeg ikke kan være
derpaa, vilde jeg heller ønske at være Poet,
at kunde besynge hans Dyd, end at være
ge, for at kunde opfylde hans Ønske.
forbliver o. s. v.

16. Brev.

Til den Samme, om Medlidenhed over andres Skiebne.

De beklager, at der ere kuns faa saa lykkelige Mennesker til, som den Person jeg har giort Dem bekiendt med i mit sidste Brev; og De tilkiendegiver Deres Bekymring derover paa saadan en Maade, at jeg frygter for, at en alt for stor Ømhed og Medlidenhed over andres Skiebne vil giøre Skaar i Deres egen Nøisomhed og Fornøielse; hvor vanskeligt er det dog at holde Maade, endog i en ædel Passion; er de fleste misfornøiede, fordi de aldrig ere tilfreds med deres egen Lykke, og fordi de troe, at alle andre ere lykkeligere, end de selv, saa ere der og ædle Siæle, som, endskiønt de ere fornøiede med deres egen Skiebne, dog ikke ere uden Bekymring, fordi de troe, at der ere kuns faa saa lykkelige, som de; saa forgieves, som det mestendeels er, at ville trøste de første; saa billigt er det, at man søger at stille den Sinds Urolighed, som findes hos de sidste; thi endskiønt den kommer af en ædel Grund, kan den dog føre til Laster; man finder Feil i den beste Regiering; Guds vise Huusholdning selv bliver os ikke til Maade; man ar-

beider af en utidig Nidkierhed paa Forandringer, som ofte ere skadelige, og forfalder endelig tilsidst uformerkt til den Last, som man saa heftig bestrider i andre, nemlig Utaalmodighed og Menneskehad. Hvor ondt skulde det giere mig, om saa ædelt et Hierte, som Deres, skulde fordærves just ved Umaadelighed i den Passion, som giør det ædelt; De er uden Tvivl enig med mig i det, som jeg har anført i mit sidste Brev, at ligesom mange kan være friske, uden just at føle deres Sundhed, saa kan og mange være lykkelige, uden at føle deres Lykke; og dersom de da ikke selv altid mærke den, hvor kan da andre dømme derom. De kan ikke regne, at Folk ofte beklage sig, og at de derimod sielden prise sig lykkelige; thi deraf følger svarere, at den første Følelse hos dem maae være mere usædvanlig, end den sidste. Een, som jevnlig er frisk, kan beklage sig for Dem, at han har Hovedpine; og jo mindre han er vant dertil, desmere klager han derover, men han fortæller Dem ikke, hver gang De taler med ham, at han er frisk. Lyksalighed beroer ikke alene paa de udvortes Omstændigheder, men fornemmelig paa Mennesket selv; af Omstændighederne kan een alene slutte, om et Menneske har Aarsag til at være fornøiet, men vi kan ikke, uden at kiende det Indvortes i Mennesket selv, sige om han virkelig er det; hvad de udvortes Omstæn-

digheder angaaer, seer De af det Exempel jeg har anført Dem, at et Menneske behøver saa lidt, for at have Aarsag til at være fornøiet, at der ere mange Mennesker, for hvilke vi i den Henseende kan være uden Bekymring, og ere disse ikke alle fornøiede, maae det komme af indvortes Aarsager, hvorfor vi ikke kan give Lykken eller Skiebnen Skyld; og paa hvor mange Maader ere Menneskene ikke selv Aarsag i deres Ulykke; jeg vil ikke tale om de bekiendte Laster, som bestaae i Uvisomhed og i Misbrug af de Midler, som Naturen har givet os, til at blive lykkelige; men vi misbruge endog Videnskaberne selv, til at giøre os misfornøiede og ulyksalige i vores Indbildning. Ere der ikke Secter i Religionen, som misbruge den Lærdom om Menneskets Fordærvelse, til at nægte os alle Fuldkommenheder, indtil den naturlige Frihed. Juristerne lære os, at Menneskene, i den naturlige Stand og uden for Selskab, ere værre end vilde Dyr; vore Læger indbilde os, at vi fødes med en Sæd til alle Sygdomme, og at Elementerne ere vore naturlige Fiender, og hvor mangen en stolt Philosoph er der ikke, som indbilder sig, at Menneskene ikke vare andet end tobenede Dyr, førend Aristoteles opfandt Fornuftslutninger? Det er vel sandt, at de give sig alle ud for at vide Midler til at befrie os fra denne Ulyksalighed; men misbruge de ikke og

ofte disse Midler selv, til at forstørre den; hvor mange undskylde ikke de Laster, de begaae, dermed, at de fødes syndige, og de intet formaae af dem selv; hvor tit misbruges ikke Lovene til at forsvare de største Uretfærdigheder; de fleste Sygdomme, komme de ikke enten af for meget Kielenskab, eller af for megen Lægedom, og endelig, er der vel nogen Mening saa urimelig til, at en Philosoph ikke har brugt sin saa kaldede Fornuftlære, til at forsvare den? Saaledes arbeide vi paa vores egen Ulyksalighed i en Tilstand, hvori vi har saa mange Aarsager til at være fornøiede med Gud, os selv og Naturen, og endskiønt disse ikke kan være Dem ubekiendte, vil jeg dog erindre Dem derom, for at stille den Bekymring, som den foregaaende Betragtning kan have opvakt i et Gemyt, der er saa medlidende, som Deres. Vores Sind og Legeme indbefatter ikke alene flere Fuldkommenheder, end man skulle vente at finde i saa lille og skrøbeligt et Dyr; men endog Manglerne selv ere os til Nytte; en skarpere Hørelse vilde giøre, at den mindste Bevægelse i Luften vækkede os af den sødeste Søvn; vi besvimede ved Lugten af en Rose, dersom denne Sands var finere end den er, og saaledes vilde det gaae med alle de andre, dersom Skaberen ikke havde viist sin Viisdom, lige saa meget i det, han har nægtet, som i det, han har givet; Sygdom giør

at vi føle Sundhed; Uvidenhed om det Tilkommende, at vi ikke bedrøve os før Tiden, og Forglemmelse, at vi igien overvinde vores Sorg. Med saa mange Fuldkommenheder har Skaberen sat os paa den behageligste Skueplads. Forestil Dem et Menneske, som var født blind, og først, naar han var kommen til Skielsaar og Alder, aabnede sine Øine, hvilken Virkning mener De at den første Betragtning af Naturens Yndigheder vilde giøre paa hans Sind; mener De vel, at en Tigger, dersom en Monark forærede ham et af sine prægtigste Slotte, kunde ved Betragtning af det, som Konsten har udrettet i saadan en Bygning, føle Tusinddelen af den Glæde og Forundring, som den, Naturen maae opvække ved den første Beskuelse. Men hvorfor røres vi ikke mere af disse Ting? Hvorfor føle vi ikke mere den Lyksalighed, vi besidde? Af samme Aarsag, som en Prints ikke føler sin Lykke mere end andre, fordi han er vant dertil; men er den, som besidder alt, hvad Konsten kan frembringe, derfor ikke ulykkelig, fordi han ei føler sin Lykke, saa er Mennesket ikke heller ulykkeligt, fordi det ikke føler mere af den Lyksalighed, som Naturen har forundt det. De Pligter selv, som Naturen udkræver; de Byrder, som den paalegger os, ere de ikke belønnede med naturlige Fornøielser? Er det fornødent til vores Ophold, at

spise,

pise, saa er det og ligesaa fornødent til vores Sundhed, at arbeide og bevæge os, og ligesom den Pligt, vi iagttage mod os selv ved at spise, belønnes med en behagelig Smag, saa er der og i Arbeidet selv en Forfriskelse, som giør det angenemt, uden at betragte alene Nytten deraf. Ere alle disse Ting ikke nok til at fornøie os bestandig? kan den Viisdom, som der er i Naturen, ikke saa meget indtage vort Sind, og den Afvexling, der er i de Fornøielser, som vi nyde, ikke saaledes mætte vore Sandser, og endelig de adskillige Forretninger, som vi har, ikke saa meget beskæftige vore Legemer, at vi jo bestandig ønske os nye, veed vi jo baade af Fornuft og Aabenbaring, at vi har en Sæd til Udødelighed i os, et andet Liv at haabe, en viid Verden for os, og at der i dette vores almindelige Faders Huus ere mange Boeliger? er det Værelse, hvori vi opammes, saa smukt, hvor stor maae dets Herlighed ikke være, hvor han vil friegiøre dem, som han har udkaaret, og dersom vi haste saa meget efter en større Fuldkommenhed, er da en Tid af 50 til 80 Aar for lang til at berede os dertil? Med alt dette ere vi ikke fornøiede; vi vil endelig i den korte Tid forskaffe os en høiere Lyksalighed, end den Naturen har bestemt os til; vi foragte de naturlige Fornøielser, og opfinde andre, som koste mere og fornøie mindre, som svække Legemet, og

opvække Bekymring, Fiendskab, Misundelse og tusinde andre Sinds fortærende Passioner; og naar vi da, i Tanke at giøre os lykkeligere, har styrtet os selv i alle disse Elendigheder, har vi endda den Dumdristighed tilbage at spørge midt i saa fuldkommen og prægtig en Natur: Hvor et uendeligt got Væsen har kundet skabe saa elendige Kreature? Er det ikke dette store Spørgsmaal, som vore Viise nu i mange Hundrede Aar har plaget sig med, uden at være komne meget videre, end da de først begyndte derpaa; og ligesom disse uden Grund giøre dette Spørgsmaal, i Henseende til den hele Natur, saa har og de fleste misfornøiede Mennesker lige saa liden Aarsag til at klage over deres egen Tilstand, hvilken om den og i Henseende til nogle Omstændigheder kan være ufuldkommen, dog, betragtet i sin hele Sammenhæng, indeholder meget mere Godt end Ondt; lad Døden fremstille sig for et Menneske, som kan synes at have meest Aarsag, til at klage over Livet, og see, om han ikke viser ham bort; et stort Beviis, at hvor meget Ondt end saadant et Menneske føler, overveies det dog af noget mere behageligt, som han forestiller sig i Livet. Lyksalighed og Ulyksalighed ere altsaa Ting, som meget beroe paa os selv, og det gamle Ordsprog, at enhver er sin egen Lykkes Forarbeider, er sandfærdigere end man troer; dersom det

Inde-

Indvortes i Mennesket er saaledes beskaffen som det bør være, behøves der udvortes meget lidt, og ikke nær saa meget, som den gavmilde Natur har forundt os, til at være lykkelige; men er det Indvortes ikke som det bør at være, kan i de beste udvortes Omstændigheder den mindste Misfornøielse giøre os ulykkelige. Jeg har i mit foregaaende Brev fortalt Dem et Exempel af det første, og jeg vil slutte dette Brev med et Exempel af det andet Slags; men da jeg gierne vilde forestille Dem et, der baade var lige saa sandfærdigt og lige saa fuldstændigt som det første; hvilket skal jeg da vælge i den store Mængde af Mennesker, som ere ulykkelige i en Tilstand, hvori de have Aarsag til at være lykkelige; Jeg vilde gierne, at den Caracter, som jeg forestiller Dem, skulle være lige saa naturlig som den første, men jeg vilde dog ikke, at den skulde ligne nogen Person saa vel, at den ikke kunde passe sig paa andre; thi De veed, min Herre! at man ikke bør bruge den samme Frihed, naar man laster, som naar man roser; og har et Menneske, som er misfornøiet, ikke Straf nok uden at plage ham med Satirer? De maae derfor tillade at jeg forestiller Dem en Caracter, der er ligesom de Skilderier, der ligne adskillige Personer, eftersom man seer dem fra adskillige Kanter; Saaledes er den Person, min Herre! som jeg beskriver: der er intet

i hans Caracter, som jo ligner visse Mennesker, men ligesom jeg veed ingen, der ligner ham i alt, saa vil De og finde saa mange, der ligne ham i noget, at De ikke kan sige, hvilken Person i Særdeleshed der ligner ham meest. Det ubehagelige Billede, hvis ulykfalige Originaler jeg vil ønske at dette maae tiene til Trøst, Opbyggelse og Forbedring, er en Person, som Naturen ikke alene har givet Sundhed og Styrke nok baade til Arbeide og Fornøielse, men og en udvortes Gestalt, som ikke mishager, uden naar den vanheldes ved saadanne tvungne Miner og Fordreielser, som tilkiendegive Hovmod, Bitterhed, Misundelse, Falskhed og andre Laster, hvormed Menneskene aldrig kunne forurolige andre saa meget, at de jo endnu mere forurolige dem selv; Ere der mange Mennesker i Verden, som ikke giøre det man kalder Lykke, førend Sindets og Legemets Kræfter ved mange Aars Slæb og Arbeide ere fortærede, er han derimod af Lykken tidlig bleven sat i saadanne Omstændigheder, hvori han kan nyde og bruge Livet. Gode Indkomster, et behageligt Levested, Lykke i Ægteskab, en anseelig Kapital, Forretninger, hvorved man ikke alene kan tiene andre, men og fornøie og gavne sig selv, og [illegible] hverken ere meget fortredelige eller møisomme- [illegible] er uden Tvivl alt det, som et Menneske [illegible] at være udvortes lykkeligt. Alt dette har

har han, og hvor mange ere der ikke, som have det samme, uden dog at være fornøiede? De vil maaskee svare mig, at der og udfordres Indsigt og andre indvortes Gaver til at være fornøiet, og at disse beroe ligesaa meget paa Lykken som de udvortes; men finder De ikke og, min Herre! mange Misfornøiede iblant dem, som, foruden udvortes gode Omstændigheder, besidde al den Leilighed, som et Menneske kan ønske sig, til at befordre deres indvortes Fuldkommenheder; Ja endog iblant dem, som underholdes af Selskabet, alene for at beflitte sig paa saadanne Videnskaber, som kunne lære os de rette Midler til at opnaae det store Maal, som vi alle sigte til, nemlig Lyksalighed; Hvor mange finder De ikke, hvis blege Ansigter, skarpe Øiesyn, bittre Miner, opblæste og unaturlige Væsen tilkiendegive, at de, ved at søge Viisdom, ikke have vundet andet end Aandens Fortærelse. Endskiønt jeg maae tilstaae, at der endnu ere mange flere, som ikke ere blevne ulykkelige ved at søge efter Viisdom, men fordi de ikke have søgt den, og fordi de tillige med den raa og vankundige Mængde troe, at Rang, Klæder, Penge, Mad og Drikke giør lykkelig; og da disse Ting ikke bestandig kunne fornøie noget Menneske, faae de og aldrig saa meget deraf, at de jo ønske dem endnu mere; i Stedet for at søge ved Videnskaber at forskaffe sig ædlere og

rnere Fornøielser, end dem Sandserne alene kunne tilveiebringe, og at indskrænke og regiere deres Passioner, foragte de alle Sindets Hvelser; og, naar Sandserne, som snart udtrettes, ikke mere kunne fornøie dem, og de nødvendige Forretninger ikke heller skaffe dem nok at bestille, vide de intet andet Middel til at fordrive den Urolighed, som Ørkesløshed og Uneisomhed opvækker, end at blande sig i uvedkommende Ting, og at misbruge den Leilighed, som de have til at giøre dem selv og andre lykkelige, til at giøre Fortred. Det slette Udfald, som saadant et Foretagende gemeenlig har, og det som endog er værre, de Samvittigheds-Nag, som Misbrug af saa mange Midler til at blive lykkelig, maae opvække i Gemytter, som endnu ikke ere reent forhærdede, forøge deres Ulyksalighed saa meget, at de virkelig ere at beklage; men hvo er Skyld deri? Dersom saadanne Menneskers Klagemaal over andre eller over Skiebnen skulde høres, dersom deres Ønsker skulde opfyldes, hvilken Forvirrelse vilde de ikke stifte baade i Naturen og Staten? Saa længe de selv ikke kunne sætte Grændser for deres Begierligheder, kan den største Monark ikke giøre dem lykkelige; og hverken De, min Herre! eller jeg, kan derfor ønske dem andet, end at de Fortredeligheder, som de selv have paaført sig, maae lære dem at indskrænke deres Begierligheder,

og at søge deres Fornøielse i andre Ting, som i det mindste kunne trøste dem naar de skulle døe. Jeg forbliver o. s. v.

---

17. Brev.

Om Befordringer.

Da baade mange Personers Lykke og Fornøielse og det almindelige Beste ikke beroe paa nogen Ting mere, end paa Befordringer til Embeder, kan jeg ikke heller andet end roese baade Dem og andre, som af Menneskekierlighed tænke paa saadanne Midler og Forslag, som kunne tiene til at forebygge de Misbrug, som derved kunde gaae i Svang; men jeg maae tillige have den Ære at sige Dem, at jeg baade i Deres Betænkning og i de fleste Afhandlinger, hvoraf der ere skrevne saa mange i alle Lande og til alle Tider, finder den Feil, som man i alle slige Forslag og Klagemaal saa let kan begaae, at man forlanger en Fuldkommenhed i de offentlige Anstalter og Indretninger, som om de, der skulle sætte dem i Verk, ikke lige saavel vare Mennesker som andre, og som om Forsynet aldeles ingen Indflydelse skulle have i de menneskelige Handlinger; jeg vil ikke tale om, at de fleste Klagemaal ere ugrun-

dede, og komme af Egennytte, Hovmod, Tungsindighed og Misfornøielse, og at de fleste Feil, som Folk begaae i deres Forretninger, ikke komme saa meget af Ubeqvemhed som af Letsindighed, Efterladenhed, utidig Nidkierhed, Gierrighed, Vellyst og andre saadanne Gemytsbeskaffenheder, som ere vanskelige at kiende, og som gemeenlig først yttre sig naar Folk ere komne i Embeder. Jeg vil ikke heller tale om de mangfoldige Hindringer, der ofte ikke tillade dem, som befordre andre, at handle efter deres egen gode Villie og Drift, men, naar de endog have baade al den Frihed, Indsigt og Villie dertil, som et Menneske kan have, er det dog i de fleste Tilfælde saa vanskeligt at dømme med Vished om andres Caracter og Beqvemhed, at det fuldkomneste Menneske derí ofte maae feile; og hvor skulde det ikke være vanskeligt at dømme om andre, da alle Viise i Verden have anseet det for saa vanskelig en Sag at kiende sig selv. Jeg veed vel, min Herre at vi have Bøger nok om at kiende og prøve Gemytter, men foruden at disse Regler ofte slaae feil, ere der og kuns saa Mennesker til, so man har den Tid og Leilighed til at omgaaes m at man kan sætte Reglerne i Verk. Og for give Dem et artigt Beviis deraf, min Her maae De tillade mig, at jeg fortæller Dem I holdet af et Brev til Cardinal Mazarin

M

Marechal de Grammont, som var sendt til Spanien for at begiere Infantinden til Ludvig den 14de.

Efter at have endt min Compliment til Dronningen, siger bemeldte Marechal, bad jeg Hende om Tilladelse at opvarte Infantinden, og at tale med Hende, hvorpaa Hun svarede: De kan; thi det laconiske Sprog er der meget i Brug. Jeg troede, at, da Hans Catholske Majestæt havde bekiendtgiort, at Han vilde give Kongen Infantinden sin Datter til ægte, kunde jeg tale med lidt mere Frihed, end jeg havde giort i min første Audience, da man advarede mig, at jeg ikke maatte tale til Hende om nogen Ting, hvorfore jeg og maatte lade mig nøie med at sige: Dronningen, min Souveraines Brev, min Ærbodighed og min Taushed kunne bevidne for D. K. H. det, som jeg ikke tør sige Dem; Hvorpaa jeg fik til Svar: Hvorledes lever Dronningen min Tante. Jeg bildte mig altsaa ind, at jeg denne Gang skulde faae et Svar, som ikke var saa tørt, og søgte derfor at sige paa Spansk alt, hvad den Gasconiske Veltalenhed kan indgive en Person, som frier for sin Herre; men alt hvad jeg kunde udvirke, var: Siig til min Tante, at jeg altid vil være Hende meget lydig og hengiven; og da dette er Ord, som synes mig at være sacramentalske, har jeg

opvække Bekymring, Fiendskab, Misundelse og tusinde andre Sinds fortærende Passioner; og naar vi da, i Tanke at giøre os lykkeligere, har styrtet os selv i alle disse Elendigheder, har vi endda den Dumdristighed tilbage at spørge midt i saa fuldkommen og prægtig en Natur: Hvor et uendeligt got Væsen har kundet skabe saa elendige Kreature? Er det ikke dette store Spørgsmaal, som vore Viise nu i mange Hundrede Aar har plaget sig med, uden at være komne meget videre, end da de først begyndte derpaa; og ligesom disse uden Grund giøre dette Spørgsmaal, i Henseende til den hele Natur, saa har og de fleste misfornøiede Mennesker lige saa liden Aarsag til at klage over deres egen Tilstand, hvilken om den og i Henseende til nogle Omstændigheder kan være ufuldkommen, dog, betragtet i sin hele Sammenhæng, indeholder meget mere Godt end Ondt; lad Døden fremstille sig for et Menneske, som kan synes at have meest Aarsag, til at klage over Livet, og see, om han ikke viser ham bort; et stort Beviis, at hvor meget Ondt end saadant et Menneske føler, overveies det dog af noget mere behageligt, som han forestiller sig i Livet. Lyksalighed og Ulyksalighed ere altsaa Ting, som meget beroe paa os selv, og det gamle Ordsprog, at enhver er sin egen Lykkes Forarbeider, er sandfærdigere end man troer; dersom det

Inde-

Indvortes i Mennesket er saaledes beskaffen som det bør være, behøves der udvortes meget lidt, og ikke nær saa meget, som den gavmilde Natur har forundt os, til at være lykkelige; men er det Indvortes ikke som det bør at være, kan i de beste udvortes Omstændigheder den mindste Misfornøielse giøre os ulykkelige. Jeg har i mit foregaaende Brev fortalt Dem et Exempel af det første, og jeg vil slutte dette Brev med et Exempel af det andet Slags; men da jeg gierne vilde forestille Dem et, der baade var lige saa sandfærdigt og lige saa fuldstændigt som det første; hvilket skal jeg da vælge i den store Mængde af Mennesker, som ere ulykkelige i en Tilstand, hvori de have Aarsag til at være lykkelige; Jeg vilde gierne, at den Caracter, som jeg forestiller Dem, skulle være lige saa naturlig som den første, men jeg vilde dog ikke, at den skulde ligne nogen Person saa vel, at den ikke kunde passe sig paa andre; thi De veed, min Herre! at man ikke bør bruge den samme Frihed, naar man laster, som naar man roser; og har et Menneske, som er misfornøiet, ikke Straf nok uden at plage ham med Satirer? De maae derfor tillade at jeg forestiller Dem en Caracter, der er ligesom de Skilderier, der ligne adskillige Personer, eftersom man seer dem fra adskillige Kanter; Saaledes er den Person, min Herre! *som jeg beskriver*: der er intet

i hans Caracter, som jo ligner visse Mennesker, men ligesom jeg veed ingen, der ligner ham i alt, saa vil De og finde saa mange, der ligne ham i noget, at De ikke kan sige, hvilken Person i Særdeleshed der ligner ham meest. Det ubehagelige Billede, hvis ulyksalige Originaler jeg vil ønske at dette maae tiene til Trøst, Opbyggelse og Forbedring, er en Person, som Naturen ikke alene har givet Sundhed og Styrke nok baade til Arbeide og Fornøielse, men og en udvortes Gestalt, som ikke mishager, uden naar den vanheldes ved saadanne tvungne Miner og Fordreielser, som tilkiendegive Hovmod, Bitterhed, Misundelse, Falskhed og andre Laster, hvormed Menneskene aldrig kunne forurolige andre saa meget, at de jo endnu mere forurolige dem selv; Ere der mange Mennesker i Verden, som ikke giøre det man kalder Lykke, førend Sindets og Legemets Kræfter ved mange Aars Slæb og Arbeide ere fortærede, er han derimod af Lykken tidlig bleven sat i saadanne Omstændigheder, hvori han kan nyde og bruge Livet. Gode Indkomster, et behageligt Levested, Lykke i Ægteskab, en anseelig Kapital, Forretninger, hvorved man ikke alene kan tiene andre, men og fornøie og gavne sig selv, og som hverken ere meget fortredelige eller møisommelige, er uden Tvivl alt det, som et Menneske behøver for at være udvortes lykkeligt. Alt dette

har

har han, og hvor mange ere der ikke, som have det samme, uden dog at være fornøiede? De vil maaskee svare mig, at der og udfordres Indsigt og andre indvortes Gaver til at være fornøiet, og at disse beroe ligesaa meget paa Lykken som de udvortes; men finder De ikke og, min Herre! mange Misfornøiede iblant dem, som, foruden udvortes gode Omstændigheder, besidde al den Leilighed, som et Menneske kan ønske sig, til at befordre deres indvortes Fuldkommenheder; Ja endog iblant dem, som underholdes af Selskabet, alene for at beflitte sig paa saadanne Videnskaber, som kunne lære os de rette Midler til at opnaae det store Maal, som vi alle sigte til, nemlig Lyksalighed; Hvor mange finder De ikke, hvis blege Ansigter, skarpe Øiesyn, bittre Miner, opblæste og unaturlige Væsen tilkiendegive, at de, ved at søge Viisdom, ikke have vundet andet end Aandens Fortærelse. Endskiønt jeg maae tilstaae, at der endnu ere mange flere, som ikke ere blevne ulykkelige ved at søge efter Viisdom, men fordi de ikke have søgt den, og fordi de tillige med den raa og vankundige Mængde troe, at Rang, Klæder, Penge, Mad og Drikke giør lykkelig; og da disse Ting ikke bestandig kunne fornøie noget Menneske, faae de og aldrig saa meget deraf, at de jo ønske dem endnu mere; i Stedet for at søge ved Videnskaber at forskaffe sig ædlere og

renere Fornøielser, end dem Sandserne alene kunne tilveiebringe, og at indskrænke og regiere deres Passioner, foragte de alle Sindets Hvelser; og, naar Sandserne, som snart udtrettes, ikke mere kunne fornøie dem, og de nødvendige Forretninger ikke heller skaffe dem nok at bestille, vide de intet andet Middel til at fordrive den Urolighed, som Ørkesløshed og Unøisomhed opvækker, end at blande sig i uvedkommende Ting, og at misbruge den Leilighed, som de have til at giøre dem selv og andre lykkelige, til at giøre Fortred. Det slette Udfald, som saadant et Foretagende gemeenlig har, og det som endog er værre, de Samvittigheds-Nag, som Misbrug af saa mange Midler til at blive lykkelig, maae opvække i Gemytter, som endnu ikke ere reent forhærdede, forøge deres Ulyksalighed saa meget, at de virkelig ere at beklage; men hvo er Skyld deri? Dersom saadanne Menneskers Klagemaal over andre eller over Skiebnen skulde høres, dersom deres Ønsker skulde opfyldes, hvilken Forvirrelse vilde de ikke stifte baade i Naturen og Staten? Saa længe de selv ikke kunne sætte Grændser for deres Begierligheder, kan den største Monark ikke giøre dem lykkelige; og hverken De, min Herre! eller jeg, kan derfor ønske dem andet, end at de Fortredeligheder, som de selv have paaført sig, maae lære dem at indskrænke deres Begierligheder,

og at søge deres Fornøielse i andre Ting, som i det mindste kunne trøste dem naar de skulle døe. Jeg forbliver o. s. v.

---

17. Brev.

Om Befordringer.

Da baade mange Personers Lykke og Fornøielse og det almindelige Beste ikke beroe paa nogen Ting mere, end paa Befordringer til Embeder, kan jeg ikke heller andet end rose baade Dem og andre, som af Menneskekierlighed tænke paa saadanne Midler og Forslag, som kunne tiene til at forebygge de Misbrug, som derved kunde gaae i Svang; men jeg maae tillige have den Ære at sige Dem, at jeg baade i Deres Betænkning og i de fleste Afhandlinger, hvoraf der ere skrevne saa mange i alle Lande og til alle Tider, finder den Feil, som man i alle slige Forslag og Klagemaal saa let kan begaae, at man forlanger en Fuldkommenhed i de offentlige Anstalter og Indretninger, som om de, der skulle sætte dem i Verk, ikke lige saavel vare Mennesker som andre, og som om Forsynet aldeles ingen Indflydelse skulle have i de menneskelige Handlinger; jeg vil ikke tale om, at de fleste Klagemaal ere ugrun-

 dede,

dede, og komme af Egennytte, Hovmod, Tungsindighed og Misfornøielse, og at de fleste Feil, som Folk begaae i deres Forretninger, ikke komme saa meget af Ubeqvemhed som af Letsindighed, Efterladenhed, utidig Nidkierhed, Gierrighed, Vellyst og andre saadanne Gemytsbeskaffenheder, som ere vanskelige at kiende, og som gemeenlig først yttre sig naar Folk ere komne i Embeder. Jeg vil ikke heller tale om de mangfoldige Hindringer, der ofte ikke tillade dem, som befordre andre, at handle efter deres egen gode Villie og Drift, men, naar de endog have baade al den Frihed, Indsigt og Villie dertil, som et Menneske kan have, er det dog i de fleste Tilfælde saa vanskeligt at dømme med Vished om andres Caracter og Beqvemhed, at det fuldkomneste Menneskeøie ofte maae feile; og hvor skulde det ikke være vanskeligt at dømme om andre, da alle Viise i Verden have anseet det for saa vanskelig en Sag at kiende sig selv. Jeg veed vel, min Herre! at vi have Bøger nok om at kiende og prøve Gemytter, men foruden at disse Regler ofte slaae feil, ere der og kuns faa Mennesker til, som man har den Tid og Leilighed til at omgaaes med, at man kan sætte Reglerne i Verk. Og for at give Dem et artigt Beviis deraf, min Herre! maae De tillade mig, at jeg fortæller Dem Indholdet af et Brev til Cardinal Mazarin fra

Marechal de Grammont, som var sendt til Spanien for at begiere Infantinden til Ludvig den 14de.

Efter at have endt min Compliment til Dronningen, siger bemeldte Marechal, bad jeg Hende om Tilladelse at opwarte Infantinden, og at tale med Hende, hvorpaa Hun svarede: De kan; thi det laconiske Sprog er der meget i Brug. Jeg troede, at, da Hans Catholske Majestæt havde bekiendtgiort, at Han vilde give Kongen Infantinden sin Datter til ægte, kunde jeg tale med lidt mere Frihed, end jeg havde giort i min første Audience, da man advarede mig, at jeg ikke maatte tale til Hende om nogen Ting, hvorfore jeg og maatte lade mig nøie med at sige: Dronningen, min Souveraines Brev, min Ærbødighed og min Taushed kunne bevidne for D. K. H. det, som jeg ikke tør sige Dem; Hvorpaa jeg fik til Svar: Hvorledes lever Dronningen min Tante. Jeg bildte mig altsaa ind, at jeg denne Gang skulde faae et Svar, som ikke var saa tørt, og søgte derfor at sige paa Spansk alt, hvad den Gasconiske Veltalenhed kan indgive en Person, som frier for sin Herre; men alt hvad jeg kunde udvirke, var: Siig til min Tante, at jeg altid vil være Hende meget lydig og hengiven; og da dette er Ord, som synes mig at være sacramentalske, har jeg

troet, at jeg ikke burde udelukke et Bogstav deraf, eller forandre noget i Stilen, eller efterlade at melde dem til Kongen, Dronningen og Deres Eminence, som ikke maae forundre Dem over denne Tales Korthed, da Prindsessen, naar man undtager Kongen Hendes Fader, ikke har talt saa meget tilforn til nogen Mandsperson. Deres Eminence kan deraf let slutte, at jeg ikke kan tale meget om Hendes Gemyt og Sinds Gaver, som alle de, der kiende Hende, roese meget; siden det, uden at have en særdeles Gave af Gud til at see ind i Hiertet, var mig umueligt at tale derom med Vished.

Dersom det, min Herre! kan være saa vanskeligt for en Mand, som sendes i det Ærende alene, at kiende een eeneste Person, hvor meget mere vanskeligt maae det ikke være for ham, i den store Mængde af Opvartere, som forfølge ham daglig, og som baade af Ærbødighed og af Mangel paa Tid ikke kunne tale meget mere end Prindsessen af Spanien, at kiende de saa fornuftige og redelige Folk, som sielden have Ublueshed nok til at roese sig selv, eller Dristighed til at trænge sig igiennem en Flok af egennyttige Hyklere, som betiene sig af alle Konstgreb for at forblinde dem, hvis Yndest de søge, og hvis vidtløftige og møisommelige Forretninger ikke altid tillade dem at bruge al den Undersøgning, som udkræves til

saa

saa vigtig og vanskelig en Sag, som det er at kiende Folk. Naar De betænker dette, min Herre! vil De befinde, at der er stor Ubillighed i de Klager, som ere saa almindelige i alle Lande og paa alle Tider; og at de, som af Øvrigheden ere beskikkede til at udsee Personer til Betieninger, kunne lige saa lidt som Marechal de Grammont, uden at have besynderlige Gaver af Gud til at see ind i Folkes Hierter, dømme og vælge altid med en fuldkommen Visshed og efter deres egen Overbeviisning. Man kan ikke heller nægte Dem disse Gaver; thi vi see af mange Exempler, at Forsynet, som regierer alting til det Heles Beste, har megen Deel i Deres Valg, og ingen kan tvivle paa, at De jo baade indsee Vigtigheden af Deres Embede, og føle den menneskelige Uformuenhed til at opfylde saa vigtig en Pligt alt for vel til, at De ikke skulde bede Gud baade om Viisdom og om Lykke til at giøre et godt Valg. Men dersom nogen Regel af menneskelig Viisdom kan være tilstrækkelig til at veilede Dem i saa slibrigt et Foretagende, er det uden Tvivl den samme, som bemeldte Marechal har fulgt i at dømme om Prindsessen af Spanien; at, da De ikke altid kunne have Tid eller Leilighed til at kiende Folk selv, De da dømme efter det almindelige Rygte, som Folk have iblant dem, der har Leilighed til at kiende deres For-

stands og Gemyts Beskaffenhed. Jeg tilstaaer, at denne Regel undertiden kan slaae feil, men den er dog den sikkerste af alle, og meget sikrere end om man vilde dømme efter udvortes Anseelse, efter en tvungen Omgang og Samtale af nogle Øieblik, efter nogle faa Personers Fordomme eller Skudsmaal, eller det, som endnu er det bedrageligste af alle Kiendetegn, efter flittige Opvartninger og den Lyst, man deri viser til at giøre sig nødvendig, enten ved smaa Tienester eller ved Forslag, Klagemaal og Angivelser. Jeg forbliver o. s. v.

---

18. Brev.

Til Stifteren af et musikalsk Selskab.

De offentlige Fornøielser have saa stor Indflydelse paa et Folks Sæder, at jeg vilde ønske, at der i alle Byer var saadant et Selskab, som det De have stiftet hos Dem. Det er lige saa umueligt at tænke altid som at arbeide, og en almindelig Erfarenhed har viist, at jo strengere Opdragelsen, Lovene og den almindelige Opsigt over Levemaaden har været hos et Folk, des mere ere Fornøielser fornødne. Det menneskelige Sind forfalder i Mangel deraf enten til

Følesløshed eller Tungsindighed, og begge have de skadeligste Følger. De, som selv er nempfindt-lige, kunne ikke føle Kierlighed og Medlidenhed i Henseende til andre, og de, som beherskes af Frygt, ere mistænkelige og hevngierrige; Begge Deele kunne forderve de beste Gemytter, giøre Venner til Fiender, og gode Regenter til Tyranner. Men hvilke Fornøielser ere de beste? De offentlige have det store Fortrin for andre, at de ikke let kunne misbruges, siden de nydes under en almindelig Opsigt; at de bestaae i Ting, som ved at fornøie Øiet eller Øret, vænne Menneskene til ædlere og fuldkomnere Fornøielser, end de, som gaae ud paa at fornøie Smagen og Følelsen; og endelig, at de give Menneskene mere Lyst og Beqvemhed til at opfylde Pligterne i de store Selskaber. Det er saa langt fra, at man, ved at forbyde offentlige Fornøielser, har naaet den gode Hensigt, som man har havt, at giøre Folk bedre og dydigere, at man tvertimod, for at dæmpe nogle smaa Forfængeligheder, hvortil de store Selskaber kunne give Anledning, har befordret Fraadserie, Ladhed, Bagtale, Mistanke, Hevngierrighed, Partiskhed, Menneskehad og andre Laster, som gaae i Svang i de smaa indsluttede og mørke Selskaber. Men, da nogle af disse Fornøielser tillige have en vigtig Indflydelse paa et Folks Sæder, da det er paa Skuepladsen fornemmelig,

at den almindelige Smag, Tænkemaade og Dom om Dyd og Belaustændighed, som vi kalde Ære, dannes, udkræver den og en særdeles Opsigt. Musiken er derimod af alle Fornøielser den, som mindst kan misbruges, og dog har saa stor en Virkning, ikke alene paa Sindet men og paa Legemet; jeg vil ikke tale om dens Kraft, til at læge endog den Tungsindighed og Raserie, som har sin Grund i Legemet, hvoraf vi have saa mange Exempler i den gamle Historie, og et merkeligt i vore Tider i dem, som stikkes af Tarantler: men man har og Aarsag til at troe; at der i Tonernes Harmonie er noget saa naturlig indtagende, at endog de Umælende selv ikke ere følesløse derved. I en Afhandling om Opera, som findes for ved Hr. Lockmans Rosalinde, fortæller Forfatteren, at den berømte Handel havde en Due, som ved en Bevægelse med Vingerne gav sin Fornøielse tilkiende i en Concert, saa ofte visse Løb bleve igientagne. Musiken har den nyttige Virkning, at den formilder Sindet og dæmper den Haardhed og Tungsindighed, som følger med alvorlige og møisommelige Forretninger; og det var Aarsagen, hvorfor de Gamle elskede den saa meget. Deres Opdragelse og Levemaade var streng, og for at forebygge Overdaadighed, Ørkesløshed, Vellyst og andre Ting, som kunde fordærve Sæderne, bestode deres dag-

Følesløshed eller Tungsindighed, og begge have de skadeligste Følger. De, som selv er uempfindelige, kunne ikke føle Kierlighed og Medlidenhed i Henseende til andre, og de, som beherskes af Frygt, ere mistænkelige og hevngierrige; Begge Deele kunne forderve de beste Gemytter, giøre Venner til Fiender, og gode Regenter til Tyranner. Men hvilke Fornøielser ere de beste? De offentlige have det store Fortrin for andre, at de ikke let kunne misbruges, siden de nydes under en almindelig Opsigt; at de bestaae i Ting, som ved at fornøie Øiet eller Øret, vænne Menneskene til ædlere og fuldkomnere Fornøielser, end de, som gaae ud paa at fornøie Smagen og Følelsen; og endelig, at de give Menneskene mere Lyst og Beqvemhed til at opfylde Pligterne i de store Selskaber. Det er saa langt fra, at man, ved at forbyde offentlige Fornøielser, har naaet den gode Hensigt, som man har havt, at giøre Folk bedre og dydigere, at man tvertimod, for at dæmpe nogle smaa Forfængeligheder, hvortil de store Selskaber kunne give Anledning, har befordret Fraadserie, Ladhed, Bagtale, Mistanke, Hevngierrighed, Partiskhed, Menneskehad og andre Laster, som gaae i Svang i de smaa indsluttede og mørke Selskaber. Men, da nogle af disse Fornøielser tillige have en vigtig Indflydelse paa et Folks Sæder, da det er paa Skuepladsen fornemmelig,

i de reneste og fornuftigste af alle sandselige Fornøielser, tillige skiærper det moralske Gehør, hvorved De veed, at jeg pleier at betegne den Drift til Fuldkommenhed og Dyd, som alle fornuftige Væsener føle, uden altid at kunne tydelig forklare den. Vi have i den gamle Historie Efterretninger om hele Nationer, som derved ere bragte til et ordentligere og sædeligere Liv. Jeg vil ikke tale om det, som fortælles om Orpheus og om Chinesernes Fohi, men alene anføre hvad den rigtige og skiønsomme Polybe beretter om Arcadierne: Denne Nation, hos hvilken Tapperhed var saa almindelig, at og Qvinderne selv fegtede, forfaldt derover til Grumhed og Trodsighed; Men, da man siden, for at formilde deres Sæder, indrettede offentlige Sammenkomster, hvor de sunge Viser til Gudernes og Heltenes Ære, og denne Smag tilsidst blev saa almindelig, at de alle lærte Musik til deres tredivte Aar, overgik de siden de andre Græker ligesaa meget i Dyd og Religion som i Tapperhed. Musiken har i vore Tider havt samme Virkning i Paraguay; Hr. Charlevoix fortæller i hans Beskrivelse, at de første Colonier bleve stiftede af Folk, som søgte til Jesuiterne, for at høre de aandelige Sange, hvormed de fornøiede sig, naar de seglede paa Floderne, og at de deraf toge Anledning til at undervise Indianerne i Religionen, ved

at

lige Forretninger alene i at dyrke Jorden, i at arbeide med Hænderne, og i at øve sig i at bruge Waaben. Disse Øvelser kunde, som Plato siger, uden Hielp af Musiken have giort mere end de skulde giøre, og bleve derfor afvexlede med det Angenemme og Rørende i Lyden, for at hindre, at Afhold og Tapperhed ikke skulde vanslægte til Grumhed og Grovhed; intet Middel kunde tillige baade være mere beqvemt til at naae Øiemerket, og mere overeensstemmende med de Tiders Love og Indretninger, da Musiken forskaffede en Fornøielse, der hverken giorde Sindet saa blødt eller kielent, som de, der komme af Vellyst eller af det Latterlige, og derfor ikke heller dæmpede Folkets Lyst til Arbeide og Tapperhed, ikke heller udfordrede Anstalter og Bekostninger, som kunde forlede til Pragt og Overdaadighed. Dertil kom den almindelige Tanke, som man finder endog hos de største Viise, at Musiken foruden en uskyldig Fornøielse tillige har noget i sig, som forbedrer Sæderne og fører til Dyden, hvilket ikke er uden Grund, naar man betænker, at den Fornøielse, som man finder i Musiken, bestaaer alene i en Følelse af Tonernes Overeensstemmelse, og at vi ikke kunne have nogen klarere sandselig Forestilling af det, vi kalde Fuldkommenhed, i Lyst til hvilken Dyden bestaaer. Det er derfor meget rimeligt, at man ved at forbedre sin Smag

i de

og befordrede deres Indsigt i Religionen og andre Videnskaber, som forbedre Forstanden og Hiertet. Dersom vi i Stedet for den Mængde af Viser, hvoraf de fleste ere saa anstødelige mod sund Fornuft, Ærbarhed og en god Smagg, havde Forraad af saadanne, som kunde tiene Almuen til en opbyggelig Tidsfordriv, og som tillige vare satte paa rørende og behagelige Melodier, hvilken Virkning mener De ikke at det vilde giøre paa den store Hob, som søger disse Skrifter med saa stor Begierlighed; og kan vel det, som tiener til at fornøie og forbedre den Mængde af Mennesker, hvis Fornøielse og Lyksalighed bør være Statens Øiemerke, ligesom deres Forbedring er det sikkerste Middel til dens Flor, kan det, siger jeg, hvor ringe det end synes i sig selv, nogen Tid være vores Agtsomhed uværdigt? Tvertimod, jo ringere det er, og jo lettere det kan haves, desmere ere vi forbundne til at tænke derpaa. Men hvor stor Elsker De end er af Musiken, vilde det dog vel forundre Dem meget, dersom jeg giorde Dem Forslag til et lærd Selskab, for at forbedre de Viser og Historier, som sælges paa Gader og Markeder; thi, endskiønt den sunde Fornuft lærer os, at det Almindelige kunde vente langt større Nytte deraf, end af at rette nogle Aarstal i en Historie, eller forklare Oprindelsen til nogle gamle Ord, veed

De

at forklare dem Indholdet; Han forsikrer, at Musiken rørte disse vilde Folk saa meget, at det ikke var vanskeligt at overtale dem; at de have saa naturlig godt et Gehør og saa megen Lyst til Musiken, at der i alle Colonier er en Skole, hvor de undervises deri, at Børn paa tolv Aar kunne spille de vanskeligste Stykker paa Harpe, og endelig at de musicalske Chor, som de af den Aarsag have indført i alle Kirker, have giort meget til at bestyrke dem i Religionen og gode Sæder. Det er Dem bekiendt, min Herre! at man finder adskillige Landsbyer i Sachsen, hvor Bønderne opføre Concerter paa Høitiderne, og at en af adskillige nyttige Indretninger bekiendt Landmand hos os har ofte sat sine Giester i Forundring, ved at fornøie dem med en Concert af Fioliner, som er bleven opført af hans Bønder. Er det ikke troeligt, at dersom Almuen fik mere Smag paa saadanne Fornøielser, de da derved ikke alene vilde holdes fra andre, som fordærve Sind og Legeme, men at man og i Stedet for den Ødselhed, Drukkenskab, Dorskhed, Grovhed og Vildskab, som er saa almindelig og skadelig baade for dem selv og for Staten, vilde finde hos dem en ordentligere og sædeligere Levemaade, og en Munterhed i deres Forretninger, som var grundet paa en Smag i det Smukke og Sindrige, der tillige skiærpede de høiere Sindets Kræfter,

af sin Lærdom, Skarpsindighed og Menneskekierlighed, har derved aflagt en langt større Prøve paa disse elskværdige Egenskaber, og giort sig mere fortient af det Almindelige, end mange andre ved store, vidtløftige og lærde Skrifter, vil jeg og ønske ham fremdeles megen Leilighed til at bruge sine Gaver til sine Landsmænds Opbyggelse. Men hvor langt ere vi ikke deri fra de Gamles Tænkemaade; og paa en Tid, da vi mønstre saa meget paa Bogstaver og Ord, saa nøie udregne et Aarstal, med saa stor Agtsomhed betragte alle Indvolde af en Myg eller Sommerfugl, og med saa fiin og giennemtrængende en Skarpsindighed dadle de mindste Feil i Moder og Ceremonier; paa en Tid, da vi pedantisere saa meget i Videnskaber og Levemaade, hvor meget frygte vi da ikke for, ved alt for stor Agtsomhed paa det som kan forbedre Sæderne og nytte det Almindelige, at forfalde til det Pedanterie i Sædelæren og Statskonsten, som vi beskylde de Gamle for. Ingen tvivler paa, at jo et Lands Ære og Anseelse beroer meget paa beqvemme Dansemesteres, Skræderes og Haarskiæreres Gaver til at give Nationen en smuk Anseelse. Men hvor fremmed vilde det ikke forekomme os, dersom en Statsmand eller Philosoph nu omstunder paastod det, som alle de Gamle indtil Plato og Aristoteles vare saa eenige i, at et Folkes Sæ-

der beroe meget paa en god og almindelig Smag i Musiken, og endnu mere, dersom han efter de Gamles Exempel vilde giøre Forskiel derpaa efter Nationernes Caracter, Personernes Alder, og de Forretningers Beskaffenhed, hvortil den bruges; dersom han vilde raade de feige og kielne Nationer til at bruge Pauker og Trompeter, og, som Socrates, indføre Fløiten hos et Folk, der var saa oprørisk og trodsigt, som Athenienserne; dersom han vilde forlange, at den Musik, som bruges til Tragoedier og Sange til Gudernes og Heltenes Ære, skulde være lige saa mandig og ædel, som den Doriske; at man skulde kaste Foragt paa den Smag i Musiken, som var saa kielen som den Phrygiske; og endelig, at man for Børn og i Hyrdestykker kunde betiene sig af en Middelart, som den Lydiske. Dersom de Franske med alt det Herskab, som de have over os i Smag, og med al den Høiagtelse, som de have for det Mandige og Ædle, som de mene at der er i deres egen Musik fremfor i den Italienske, ikke have kundet føre den ind paa fremmede Skuepladser, er det uden Tvivl forgieves ved philosophiske Grunde at ville forbedre den almindelige Smag i en Ting, som man efter vore Tiders fri Tænkemaade holder for at være saa ubetydelig. Jeg forbliver o. s. v.

19. Brev.

Til den samme, om Opera eller Syngespil.

De slutter af det, som jeg har sagt i mit sidste Brev om Musikens Brug i de Gamles Tragoedier, at jeg ingen Hader maae være af Opera eller Syngespil; og da De selv, hvor stor Elsker De end er af Musiken, dog ikke kan nægte, at De jo er af deres Meening, som holde disse Skuespil for at være unaturlige, maae De tillade mig, at jeg i dette Brev forsøger, om det er mueligt ved fornuftige Grunde at forsvare den Ret, som Musiken har forhvervet sig paa Skuepladsen i vore nye Syngespil. De veed alt for vel, min Herre! at der i Musiken, foruden den Harmonie i Tonerne, som naturligviis behager og som findes i alle Stykker, er noget, som giør en adskillig Virkning paa Gemytterne, efter Temperamenternes og Sindsbevægelsernes adskillige Beskaffenhed, og derfor kan tiene ikke alene til at opvække men og til at forestille og efterligne saadanne Passioner. Ligesom haarde Toner, stærke Slag og hastige Løb mere behage de haarde, hastige og coleriske Gemytter, saa kunne de og tiene til at efterligne og oplive de Begreb,

s, som vi have om Tapperhed, Grumhed, ...de og Hevngierrighed, og, ligesom de søde milde Toner mere røre de Melancholske og ...ngsindige, naar Musiken er stille og langsom, ...n giøre ikke samme Virkning paa de sangviniske ...letsindige Gemytter, uden naar Musiken tilli... ...er hæftig og hastig, saa kunne de og, naar de ...føres paa den første Maade, forestille Sorg, ...ygt og Længsel, og tiene til at oplive de Be... ...d, vi giøre os om en ulykkelig Elsker eller ...lt. Ligesom de, naar de bruges paa den sidste ...aade, tiene til at afbilde Glæde, Venlighed, ...ab, og til at skierpe de Bevægelser, som na... ...lig Kierlighed imellem Forældre og Børn, og ...uformodentlig Samling imellem to Personer, ... elske hinanden, opvække. Men naar giør ...sifen den Virkning paa det menneskelige Sind? ...Lyden alene nok dertil, eller og maae den for... ...s med Tanker og Handlinger, som erindre os ...saadanne Tildragelser, der røre vore Passio... ..., hvilke Musiken ikke kan opvække men skier...

Naar en Dands bliver udført saa vel, at ...Bevægelser paa det nøieste svare til Tacten, ...fornøielsen da ikke større, end naar De hører ...spille alene. Naar De hører en klagelig Me...e, og De tillige erindrer Dem en bedrøvelig ...lsmisse imellem tvende Venner, røres De da ...mere, end om De enten hørde Musiken uden

at tænke paa saadan en Tildragelse, eller om De tænke alene derpaa uden tillige at høre saa klagelig en Melodie. Hvor meget mere maae den samme Musik ikke røre Dem, dersom De ikke alene indbilde dem saadan en Hændelse, men og see den for Deres Øine i en ulykkelig Elsker eller Helt, som beskriver sin Lidelse med saadanne Ord, som ere meest beqvemme til at opvække Medlidenhed over hans Skiebne. De maae altsaa uden Tvivl tilstaae, at Musiken, foruden den almindelige Virkning ved Tonernes Harmonie, tillige har en naturlig Kraft til at oplive de Ord og Handlinger, som bruges til at opvække visse Passioner, og at nogle derfor ikke uden Grund have deelt den i tre Slags. Det første kaldes den blotte Musik (Musique toute pure), som naturligviis fornøier alle dem, som have det, man kalder Gehør, og i mine Tanker bør der være saadant i al Musik. Konsten maae i Musiken ligesaa lidt som i Malerie forlade eller overgaae Naturen, men alene efterligne og oplive den, og den bør ikke vise sig saa meget i at opvække Forundring over det Vanskelige, som i at røre ved det Behagelige. Da Musiken er for Øret og ikke for Øiet, bestaaer og dens Fuldkommenhed ikke i Fingrenes hurtige Løb; og ligesom et smukt Malerie bør være saaledes, at enhver, der har Øie og Forstand til at dømme om det Naturlige, kan finde den Lighed deri, som der bør

greb, som vi have om Tapperhed, Grumhed, Vrede og Hevngierrighed, og, ligesom de søde og milde Toner mere røre de Melancholske og Tungsindige, naar Musiken er stille og langsom, men giøre ikke samme Virkning paa de sangvinitske og letsindige Gemytter, uden naar Musiken tillige er hæftig og hastig, saa kunne de og, naar de udføres paa den første Maade, forestille Sorg, Frygt og Længsel, og tiene til at oplive de Begreb, vi giøre os om en ulykkelig Elsker eller Helt. Ligesom de, naar de bruges paa den sidste Maade, tiene til at afbilde Glæde, Venlighed, Haab, og til at skierpe de Bevægelser, som naturlig Kierlighed imellem Forældre og Børn, og en uformodentlig Samling imellem to Personer, som elske hinanden, opvække. Men naar giør Musiken den Virkning paa det menneskelige Sind? Er Lyden alene nok dertil, eller og maae den forenes med Tanker og Handlinger, som erindre os om saadanne Tildragelser, der røre vore Passioner, hvilke Musiken ikke kan opvække men skierpe. Naar en Dands bliver udført saa vel, at alle Bevægelser paa det nøieste svare til Tacten, er Fornøielsen da ikke større, end naar De hører den spille alene. Naar De hører en klagelig Melodie, og De tillige erindrer Dem en bedrøvelig Skilsmisse imellem tvende Venner, røres De da ikke mere, end om De enten hørde Musiken uden

kende og beklagelig Stemme, ligner den ikke en Sang? Men, naar har Sorg og Bedrøvelse giort nogen til Poet; og dog holder man for, at alle Tragoedier bør være paa Vers. Men, dersom det ikke er unaturligt, at synge i Passion, er det ikke heller unaturligt, at synge vel. Konsten bør ikke skabe noget Nyt, men det er den tilladt at forbedre Naturen; og dersom det ikke var det, hvorledes vilde det da gaae med alle Skuespil, hvoraf ingen vilde fornøie os meget, dersom Konsten ikke havde Frihed til at forbedre det Naturlige, saavel i Henseende til Personernes Caracter som i Henseende til deres Maade at tale og handle paa. Jeg haaber altsaa, min Herre! at De ikke mere støder Dem over at høre en Helt beklage sin Skiebne i en Sang, hvoraf Melodien er noget ædlere end den, Naturen alene frembringer i en Ammestue; I det mindste haaber jeg, at De vil lade det passere, saa længe De dog uden Anstød kan høre en Tiener i et Skuespil tiltale sin Herre paa Vers. Dersom vores Poesie var, ligesom de Gamles, uden Riim, kunde jeg vel i Henseende til Hoved-Caractererne i vore Tragoedier finde mig deri; Thi, da det Poetiske i Stilen, naar man undtager Riimene, bestaaer alene i at udtrykke sig nettere, ziirligere og ædlere, end man i daglig Tale pleier, og at give Ordene en for Øret *behagelig* Klang og Fald, kunde jeg og tillade

Heltene

Heltene i vore Skuespil at tale vel, ligesom jeg altid uden Anstød har hørt dem synge vel. Passion kan hos dem, som have en god naturlig Forstand, føde en Veltalenhed af sig, som en god Poet har ondt ved at opnaae, men den kommer dem aldrig til at riime. Imidlertid vil jeg dog lade Riimene, hvor ubekiendte de end have været for de Gamle, og hvor liden Grund de end have i Naturen, passere i vore Skuespil, dersom De vil være ligesaa villig til at see igiennem Fingre med den ubrugelige og tildeels unaturlige Dragt, hvoraf vore Operister betiene sig, naar de forestille de Gamle, og tilgive en Castrat eller et Fruentimmer, om de for deres smukke Stemmes Skyld tage sig den Frihed at forestille Dem en Helt.

Men, endskiønt jeg holder den Forening imellem Poesien og Musiken, som er indført i vore Skuespil, for at være meget naturlig, undrer jeg mig dog ikke meget over, at saa mange fornuftige Folk ere af andre Tanker, naar jeg betænker, hvor meget der udfordres baade paa deres Side, som forfatte saadanne Stykker, naar de skulle treffe den lykkelige Harmonie imellem begge, og ligeledes hos dem, der ere Tilhørere og Tilskuere deraf, naar de skulle fatte og smage den. Naar et Syngespil skal svare til dets Hensigt, som er at skierpe og oplive Passionerne, ved at røre

kende og beklagelig Stemme, ligner den ikke en Sang? Men, naar har Sorg og Bedrøvelse giort nogen til Poet; og dog holder man for, at alle Tragoedier bør være paa Vers. Men, dersom det ikke er unaturligt, at synge i Passion, er det ikke heller unaturligt, at synge vel. Konsten bør ikke skabe noget Nyt, men det er den tilladt at forbedre Naturen; og dersom det ikke var det, hvorledes vilde det da gaae med alle Skuespil, hvoraf ingen vilde fornøie os meget, dersom Konsten ikke havde Frihed til at forbedre det Naturlige, saavel i Henseende til Personernes Caracter som i Henseende til deres Maade at tale og handle paa. Jeg haaber altsaa, min Herre! at De ikke mere støder Dem over at høre en Helt beklage sin Skiebne i en Sang, hvoraf Melodien er noget ædlere end den, Naturen alene frembringer i en Ammestue; I det mindste haaber jeg, at De vil lade det passere, saa længe De dog uden Anstød kan høre en Tiener i et Skuespil tiltale sin Herre paa Vers. Dersom vores Poesie var, ligesom de Gamles, uden Riim, kunde jeg vel i Henseende til Hoved-Caractererne i vore Tragoedier finde mig deri; Thi, da det Poetiske i Stilen, naar man undtager Riimene, bestaaer alene i at udtrykke sig nettere, ziirligere og ædlere, end man i daglig Tale pleier, og at give Ordene en for Øret behagelig Klang og Fald, kunde jeg og tillade

Heltene

Heltene i vore Skuespil at tale vel, ligesom jeg altid uden Anstød har hørt dem synge vel. Passion kan hos dem, som have en god naturlig Forstand, føde en Veltalenhed af sig, som en god Poet har ondt ved at opnaae, men den kommer dem aldrig til at riime. Imidlertid vil jeg dog lade Riimene, hvor ubekiendte de end have været for de Gamle, og hvor liden Grund de end have i Naturen, passere i vore Skuespil, dersom De vil være ligesaa villig til at see igiennem Fingre med den ubrugelige og tildeels unaturlige Dragt, hvoraf vore Operister betiene sig, naar de forestille de Gamle, og tilgive en Castrat eller et Fruentimmer, om de for deres smukke Stemmes Skyld tage sig den Frihed at forestille Dem en Helt.

Men, endskiønt jeg holder den Forening imellem Poesien og Musiken, som er indført i vore Skuespil, for at være meget naturlig, undrer jeg mig dog ikke meget over, at saa mange fornuftige Folk ere af andre Tanker, naar jeg betænker, hvor meget der udfordres baade paa deres Side, som forfatte saadanne Stykker, naar de skulle treffe den lykkelige Harmonie imellem begge, og ligeledes hos dem, der ere Tilhørere og Tilskuere deraf, naar de skulle fatte og smage den. Naar et Syngespil skal svare til dets Hensigt, som er at skierpe og oplive Passionerne, ved at røre

hvorl de meest slebne Sprog have saa ondt ved at naae Fuldkommenhed, men den kan maaskee med Tiden naae det Høie, dersom man opmuntrer dem, der have været saa lykkelige i deres Forsøg, som Oversætteren af Zaire og den sindrige Poet, som har givet os Artaxerxes i bunden Stiil. Jeg forbliver o. s. v.

---

20. Brev.

Til den samme, om Skuespil.

De forlanger en nærmere Forklaring over det, som jeg har sagt i mit første Brev om Skuespil, at, da det er ved dem den almindelige Smag og Dom om Dyd, Ære og Velanstændighed dannes, udkræve de og en særdeles Opsigt; Og, da min Nidkierhed for det Almindelige er gaaet saa vidt, at jeg har holdt det Umagen værd, at stifte et lærd Selskab, for at forbedre vore Viser og Fabler, tvivler De ikke paa, at jeg jo holder det endnu mere fornødent at oprette lige saadant et Selskab, for at have Tilsyn med vore Skuespil. Det skulde giøre mig ondt, om jeg i den redeligste Hensigt, at vise Videnskabernes Nytte til at fornøie og opbygge, skulde have *sagt noget,* som kunde forkleine den Ærbødighed,

som man bør have for lærde Folk; Ellers kan jeg have den Ære at forsikre Dem, at saadant et Forslag, som det, De behager at tillegge mig, baade i Henseende til Nytten og Vanskeligheden er saa vigtigt, at meget faa lærde Selskaber kunne roese sig af at have et større og ædlere Diemerke, da det forener alt, hvad der i de smukke Videnskaber er høit, ædelt og sindrigt, med al den Myndighed, Anseelse og Ærbødighed, som var forbundet med de Romerske Censurer. Vore Præster, Fruentimre og Comoediesktivere betræde nu omsiunder deres Plads, som hos de Gamle havde Opsigt over Sæderne, og hvortil man paa de Tider ikke valgde uden de viiseste, ældste og anseeligste Personer i Staten; Men, da disse ikke bekymrede sig uden om saadanne Feil, som stride imod Religion, Dyd og Ærbarhed, og derfor formanede med en Strenghed og Alvorlighed, som svarede baade til deres Forretninger og til deres Alder og Anseelse; kunde og saadan en Indretning ikke mere passe til en Tid, da det artige, smukke, frie, muntre og utvungne Væsen er bleven saa vigtig en Deel af det, vi kalde gode Sæder, at Religion, Dyd og Ærbarhed ikke alene ere utilstrækkelige, men og foragtes, dersom de øves med alt for megen Strenghed. Man har derfor i vore Tider, foruden Prædikener, hvorved Folket anføres til de høie og alvor-

lige

hvorl de meest slebne Sprog have saa ondt ved at naae Fuldkommenhed, men den kan maaskee med Tiden naae det Høie, dersom man opmuntrer dem, der have været saa lykkelige i deres Forsøg, som Oversætteren af Zaire og den sindrige Poet, som har givet os Artaxerxes i bunden Stiil. Jeg forbliver o. s. v.

---

20. Brev.

Til den samme, om Skuespil.

De forlanger en nærmere Forklaring over det, som jeg har sagt i mit første Brev om Skuespil, at, da det er ved dem den almindelige Smag og Dom om Dyd, Ære og Velanstændighed dannes, udkræve de og en særdeles Opsigt; Og, da min Nidkierhed for det Almindelige er gaaet saa vidt, at jeg har holdt det Umagen værd, at stifte et lærd Selskab, for at forbedre vore Viser og Fabler, tvivler De ikke paa, at jeg jo holder det endnu mere fornødent at oprette lige saadant et Selskab, for at have Tilsyn med vore Skuespil. Det skulde giøre mig ondt, om jeg i den redeligste Hensigt, at vise Videnskabernes Nytte til at fornøie og opbygge, skulde have *sagt noget*, som kunde forkleine den Ærbødighed,

som

som man bør have for lærde Folk; Ellers kan jeg have den Ære at forsikre Dem, at saadant et Forslag, som det, De behager at tillegge mig, baade i Henseende til Nytten og Vanskeligheden er saa vigtigt, at meget faa lærde Selskaber kunne roese sig af at have et større og ædlere Øiemerke, da det forener alt, hvad der i de smukke Videnskaber er høit, ædelt og sindrigt, med al den Myndighed, Anseelse og Ærbødighed, som var forbundet med de Romerske Censurer. Vore Præster, Fruentimre og Comoedieskrivere betræde nu omslunder deres Plads, som hos de Gamle havde Opsigt over Sæderne, og hvortil man paa de Tider ikke valgde uden de viiseste, ældste og anseeligste Personer i Staten; Men, da disse ikke bekymrede sig uden om saadanne Feil, som stride imod Religion, Dyd og Ærbarhed, og derfor formanede med en Strenghed og Alvorlighed, som svarede baade til deres Forretninger og til deres Alder og Anseelse; kunde og saadan en Indretning ikke mere passe til en Tid, da det artige, smukke, frie, muntre og utvungne Væsen er bleven saa vigtig en Deel af det, vi kalde gode Sæder, at Religion, Dyd og Ærbarhed ikke alene ere utilstrækkelige, men og foragtes, dersom de øves med alt for megen Strenghed. Man har derfor i vore Tider, foruden Prædikener, hvorved Folket anføres til de høie og alvorlige

forlanger ikke engang, at Øiemerket af et Skuespil altid skal være at forbedre, det er nok, naar det, uden at fordærve gode Sæder, fornøier; og naar De betænker, hvor stor Indflydelse alt det, som høres og sees paa Skuepladsen, har paa den almindelige Tænkemaade, tilstaaer De mig uden Tvivl, at disse Fornøielser i det mindste saavidt fortiene den nøieste Opsigt. Vi have tre Slags Skuespil, som skulle forestille ligesaa mange Hovedstænder i Livet: Tragoedien skal afbilde Levemaaden i den store Verden, og opløfte Sindet ved at forestille det Ædle, Høie og Alvorlige i Tanker og Handlinger; Comoedien skal forestille Middelstandens Levemaade, og vise os Forskiellen imellem det Anstændige og Latterlige; og Hyrdestykker, ved at afbilde Levemaaden paa Landet, forestille os det Eenfoldige, Uskyldige og Naturlige.

Lad os efter disse Begreb undersøge, om de Skuespil, som vi have, virkelig svare til deres Hensigt. De merker vel, min Herre! at jeg har ikke foresat mig at dømme om Stilen og Skrivemaaden; Thi denne Konst er allerede bragt vidt nok, da det er just deri, at de slebne Nationer til alle Tider have aflagt de største Prøver paa deres Vittighed; Men have vi ikke og Arbeider af de berømte Malere, som, endskiønt de i Henseende *til Konsten* passere for Mesterstykker, dog i Be-

tragt-

tragtning af de Ting, som de forestille, og undertiden alene for Misbrugenes Skyld, ere saa forargelige, at de, i Stedet for at fremvises paa offentlige Steder, heller burde giemmes i et Konstkammer og bedækkes med et Skiul; Og mon der ikke iblant vore Skuespil ere mange saadanne, som, endskiønt de for Konstens Skyld fortiene at giemmes og agtes, dog hverken burde læses i Fleng af alle eller opføres paa en offentlig Skueplads.

Tragoedien er den ædelste af vore Skuespil; men den har just af den Aarsag det Uheld, at kun saa finde Behag deri. Man gaaer paa Skuepladsen, heder det, ikke for at græde, men for at fornøie sig. Ere der Tilskuere, som kunne røres af de ædle og høie Tanker, som findes i disse Skuespil, merke dog de Skiønsomme let den Mangel, at som de fleste Helte ere laante af den gamle Historie, og derfor maae tænke paa en Maade, der ikke passer sig mere til vore Tiders Religion, Love, Sæder og Regieringsformer, saa er der og neppe een blant dem alle, som en Hof- eller Krigsmand kan vælge til Model. Man maae af Høiagtelse for de Gamle legge Heltene Ord i Munden, hvorved Selvmord, Oprør, Tyrannie og Blodgierrighed faae de deiligste Farver, og hvorved man, i Stedet for at forbedre

forlanger ikke engang, at Diemerket af et Skuespil altid skal være at forbedre, det er nok, naar det, uden at fordærve gode Sæder, fornøier; og naar De betænker, hvor stor Indflydelse alt det, som høres og sees paa Skuepladsen, har paa den almindelige Tænkemaade, tilstaaer De mig uden Tvivl, at disse Fornøielser i det mindste saavidt fortiene den nøieste Opsigt. Vi have tre Slags Skuespil, som skulle forestille ligesaa mange Hovedstænder i Livet: Tragoedien skal afbilde Levemaaden i den store Verden, og opløfte Sindet ved at forestille det Ædle, Høie og Alvorlige i Tanker og Handlinger; Comoedien skal forestille Middelstandens Levemaade, og vise os Forskiellen imellem det Anstændige og Latterlige; og Hyrdestykker, ved at afbilde Levemaaden paa Landet, forestille os det Eenfoldige, Uskyldige og Naturlige.

Lad os efter disse Begreb undersøge, om de Skuespil, som vi have, virkelig svare til deres Hensigt. De merker vel, min Herre! at jeg har ikke foresat mig at dømme om Stilen og Skrivemaaden; Thi denne Konst er allerede bragt vidt nok, da det er just deri, at de slebne Nationer til alle Tider have aflagt de største Prøver paa deres Vittighed; Men have vi ikke og Arbeider af de berømte Malere, som, endskiønt de i Henseende *til Konsten* passere for Mesterstykker, dog i Be-

tragt-

har seet dem bedre forestille paa nogen Fransk Skueplads.

Comoediens Hensigt er at fornøie, enten ved at giøre Feil latterlige eller ved at forestille det Behagelige i en anstændig Opførsel; De fleste søge at opvække Latter, men der ere kun to Ting man bør lee af: af ligegyldige Ting, hvori der er noget Artigt og Usædvanligt: og af Feil mod Belanstændigheden. Af Laster bør man ikke lee, allermindst offentlig. Ingen er saa umenneskelig, at han leer af Mord; og det er uden Tvivl ligesaa sikkert et Tegn paa en almindelig Fordærvelse i Sæder, dersom Ulydighed mod Forældre, Uforligelighed imellem Ægtefolk, og Tieneres Utroskab imod deres Herrer, med faa Ord, alle de Laster, som kunne giøre Familier ulykkelige, ere Ting, som man offentlig leer af. Saadanne Laster tabe, ved den Letsindighed, hvormed de forestilles, meget af deres Heslighed; Og man giør tilsidst ingen Forskiel imellem de smaa Feil i Opførsel og Levemaade, som ere latterlige uden at være lastværdige, og andre, som i Henseende til det virkelige Onde, som de foraarsage, snarere bør opvække Graad end Latter. Men hvad skulle vi sige om de fleste af disse Skuespil, hvor Lasterne forestilles paa saadan en Maade, at den Latter, som de opvække, ikke kommer saa meget af Foragt for Lasterne, som af Fornøielse over den Snildhed,

hvormed de øves. Naar Comoedien forestiller dem en Pedant, eller en Land-Junker, som begaaer adskillige Feil mod Belanstændigheden, og de lee deraf, er denne Latter ikke alene uskadelig, men den kan endog tiene til at forbedre saadanne Folk, fordi den kommer af Foragt; Men er det vel paa samme Maade, min Herre! at man leer af en ung Person, som overlegger med sin Tiener, hvorledes han kan bedrage sin Fader eller stiele et Fruentimmer ud af hendes Forældres Huus, kommer ikke denne Latter af Fornøielse over de Rænker, som han bruger, af Forundring over hans Spidsfindighed? og, dersom Foragt har Deel deri, er det sandelig ikke Foragt for Personen, som begaaer Lasterne, men for dem, som ere eenfoldige og godtroende nok til at lade sig bedrage af ham. Men behøves der da saa megen Forsigtighed, naar man vil forestille Laster, hvor vaersom bør man ikke være, naar Øiemerket af et Skuespil er at skille de ægte Dyder fra de falske, ved at drage Masken af de sidste, eller og at forestille det Latterlige, som undertiden vanhelder Dyden, naar den øves uden Forsigtighed og Maade. Hvor let kan en Skribent i dette Slags begaae selv den Feil, som han vil rette hos andre, ved at drive Dyden for vidt; hvor let kan han, ved at sætte den paa alt for stor en Prøve, bringe andre til at *ansee alle* Dyder for Hyklerie, og, ved at rette en

liden

liden Feil, giøre Dyden selv foragtelig. Man leer saa længe af en Tartufe, at man undseer sig tilsidst for den mindste Mine, hvorved man kan give sin Andagt tilkiende for et Væsen, som baade beviser os saa meget Godt og i sig selv er saa elskværdigt, at den største Henrykkelse og ivrigste Tilbedelse ikke forslaaer til at udtrykke Tusindedeelen af vores Taknemmelighed og Høiagtelse. I de fleste Comoedier ere Hoved-Personerne enten saadanne, som der virkelig er noget Godt hos, men tillige noget Latterligt, saaledes er Menneskehaderen; Eller og saadanne, som have Skin af Dyden uden at besidde den, som den Skinhellige; Eller og det er en Lastefuld, som i Betragtning af nogle gode Egenskaber opvækker Medlidenhed, som den forlorne Søn. De kunne alle tre let misbruges. I de første er den mindste Feil mod Velanstændigheden ofte nok til at giøre Dyden foragtelig i deres Øine, som desuden ere tilbøielige nok til at finde Feil i den; I det andet Slags er det saa vanskeligt at kiende den falske Dyd fra den sande, at mange deraf let kunne tage Anledning til at ansee alle Dyder for Bedragerier: Og det er disse to Slags Comoedier, som man fornemmelig maae tilskrive den Konst, som man i den store Verden besidder, at giøre alle Dyder latterlige. Viser een, for Exempel, megen Høiagtelse for det høieste Væsen, er han en Skinhellig; Finder han

ikke Smag i alle Forfængeligheder, er han en Menneskehader; Og, vil han ikke giøre sig selv til Slave af andres Daarligheder og Passioner, er han særsindet; under hvilke Titler Mængden ikke alene forestiller sig de Feil, som virkelig kunne være hos saadant et Menneske, men forener og dermed alt det Latterlige, som Comoedien har forestilt i disse Caracterer. Det tredie Slags har, ved at forestille os noget Naturligt, Ædelt og Godt, som ofte findes forenet med de groveste Laster, lært Verden den anden store Konst, som bestaaer i at sætte Sminke paa alle Daarligheder, og at beskylde dem for Menneskehadere eller Hyklere, som med nogen Alvorlighed prædike mod Laster. Var det ikke bedre, om man, i Stedet for at lee af Laster og sætte Dyden i Fare ved at forestille det Latterlige eller Falske, som undertiden findes hos den, søgte at udrette det samme paa en lige saa angenem men langt sikrere Maade, ved at vise det Behagelige, som der er i alle Dyder, naar de øves med den fornødne Forsigtighed. I Stedet for at Hovedpersonen i Comoedien er et Menneske, som enten giør for meget eller for lidt af en Dyd, var det da ikke bedre, at man dertil valgde en Person, som øvede Dyden paa saadan en Maade, at den klædede ham vel, og, for at sætte saadan en Caracter i mere Lys, gav ham en *Hykler*, en Lastefuld og en Pedant ved Siden.

Hr.

Hr. des Touches har skrevet sine fleste Comoedier i denne Smag; han har viist, at det er mueligt at fornøie Tilskuerne og forbedre Smagen, uden at det skal skee paa Dydens Bekostning; og dersom De vil, at jeg skal nævne en af hans Comoedier, som fremfor andre kan tiene til Model, er det uden Tvivl de forelskte Philosopher, (les Philosophes amoureux.) Hvor elskværdig er ikke Leander uden dog at være forfængelig, og hvor skinner Dyden ikke i hans Caracter, naar man sammenligner ham med hans forfængelige Broder Clitander, og med hans uartige Ven Damis? Hvor latterlige ere ikke vore Spradebasser i Clitanders Person, og hvor meget beskiemmes ikke de Philosopher i Damis, som, i hvor store Feil og Skrøbeligheder de end selv have, dog vise saa megen Tillid til sig selv og saa liden Agtsomhed mod andre? Men hvor fremskinner ikke Leanders Ædelmodighed i hans Opførsel mod begge, i hans Ærbødighed for en Fader, som var en god men eenfoldig Mand, og hans Beskedenhed mod den forfængelige Lisidor, som, endskiønt han kun satte liden Priis paa Dyd og Fortieneste, dog ikke kan nægte Leander sin Høiagtelse. Er Artenice ikke ligesaa elskværdigt et Fruentimmer, som Leander er en fuldkommen Mandsperson, og hvor beskeden hun end er, giver hendes Indsigt

og Vittighed hende dog en stor Yndighed fremfor den forfængelige Clarice. Dersom der skulle savnes noget i denne Comoedie, var det uden Tvivl, at den ikke endes med en Forening imellem de to elskværdige Personer, hvorved Leander havde foredraget et saa angenemt Selskab for en orkesløs og ufrugtbar Eenlighed, og i Stedet for at overlade sit Stamgods til sin uvittige Broder og den forfængelige Person, som han ægtede, beholdt det selv for at giøre en fornuftig Brug deraf saa længe han levede, og for at overlade det i Tiden til ligesaa værdige Arvinger.

De seer altsaa, min Herre! at, hvor streng jeg end er, blive der dog mange Slags Skuespil tilbage, som jeg ikke alene billiger, men og ønsker, at de vare mere almindelige, end de ere. Foruden dem, som giøre Dyden elskværdig, og lære os at øve den paa en Maade, som ikke alene opbygger men og behager, og som jeg holder for at være af høieste Vigtighed paa en Tid, da Ydelst og Ære regierer Verden, foruden disse billiger jeg ikke alene dem, som forbedre, ved at forestille det Latterlige i saadanne Feil, som stride mod Velanstændighed, og som ikke ere Laster uden fordi de ere latterlige, men jeg er og fuldkommen tilfreds med alle dem, som, uden at forbedre

Ver-

Verden, ingen anden Hensigt have, end alene at fornøie, naar kuns denne Fornøielse kan opnaaes uden at formindske enten vores Høiagtelse for Dyden eller Afskye for Laster.

Det tredie Slags Skuespil, som vi kalde Hyrdestykker, er endnu tilbage, men jeg maae være kort. Disse Skuespil burde, naar de skulde svare til deres Hensigt, forestille os det Indtagende, der er i de naturlige Fornøielser, og de kunde, ved at vise hvor meget disse Fornøielser overgaae dem, som Forfængelighed og Overdaadighed have opfundet, give os Smag paa den Lyksalighed, som Natur, Frihed og Nøisomhed alene kunne give. Men Indholdet af de fleste er en Hyrde, som har stiaalet et Kys, og en Hyrdinde, som beklager en Hund eller et Faar, som hun har mistet; Og, ligesom Klædedragten er alt for prægtig for Hyrder, tale de og gemeenlig et Sprog, der ikke er mindre end naturligt. Men, da disse Ting angaae Smagen og ikke Sæderne, kan jeg forbigaae dem for at ende en Afhandling, som uden Tvivl er bleven for lang til at kaldes et Brev. Jeg forbliver o. s. v.

---

21. Brev.

Til en berømt Maler, som blev aflagt med en Academisk Værdighed.

Det har fornøiet mig meget, at man ved den Titel, man har givet Dem, ikke alene har belønnet Deres Fortieneste, men og bragt en Videnskab i Anseelse, som baade i Henseende til dens Ypperlighed og Nytte fortiener megen Høiagtelse. Jeg veed ikke, ved hvilken ulykkelig Skiebne de Konster, som ikke alene ere de meest fornødne i Livet, men og i Henseende til den Vittighed og Skarpsindighed, som de udkræve, giøre den menneskelige Forstand meest Ære, ere blevne satte tilside, i Stedet for at andre, som hverken ere umistelige eller udfordre store Sindets Kræfter, for lang Tid siden have faaet en anseelig Rang paa de høie Skoler. Jeg veed ingen anden Aarsag dertil, end Munkenes Vankundighed, som have været Stiftere af de første Academier. Man troede, at al menneskelig Kundskab var indsluttet i fire Bøger: I. Bibelen, II. den Romerske Ret, III. Hippocrates og IV. Aristoteles. Derefter inddeelede man den lærde Verden eller de saa kaldede Universiteter, ligesom Jordkuglen, i *fire Deele* eller fire Hiørner, Theologien fik

den

den øverste Plads, Lovkyndigheden den anden, Lægekonsten den tredie, og endelig alle de Videnskaber, som ikke høre til nogen af disse tre Hovedbeele, bleve sammenpakkede i det fierde Rum eller Facultet, under Navn af Philosophie; Og, da denne Videnskab blev taget i saa vidtløftig en Mening, at man derunder forstod baade Sprog og Historier, veed jeg ikke, hvorfor man har udeladt Maler- og Bygnings-Konsten af Facultetet, efterdi den dog længe har været anseet for en af de frie Konster, og den ikke alene med lige saa stor men og med mere Ret kunde regnes til Philosophien, end de lærde Sprog. Det er mig vel bekiendt, at Aristoteles har giort Forskiel imellem Videnskaber og Konster, og at han ved de første forstaaer dem, hvori man arbeider alene med Sielen, og ved de sidste dem, hvortil man og bruger Hænderne. Men, dersom det skulle være Aarsagen, hvorfor Malerkonsten ingen Plads har faaet ved vore gamle Academier; hvorledes vilde det da gaae med Lægekonsten? Thi, endskiønt man kunde svare, at Feltskierere og Apothekere af samme Aarsag ere udelukte fra de academiske Værdigheder, maae man dog tilstaae, at en Læge maae bruge sine Hænder til mange Forretninger, som, at dømme efter Sandserne, ere meget nedrige. Musiken hører jo og til *Legemets Øvelser*, og dog har man ved de

ældste Academier altid havt Lærere i denne Konst, endskiønt man kan sige til deres Berømmelse, at ingen af dem er bekiendt for at have været enten Orgel- eller Capel-Mester, lige saa lidt som Handel eller Lully, hvor store Mestere de end have været, nogen Tid have opnaaet den Ære at bære en academisk Rang. Imidlertid har jeg merket, at den Konst at arbeide med Sielen alene har været i saa stor Anseelse, at den ringeste Baccalaureus tilforn har holdt sig for en værdigere Lem af Staten end den største Konstnere, og at Videnskaberne ere blevne agtede eftersom de mere eller mindre behøvede Sandsernes og Legemets Hielp. Metaphysiken og den Scholastiske Theologie bleve anseete for Videnskaber, der udkrævede en Engle-Forstand, og deres Lærere beærede med Titler af Seraphiske, paa en Tid, da Naturlæren var regnet blant de sorte Konster, og dens Tilhængere anseete som Folk, der stode i Forstaaelse med de onde Aander. Disse forudfattede Meninger ere ved Videnskabernes Tilvext blevne udryddede, man har agtet Videnskaberne, ikke alene efter deres Rarhed og Vanskelighed, men og fornemmelig efter deres Nytte til at oplyse, forbedre og forøge de menneskelige Beqvemmeligheder; Og, da Malerkonsten ikke alene udfordrer en Kundskab i mange Videnskaber, og *forbedrer* vores Indsigt og Smag, ved at lære

os med mere Agtsomhed at dømme om alt, hvad vi see, men og har den store Nytte i Staten, at den giver den største Priis til alt det, som forarbeides, have og de fornuftigste Nationer altid indseet hvor fornødent det er, ved Ære og Opmuntringer at understøtte en Konst, som udfordrer Vittighed og Skarpsindighed, Egenskaber, som ikke taale enten Tvang eller Foragt. Berømte Malere have i Frankerig længe været saa anseete, at de ikke alene have havt Adgang i de fornemmeste Huse, men ere og blevne aftagte med betydelige Ærestegn. Smag i Malerier passerer hos denne vittige Nation for en vigtig Deel af en god Opdragelse, og den Færdighed, man derved har samlet sig til at dømme om det Smukke i Naturen og Konsten, giør uden Tvivl mere til den Fremgang, som Nationen har giort i smukke Videnskaber, end meget af det, som læres paa Universiteter. Konsten er altsaa der agtet nok uden at man har nødig at give Konstnere Titler. Men paa andre Steder, hvor Konsten af Mangel paa Manufacturer ikke har været saa nødvendig, og Konstnere derfor ikke heller saa meget agtede, som de burde være, har det været fornødent at give Videnskaben selv en Rang iblant dem, som hos Mængden vare i Anseelse. Men det, som meest fornøier mig, min Herre! er, at Smagen ved Konster og Videnskaber er bleven saa forbedret,

at det er saa langt fra, at de, som i andre Videnskaber have den Ære at bære samme Navn som De, skulde misunde Dem det, at de tvertimod holde for, at de, ved at see saa smuk og nyttig en Konst indlemmet i deres Selskab, ikke alene ville vinde meget i de Vankundiges Tanker, som ofte forestille sig under det Navn af Lærd en Pedant eller Grillenfænger; men at De endog nu med mere Ret end tilforn kunne kalde sig Lærere i de smukke Videnskaber. Jeg har endog hørt adskillige af dem ønske, at de academiske Titler endnu maatte blive mere almindelige, og at de, som enten opfandt noget Nyt eller besad nogen ugemeen Indsigt i en vigtig Videnskab eller Konst, maatte blive indførte i den Orden, ligesom hos Athenienserne i Prytanæo. Titler kunne aldrig misbruges, saa længe de uddeeles efter Fortienester, og saa længe Personen virkelig besidder det, som han bær Navn af. At bekiende offentlig en Videnskab, og at give sig ud for at vide mere deri end det Almindelige, er saa slibrigt et Foretagende, at en Person af maadelig Indsigt ikke engang kan søge saadan en Titel uden at giøre sig latterlig. Og hvor meget større Ære var det ikke at bære den, naar den var almindelig for alle de Videnskaber, som giøre den menneskelige Forstand Ære, og ere Rigerne til Prydelse. Jeg er med *megen Høiagtelse o. s. v.*

22. Brev.

Til en Doctor i Lægekonsten.

Hoi-Edelbaarne Hr. Hofraad *),
Gunstige Velynder!

Deres Hoi-Edelbaarenhed veed, at jeg i mange Aar har tient her ved Regimentet, og i den Tid bivaanet adskillige Felttog. Jeg overlader derfor til Deres Hoi-Edelbaarenhed at domme, om det, efter saa mange Aars troe og lykkelige Tieneste, ikke maae giøre mig ondt, at see mig tilsidesat, paa en Tid, da næsten alle de, som jeg har havt den Ære at kiende, ere blevne befordrede. De, som stode med Caracter af Lieutenanter, da jeg kom til Regimentet, have nu i det mindste Titel af Capitainer, og min egen Regiments-Chef har jeg havt den Ære første Gang at opvarte som Fændrik. Dette vil jeg endda lade passere; Men Regimentsqvarteermesteren, som jeg har kiendt som Skriver, og hvis hele Fortieneste

*) Læseren kan uden Tvivl selv, uden min Erindring, slutte af Titulaturen, at dette er en Oversættelse af et tydsk Brev, som er faldet mig i Hænderne, og som jeg alene for dets besynderlige Indholds Skyld vil indføre i denne Samling.

neste bestaaer i at tælle Penge og skrive en Regning, da jeg derimod kan roese mig af, at der neppe er en Mand ved det hele Regiment, hvis Liv jeg jo i betydelige Tilfælde har reddet, Regimentsqvarteermesteren, siger jeg, er nylig bleven Berg-Raad. Men det, som smerter mig meest, er, at jeg efter saa mange Aars Tieneste skal see mig forladt og tilsidesat af dem, som fremfor andre burde skiønne derpaa, jeg mener Facultetet; Thi, om ingen anden vidste, hvad en god Feltskier betyder, burde de vide det, som daglig behøve hans Hielp. Deres Høi-Ædelbaarenhed veed, at jeg i mine unge Aar flittig har besøgt anatomiske Collegier, og siden ved lang Øvelse samlet mere Erfarenhed end mangen Doctor. Jeg har læst, ikke alene Hovedbøgerne i min Videnskab, men og de Parisiske og Londonske Acter, og naar det kommer an paa en Prøve, som jeg har tilbudet at underkaste mig, vil jeg altid giøre lige saa god Rede for alt det, som er nyttigt og bekiendt i Lægekonsten, som nogen Candidat. Ikke desmindre har Facultetet i R** nægtet mig Graden, og hvorfor? alene fordi jeg ikke kan disputere paa Latin. Naar en Haandverksmand, for Exempel, tilbyder at giøre sit Mesterstykke, var det ikke da besynderligt, om man vilde nægte ham at komme i Lauget, fordi han *ikke vidste*, hvad hans Verktøi hedde paa Latin.

Vores Regimentsqvarteermester er bleven Bergraad, endskiønt han aldrig har havt noget ved Bergverker at giøre; Deres Høi-Edelbaarenhed har selv Titel af Hofraad, endskiønt De ikke giver Dem ud for at være enten Hof- eller Statsmand; og jeg kan, fordi jeg ikke forstaaer et Sprog, som Hippocrates selv ikke har forstaaet, og som ingen Patient mere taler, uden det maatte være i Raserie, ikke blive Doctor i en Videnskab, som jeg længe og lykkelig har øvet. Mit Felttegn vil jeg legge ned uden Fortrydelse, siden jeg ikke er beskikket til at bruge Kaarden; Men at man vil holde mig udygtig til at give een en Svededrik eller et Brækpulver uden Opsigt af en Latinsk Doctor, er noget, som ikke kan andet end fortryde mig, og deres Høi-Edelbaarenhed er selv alt for god en Kiender af Chirurgiens Nytte til, at de ikke skulde billige min Fortrydelse, hvilket og er min eneste Trøst. Jeg forbliver o. s. v.

N. N. Regimentsfeltskiær.

---

23. Brev.

Om offentlige Tidender.

De forlanger at vide af mig, hvilke af de offentlige, saavel lærde som Stats-Tidender, jeg holder for de beste; Og De vil uden Tvivl meget forundre Dem, naar jeg har den Ære at forsikre Dem, at jeg læser begge Deele meget sielden. Hvad Stats-Tidender angaaer, da, som Krigsbevægelserne udgiøre det meste deraf, finder jeg og hverken stor Fornøielse eller Opbyggelse i at læse ti Postdage en vidtløftig Beskrivelse af alle smaa Skiermydsler, for paa den ellevte, at blive underrettet om en Hovedtrefning, hvoraf jeg maae læse ligesaa mange og ligesaa uoverseensstemmende Beskrivelser, uden endda med Vished at kunne sige, hvo der har havt den største Fordeel eller Tab. Man behøver kuns liden Kundskab om Verden for at begribe, at alle Efterretninger om saadanne Tildragelser maae være meget uvisse indtil den Tid kommer, da de ikke mere behøves at skiules, det er at sige, indtil Krigsbevægelserne og Underhandlingerne ere forbi, eller og, indtil de betydeligste Personer ere døde; Og, som man for den Tid ikke kan vente nogen sikker Underretning derom, saa mangler det og siel-

den, at man jo faaer den siden saa fuldstændig som man kan ønske. Vi have Efterretninger om det, som der er passeret i Europa fra den Westphalske Fred af indtil den Achenske, som ere grundede paa egenhændige og trykte Breve og Efterretninger fra de Personer, som selv have havt Deel i Forretningerne, og hvoraf man kan samle mere Kundskab, end ved at sidde mange Aar i et Cancellie, eller ved at være Secretair i et Gesandtskab; og naar man alene har læst saadant et Skrift som Memoires de Lamberti, er det da mueligt, at man uden Væmmelse siden kan læse en Avis, og maae man ikke heller bie, indtil man ved saadanne Skrifter oplyses om de nyeste Tildragelser, end fylde Hukommelsen med Fabler. De, som læse, ikke for at underrettes, men for at have noget at fortælle, kunne læse dem, og da der findes nok af dem i alle Selskaber, kan man ansee dem som de Læsere, Romerne havde i deres Giestebuder.

Hvad de lærde Tidender angaaer, kunde de være mere nyttige; jeg siger: de kunde være det, efterdi Indholdet og Fortieneſten af et Skrift, som er trykt, ikke er saa vanskeligt at udforske som en Stats Hemmelighed, det er noget, som alle de, der besidde den tilbørlige Skiønsomhed og Upartiskhed, ere berettigede til at dømme om. Men, dersom det er saa vanskeligt at finde

saadanne Dommere ved de borgerlige Retter, hvor de dog lønnes af Øvrigheden for at være upartiske, hvor de blive straffede, naar de forsee sig, og hvor de dømme i Sager, hvortil der udfordres mindre Indsigt; Hvor ville vi da vente at finde dem iblant dem, som skulle dømme om Skrifter, jeg vil ikke tale om, at disse Dommere ofte lønnes af Folk, som betragte Videnskaber som en Handel, og følgelig ere partiske, men Dommerne ere det ofte selv enten af Yndest eller af Misundelse. Jeg sætter forud, at man ikke læser disse Tidender for at underrettes om enhver Tale, Stridsskrift, Udtog af en Videnskab, eller andre saadanne Skrifter, som hverken i Henseende til Tænke- eller Skrivemaaden er af nogen Vigtighed, men alene for at kiende de Skrifter, som indeholde noget Nyt og handle om betydelige Materier, og hvilken Indsigt udfordres ikke til at dømme om dem? En nye Sandhed, som har kostet en Forfatter megen Overlæg og Eftertanke, og som han, uden at blive kiedsommelig, aldrig kan foredrage saa tydelig, at den strax bliver ligesaa klar for hans Læsere, som den er for ham selv, maae passere nogen Tid for en Paradox endog i deres Øine, som tænke vel, dømme med Betænksomhed og opsætte deres Dom, hvor meget mere i deres, som neppe give dem Tid til at igiennemlæse Skriftet, for at forekomme Læ-

feren med deres Dom? Havde de vel nogen Tid givet sig den Umage, at læse l'Esprit des loix, dersom de ingen andre Efterretninger havde havt om bemelte Skrift end Nouvelles Ecclesiastiqves, og finder De det ikke selv meget artigt, at en Avisskriver nogle faa Postdage efter at det er kommen fra Trykken afsiger sin Dom om et Skrift, som Forfatteren har arbeidet paa i tyve Aar. Men dette er endnu mere selsomt, dersom man har Aarsag til at formode, at saadan en Avisskriver ikke har tænkt før paa de fleste Materier, som forekommer deri, og sæt, at der iblant disse Dommere findes een, som er ædelmodig nok til at skiule sin Dom om saadanne Ting som han ikke nok har overlagt, hvad kan det nytte Dem, at han opregner Dem Titelen, og at han, for dog at have noget at sige, giør Anmerkninger over smaa Ting, som det ikke har været Forfatterens Hensigt at udføre, og hvoraf De intet Begreb kan giøre sig om Verkets Fortieneste, kan De ikke faae samme Efterretning hos deres Bogfører? Men, vil De sige, hvoraf skal man da kiende gode Bøger? Dersom De ikke vil igiennemløbe selv alt, hvad der kommer ud og hvoraf Titelen kan love noget, veed jeg kuns eet udvortes Kiendetegn, som er temmelig sikkert, de almindelige Domme. Jeg forstaaer derved ikke, at et Skrift i Almindelighed bliver roest; Thi det

saadanne Dommere ved de borgerlige Retter, hvor de dog lønnes af Øvrigheden for at være upartiske, hvor de blive straffede, naar de forsee sig, og hvor de dømme i Sager, hvortil der udfordres mindre Indsigt; Hvor ville vi da vente at finde dem iblant dem, som skulle dømme om Skrifter, jeg vil ikke tale om, at disse Dommere ofte lønnes af Folk, som betragte Videnskaber som en Handel, og følgelig ere partiske, men Dommerne ere det ofte selv enten af Yndest eller af Misundelse. Jeg sætter forud, at man ikke læser disse Tidender for at underrettes om enhver Tale, Stridsskrift, Udtog af en Videnskab, eller andre saadanne Skrifter, som hverken i Henseende til Tænke- eller Skrivemaaden er af nogen Vigtighed, men aleene for at kiende de Skrifter, som indeholde noget Nyt og handle om betydelige Materier, og hvilken Indsigt udfordres ikke til at dømme om dem? En nye Sandhed, som har kostet en Forfatter megen Overlæg og Eftertanke, og som han, uden at blive kiedsommelig, aldrig kan foredrage saa tydelig, at den strax bliver ligesaa klar for hans Læsere, som den er for ham selv, maae passere nogen Tid for en Paradox endog i deres Øine, som tænke vel, dømme med Betænksomhed og opsætte deres Dom, hvor meget mere i deres, som neppe give dem Tid til at igiennemlæse Skriftet, for at forekomme Læseren

skrevet meget, for at tæmme en utidig Skrivelyst, for at lære Skribenter en fornuftig Critik, og for at vænne Læserne til at dømme med Indsigt, Frihed og Upartiskhed. Lærde Efterretninger af dette sidste Slags kunne, naar de tillige skrives med Beskedenhed, have megen Nytte, og, da vi i det Danske Sprog have saadanne, vil jeg og ønske Forfatterne deraf megen Lykke til Fortsættelsen. Jeg forbliver o. s. v.

---

24. Brev.

Til Stockholm.

Det er mig kiert, at mit Brev om Hr. Holberg har fornøiet Dem; Men, da jeg i samme intet har talt om hans sidste Skrifter, forlanger De at vide mine Tanker derom, især om de Anmerkninger, som han har udgivet over l'Esprit des loix. Jeg har den Ære at svare Dem derpaa, at som jeg med Flid har forbigaaet at tale om disse Skrifter i mit forrige Brev, saa havde jeg i dette taget mig den Frihed at undskylde mig for at opfylde Deres Begiering, dersom jeg ikke havde troet, at den Frihed, som De nøder mig til at bruge, kan tiene til et Beviis paa den Upartiskhed, hvormed jeg tilforn har talt

om denne Mands Fortienester. Men, dersom jeg burde lastes, hvis jeg uden Grund vilde søge at undskylde og forsvare alle hans Feil, hvorledes mener De da, min Herre! de bør ansees, som for nogle Skrøbeligheders Skyld, som enten kunne tilskrives Alderdommens Svagheder, eller en alt for vidt dreven Nidkierhed for Fædrenelandet, holde dem berettigede til at dadle alt, hvad en Mand har giort. Dersom dette skulde være tilladt, var det da ikke bedre at leve og døe i den Forglemmelse, som følger dem, der giøre intet, end ved nyttige Arbeider at forskaffe sig et Navn som kuns tienede avindsyge Mennesker til at forfølge os længe efter Døden. De kan allerede let slutte, hvad jeg tænker om bemeldte Skrift. De fleste, som skrive meget, begaae gemeenlig den Feil, at de begynde alt for tidlig eller og blive for længe ved. Men er dette en Feil, er den dog meget mindre end deres, som deres hele Liv igiennem giøre intet. Hvor mange store Mænd have ikke selv igienkaldet deres utidige Fostre, og, dersom de igien kunde staae op af Graven, vilde de maaskee ligesaa lidt skaane de alt for sildige Frugter af deres Flid. De, som veed, hvor vanskeligt det er for et Menneske i sine beste Aar at kiende sig selv, og hvor let Roes kan forblinde Folk, især naar de ved virkelige Fortienester have opnaaet en ærefuld Alderdom, maae tillige indsee, hvor vanskeligt det

er for en Skribent, selv at merke den Tidspunkt i hans Liv, i hvilken han ophører at være skikket til de Forretninger, som han i lang Tid og med megen Lykke har fortsat. Men, dersom saadanne Svagheder fortiene at dadles, hvad skulle vi da sige om dem, som, uden at have giort den lærde Verden nogen synderlig Nytte i deres blomstrende og mandige Alder, begynde først at skrive naar de ikke kunne mere, og ikke skrive uden for at skiende og giennemhegle andre. Saadan en Mand, min Herre! var Abbed de Bonnaire, som i sit 65 Aar skrev 27 lange Breve i to Bind mod l'Esprit des loix, fulde af saa megen Bitterhed og saa grove Skieldsord, som man neppe skulde vente at finde i et Sprog, der er saa fiint og slebent, som det Franske, og i et Verk, som er udgivet i Paris. Phrase baroque, tourbillon des pensées, question extravagante, Barbarisme moral, fanfaronnade, pensée fausse, inepte, née des tourmens de l'imagination, Galimathias, Verbiage, Barbouillage, Chimere, ere Talemaader, som De finder fast paa hver Side, og hvormed han i en Stiil, som er halv alvorlig og halv latterlig, angriber et Skrift, som er skrevet med den største Alvorlighed og over de vigtigste Materier, og ligner Forfatteren ved Don Quichotte, og ved en gal Mand, som blev forvaret i Hospitalet St. Lazare. Dersom

De vil sammenligne dette Skrift med Holbergs Anmerkninger, vil De finde saa stor Forskiel, at, uagtet den Franske Stiil i de sidste efter grammatikalske Regler er slettere, skulde man dog i Henseende til Tankerne og Indholdet troe, at dette var skrevet i Paris, og det andet i Lapland eller i de yderste Kanter af Norden, hvor Hr. Maupertuis i sin Tale til det Franske Academie siger, at Folkenes Uvittighed er saa stor, at de ikke vide, at Kongen af Frankerig heder Ludvig den 15de. Endskiønt man kunde forlange af en Mand, der var brugt i offentlige Forretninger, som Greven af Cataneo, at han burde skrive bedre Fransk end Holberg, er dog det Verk, han har skrevet mod Montesquieu, under Titel af: la source, la force & le veritable Esprit des loix, baade i Henseende til Stilen og Tankerne slettere, og dersom man end vil undskylde Stilen af den Aarsag, som han selv anfører, at Sproget ikke var ham naturligt, en Undskyldning, som og gielder for Holberg, hvem kan da tilgive en Statsmand og en Venetianer, at han grunder sin hele Politik paa en Sætning, der er saa ugrundet som den: at Gud ingen Regieringer kan lide uden dem, som have deres Oprindelse af den faderlige Magt. Jeg veed ikke, af hvad Aarsag de fleste af dem, som hidindtil have angrebet et Skrift, hvori der dog ere mange Ting som

kunde modsiges, have havt det Uheld, at forgaae sig enten paa en eller paa en anden Maade saaledes, at de selv have tabt derved. Og da Holberg uden Modsigelse er en af de billigste og meest fortiente, haaber jeg og, at det kan tiene til hans Undskyldning. Men, for at underholde vores Brevverling med noget, som er nyttigere og behageligere, end at opdage de menneskelige Svagheder, vil jeg, i Stedet for at tale mere om andres Feil, søge at befrie Forfatteren af l' Esprit des loix fra en Beskyldning, som Hr. Holberg og flere her i Landet have giort imod ham, at han ved despotiske Regieringer forstaaer uindskrænkte Monarkier, en Mening, hvörved de ikke alene giøre Forfatteren Uret, men og fornærme den Regiering, som de søge at forsvare, og hvis ædle Grundregler endog hos Fremmede ere saa bekiendte, at jeg er forsikret paa, at hverken De, min Herre! eller nogen fornuftig Svensk, kunde af sig selv falde paa at giøre saadan en Sammenligning: Man behøver kuns at læse l'Esprit des loix med maadelig Agtsomhed, for at blive fuldkommen overbeviist om, at Forfatteren ved den Regieringsform, som han kalder Monarkie, forstaaer alene de uindskrænkede Riger, saaledes som de ere i Europa, og ved Despotismer ikke uden de østlige Stater; I den 2 Bogs 4 Cap., som handler just om Grundlovene af Monarkier,

siger han: at Prindsen i denne Regiering er Kilden til al Magt *), og i den 3 Bogs 10 Cap., som handler om Forskiellen imellem Monarkier og Despotisme: at Magten er den samme i begge Regieringer, og at Forskiellen bestaaer alene deri, at i et Monarkie har Regenten Indsigt, og Ministrene ere uendelig mere beqvemme og skikkede til Forretninger, end i en despotisk Stat **). Et Monarkie, hvori Regenten har samme Magt, som i en Despotisme, hvad er det andet end et uindskrænket Monarkie, saadant et Monarkie som det Danske og Franske, og da Forfatteren paa saa mange Steder roeser Monarkier, hvor kan man da beskylde ham for at have skrevet mod denne Regiering?

Vil man indvende, at dersom han ved Monarkier alene forstaaer de uindskrænkte, hvori Regenten har samme Magt som en Despot, er der 1) en Mangel i hans Verk, i det han ikke taler om de indskrænkte, og 2) er det overflødigt, at han vil giøre Forskiel imellem Monarkier og

*) Dans la Monarchie le Prince est la source de tout le pouvoir politiqve & civil.

**) Qvoiqve la maniere d'obeir soit differente dans ces deux Gouvernemens, le pouvoir est pourtant le même. -- Toute la difference est, qve dans la Monarchie le Prince a des lumieres, & qve les Ministres y sont infiniment plus habiles & plus rompus aux affaires qve dans l'Etat Despotiqve.

og Despotismer, siden Regenten i begge er kuns een Person og hans Magt den samme; har jeg den Ære at svare til det første: at han uden Tvivl har forbigaaet de indskrænkte Monarkier af den Aarsag, at disse i Grunden virkelig ikke ere Monarkier, men Republiker; Thi hvor Magten er deelt iblant flere, som paa alle Steder, hvor der ere Stænder, Rigsdage, Parlamenter eller andre, som have Deel i Majestæten, føres jo Regieringen ikke af een Person, og Grundlovene maae i saadan en Stat ligesom i Republiker bestemme, hvorledes, ved hvem, til hvem og hvorover Stemmerne skulle gives, hvorom Forfatteren saa vidtløftig har handlet i den 2den Bogs 2det og 3die Capitel.

Hvad den anden Indvending angaaer, da, endskiønt der ingen Forskiel er imellem Monarkier, i den Mening, hvori Forfatteren tager dette Ord, og Despotisme, i Henseende til Magten, har han dog paa ovenmelte Sted viist en anden betydelig Forskiel i Maaden, hvorpaa Regieringen føres, og denne vises fast paa hver Side i det hele Skrift saa tydelig, at man neppe kan have læst det løselig igiennem, dersom man ikke har merket, at han ved Despotisme forstaaer saadan en Regieringsmaade, som den Østlige, der er paa saa mange Maader adskilt fra vores, at den Forskiel vel fortiener at bemerkes. Jeg vil

alene

alene bede Dem læse fra det 14de til det 18de Cap. i den 5te Bog, og det 1ste Cap. i den 6te Bog, hvor han handler om Lovene i Despotismer, og hvor han beskriver denne Regiering saaledes: „At „Regenten der er indsluttet i et Serail, lader „sig sielden see, fører Krig alene af Hevn, be„kymrer sig lidt om andre Stater og om de „Forandringer, som foregaae i samme; at hans „Sikkerhed beroer alene paa Krigsmagten, og „at denne derfor ofte bliver saa dristig, at han „af Frygt maae afskaffe en Deel deraf; at Un„dersaatterne hverken have Eiendomme eller Arv; „at Betienterne idelig afsættes og deres Gods „confisqveres; at Thronfølgen ikke er regleret ved „Grundlove, og de, som bestige Thronen, „derfor maae opofre deres nærmeste Forvante; „at Mængden af Hustruer og Børn giør, at „der ikke kan være den Kierlighed imellem Prind„serne af den regierende Familie, som i andre „Lande; at ingen tør søge noget hos Regierin„gen uden at bringe en Forœring med sig; at „man i disse Stater ingen skrevne Love har, og „kan heller ingen have, fordi der hverken er Fri„hed eller Eiendomme, og ingen ordentlig Ret„tergang.„ Kunne disse og mange flere Ting, som De finder i Overflødighed paa de anførte Steder, passe paa andre Regieringer end de Østlige, og behøvede vel Forfatteren at overbevise

og endnu mere derom, ved at anføre Exempel af den Tyrkiske, Persianske, Maroccanske og andre flere Regieringer, og at sammenligne dem med de Europæiske. Ikke desmindre finde de saadanne Exempler overalt, og, efter at have forklaret sig saa tydelig, hvem har da fornærmet meest uindskrænkte Monarkier, enten Montesquieu, som saa kiendelig har adskilt dem fra Despotismer, og ved saa udførlig en Sammenligning viist de førstes Fortrin, eller og de, som indbilde sig, at saadan en Beskrivelse, som den han har givet paa Despotisme, kan passe sig paa en af de beste af alle uindskrænkte Monarkier i Europa. Hr. de la Beaumelle, som har skrevet 5 Breve over l'Esprit des Loix, og som baade i Skrivemaade og Skarpsindighed uden Modsigelse kommer Forfatteren af bemeldte Skrift meget nær, har dog i sit sidste Brev begaaet samme Feil, og man seer deraf, min Herre! hvor let en blind Nidkierhed kan forlede en Person, ikke alene til at forgaae sig selv, men og til at fordærve den beste Sag; Thi efter saadan en Beskrivelse, som Montesquieu har givet paa Despotisme, kan ingen fornærme en Regiering meer end ved at sige: At den er despotisk, men af et besynderligt Slags *). Jeg har opholdt Dem

*) Le Despotisme Danois est d'une Espece particuliere. *Lettres de Mr. de la Beaumelle.*

Dem saa længe, min Herre! med disse Anmerkninger, ikke alene for at undskylde Holberg og forsvare Montesquieu, men og fordi nogle af Deres Landsmænd af lige saa blind en Nidkierhed misbruge det Navn Despotisme til at betegne andre Regieringer. Efter Montesquieus Begreb er Despotisme en egennyttig Misbrug af den allerhøieste Magt, som kan findes i alle Regieringsformer, endog i de indskrænkte Monarkier og Republiker, især i dem, som ere Aristocratiske: Naar de regierende Familier, siger han i det 5te Cap. i den 8de Bog, iagttage Lovene, er en aristocratisk Regiering som et Monarkie af mange Monarker, men, naar de ikke iagttage dem, er det en despotisk Stat af mange Despoter. Despotisme er altsaa en Art af Regiering, eller rettere at sige, en Misbrug deraf, der er lige saa ubekiendt i andre Europæiske Monarkier, som i Deres, og hvor meget end enhver af os er hengiven til sin Regieringsform, hindrer det os dog ligesaa lidt fra at have Ærbødighed for en Skribent, som med saa megen Høiagtelse taler om de Nordiske Folk, og paa mere end et Sted har beviist deres store Fortienester af det menneskelige Kiøn, som den Forskiel i Tænke- og Regieringsmaade, der er imellem os, bør svække et Venskab imellem begge Nationer, der er grundet paa saa vigtige

og

og naturlige Fordele, og hvis Tilvext og Bestandighed ingen mere kan ønske end jeg, som er med megen Høiagtelse o. s. v.

---

25. Brev.

Om Skrifters Befordring til Trykken.

Det er Dem uden Tvivl af Hr. Whitelockes og andres Skrifter bekiendt, at Hr. Mabot, som i Engeland var beskikket til at censurere alle de Bøger, som skulle trykkes, fik efter en Ansøgning, som han selv indgav til Parlamentet, Tilladelse til at nedlegge sit Embede; Og, da denne Tildragelse er meget merkværdig, vil jeg have den Ære at meddeele Dem bemeldte Ansøgning, hvoraf jeg har været saa lykkelig at faae en Udskrift:

S. T.

Endskiønt jeg maaskee er den første paa den hele Øe, som har anseet det for en Naade at kunne nedlegge et Embede, som giver Magt og Herskab, føler jeg dog Besværligheden af mit i saa høi en Grad, at hverken Ære, Myndighed eller Belønning kan holde mig tilbage fra at søge Befrielse fra en Forretning, der paalegger mig saa

besværlig en Byrde, og mine Medborgere saa tungt et Aag. De, som vide hvad Lyst til Ære og Herskab formaaer paa de menneskelige Gemyt-ter, ville uden Tvivl være forsikrede paa, at det ikke er Magelighed, som bevæger mig dertil; Thi, dersom den Anseelse, som en Hofmand kan have i et Land, hvor saa mange deele Myndigheden med ham, har noget saa Sødt og Indtagende i sig, at Alderdom, Møie, Svaghed, Overløb, Efter-stræbelse, Misgunst, og det, som endnu er værre end alt dette, almindelig Had og Misfornøielse, hvormed ofte den største Nidkierhed belønnes, ikke kunne giøre ham kied deraf; Hvor meget mere indtagende er der ikke i den Post, som jeg beklæ-der, da jeg alene, uden at have nogen Medbeiler, besidder en fuldkommen uindskrænket Magt over alle de Handlinger, hvormed en ellers saa fri Nation kan tilkiendegive sine Tanker og Sinds-Bevægelser; Et Herskab, som mange Erobrere forgieves have søgt, og som saa meget overgaaer al den Magt, som Geistligheden i den Romerske Kirke har havt, som jeg ikke udøver den alene over den raa og vankundige Mængde, men over den vittigste Deel af Nationen, ikke alene i Ting som angaae Religionen, men og over alle menne-skelige Tanker, saavidt de lade sig forklare ved Ord eller Skrift. Men, om man og i Betragt-ning af min Rang og Familie ikke vil troe, at jeg

har

har nok af den Ære, som i den store Verden kan bevæge Folk til at paatage sig de farligste og besværligste Ting, saa nægter man mig dog vel ikke den Ære, som Folk af min Stand, jeg mener lærde Folk og Skribentere, føle i saa høi en Grad; Thi er der vel nogen iblant dem af saa ringe Gaver, at de ikke skulle have en Mening eller Skrivemaade, som de gierne vilde paanøde andre? Er der nogen af saa ringe Fortieneste, at de iblant deres Lige ikke skulde finde en Medbeiler, som de ønskede at hevne sig paa, ved at sætte ud paa hans Skrifter, og kan noget Embede i Verden give en Person mere Leilighed til at øve sin lærde Midkierhed end mit. I Stedet for at de største Opfindere eller Forfægtere af Systemer ellers ved Klager, Stridsskrifter og Satirer neppe kunne faae Bugt med en Skribent, som har Dristighed til at skrive, og Gaver til at overtale og behage, kan jeg alene, ved at nægte min Paaskrift, paalegge ham en evig Taushed; I alle de lærde Stridigheder, som reise sig paa denne urolige Øe, har jeg den Fornøielse at blive tilbedet af begge Partier, og jeg kan, uden at dømme i Sagen, og uden at beskyldes for Rettens Fornægtelse, give Ret hvem jeg vil, ved at lade ham beholde det sidste Ord. Med alle disse Fordele, som jeg besidder, og som ere tilstrækkelige nok til at fornøie ikke alene en Statsmands men og en lærd Mands Ærekier-

hed, maae jeg dog tilstaae, at jeg finder mit Embede saa unyttigt i Henseende til Hensigten, saa skadeligt for det Almindelige, og saa besværligt for mig selv, at jeg ikke længere kan forestaae det; Øiemerket er, at hindre forargelige og ærerørige Skrifters Udbredelse ved Trykken; Ved de sidste forstaaer jeg saadanne, som indeholde Ting der er skadelige for Religionen, Staten og gode Sæder. At ville angribe disse aabenbare og i Skrifter, finder jeg at være baade i Henseende til den Uvittighed og Ondskab, som udkræves til saadan en Gierning, og i Henseende til det slette Udfald, som det har, at være saa dumt et Foretagende, at ingen Skribent, som har Forstand og Gaver til at forføre, kan paatage sig det; Og skulde Vittighed og Dumdristighed kunde findes hos nogen i saa høi en Grad, nytter mit Embede ikke til at hindre det, saa længe man uden for Engeland bruger samme Bogstaver til at trykke med, og saa længe man ikke har giort samme Anstalter med Pen og Blæk, som med Rottekrud, hvilket ikke maae sælges af Apothekeren uden medfølgende Attest. Er et Skrift forfattet saaledes, at det kan opvække Lyst til at læse det, søges det mere, naar det er skrevet end naar det er trykt, og mere, naar det er forbudet, end naar det er tilladt, efterdi Vanskeligheden altid forøger Begierligheden, og det er Prisen, som giør Varene

anseete.

anseete. Et forbudet Skrift, som koster meget, maae være meget slet, dersom det ikke skal blive søgt hos os med lige saa stor Begierlighed, som vi søge de Franske Viine, endskiønt de baade ere kostbarere og slettere end de Portugisiske. Hvad ærerørige Skrifter angaaer, da kan man vel hindre saadanne, hvori Personerne nævnes; Men hvem skriver saadanne, og hvem vilde dog ikke heller være nævnt i en Satire, der var skrevet saa slet, at ingen kunde kiende Personen uden han blev nævnt, end uden Navn være asmalet i en anden, der var saa vel skreven at enhver kunde kiende ham. Man har bragt mig adskillige saadanne Skrifter, og jeg har ikke understaaet mig at forbyde dem at trykkes, fordi de sigtede paa en vis Person, efterdi jeg ikke kunde bevise det uden at nævne ham, og ikke nævne ham uden selv at blive Pasqvillant. Det er hele Engeland bekiendt, at man, alene for at bryde mig, har skrevet flere saadanne Skrifter end tilforn, og at man foruden adskillige, som jeg af de anførte Aarsager ikke har fundet undertrykke, hemmelig har trykt mange baade om mig selv og om andre i mit Navn. Jeg tilstaaer, at Ugudelighed, Opsætsighed og Laster tage mere og mere Overhaand paa vores Øe, og at den Fordærvelse, som deraf følger baade i Kirken, Staten og Husene, er kiendelig; Men den mindste Deel deraf kom-

mer af forargelige Skrifter; Disse ere ikke alene meget saa i Henseende til det store Tal af fornuftige, grundige og opbyggelige Verker, som ere skrevne til Forsvar for Sandhed og Dyd, men de have og, som meget andet Ondt i Verden, den Nytte, at de have givet Anledning til de beste Skrifter, og dersom de have skadet nogen, maae den Forargelse, som onde Skrifter have givet, baade i Henseende til Forføreren og de Forførte, snarere ansees som en Virkning af onde Sæder, end de onde Sæder betragtes som en Følge af onde Skrifter. Det er ikke saa meget de Ting, som skrives for alle, der skade; Thi de læses derfor ikke af alle, og de blive strax igiendrevne; Men det er de Feil, som begaaes ved Opdragelsen, det, som tales hemmelig i vore Huse og i vore Clubs, det som forestilles paa Skuepladsen, den Forargelse, som unge Mennesker faae i den store Verden, den Efterladenhed eller utidige Nidkierhed, der findes hos dem, der prædike for Mængden, den Overdaadighed, Ørkesløshed og almindelige Fordærvelse i Levnet og Forhold, som øves uden Opsigt og Undseelse, det er disse Ting, siger jeg, som fordærve en Nation mere end alle de forargeligste Skrifter, som nogen Tid have seet Lyset, og jeg holder derfor for, at det var meget mere nyttigt for det Almindelige, om man satte nogle til at efterse og forbedre de Fabler, som fortælles,

og de Viser, som synges i vore Ammestuer, om man beskikkede nogle til at have Opsigt over vore Skuespil, og andre til at have Tilsyn med vore Clubs, Coffe- og Spille-Huse, om man befalede vore Præster, enten at lade deres Taler eftersee, førend de bleve holdte, eller at prædike efter en vis Forskrift, og endelig, om man beskikkede en Opsigt eller Censor over den almindelige Levemaade, som kunde tiene til at hemme saadanne Laster, som ere mere Aarsag til den Fordærvelse, der er i Kirken, Staten og Husene, end nogle forargelige Skrifter, hvoraf der maaskee i et hundrede Aar kommer et eller to for Lyset, som kunne giøre Skade, og disse ikke alene læses af faa, men og forføre sielden andre end dem, som allerede have et ondt Hierte og en fordærvet Tænkemaade.

Men hvor besværligt end mit Embede er, vilde jeg dog ikke nedlegge det, dersom min Frygt kom alene deraf, at jeg skulde arbeide forgieves, det bliver dog ikke den eneste Betiening i Engeland, som, uden at være til nogen Nytte, har Anseelse af at være meget vigtig. Det som jeg meest frygter for, er, at jeg ved at stride forgieves mod Vildfarelser og Udyd, skulde skade Sandhed; Thi hvor let kan det ikke skee, naar et Menneske alene skal være berettiget til at forkaste alt hvad andre kunne holde tienligt til at oplyse

og forbedre det Almindelige; Er der nogen vigtig Sandhed til, som ikke til en vis Tid har været anseet for farlig og vildfarende, og hvor let kunne saadanne ikke enten af Vankundighed eller Frygtsomhed blive undertrykte, naar det beroer paa et Menneske alene, om de maae komme for Lyset. Min Instrux befaler mig, at ikke tillade noget at trykkes, som kan være anstødeligt mod Religionen, Staten og gode Sæder, og, da baade Folkes Meninger derom ere adskillige, og de uskyldigste Ord let baade kunne misbruges og ilde forklares, har jeg af Frygt for heri at forsømme min Pligt eller at fornærme Sandhed, ofte bedet, at Parlamentet vilde ved en udførlig Acte bestemme, hvad der saavel i Meninger som i Talemaader skal ansees for at være skadeligt og anstødeligt; Men jeg har altid faaet til Svar, at man ikke troede, at det saa nøie kunde bestemmes ved en Lov; Dersom en Forsamling af saa mange og saa oplyste Personer ikke kunne afgiøre det, hvorledes skulde da min Indsigt være tilstrækkelig dertil, og maatte jeg ikke frygte for at handle selv mod Regieringens milde Grundregler, dersom jeg øvede en Myndighed til at dømme, der ikke var bestemt ved Love, en Myndighed, som andre Dommere i Landet endog i mindre betydelige Sager ikke bruge.

Jeg vil ikke tale meget om de Fortredeligheder, som ere mødte mig i mit Embede, da enhver kan let forestille sig hvor vanskelig og farlig en Sag det maae være at stoppe Munden til paa den klogeste og tillige hidsigste Deel af en Nation, som er plaget med Miltesyge; Dette har jeg som en god Engelsmand, af Kierlighed til det Almindelige, taalt, saa længe jeg troede, at jeg giorde Nytte, eller i det mindste ikke skadede med mit Embede; Men, da jeg efter nøiere Betragtning ikke tør smigre mig mere med det Haab, har jeg besluttet at give en i mine Tanker endnu ædlere Prøve paa den Engelske Patriotisme, ved at tilbagegive et Monopole, som har havt samme Virkning, som alle andre, at det har formindsket Arbeidernes Tal, forhøiet Varenes Priis og forringet deres Værdie; en Besværing, som Parlamentet vil finde at være grundet, dersom de eftersee de Ansøgninger, som i nogle Aar ere indkomne fra Skribentere, Læsere, Bogtrykkere og Boghandlere; Og, dersom det er tilladt at giøre et Forslag, hvorledes den almindelige Tænkemaade paa en sikrere Maade kunde forbedres, bliver jeg af den Tanke, at man i Stedet for at giøre sig saa megen Umage for at udrydde det Ukrud, som der altid findes iblant den gode Sæd, maatte heller søge ved god Dyrkelse at befordre denne. De beste Midler dertil vare uden Tvivl, ved at for-

bedre vore Academiers og lærde Selskabers Privilegier, at ophæve alle de Monopolier, som kunne hindre Videnskabers Tilvext, ved Belønninger at opmuntre saadanne Skribenter, som have Indsigt og Gaver til at bestride de almindelige Feil og Vildfarelser, og som maaskee ellers af Armod, Tvang og Foragt kunde forledes til at misbruge deres Vittighed; At henlegge en Sum, hvoraf man kunde giøre Forskud til Forlæggere, og derved giøre Prisen paa Skrifter noget taaleligere, en Gavmildhed, som vilde befordre Handelen med Bøger ligesaa meget som den har befordret Kornhandelen, og endelig, at man ved disse og andre saadanne Midler søgte at giøre vores Sprog ligesaa almindelig i Europa som det Franske, hvorved baade Nationens Handel og Anseelse merkelig blev formeeret, og en Ligevægt indført, ikke alene i Henseende til Religionen og Staterne, men og i Henseende til det, der saa meget fortiener de slebne Nationers Agtsomhed, som Sprog og Videnskaber; Eller og, om det ikke skulde være giørligt, da i det mindste at bringe det dertil, at vi fik en Historie af vort eget Land i vort eget Sprog, og saa mange Bøger i andre Videnskaber, at vi ikke derfor aarlig skulde sende ligesaa mange Penge til Frankerige, som for Viin, Silkestoffer, Isenkram, Kniplinger, Broderier, Vifter, Baand og Dukketøi. Dersom

dette

dette Forslag skulde finde Bifald, og Parlamentet vilde lade mig beholde den Pension, som jeg hidindtil har oppebaaret uden at giøre Landet nogen Nytte derfor, skal jeg stræbe at fortiene den ved at anvende den Tid, som jeg tilforn maatte spilde paa slette og urimelige Skrifters Giennemlæsning, paa at udarbeide noget, som kunde tiene til at befordre og understøtte saa nyttig og priselig en Hensigt, som Regieringen har. Hvis ikke, har jeg besluttet at gaae til Colonierne, og at kiøbe for mine faa Midler et lidet Stykke Land, hvoraf jeg kan nære mig uden at være det Almindelige til Byrde eller Skade.

---

26. Brev.

Til den samme.

De veed, min Herre! at man siden i Engeland har anlagt Selskaber for at befordre gode Skrifter til Trykken; Og, da jeg er af samme Tanker, som Hr. Mabot, at dette er det beste og sikkerste Middel til at ubbrede Videnskaber, maae de tillade mig, at jeg giør dem et Forslag; De har mange gode Venner iblant saadanne Folk, som baade besidde Formue og Gavmildhed nok til at give noget aarlig til alminde-

lig

lig Nytte? Skulle de ikke kunne overtale disse til at legge noget sammen for at udgiøre en liden aarlig Capital, for at befordre saadanne Skrifters Tryk, som kunde tiene til at forbedre Sproget, Sæderne og Smagen; Der er dog neppe noget Land til, hvor der gives mere til de Fattige, men De veed, min Herre! at der ere to Slags Arme, de som baade ville og kunne arbeide, men mangle Leilighed til at fortiene, og andre, som ikke forstaae at giøre noget eller ikke have Lyst dertil; At give til de sidste er kuns at befordre Ladhed, og mange andre skadelige Laster, da man derimod, ved at hielpe og opmuntre de første, befordrer Videnskab og Dyd, nærer og underholder arbeidsomme Familier, og gavner det Almindelige; Men iblant alle dem som trænge, er ingen mere berettiget til at tage Deel i Deres Landsmænds Gavmildhed, end de, som i Videnskaber have bragt det saa vidt, at de kunne giøre det Almindelige Nytte; de maae i lang Tid være deres Forældre og Venner til Byrde, og fortære deres egne Midler, eller og lide Nød for at lære saadanne Ting, hvorved de kunne tiene andre, men selv ikke fortiene deres Brød.

Jeg taler her ikke om Mængden af Studerende, men om dem, som have Indsigt og naturlige Gaver til at kunne opbygge og fornøie deres Landsmænd med smukke Skrifter; og var det

ikke

ikke Synd, om saadanne skulle tabe Lyst og Munterhed og hindres i deres Foretagende, og dette maae jo dog skee, da de ikke kunne fortiene noget ved at skrive, og derved maae anvende Tiden paa Underviisning og andre Forretninger, som ikke tillade dem at dyrke deres Sind, og omsider komme til Embeder, hvori de endnu mindre have Tid eller Leilighed dertil. Jeg har kiendt mange unge Mennesker, min Herre! af store Sindets Gaver, som af disse Aarsager ikke alene have tabt Modet, men og ere forfaldne til Laster; Alle de Ting, som udkræve Vittighed, behøve Opmuntringer. Tael herom ved Leilighed med deres formuende Bekiendter, og, dersom De finder nogle iblant dem, som have Lyst til at henlegge noget af deres aarlige Almisse til at afhielpe den Armod og Trang, som hindrer nyttige Videnskabers Opkomst, vil jeg bede Dem underrette mig derom, og ifald De vil unde det Bogtrykkerie Fortienesten, af hvis Arbeide jeg har den Ære at tilsende Dem nogle Prøver, og som er stiftet ved en frivillig Gave af saadant et Selskab, vil jeg forsikre, at De baade i Henseende til Prisen, Arbeidet og Skrifternes Befordring til Trykken skulle blive fornøjede. Bogtrykkeriet forlanger hverken Capital, Forskud, eller Fordeelen af Skrifterne, men kuns Arbeide for billig Betaling. Skrifterne selv, og hvad de indbringe, til-

ligemed Overskudet af den frivillige Gave, som De kan indsamle, kan De selv, min Herre! med Deres gode Venners Samtykke eller hvem De behager at udnævne dertil, uddeele til Priser til de Forfattere, som fortiene og behøve det; Thi de, som allerede ere saa vel aflagte, at de behøve ikke at skrive for at leve, have Belønning nok i den Fornøielse, som de bør finde i at opfylde deres Pligt, og i den sande Ære, som de derved indlegge sig. For at bevæge dem af Deres gode Venner, hvis Gavmildhed kommer af Ære, kan De love dem at deres Navne og Fortieneste ikke ville blive glemte, og at de iblant dem, som vise en særdeles Nidkierhed for at understøtte saa nyttigt et Verk, kunne vente dem ligesaa ærefuld og udødelig en Erindring iblant deres Landsmænd, som den Cardinal, der har stiftet det Franske Academie.

Hvad Skrifternes Censur angaaer, er jeg eenig med Hr. Mabot deri, at saavel Dommere som Lærere bør være meget milde mod de Skrifter, som ere skrevne med Smag, Vittighed og Skiønsomhed, og hvori Forfatterne have viist nogen ugemeen Indsigt eller Gave; Thi dersom man for enhver Tanke eller Talemaade, som kunde synes urigtig eller anstødelig, vilde forbyde et Skrift, kunde ingen vigtige Sandheder komme for Lyset; De beste Skrifter vilde af Oudskab og

Mis-

delse blive undertrykte, og ingen, som hav-
sigt eller Gaver, vilde paatage sig saa ufor-
gt og møisommeligt et Arbeide, som det er
e; Derimod, min Herre! holder jeg for,
de Skrifter, som i Henseende til Stilen
laterien ikke indeholde noget vigtigt, rart
neent, ikke kunne underkastes Censur nok,
det er saadanne Skrifter gemeenlig, der
Sandhed og Dyd, tabe og Videnskaber
d deres Undertrykkelse, om og saadant et
underiden ufortient skulde have denne
e. Disse Censurer ere ikke heller saa van-
. Til at dømme om Smagen og Fortiene-
et Skrift i Almindelighed behøves ikke saa
Indsigt; Men der behøves meget mere end
neske alene kan have til at dømme om Rig-
n af enhver Tanke og Mening, om Hen-
og Følgerne af ethvert Ord, især naar Ma-
ere af Vigtighed, og saaledes afhandlede
ikke kan tvivle om Forfatterens Indsigt og
ghed; Een, som har foretaget sig at af-
en Materie, har uden Tvivl undersøgt den
end de kunne have Tid til, som giennem-
kriftet, og er det vel billigt, at een, som
ikt meget paa en Sag og som i sin Skrive-
beviser, at han kan tænke, skal dømmes
nden, som kuns har tænkt lidt derpaa, uden
e indstevnes for Fornuftens og andre Kien-
somme

ligemed Overskudet af den frivillige Gave, som De kan indsamle, kan De selv, min Herre! med Deres gode Venners Samtykke eller hvem De behager at udnævne dertil, uddeele til Priser til de Forfattere, som fortiene og behøve det; Thi de, som allerede ere saa vel aflagte, at de behøve ikke at skrive for at leve, have Belønning nok i den Fornøielse, som de bør finde i at opfylde deres Pligt, og i den sande Ære, som de derved indlegge sig. For at bevæge dem af Deres gode Venner, hvis Gavmildhed kommer af Ære, kan De love dem at deres Navne og Fortieneste ikke ville blive glemte, og at de iblant dem, som vise en særdeles Nidkierhed for at understøtte saa nyttigt et Verk, kunne vente dem ligesaa ærefuld og udødelig en Erindring iblant deres Landsmænd, som den Cardinal, der har stiftet det Franske Academie.

Hvad Skrifternes Censur angaaer, er jeg eenig med Hr. Mabot deri, at saavel Dommere som Lærere bør være meget milde mod de Skrifter, som ere skrevne med Smag, Vittighed og Skiønsomhed, og hvori Forfatterne have viist nogen ugemeen Indsigt eller Gave; Thi dersom man for enhver Tanke eller Talemaade, som kunde synes urigtig eller anstødelig, vilde forbyde et Skrift, kunde ingen vigtige Sandheder komme for Lyset; De beste Skrifter vilde af Oudskab og

Mis-

delse blive undertrykte, og ingen, som hav-
sigt eller Gaver, vilde paatage sig saa ufor-
gt og møisommeligt et Arbeide, som det er
e; Derimod, min Herre! holder jeg for,
de Skrifter, som i Henseende til Stilen
Materien ikke indeholde noget vigtigt, rart
neent, ikke kunne underkastes Censur nok,
det er saadanne Skrifter gemeenlig, der
Sandhed og Dyd, tabe og Videnskaber
d deres Undertrykkelse, om og saadant et
undertiden ufortient skulde have denne
e. Disse Censurer ere ikke heller saa van-
; Til at dømme om Smagen og Fortiene-
et Skrift i Almindelighed behøves ikke saa
Indsigt; Men der behøves meget mere end
mneske alene kan have til at dømme om Rig-
n af enhver Tanke og Mening, om Hen-
og Følgerne af ethvert Ord, især naar Ma-
e ere af Vigtighed, og saaledes afhandlede
i ikke kan tvivle om Forfatterens Indsigt og
ghed; Een, som har foretaget sig at af-
en Materie, har uden Tvivl undersøgt den
end de kunne have Tid til, som giennem-
kriftet, og er det vel billigt, at een, som
ikt meget paa en Sag og som i sin Skrive-
beviser, at han kan tænke, skal dømmes
nden, som kuns har tænkt lidt derpaa, uden
ie indstevnes for Fornuftens og andre Kien-

somme

somme Læseres Domstoel. De Sager, som angaae Frihed og Eiendomme, indstevnes jo i det mindste for trende Retter; Man tillader ikke alene en Misdæder at forsvare sig, men beskikker ham og selv Forsvar; Synes Dem ikke, min Herre! at Sandhed og Dyd bør nyde samme Ret? Og, dersom man, for i alle Sager at have beqvemme og upartiske Dommere, har fundet det fornødent at anlegge privilegerede Retter, skulde det da ikke være tienligt, at anlegge saadan en for at dømme om Sandheder, som udkræve saa megen Indsigt og Undersøgning, at, dersom de bleve indstevnte for de sædvanlige Dommere, vilde mange af dem spørge som Pilatus: hvad er Sandhed? Jeg forbliver o. s. v.

---

27. Brev.

Som indeholder Svar paa det foregaaende.

Jeg har talt med adskillige af mine Venner om Deres Forslag, men, endskiønt alle klage over Mangel af gode Skrifter, og ere villige nok til at anvende noget paa deres Beforedring til Trykken, er det dog ikke muеligt, at de kunne komme overeens om Maaden at iverksætte det.

Hvad

Hvad de Skrifter angaaer, som tiene til at befordre Sproget, Smagen og Sæderne, og hvis Befordring synes at være Hoved-Diemerket af Deres Forslag, mene adskillige, at det er unyttigt at vilde forbedre et Sprog, som ikke er bekiendt uden i tre Riger. Man maatte altsaa, sige de, skrive i fremmede, og i dem har man jo Bøger nok af det Slags; Hvem er det, som kan læse saadanne Skrifter i det Franske, og ikke læse dem heller i dette Sprog end i deres Moders Maal? Man mener derfor, at saadan en Gave bedre kunde anvendes paa andre Ting. Nogle ønske, at man vilde oprette et Bogtrykkerie af Rune-Stiil, for at lade aftrykke alle de Overskrifter, som findes paa Steene her i Landet; Andre, at man vilde lade udstikke i Kobber alle de Forandringer i Vaabener og Klædedragter, som have været brugelige i Norden; En stor Deel mene, at Videnskaber ved intet mere kunde befordres, end ved et Oplag af et almindeligt Lexicon over alle Konstord; og det vilde blive alt for vidtløftigt at opregne alle de Forslag, hvorved enhver søger at bevise sin Nidkierhed for saa nyttigt et Verk, uden at der dog er Haab om at saa mange imellem sig kunne blive eenige, at Tingen nogen Tid kan komme i Stand, og, om end nogle bleve eenige, min Herre! maae De ikke tænke, at Deres Bogtrykker vilde have nogen Fordeel deraf;

Thi, endskient vi have Arbeidere nok her i Landet, dersom de kuns havde nok at fortiene, tale dog de fleste om at forskrive; Een vil have det trykt i Amsterdam, en anden i Geneve, den tredie i Leipzig. Dette maae jeg dog sige Dem til Deres Trøst, at, da vi her i Landet have Mangel af gode Modeller til Breve, og de, som have stor Brevverling, ønskede meget at besidde saadan en Samling, kunde maaskee Deres Forslag endnu komme i Stand, dersom De kunde giøre Anstalter til at oplegge saadant et Verk, og forskaffe os en almindelig, fuldstændig og rigtig Titulatur- og Ceremoniel-Bog; Mange ønskede og en Forbedring af de Registre paa Betiente, som findes i vore Stats-Calendere, og, da der i alle disse Ting skee mange Forandringer hvert Aar, kunde Deres Bogtrykkerie deri finde en bestandig og aarlig Underholdning. De begriber let, min Herre! at man ikke er tient med saadan en Samling af Breve som den, De udgiver; Man forlanger saadanne, som forekomme i den sædvanlige og brugelige Brevverling, som Nyeaars-Breve, Lykønsknings- og Sorge-Breve, Beretninger, Memorialer, smukke og sindrige Formularer til Stevninger, Qvitteringer, Indlægge, og andre saadanne, som ere forfattede i en ziirligere og nyere Skrivemaade end den, som findes bag i Søren Mathiesens Regnebog, og paa reen

Dansk,

Dansk, uden al Blanding med Franske og Latinske Ord. De seer heraf, at jeg har giort mig megen Umage for at efterkomme Deres Begiering, og at det ei er min Skyld, dersom Deres Forslag ikke lykkes; Jeg vil endog tillade Dem at indføre dette Brev i Deres Samling; Thi hvem veed, om det ikke kan bevæge nogle nidkiere Landsmænd, som hverken De eller jeg har den Ære at kiende, til at udfinde noget Middel til saa nyttigt et Forslags Iverksættelse. Jeg forbliver o. s. v.

Svar.

Hvor mange nyttige Ting kunne der ikke opfindes, naar flere forene deres Indsigt for at forbedre et Forslag; jeg har, ved at giennemlæse Deres Brev, faaet et Indfald, som uden Tvil vil behage dem iblant Deres Venner, som have en vidtløftig Brevverling. En god Ven, som er Secretair, har ofte beklaget sig, at intet foraarsager ham mere Uleilighed end Nyeaars-Breve, hvoraf baade Materien er saa maver og Mængden saa stor, at en heel Foliant af Formularer ikke vilde forslaae til at skaffe idelige Forandringer. De maae ikke tænke, at jeg vil have saa gammel og uskyldig en Sædvane reent afskaffet, eller at jeg vil indføre en nye og hidindtil ganske ubrugelig Skik. Mit Forslag er ikke grundet uden *paa det, som* Moden allerede har indført.

De veed, min Herre! at det længe har været brugeligt at afgiøre Besøgelser ved Sedler, og, dersom da disse, hvorpaa intet videre er skrevet end Personernes Navne, kunne giøre fyldest for en virkelig Besøgelse, hvor meget mere kunde ikke en almindelig Formular til Nyeaars-Breve, hvori der med faa Ord var sagt alt hvad der ved saadanne Leiligheder pleier at siges og skrives, udrette det samme, som de uendelige Forandringer, hvormed de, som have Brevverling, maae bryde deres Hoveder lige saa meget, som en Medlem af det Franske Academie, naar han i sin Indtrædelses-Tale skal paa en nye Maade sige det samme, som mange Gange tilforn er sagt, og derved nødes til at sætte alle sine Ord saaledes paa Skruer, at den klogeste Mand maae blive latterlig.

Jeg mener derfor, at man kunde lade trykke en almindelig Formular af saadanne Breve, med adskillige Over- og Underskrifter efter Personernes Rang, f. Ex.:

Høiædle og Velbaarne Herre!

Ønskes hermed et glædeligt og lyksaligt Nytaar af den, som med megen Ærbødighed er

Høiædle og Velbaarne Herre

Deres

d. 1. Jan. 17 underdanige Tiener.

Naar

Naar dette blev aftrykt paa smukt Post-Papiir, som var forgyldt paa Snittet, og Rummet imellem Overskriften og Brevet afpasset efter Personernes Rang, og Ordene saaledes inddeelte, at der i Breve fra Ringere til meget Høiere bleve nogle Ord tilovers, som tillige med Underskriften kunde sættes paa den anden Side, synes mig, at disse Breve ikke alene kunde udrette det samme, som andre, men at de endog havde det Fortrin, at man ingen videre Umage havde end at sætte sit Navn under og at skrive uden paa Brevet.

Dersom dette Forslag behager Dem, og De kan overtale nogle af de Herrer, som nylig ere komne hiem fra Paris, (thi de kan og blive opvartede med Franske Formularer,) til at begynde dermed til førstkommende 1 Jan. 1759, kunne de af Bogtrykkeriet blive forsynede med saa mange Exemplarer som de forlange, enten de vil have dem med de sædvanlige sorte Bogstaver eller og for mere Ziirligheds Skyld med røde eller forgyldte. Jeg forbliver o. s. v.

28. Brev.

Til en Elsker af den lærde Historie, som indeholder nogle Efterretninger om to lærde Chineser.

Det slaaer ikke feil, min Herre! at De jo lige saavel som jeg har givet Dem megen Umage for at faae nogle Efterretninger om den udødelige og vidtberømte Xi-xo-fu Con-co chi-gramki, og den store Fi-psi-hi-ht, hvis Navne ere saa bekiendte i den Chinesiske Historie, at Herr Voltaire i sin Afhandling om Ære fortæller, at en lærd Mand af denne Nation, som opholdt sig i Amsterdam, meget forundrede sig over, at de Hollandske Lærde, som dog pleie at have megen Kundskab om Bøger, ikke havde hørt tale enten om disse Personer eller om deres Fortienester; jeg har forgieves søgt derefter i det nyeste Oplag af Jochers Lexicon, men endelig efter megen Umage og Brevvexling med Personer, som have reist i China, bragt det saa vidt, at jeg har faaet den førstes Historie temmelig fuldstændig; Og, for at overbevise Dem om Rigtigheden af disse Efterretninger, vil jeg anføre de Steder i Martinieres Indledning i Historien, som stadfæste adskillige Ting, som forekomme i denne Fortællelse.

Den

Den udødelige og vidtberømte Xi-xo-fu Con-co-chi-gram-ki, er fød under den 13de Dynastie, i det 16 Aar af den 50 Cycle; Hans Fader var den berømte Stiernekiger Xo-xu-pu Ho-pi-lie; Og, da han baade af et Tegn, som lod sig see paa Himmelen ved hans Søns Fødsel, og af en Plet, som han bar paa den venstre Arm, sluttede, at han vilde blive en stor Mand, forsømde han intet af alt det, som kunde tiene til at danne de store Sindets Gaver, som meget tidlig yttrede sig hos den unge Xi-xo-fu; Han lagde Grunden til sine Studeringer ved det berømte Academie Che-Pa-Hio-Ssee, og lod sig i Stiernekonsten og i Philosophien undervise af den store Fi-la-psi; Og, da Lyst til at opfinde nye Ting, og til at giøre sig udødelig ved Videnskaber, stedse drev den unge Xi-xo-fu til at foretage store Ting, lagde han sig efter alle de Videnskaber, som ere bekiendte i China, og samlede i en kort Tid saa stor Indsigt deri, at han talede meget om alle Ting. Det er bekiendt, at Chineserne fornemmelig elske de moralske, politiske, og, med faa Ord, alle de practiske Videnskaber, som ere nyttige i Selskabet. Endeel af disse Bøger vare blevne brændte under Yven-Ti *); Men den viise og store Keiser Yong-Ti den 2den havde givet Befaling til 100 af de største Lærde, at eftersee

*) *Introd. par Mr. Martiniere.* Tom. VI., p. 234.

de overblevne Stykker, og at lade oplegge alle de Bøger, som handlede om Krigs-Videnskab, Statskonsten, Lægekonsten og Agerdyrkningen *). Og, da det gaaer hos Chineserne ligesom i Europa, at hver Alder har sin Smag, vare ved disse Videnskabers store Anseelse og Tilvext andre faldne, som tilforn havde været i Priis. Kundskab om de lærde Bogstaver og Caracterer, som i dette Land er saa vidtløftig en Videnskab, Chronologien, Astronomien, og især den Deel af Philosophien, som vi her kalde Metaphysiken, og hvoraf Chineserne for Xi-xo-fus Tid ikke have vidst meget, vare Videnskaber, som derved bleve forsømte, og som denne store Mand søgte at bringe for Lyset. Da han havde gaaet alle de lærde Grader igiennem, som hos Chineserne ere brugelige, begyndte han at skrive: Hans første Arbeide var en Afhandling om de første Grunde til al menneskelig Kundskab, og man kan sige til Chinesernes Ære, at de store Grund-Sandheder, at det, som er, er; og at det, som ikke er, er ikke; at det, som er, ikke tillige kan ikke være, og det, som ikke er, ikke tillige være; at intet er det, som ikke kan forestilles; muelígt det, som ikke er intet; virkeligt det, som er mere end mueligt, og andre flere lige saa vigtige Sætninger findes

*) Pag. 239.

findes i dette Verk, lige saa grundig og ordentlig foredragne, som i det beste af vores ontologiske Skrifter; Han udgav siden et Forsøg til at forklare de Caracterer, hvormed de gamle Chineser have betegnet de første Elementer, og man finder i dette cosmologiske Skrift meget, som ligner det Cartesianske System om Verden, der saa længe har været anseet i Europa; Men hans største Fortienester ere i Aande- eller Siele-Læren, hvori han ganske vigede fra hans Læremesters System. Fi-lap si bekiendte sig til Fan-Tchins Sect. De seer af den Chinesiske Historie *), at denne Philosoph lærte: At alle Ting i Verden vare en Virkning af Hændelse, at Sielen ikke var udødelig, og Menneskets Skiebne efter Livet ligesom Bæsternes: men Xi-ko-fu, som fandt, at denne Lærdom tilintetgiorde den hele Philosophie, især Aandelæren, hvori han haabede at giøre store Opfindelser, antog derfor Foes Lærdom om Sielens Vandring; han beviste, at alle Forandringer i Sielen vare fornødne, og opfandt Regler, hvorefter han kunde udregne deres Gang af et Legeme i et andet, hvilket han betegnede med Figurer; Chineserne have, saavidt jeg veed, ikke havt noget Begreb om det, som vi kalde Monader, hvorfor han og tillagde Sielen en Figur,

 men

*) Introd. par Mr. *Martiniere*. Tom. VI., pag. 229.

men udvalgte dertil den fuldkomneste af alle, som er Cirkelen. Han beskrev Sielen som en meget glat og sleben Kugle, der trak alle de omkring værende Legemer til sig, og forklarede Foreeningen imellem Siel og Legeme af Attractionen. Hvem veed, om ikke Leibnitz og Nevton have havt deres Systemer af ham? Hvad hans Arbeider i de andre Videnskaber angaaer, beretter man, at han ved astronomiske Erfarenheder har formeeret den Chinesiske Chronologie med mange Cycler, og beviist, at Verden er nogle 1000 Aar ældre end efter Mosis Beregning. Han skal og have udfundet, at Jorden i Begyndelsen har været beboet af andre Arter af Dyr, som i Tidens Længde meget have forandret deres Natur, at Menneskene i lang Tid have været umælende Kreaturer, og andre Dyr, som nu ere ufornuftige, imidlertid ført Herskabet over Jorden; Han har forbedret Sproget med mange Caracterer, som skulle tiene til at giøre Tankerne tydeligere, og til at forklare adskillige nye og høie Begreber, som han har indført i deres Philosophie. Hans Skrifter udgiøre, efter Chinesernes Maade at regne paa, tilsammen 4000 Blade og indeholde 800000 Caracterer; For alle disse store Arbeider fik han Tilnavn af Con-co-chi-gram-ki, som paa det Chinesiske Sprog skal betyde det menneskelige Kiøns Lærer.

Hvad

Hvad Fi-psi-hi-hi angaaer, min Herre! har jeg ikke kunnet faae anden Efterretning om ham, end at han skal have været en af Confucii Tilhængere, og arbeidet paa et Skrift, som er bekiendt i den Chinesiske Historie, og som Liu-Kong-Tchu, der var Colao eller første Minister under Tche-Song, overleverede til denne unge Prinds. Det indeholder kuns 10 korte Regler, som skulle være betegnede med 20 Caracterer, hvorfor jeg vil anføre det ligesom jeg har læst det *).

1. Frygt Himmelen.
2. Elsk Deres Folk.
3. Arbeid paa Deres Fuldkommenhed.
4. Leg Dem efter Videnskaber.
5. Udsøg fortiente Folk til Embeder.
6. Hør gierne de Raad, som man giver Dem.
7. Formindsk Skatterne.
8. Formild Strafferne.
9. Skye Ødselhed, og
10. Hav Afskye for Vellyst.

De seer heraf, min Herre! at, dersom Xi-ko-fus Fortienester kan opvække Misundelse hos vore Europæiske Lærde, som bilde sig ind at have saa stort et Fortrin for andre Nationer i de høie Videnskaber, kan det tiene dem til Trøst, at

*) Pag. 291.

at det Chinesiske Folk er saa vankundigt, at det giør meget af Skrifter, der indeholde saa faa og eenfoldige Lærdomme, som det ovenanførte. Jeg forbliver o. s. v.

---

29. Brev.

Om Nationernes Caracterer.

Der ere i alle Videnskaber visse Meninger, som saa vel ere opfundne og saa nette fremsatte, at man virkelig maae beklage, at de ikke ere sande. Iblant saadanne artige Vildfarelser ere ingen mere antagne end de sindrige Anmerkninger over Nationernes Caracterer, som man finder i de fleste historiske, geographiske og politiske Skrifter, og hvorved Forfatterne saa meget søge at vise deres Vittighed og at fornøie deres Læsere; De kan altsaa let slutte, hvad Dom jeg fælder om de Stykker af et Skrift, som jeg ellers har megen Høiagtelse for, hvori alle Nationers Egenskaber, Sæder, Religion, Love, Regiering, Dyder og Laster paa saa net og sindrig en Maade forklares af Luftens Beskaffenhed. Jeg finder deri saa mange Prøver af Forfatterens Vittighed, og er saa indtaget af hans artige Skrivemaade, at, dersom det menneskelige Kiøns al-

minde-

mindelige Beste tillod det, vilde jeg ønske, at han ikke havde arbeidet forgieves; og hvad kunde være for en Moralist og en Statsmand mere fordeelagtigt, end Opfindelsen af saadant et politisk Baro- og Thermometre, hvorefter man kunde dømme om alle Hoved-Forandringer i det menneskelige Liv; Men, da jeg heri ikke alene har de almindelige Domme, men og de anseeligste Skribenter imod mig, har De ogsaa meget mere Ret til at forlange Beviis, og da jeg af den Begierlighed, hvormed De læser saadanne Skrifter, maae slutte, at De gierne tænker paa denne Materie, haaber jeg og, at det ikke vil falde Dem kiedsommeligt at læse en Afhandling derom, som, om den og ikke har den Lykke at kunne overbevise Dem, dog for det Nye og Selsomme som De finde deri, vil fornøie Dem ligesaa meget, som ovenmeldte Beskrivelser have fornøiet mig, endskiønt jeg med al den Høiagtelse, som jeg har baade for Forfatteren og for Dem, maae tilstaae, at jeg ikke har kundet betragte en stor Deel deraf anderledes end en smuk Roman.

Jeg nægter ikke, at der jo imellem Nationer kan være en meget kiendelig Forskiel i Caracterer, og at denne ofte har saa stor Indflydelse paa Sæderne, Lovene, Regieringen og andre vigtige Ting, at en Lovgiver ikke kan giøre sig Umage nok for at kiende den; Erfarenhed viser

denne

denne Forskiel alt for tydelig til at nægte den, og hvorfor skulde der ikke være samme Forskiel imellem hele Nationer, som der er imellem enkelte Personer? Jeg nægter ikke heller, at Luftens Beskaffenhed eller det, man kalder Climat, kan have nogen Deel deri; Thi, dersom Afvexling af Sommer og Vinter, tyk og tynd Luft, kan giøre saa stor og følelig en Forandring paa os selv, endskiønt vi bestandig leve paa det samme Sted i Verden, hvad Forskiel maae det da ikke giøre imellem dem, om hvilke man kan sige: at nogle leve i en bestandig Sommer, andre i en stedsevarende Vinter; Hvor stor Forskiel er der ikke imellem Dyr af samme Art efter Landenes Beskaffenhed, og endskiønt Menneskene ved Konst have forskaffet sig flere Midler end de til at bevæbne sig mod Varme og Kulde, maae Luften dog og giøre nogen Virkning paa dem. De seer altsaa, min Herre! at jeg saavidt er eenig med Dem og Deres Skribent; De maae derimod forlade mig, om jeg troer, 1) at, hvor kiendelig og betydelig end denne Forskiel er, er den dog meget vanskelig at bestemme; Thi hvor unægteligt det end er, at der er stor Forskiel imellem enkelte Personer i Eindelav, dømme vi dog ofte feil om dem, vi længe have omgaaet med; De største Viise have altid holdt det for den vanskeligste Sag, at kiende sig selv, og skulde det vel

være lettere at dømme om et heelt Folk? hvor megen Aarsag have vi da ikke til at mistænke de Domme, der med saa megen Dristighed og Letsindighed fældes af Skribenter om Nationer, som de enten aldrig have seet eller hvoraf de ikke have kiendt uden meget faa og for en kort Tid; Men, da det af den store Foranderlighed, som man finder iblant de Personers Caracterer, af hvilke en Nation bestaaer, ofte er ligesaa ondt at bevise disse Dommes Urigtighed, vil jeg ikke heller opholde mig derved, men alene betragte de Grunde, hvorpaa de bygges, og da mener jeg 2), at det, som Climat og Luftens Beskaffenhed kan giøre til en Nations Caracter, er ikke saa meget, at jo det vigtigste kommer an paa andre Aarsager, som ikke ere blot naturlige; Dersom dette ikke var saa, maatte en Nations Caracter være ligesaa uforanderlig som Climat; Italien ligger under samme Høide nu som for 2000 Aar, men hvilken Forskiel mellem Borgerne af den Romerske Republik, og Indbyggerne af Kirke-Staten. De kan selv let fortsætte denne Sammenligning imellem de gamle og nye Indbyggere i andre Lande, og see, om De finder hos nogen en Caracter, der har været saa uforanderlig, at den kunde ansees for en uimodstaaelig Virkning af Climat eller andre naturlige Aarsager; *Hvoraf kommer det*, min Herre! at

De,

De, hele Frankerige igiennem fra Marseille til Calais, finder Folk, som ligne hinanden saa meget i Sæder, og merker paa eengang saa stor Forandring, saasnart de gaaer over Canalen; Dersom Clima er Aarsag dertil, hvor kan det da paa et Mellemrum af saa faa Mile giøre en Forskiel, som man hele Frankerig igiennem ikke har kunnet merke? De Forandringer, som komme af Luften og andre naturlige Aarsager skee gradviis; Figen, Mandeler og Viin voxe ikke lige til Calais, og høre med et op at groe saasnart de komme i Engelsk Jord. Og er dette ikke et uimodsigeligt Beviis, at den Forskiel, som man finder i Nationernes Caracterer, ikke kommer af naturlige eller uforanderlige Aarsager; Men hvilke ere da de rette Grunde dertil? Den vigtigste og betydeligste af alle er Regieringen; Denne er i Henseende til hele Nationen det samme, som Opdragelsen i Henseende til enkelte Personer; Bondestanden har en Caracter, hvorved den skilles fra andre, men de fødes ikke dermed, Opdragelsen og Omstændighederne danne dem; og ligesom de Egenskaber, der findes hos enkelte Personer, komme mere an paa deres Anførsel og udvortes Tilstand end paa Naturen, saa gaaer det ligeledes til med hele Nationer. Regieringen har ikke alene ligesaa stor Virkning paa Menneskene som Opdragelsen, men den har endnu en

større; Den kan ikke alene langsom omstøbe en Nation, og giøre af den hvad den vil, men den kan og i en Hast giøre den ukiendelig. De herskende Domme i den store Verden have en utrolig Kraft til at udslette alle de Begreber, som man har faaet ved Vane og Opdragelse; Al den Hoihed og Frækhed, som udgiorde det Romerske Folkes Caracter, forsvandt i et Øieblik, Hyklerie og Nedrighed regierede et Senat, som tilforn havde befalet over Konger; Thi, saasnart Regieringen var forandret, siger Tacitus, fandt man intet mere af de gamle Sæder; Een Keisers Regiering har været nok til at giøre det Russiske Folk ukiendeligt; Engelænderne, som under Cromwels Anførsel havde saa rasende en Begierlighed til Frihed, at de ikke kunde taale Navn af Konge, lode sig siden af deres Beskytter regiere med en Myndighed, som ingen Konge har tilegnet sig, og, ligesom deres naturlige Hidsighed ikke hindrede, at de jo under Cromwels Regiering fandt sig meget vel i den stille, eensomme og strenge Levemaade, som han indførte, saa faldt det dem ikke heller vanskeligt siden under Carl den 2den at legge deres Tungsindighed af, og at finde sig i den Franske Levemaade, som da var brugelig ved Hoffet. Dersom nogen spørger, hvorfor Indbyggerne i de østlige Lande ere lade, er det uden Tvivl forgieves at ville søge Aarsagen dertil i Hee-

den eller i Folkets naturlige Vanart, saa l
der er saa tilstrækkelig en Grund dertil i en
giering, som har berøvet dem baade Frih
Eiendomme.

Religionen har og til alle Tider hav
Indflydelse paa Folkes Caracter; Det er
quisitionen og ikke Clima, som gior, at den
ske Frihed og Vittighed ikke strækker sig v
end til Pyrenæerne, og at man paa den a
Side finder en herskende Vankundighed og L
troe hos et Folk, som af Naturen er meget s
sindigt; Det er af samme Aarsag, at de, som
i Avignon, forgieves søge at finde Franske
midt i Frankerige, og at man paa Indbygge
Vankundighed og Armod kan kiende de gei
Stater i Tydskland fra de verdslige. Er
forgieves, at vilde søge Aarsagen til Fattigdo
Ladhed i Luften, dersom en haard Regiering
berøvet Folket al Opmuntring til Flid; er de
ligesaa forgieves, dersom Religionen enten
byder Arbeide og Rigdom, eller den lærer,
alting beroer paa en blind Skiebne, som giør
menneskelige Forsigtighed og Flid unyttig; S
skulle saadanne Meninger i Religion, vil
maaskee svare, ikke have deres Grund i Indb
ningens naturlige Dorskhed, og Aarsagen al
tilsidst ligge i Climat? Dersom De erindrer
med hvor megen Skarpsindighed og Lærdom

stor Skribent har sagt at forklare de østlige Nationers Overtroe af Luften og Varmen, erindrer De vel og, hvad en anden meget eenfoldig og ulærd har sagt om Færøerne, at Aarsagen, hvorfor man i de nordiske Lande hører saa meget tale om Hexer, Trolde og Spøgelser, kommer deraf, at Dievelen, som Mørkhedens Første, finder meest Fornøielse i at opholde sig i de Lande, hvor der ere lange Nætter; Hvilken af begge mener De har Ret, og er det ikke en Trøst for dem, som Naturen har givet mindre Gaver end andre, at stor Indsigt ofte kan forblinde ligesaa meget som Vankundighed. Dersom Religionen havde sin Grund i Vædskerne og i Blodet, maatte man da ikke finde større Tilbøielighed hos enhver Nation til at efterleve sin Bekiendelse? Men, naar man betænker, at Europæerne, som bekiende sig til en Religion, der er grundet paa Kierlighed, forfølge; og at Mahomedanerne, hvis Troe er forplantet ved Sverdet, taale andre Religions-Bekiendere: skulde man da ikke indbilde sig, at den christne Religion var givet for de østlige, og den mahomedanske for de vestlige Nationer; Og endelig, kan De vel troe, min Herre! at man i de sydlige Lande i Europa, hvor der ere saa mange Klostere, er af Naturen mere kydsk, end enten her i Norden, hvor det er tilladt Geistligheden at gifte sig, eller i Østen, hvor det er en Dyd

at have mange Koner. Men det vilde bliv
gesaa uendeligt at opregne alt det Onde, som M
brug af Religionen har foraarsaget, som de
umueligt at beskrive alt det Gode, den har sti
og jeg vil derfor ende disse Betragtninger, og
beholde mig at udføre dem videre i et andet B
Jeg forbliver o. s. v.

---

30. Brev.

Om samme Materie.

Videnskaber giøre ikke mindre end Regie
og Religion til at danne et Folk, uden
er den beste Regieringsform utilstrækkelig og
beste Religion kan misbruges; Men, som det
nemmelig beroer paa Videnskaber, hvad M
begge skulle giøre, saa kan Indsigt og Vittig
ikke heller være almindelige hos et Folk, med 1
dre baade Regieringen og Religionen tillade
Frihed til at tænke og undersøge; Og, naar
betænker, min Herre! den Fremgang som Vi
skaber have giort fra de sydligste Kanter af E
den igiennem saa mange Lande, troer De vel i
at de lange og mørke Vinter-Aftener, der ere
beqvemme til Studeringer, skulle hindre dem
at stige nogle Grader høiere op mod Norden.

denskaber og Konster udfordre og en Slags Beqvemmelighed, som en Stat ikke kan besidde uden en vis Grad af Størrelse, Magt, Frugtbarhed og Handel, og disse Ting have derfor alle en meget vigtig Indflydelse paa et Folkes Sæder. En paa Fornuft og Smag grundet Overflødighed og Beqvemmelighed giver en Nation Lyst, Mod, Munterhed og Formue til at udbrede sin Kundskab, og, dersom den er forhvervet ved Handel, forbedrer den tillige ved Omgang med Fremmede baade dens Indsigt og dens Sæder.

Ligesom enkelte Personers Caracter herder meget paa deres Lykke og udvortes Omstændigheder, saa er det ligeledes med et heelt Folks; en ulykkelig Krig, hvori en Nation taber noget af sin Ære, Magt og Anseelse, kan knække dens Mod saaledes, at den med eet taber den Tapperhed, Kiækhed og Munterhed, som følger af Ære og Magt; Er det Under, at en Nation, som ved en lang Kiede af lykkelige Hændelser har forskaffet sig saa stor Anseelse, at den af alle andre tages til Model, og som veed, at alt hvad den giør, ansees for at klæde den vel, handler i alle Ting med en Frihed og Munterhed, som giør den endnu mere angenem, en Frihed, som andre, der ikke kunne have den Tillid til sig selv, og derfor maae forlade deres naturlige Væsen, ikke kunne efterligne uden at giøre sig latterlige.

En Stat bestaaer af enkelte Personer, og, da Mængdens Tænkemaade udgiør hele Nationens Caracter, og denne dannes i Husene, giør Opdragelse og Vane og meget til at danske et Folk. Dersom Forældre og Lærere af Kieleskab, Haardhed eller Paastaaenhed, indskrænke i de unge Aar alt for meget den frivillige Brug af Sindets og Legemets Kræfter, dersom de ved at dadle alle smaa Feil giøre, at Forstanden bliver uvis, og Villien frygtsom ved ethvert Skridt, kan en Nation under den frieste og beste Regiering være slavisk, og dens Maade at tænke og handle paa unaturlig, uden at enten Regieringen, Religionen eller Climat er Skyld deri.

Min Afhandling vilde blive Dem alt for lang og kiedsommelig at læse, dersom jeg vilde anføre alle de Ting, som have mere Indflydelse paa en Nations Caracter, end enten Climat eller andre naturlige Aarsager, og jeg vil derfor slutte med en Anmerkning, som, endskiønt den ikke er af de betydeligste, dog maaskee vil fornøie dem. Man klager over, at Skiørbug og Tungsindighed ere saa almindelige her i Landet, og, da begge Deele naturligviis føde Dorskhed, Ulyst og Magelighed af sig, betiene nogle sig deraf til at bevise, andre til at undskylde disse Feil, som man tillegger Nationen, og hvad kan synes rimeligere, end at disse Sygdomme komme af den tunge, tykke og fugtige

Luft, som vi drage her i Landet; Baron de la Hontan forsikkrer derfor i hans Reisebeskrivelse, at de Kiøbenhavnske Læger i hans Tid meente, at den saltagtige Materie i vores Luft, som i Hovedstaden ikke lidet formeeres ved Dunsterne af Søevandet, giorde Blodet tykt, og derved foraarsagede Skiørbug og Tungsindighed; Men, siger han, med de gode Lægers Tilladelse maae jeg tage Luftens Partie i denne gode Bye, hvor jeg befinder mig eet vel, (og hvor skulle en Franskmand ikke være fornøiet). Han beder derfor, at de Herrer Læger ville betænke, at den Virkning, som Luften giør paa Blodet, ikke kan være saa stor, som den, Spisen giør, og, dersom da det saltagtige i Luften kan udrette saa meget, hvad maae da ikke det meget saltede Kiød og Fisk giøre, som spises her i saa stor Mængde? Dette meener han er den rette Aarsag, og han vil beviise det deraf, at, dersom Luften var Skyld deri, maatte disse Svagheder være almindelige, da han dog holder for, at mere end to tredie Deele af Indbyggerne ere fri derfor. Hvad Virkning Spise og Drikke ellers kan giøre paa en Nations Caracteer, er et Spørgsmaal, som er alt for medicinsk, til at jeg tør understaae mig at besvare det. Maaskee man ikke tog feil, dersom man ansaae Engelændernes Hidsighed og Melankolie for at være mere en Virkning af stærkt Øl, Portugisi-

Viin, Arak, Rom, Boding, feede Oxe-Steeg og Kraft-Supper, end af Søeluften, eller Røgen af de Steenkul, som brændes i London; Men, endskiønt jeg overlader til Lægerne alene at afgiøre den Sag, skulle de dog ikke let indbilde mig, at Folket ikke kan være flittig og duelig i et Land, hvor Luften er salt, saa længe vi have saa stort et Beviis derimod i den virksombeligste Nation i Europa, som beboer et Land, hvor baade Luften og Vandet er meget slettere end her, og som ved Arbeide bedre fordriver Skiørbug og Tungsindighed, end ved alle de Svede-Drikke, som Lægekunsten har opfundet.

Dersom De, min Herre! ikke er alt for meget indtagen af Deres Mening, kan dette uden Tvivl være nok til at bevise, at en Nations Caracter ikke kommer saa meget af naturlige og uforanderlige Aarsager, som af andre, der enten beroe paa Menneskets frie Villie eller og paa udvortes Omstændigheder, at, ligesom disse forandre sig, forandres og Nationens Caracter, og endelig, at man med mere Grund kan sige, at det er Regiering, Religion, Videnskaber, Magt, Handel, udvortes Lykke og Anseelse, og endelig Vane og Opdragelse, som giver en Nation den Caracter, den har, end at det er Luften, Climat, eller den af begge foraarsagede Virkning i Blodet og Vædskerne, som forbinde

den

den til visse Love og Indretninger i Religionen og Staten, og indskrænke dens Indsigt, Beqvemhed, Lykke, Magt og Anseelse til en vis Grad. Jeg forbliver o. s. v.

---

31. Brev.

Om samme Materie.

De forundrer Dem over, at jeg, i mit foregaaende Brev, anseer Kundskab om en Nations Caracter for at være saa fornøden for en Lovgiver, da jeg dog selv holder for, at den kommer af Aarsager, som ere saa foranderlige, og som for den største Deel komme an paa Lovene selv; Men denne Forundring vil uden Tvivl falde bort, naar De betænker, at fordi en Forandring er muelig og nyttig, derfor er det ikke sagt, at alle Maader, hvorpaa den kan skee, ere lige beqvemme til at opnaae Øiemerket. Den almindelige Caracter af en Nation er en vis Maade at tænke og handle paa, som foruden Climat, hvis Virkning jeg ikke ganske nægter, fornemmelig har sin Grund i Lovene, Religionen, Videnskaber, Magt, Ære, Handel, Rigdom, Opdragelse, Vane, og mange andre Ting, som, naar de enten alle, eller og den største Deel stemme overeens, og længe

have været uden Forandring, give en Nation en vis Færdighed at tænke, begiere og handle paa, som ved Vane bliver til den anden Natur, og som, endskiønt den kommer af Aarsager, som ere forandlerlige, dog ofte er ligesaa vanskelig at forandre, som det er vanskeligt at give et Menneske en anden Tænkemaade og andre Sæder end dem, som han længe har været vant til. At ville med Magt og paa eengang forandre en Nations Sæder og Tænkemaade, er ikke alene haardt, siden det ikke kan skee uden at opvække stor Ulyst og Misfornøielse, men det er endog at handle mod Hensigten af det, som man foretager sig, da man ved at forskaffe Nationen en Beqvemhed til visse Ting, som den ikke har havt før, svækker den Færdighed, som den har i andre Ting, uden at være vis paa, at det første vil lykkes, og, dersom saadanne Forandringer foretages ofte, taber en Nation tilsidst al Færdighed og Beqvemhed, og faaer saa at sige ingen Caracter; Det er bedre at bygge paa den Grund, som man allerede finder for sig, end at nedrive den, og, i Stedet for at ville give en Nation ganske nye Egenskaber, maae man heller søge at bruge den til saadanne Ting, som den allerede har Drift og Beqvemhed til. Hvorledes mener De at det vilde gaae, dersom de Franske med eet vilde aflegge den naturlige Flygtighed og Letsindighed, som den for-

mæftige Deel af Nationen dadler selv, og, dersom de i Stedet for at øve sig i de Konster og Videnskaber, som udkræve en levende Indbildning og et muntert Nemme, vilde fordybe sig i andre, som udkræve stor Stadighed og Eftertanke; dersom de vilde søge at foreene den Spanske Alvorlighed med den Engelske Frækhed og den Hollandske Koldsindighed? Det vilde uden Tvivl gaae med denne Nation, ligesom med de fleste af dem, der forlade deres naturlige Væsen for at efterligne den. Det meeste af det, man kalder Sæder og Manerer, er ligegyldigt for Staten, og ligesom Folk af adskillige Religioner kunne besidde al den Forstand, Tapperhed, Troskab og Arbeidsomhed, som gior en god Borger, saa kunne og alle disse Egenskaber gierne findes hos de Nationer, som i Udtale, Klædedragt, Miner, Gang og Geberder ere meest adskilte fra hinanden. Ikke desmindre er det ofte af disse Ting, som falde i Øinene, at man dømmer om andre Nationers Beqvemhed, og elsker eller hader dem, eftersom man i deres Sæder og udvortes Væsen finder mere eller mindre Overeensstemmelse med det Folk, som man enten har havt meest Omgang med, eller har en forudfattet Høiagtelse for. Det er af den Aarsag, at en Engelænder troer om de Franske, at de ere latterlige, og om de Tydske, at de ere eenfoldige, da dog alle tre Nationer uden Tvivl

besidde de Egenskaber, som ere fornødne til at giøre en Stat lykkelig og mægtig. Og, da enhver af egen Erfarenhed kan vide, hvor vanskeligt det er, ganske at aflegge den forudfattede Kierlighed og Hengivenhed, som man har for det, man er vant til, en Hengivenhed, som ofte kan være meget nyttig, og som skierper vores Kierlighed til Fædrenelandet, er det og let at begribe, hvorfor Fremmede, hvor stor Indsigt og Redelighed de end besidde, sielden dømme om en Nations Caracter med den tilbørlige Lemfældighed og Upartiskhed. De har selv, min Herre! kiendt adskillige Engelænder i Paris, De har hørt, med hvor stor Foragt de tale om de Franske midt i Landet, og hvorledes mener De, at de vilde opføre dem, dersom de havde lige saa megen Myndighed som de have Dristighed. Intet kan mere vanskabe Folk og undertrykke al den naturlige Beqvemhed som de have eller kunde faae, end naar de hvert Øieblik maae omstøbe sig selv for at behage, eller og foragtes for saadanne Ting, som i sig selv ere ligegyldige, og som ikke altid staae i deres Magt at forandre; Men, da der altid i Verden har været en Nation, hvis Lykke og Magt har givet den et Herskab over andre i Meninger og Sæder, og ingen i mine Tanker har brugt dette Herskab bedre end det Franske, hvis naturlige Velvillighed og Lyst til at elske og behage,

giør, at de agte sig selv uden at foragte andre, kan jeg ikke heller nægte, at jeg jo altid baade har undt dem den Anseelse, som de have, og ønsket, at, naar andre Nationer endelig ville være Copier, de da vilde tage den Franske til Original. Det er ikke den Høflighed alene, som dette Folk baade i og uden for Landet viser mod Fremmede, endog mod dem, som begegne dem med Had og Foragt, som bevæger mig til at ønske, at alle andre Nationer i Europa havde noget mere af den Caracter; Men, jeg finder endog i den Hovedfeil, som man tillegger dette Folk, nemlig Forfængelighed, noget, som er meget mindre skadeligt, end den Stolthed, hvorved fast alle andre Nationer adskilles fra dem.

Jeg forstaaer ved Forfængelighed (vanité) en Lyst til at behage, som, naar den gaaer for vidt, kan giøre Folk latterlige, men det er dog denne Drift, som giør den hele Nation indtil den ringeste Pøbel saa høflig og tienstagtig, saa fornøiet selv, naar den kan fornøie andre, saa munter og venlig, naar Alderdom og Modgang giør andre knarvurne og nedslagne, saa billig og beleven mod sine Undermænd, og saa villig til at efterkomme alt, hvad Ære og Pligt udkræver. Stolthed derimod er en Begierlighed til at ansees, og til at opvække en Ærbødighed hos andre, som kommer af Frygt, denne Drift giør sielden

Mytte,

Nytte; Man ødelegger sig ved Bekostninger, hvori der hverken er Fornøielse eller Smag, alene for at vise Rigdom og Pragt, man søger Ære i Ladhed og Ørkesløshed, tragter efter Myndighed alene for at tilbedes af andre, og efter Rigdom og Ære for at være berettiget til at foragte dem; Man er trodsig mod Øvrigheden, og haard mod dem, over hvilke man har at befale. Det er denne Egenskab, min Herre! som giør, at man beskylder Engelænderne, med alle deres stor- og heroiske Dyder, for at være bittre og uomgiengelige, Spanierne for lade og tyranniske, Italienerne for hevngierrige og skinsyge, Hollænderne og de Tydske for grove og haarde, og de Nordiske Folk skinle, med mine Landsmænds Tilladelse, under den Svenske og Norske Fiinhed, og det Danske jevne og stille Væsen, saa god en Deel deraf, at de ikke have nødig at tage nogen af disse Nationer deri til Model; Det er Stolthed, min Herre! som har lært alle disse Folk at spilde saa meget af deres Forstand og af deres Tid paa at udmaale Rang, Titler og Ceremonier, ikke alene efter det, Folk virkelig ere, men og efter det, de indbilde sig at være. Hos den vittigste og artigste Nation i Europa er den hele Titulatur- og Ceremoniel-Videnskab saa kort, at det ene Kiøn ikke udgiør mere end to Classer, og det andet Kiøn een; Artighed og Fortieneste giøre alle Folk anseete, og

den maae euten være en meget stor Mand eller en meget stor Nar, som i et Selskab forlanger anden Rang end den, han kan give sig selv ved at fortiene andres Kierlighed og Høiagtelse. Jeg forbliver o. s. v.

32. Brev.

Om Forandringer i en Nations Caracter.

De kan let slutte af det Foregaaende, at, naar man vil forandre noget i en Nations Caracter, behøves dertil megen stor Forsigtighed; Man maae først undersøge, om saadanne Ting ere af nogen Betydenhed for det Almindelige; Hvis ikke, er man endnu mere forbunden til at skaane et Folkes Sæder, end til at skaane deres Religion; Det er ikke nok, at Forandringen har en Slags Nytte, man maae tillige betænke, om man ved at forandre saadant, ikke berøver Nationen en Færdighed til andre Ting, som ere mere nyttige. Dersom de Hollandske Kiøbmænd og Søefolk fik alt for megen Smag paa den Franske Levemaade, vilde de maaskee ligesom denne Nation fatte Afskye for Søen, og hvis saa var, er det jo bedre at lade dem blive gode Søefolk, end at giøre dem

til

til slette Hofmænd. Dersom Forandringen uundvelig er fornøden, maae den dog sættes i Verk med stor Forsigtighed; Den nye Caracter, som man vil give en Nation, maae, i Fald den skal blive naturlig, grundes paa Lyst, og dette kan ikke udrettes uden ved milde Midler, ved Opmuntringer og ved lang Øvelse, hvorved tilsidst opnaaes en Færdighed. Men for alting maae man vel undersøge Aarsagen til saadan en Feil, for ei at giøre større Forandring end der behøves, og fordi alle Forandringer nytte ikke, saa længe Kilden ei tilstoppes; Kommer Feilen af Indretninger i Staten, maae man begynde Forandringen derfra; Er Feilen i Religionen, nytte alle Anstalter til intet, saa længe den ikke rettes; Man maae i Spanien oprette saa mange Skoler og Academier, som man vil, for at oplyse Nationen, giøre Anstalter til Manufacturer, tilbyde Fremmede Privilegier, skrive og prædike mod Ladhed, det vil alt kuns nytte meget lidt, saa længe Inqvisitionen beholder sin Magt, Geistligheden sine Rigdomme, og saa længe Landet er fuldt af Klostere; Komme saadanne Feil af Mangel paa Indsigt, bør de ikke rettes ved Tvang, men ved at udbrede saadanne Videnskaber, som kunne tiene til at oplyse Mængden; Komme de af Vane, bør de rettes ved Opdragelse; Og endelig, dersom Feilen ligger i Levemaade, Sæder og Manerer, ere

to Maader at rette den paa uden at bruge
ng; Den første er Exempler: De Fornem-
e i et Land blive altid efterfulgte af de andre,
de kunne paa denne Maade allerbest indføre
velighed, Høflighed, Beskedenhed og Fri-
i Omgang: Det andet Middel er Skuespil,
rette saadanne Feil ved at giøre dem latterlige,
dem, som komme af Stolthed; Thi, som
ere grundede i Lyst at ansees og frygtes, kun-
e og paa ingen bedre Maade undertrykkes end
Foragt og Latter; En Nation, som er for-
gelig, har ikke megen anden Nytte af Co-
dier end at de fornøie, men for de Stolte
de tillige en Tugt, især naar Personerne væl-
saa vel, som i endeel af Baron Holbergs
ker; Don Ranudo, Herman von Bre-
feldt, den Rangsyge, Erasmus Mon-
us, von Thyboe ere alle Caracterer, som,
de udføres efter enhver Nations Levemaade
Smag, kunne være til almindelig Nytte paa
Skuepladser i Europa, naar man undtager
Franske. En Engelænder skammer sig ved
iod og en Spanier ved Arbeide, men en
nsos bær sin Armod vel, og undseer sig ikke
nogen ærlig Forretning, som kan forskaffe
Velstand. En Fattig, som er hoffærdig,
af de latterligste Creaturer i Frankerige, men,
en Fransos leer af Don Ranudo, troer han

ikke, at han beleer sine Landsmænd, men at han beleer sine Naboer. Den Beskedenhed, hvormed de Franske vide at bruge deres Frihed, baade i Skrifter og Forestillinger, som angaae Staten, viser, at en Herman von Bremenfeldt er lige saa rar hos dem som hans Caracter er almindelig paa andre Steder. I Engeland finder man nok i alle Clubs, Spanien har en Original i Don Quichot, og hvor mange Stats-Skrifter komme der ikke ud i Tydskland under prægtige Titler, hvis Forfattere med megen liden Indsigt vise meget større Tillid til dem selv, end en Montesquieu. Rangsyge, saaledes som den forestilles af Baron Holberg, er en Art af Ære, som de Franske ikke kiende, og som man neppe kunde giøre dem begribelig, uden at oplyse den ved Exempler af den Tydske Titulatur og den Spanske Ceremoniel, som begge undertiden have foraarsaget dem adskillige Uleiligheder, og endelig, min Herre! hvilken himmelhøi Forskiel imellem saadanne Pedanter, som Erasmus Montanus og Magister Stygotius, og saadanne, som de Franske Abbeer eller dem, som i Paris ere bekiendte under det almindelige Navn af Poeter; De vil derimod finde af det første Slags baade paa de Tydske Academier og i de Engelske Collegier. Det er Dem vel bekiendt, hvorledes Forfatteren af de lærerige Efterretninger (Memoires Instructifs)

ifs) beskriver den Professor i Alcala, som,
a stor Brille paa Næsen og en Rettens Be-
ved Siden, indfandt sig paa Torvet for at
t Klammerie imellem Studenterne og nogle
tiede, og mene De ikke, at Stygotius
Par Briller vilde giøre ligesaa megen Op-
a en Spansk Skueplads. De seer altsaa,
gctererne i disse Skuespil ere vel udsøgte, og
er, at man til Baron Holbergs Ære kan
t de ikke ere ilde udførte; Thi, ligesom man
mme Klædedragten paa et Skilderie ikke
vore Tiders Smag, men efter de Moder,
are brugelige paa den Tid, da det blev ma-
or man og dømme om en Comoedie efter
rne paa den Tid, da den er skreven. At
Stykker ikke mere behage saa meget, som før,
er vel ikke deraf, at Caractererne reent ere
e hos os, men deraf, at de ere blevne noget
; og hvem have vi at takke derfor uden
ribent, som har havt saa gode Gaver til at
lle dem lige saa latterlige, som de vare paa
id, og derved bragt det saa vidt, at de, som
stunder begaae samme Feil, holde sig beret-
til at belee deres Formænd, og til at ringe-
n Skribent, fordi han ei har været saa lyk-
at kunne tage dem selv til Modeller. Det
være mig kiert, om nogle af vore gode Skri-
snart vilde opfylde deres Ønsker ved at

Q 2 fore-

forestille dem i Originaler, hvis ikke, vilde jeg ønske, at nogle af de unge Mennesker, som plages saa meget af Skrivesyge, vilde øve dem i Oversættelser af saadanne Caracterer, hvoraf de ville finde adskillige i de Engelske, Tydske og Spanske theatralske Skrifter.

De seer heraf, min Herre! hvor stor Forsigtighed der behøves baade til at dømme om en Nations Caracter og til at forandre den; Men, endskiønt jeg ikke kan være eenig med Deres Forfattere, i at tilskrive Luften og Climat alting, finder jeg dog mange fortreffelige Tanker saavel i dette som i de andre Stykker af hans Skrift; Især har den Caracter, som han har givet paa to Nationer, som jeg har en særdeles Kierlighed og Hengivenhed for, meget fornøiet mig.

„Jeg veed ikke, siger han i den 18 Bogs „5 Cap., om den bekiendte Rudbek, som i sin „Atlantica har roest saa meget Scandinavien, „har talt om de store Fortienester, som dens Indbyggere have fremfor alle Folk i Verden, og „som bestaae deri, at de ere Aarsag til al den Frihed, som nu er i Europa, og følgelig til næsten al den, som er iblant Menneskene, o. s. v. „

Hvor net afmaler han ikke sin egen Nation, naar han siger i den 19 Bogs 5 Cap.: „Dersom der var i Verden et Folk, som havde en naturlig Belevenhed, en Aabenhiertighed, en Glæde

„Ele-

det, en Smag og en stor Beqvemhed til at dele sine Tanker, som var levende, behage-muntert, undertiden uforsigtigt, og imellem-der ubeskedent, og som derhos havde Tap-ed, Ædelmodighed, Frihed, en vis Følelse Ere, burde man ikke indskrænke ved Love Sæder, for ikke at indskrænke dets Dyder; som Caracteren i Almindelighed er god, hvad rer det da, om man finder nogle Feil deri? os være som vi ere, sagde en Adelsmand af Nation, som ligner meget den, jeg har beskre- Naturen giør alting godt." Jeg forbliver

---

33. Brev.

Om Portugiserne.

ad have Portugiserne giort Dem, siden De altid med saa megen Ringeagtelse taler om et der dog i mine Tanker mere fortiener andres idenhed end deres Foragt; Mener De, at l Nation ikke ligesaavel som en enkelt Per-in være uheldig uden sin egen Skyld. De t for megen Kundskab i Historien til, at De ulle vide, hvor ærefuld en Periode denne n har havt; Og, da Landet siden den Tid

bestandig er bleven liggende under samme Høide, uden at engang det sidste Jordskielv har været mægtigt nok til at forrykke det, kan De ikke heller tvivle paa, at jo alt hvad Naturen kan giøre til at danne et Folk, maae være det samme nu omstunder, som paa den Tid, og følgelig, at de, som have den Uheld at være fødte i et Land, som de agte saa lidet, ere Mennesker, hvormed der kan udrettes lige saa store Ting, som med nogen anden Nation paa Jorden.

De kan ikke begribe, siger De, hvorfor man i et Land, som er frugtbart, ligger ved Søen og har store Colonier, ikke forbedrer Agerdyrkningen, anlegger Manufacturer og fører Handelen selv. Mon disse Ting ikke og skede, dersom udvortes Omstændigheder tillode dem at følge deres naturlige Interesse; Jeg har ikke den Lykke at kiende dette Land uden af Skrifter og af Omgang med en Person, som har kiendt det meget vel; Men, da dennes Troværdighed ikke er Dem bekiendt, vilde De tillade, at jeg anfører Dem et Stykke af de lærerige Efterretninger, som i Almindelighed holdes for at være meget tilforladelige; Forfatteren deraf fortæller, at, da han, ligesom De, min Herre! og som alle Fremmede undrede sig meget over den Mangel af Manufacturer og Handel, som han fandt i et Land, der har saa stor Leilighed til begge Dele, og forespurgde sig om

Nat-

Aarsagen hos Margreven af Fronteira, som havde Opsigt over Mynten, Kongens Indkomster og Søemagten, fik han følgende Svar, som jeg uden Forandring vil anføre, og overlade til Dem selv at dømme derom, hvad De vil. „Dersom „vi, sagde bemeldte Minister, havde de Ameri„canske Rigdomme her i Landet, vilde vi legge „ligesaa mange Manufacturer an, som i Fran„kerige og Engeland; Thi vi vare da i Stand „til at legge Fæstninger an, og at forsvare os „selv, men, naar man i Krigs-Tider alene be„mægtigede sig een af vore Søe-Havne, var man „i Stand til at udelukke os reent fra Brasilien: „Frankerig kunde faae Lyst til at angribe os „baade som en Ven af Spanien og for Hande„lens Skyld, af denne Aarsag lade vi Kobber„Minerne ligge i Algarbien, Sølv-Minerne „i de nordlige Dele af Portugal, Tin- og Blye„Minerne, alt for ikke at skade den Engelske „Handel; Vi ere ikke saa eenfoldige, at vi jo nok „kunne see Fordelen af adskillige Indretninger, „men Stats-Grunde hindre den; Vi elske de „Franske, som vore Religions-Forvante, vi „gifte dem med vore Fruentimmer, men Enge„lændernes Venskab er os fornøden.„ Nu, da Nationen eengang er vant til denne Levemaade, finder den saa megen Fornøielse i et roeligt, stille og mageligt Liv, at den har Afskye for al

Forandring, og frygter for intet saa meget, som for at Regieringen skulle være alt for virksom. Man søger, siger samme Forfatter, at giøre den Franske Munterhed saa forhadt, at en Fransk, som foretager sig noget, har ondt ved at begaae sig; Om Don Mendoza siger han, at han var elsket af den hele Nation som en stor Patriot, fordi han troede, at der var intet at forbedre i Landet, og fordi han havde saadant et Had til alt det, som var Fransk, at han ikke kunde lide dem, som syntes at have noget Fransk i deres Ansigter. Dersom disse Efterretninger ere sande, thi jeg svarer ikke videre derfor, end saa vidt De selv vil troe det almindelige Rygte om Forfatterens Troværdighed, seer De let, at der behøves mere til et Lands Flor end at kiende sine Fordele; Thi hvilken Portugis skulle være saa eenfoldig, at han ikke begreb, at Manufacturer vare nyttige for alle Lande, men især for dem, som have selv de beste Materialier; Der udkræves tillige, at Staten enten selv er saa mægtig eller staaer i saadanne Forbindelser, at den kan følge sin Interesse, og med alt dette er det endda vanskeligt, naar en Nation længe har forsømt saadanne Ting, som den dog paa en anden Tid kan have viist at den har naturlig Beqvemhed nok til, og hvorfra den ved en blot Uheld er bleven afvant; De maae derfor ikke tænke, at Portugiserne ere en uvittig

og ulærd Nation; De finder hos dem Anstalter for Videnskaber, som De forgieves vil søge efter i andre Lande. Retten er baade i Henseende til dens Vidtløftighed, og den Mængde af Prøver, som Candidaterne udstaae, en Videnskab, som meget dyrkes; De have, foruden en Mængde af Forordninger, som kaldes den Kongelige Ret, baade den Romerske og Canoniske, og foruden disse adskillige Sædvaner og Vedtægter, hvoraf nogle ere saa gamle, at de forskrive sig fra Gothernes Tider; En Dommer maae i 9 Aar have studeret Retten paa et Academie, og det er ikke nok, at han i den Tid 6 Gange overhøres, men, naar han bliver kaldet til et Embede, maae han paa nye underkaste sig en Prøve i Decembargo do Paco, en Prøve, hvorfra de fornemmeste Personer ikke engang undtages. I Coimbra er en høi Skole stiftet for Ridderne af de Portugisiske Ordener, hvor de undervises i de Theologiske Stridigheder, Pavernes, Lærefædrenes og Helgenes Historier og i den Canoniske Ret; Man har og for nogle Aar siden oprettet et Selskab i Lissabon for at forbedre Landets Historie. De vil maaskee svare: at saa meget, som disse Videnskaber dyrkes, saa meget ere andre, der enten ere smukkere eller nyttigere, forsømte; Men veed De ikke, at Lærdom er et Navn, hvis Begreb endnu er meget ubestemt; Man er lærd, naar man

veed mange og adskillige Ting, men af hvad Slags disse Ting skulle være, er noget, som altid har beroet paa Tidernes og Nationernes adskillige Smag. De taler om smukke og nyttige Videnskaber. Portugiserne have jo havt en stor Poet, og, om de ikke have flere, kommer det ikke af Mangel paa Anstalter; Er det vel Lemmerne af det Franske Academie, er det Collegianterne i Oxford eller Lærerne paa de Tydske Academier, som have skrevet de fleste af de Skrifter, som De behage at kalde nyttige og smukke, og som i Deres Tanker skulle give disse Nationer saa stort et Fortrin for Portugiserne? Har Corneille, Racine, Boileau, Moliere, des Touches, Montesquieu, Voltaire? Har Locke, Steele, Swift, Cumberland, Gordon? Har Hagedorn og Gellert havt saadanne Indkomster, som dem, en Portugisisk Domherre trækker aarlig af Landet, uden at giøre det nogen Tieneste; Den Portugisiske Nation giver mere end Halvparten af Landets aarlige Indkomster ud, for at holde nogle tusinde Mennesker, som ikke have andet at bestille end at tænke og skrive, og hvad kan da Nationen dertil, at den med al sin Godgiørenhed ikke har den Lykke, som Frankerige og Engeland, hvor Skribentere voxe op af sig selv, ligesom Svampe paa Træer.

tugisernes store Digter, Camoens, var
et vildt Foster, som, forfulgt af Skieb-
forladt af sine Landsmænd, opvoxde og
it uden al menneskelig Hielp; I et Land,
som tænke for andre, ere saa vel aflagte,
kke mueligt, at en Poet kunde finde sit
uden at reise til Ostindien, hvor han fik
Betiening i Macao, som han siden for-
t reise til Goa; han leed Skibbrud paa
ed de Chinesiske Kyster, og reddede sig
emme, han arbeidede med den ene Haand
t, og i den anden holdt han sine Vers,
det eneste han eiede; Da han kom til
blev han sat i Fængsel, hvoraf han ikke
uden for at prøve en endnu haardere
, da han maatte følge med en hovmodig
g Herre til Africa, hvis Beskyttelse han
dyrt; Efter hans Tilbagekomst til Lissa-
han en liden Pension af 800 Franske
som dog ikke blev ham betalt uden for
kort Tid; Hvorfor han og maatte frem-
g ende den øvrige Deel af sit Liv i et
forladt af alle Mennesker. Dersom man
, hvor man altid har været saa gavmild
n, som tænke for andre, finder kuns een
t, og denne just til al Uheld er en Person,
har oppebaaret noget, maae man da ikke
gode Skribentere i et Land er en blot

Virk-

Virkning af det, man kalder Skiebne, Lykke eller Hændelse, noget, som allermindst beroer paa menneskelige Anstalter, og følgelig noget, som en Nation ligesaa lidt kan tilskrive sig selv, som den kan giøre sig til af de underlige Dyr i Havet, der undertiden lade sig see paa dens Søebredde, og de selsomme Skabninger iblant Urter og Dyr, som en Forvildelse i Naturen frembringer, uden at Menneskene have nogen Deel deri. Jeg forbliver o. s. v.

---

34. Brev.

Til en anseelig Medlem af et Handels-Selskab, om Nationernes indbyrdes Forhold i Rigdom og Handel.

Man kan anstille Betragtninger over Handelen baade som Kiøbmand og som Statsmand; Betragtninger, som, endskiønt de i Henseende til Nytten og Fornødenheden ere paa det nøieste forbundne, dog i Henseende til Grunden ere meget adskillige. Statens Fordele beroe altid paa Kiøbmandens, men Kiøbmandens Fordele ere derfor ikke altid Fordele for Staten. En Kiøbmand bør have saa nøie og udførlig en Kundskab om den Handel, han fører, at han kan ud-

og iverksætte et Forslag, men man kan ikke
ige af ham, at han ved Sammenligning
m flere Maader at handle paa skal dømme
en der giør meest til at forøge hele Statens
t og Forhold til Fremmede, som er Hie-
et af Statskonsten. Denne Videnskab,
giør en Statsmand skikket til at undersøge og
de Forslag, som Kiøbmanden opsætter og
'er, udkræver, foruden Indsigt i de alminde-
Grunde i Statskonsten og Handelen, Kund-
om de adskillige Nationers Fordele, Ind-
iger og indbyrdes Forhold i Rigdom og
t; De have ved Læsning og ved Reiser
affet Dem denne Kundskab, og den Post,
De beklæder, giver Dem daglig Anledning
forbedre den ved Erfarenhed; Og, da jeg
ien Ære at kiende Deres nidkiere og patrio-
Tænkemaade saa vel, at jeg veed, at intet
der Dem mere end at tænke paa saadanne
, som kunne tiene til at sætte Deres Fædre-
id i en Ligevægt med andre Stater, som er
det paa dets naturlige Fordele, formoder
g, at De uden Kiedsommelighed vil læse
e korte Betragtninger over de Europæiske Na-
rs Forhold i Handelen, som have givet An-
ng til et patriotisk Haab, som jeg formoder
er ugrundet, og til hvis Opfyldelse jeg vil øn-
Dem og Deres Selskab megen Lykke.

Et

Et Lands Magt beroer paa Folk, Penge og Vare, til Folkene maae man regne deres Arbeide, til Pengene Nationens Credit, og til Varene deres Søgning. Søgningen kommer ikke alene an paa Varenes Rarhed og Nytte, men og paa Landets Situation; Et Land kan have baade Folk og Vare i Overflødighed og dog være fattigt, naar dets Situation er saa slet, at Varene ikke kunne søges; Saaledes er Polen. Dette Land, som er et af de største og frugtbareste i Europa, har en stor Overflødighed af alle de Vare, som tiene til Menneskets Underholdning, men Varene have af Mangel paa Søgning ingen Priis. Polakkerne kunne ikke handle uden med Danzig, og maae derfor overlade Kornet for en vis Priis, til en Bye, som ved sin Situation har Monopole; Dersom Polen afskaffede Overdaadighed, og indskrænkede sig til de nødvendige Ting, var ingen Nation lykkeligere, den kunde have alt, hvad den behøver, for en ringe Priis; Men nu, da man for fremmede og meest unødvendige Vare, som formedelst deres Søgning og Rarhed have stor Priis, maae give en stor Mængde ud af sine egne og nødvendige Vare, som i Mangel af Søgning ingen Priis have, maae Mængden lide Trang, for at nogle faa kunne fornøie deres Indbildning, og Arbeiderne maae være Slaver; Den Overflødighed, som de bringe

ind

Jorden, giver Herremanden bort for en
og kostbar Overdaadighed; Ingen be-
, uden de, som indføre og sælge disse
heder; Bønderne lide Mangel, Herre-
er fattig, og der ere faa, som have Rig-
den Jøder.

Land kan baade have Penge, Vare og
til Handel, og dog være fattigt, naar
n mangler Folk, eller Folkene af Mangel
d ikke forarbeide de Vare, som de have,
e Pengene gaae ud til Fremmede; I den-
and er Spanien. Dette Land har ikke
e fornødne Vare til Underholdning, men
ste Materialier til Manufacturer, og her-
r den Deel af Verden, som er Kilden til
domme; Dersom Spanierne forarbeidede
Materialier selv, kunde de ikke alene behol-
Rigdomme, men og ved deres Manufac-
ikke de faa Penge til sig, som andre Na-
ave. Man har talt og skrevet saa meget
vægten af Europa, og om Farligheden af
s Overmagt; Spanien og ingen anden
ive denne Magt, saasnart den kiendte og
sin Styrke; Den kunde, uden at forhver-
ne ved at søge og beholde det, som den har,
n rigeste Stat i Europa, og give alle de
ove i Handelen; Men den er med alle disse
endnu langt fra at blive det. Carl den 5te

vilde,

vilde, at Rigdommen skulde circulere over hans hele Monarkie, han meente, at Spanien havde nok i sine Miner, og lod Nederlandene beholde Manufacturerne, denne Politik var fortreffelig, saa længe begge Staterne vare samlede, den ene vedligeholdt hvad den anden forhvervede; Men, da Nederlandene under Philip den 2den giorde Opstand, begyndte de Spanske Penge i Mangel af Manufacturer at gaae ud til Fremmede, Philip den 2dens modige og vidt udseende Hensigter tillode ikke at tænke paa de Midler, hvorved Rigdommene kunde beholdes; J Stedet for at ophielpe Manufacturerne, ødelagde man ved Paalæg de faa Manufacturer, der vare; De berigede ved Krigen deres Fiender og forarmede sig selv. Nederlandene, der tilforn havde været som en Dæmning, hvorved Rigdommene bleve holdte tilbage, var nu at ansee som en Canal, hvorved de løbe ud. Hollænderne droge ved deres egne Manufacturer og ved et almindeligt Oplag af alle Nationers Vare, Pengene fra Spanien; De circulerede ved dem ud til andre Nationer, og Engeland delede Fordelene med dem. De Provindser af Nederlandene, som Spanien beholdt, svækkede Monarkiet ikke mindre end de, som den havde mistet; for at forsvare de sidste mod en Naboe, som ellers ikke kunde forlange noget fra Spanien, maatte den i et fraliggende Land holde en Mængde

af

af Folk og Fæstninger, den maatte tage Deel i fremmede Krige, og det som endnu var mere, den maatte overlade alle Fordele af Handelen til sine Allierede, den maatte endog taale Misbrug. Spanien var ved denne Huusholdning efter Carl den 2dens Død saa arm, at det hverken havde Penge eller Krigsfolk, og at Frankerige mere tabte ved at bemægtige sig et Monarkie, som ikke havde Kræfter til at forsvare sig selv. Ved den Utrechtske Fred mistede Spanien sine Provindser i Nederlandene og Italien, og Udfaldet har viist, at en Deeling, hvorved man vilde svække Spanien, har været det fordeelagtig. Denne Krone, som tilforn ikke kunde forsvare sig uden Fremmedes Hielp, var nogle faa Aar efter Freden i Stand til at angribe, og man saae de tre mægtigste Stater i Europa *) at forene sig mod en opgaaende Magt, som man tilforn ikke havde agtet. Spanien og Indien beholde, saa længe de ere samlede, Kilden til alle Rigdomme, men det er forgieves, at Spanierne bruge deres Slaver i Indien til at arbeide i Minerne, saa længe de ikke selv forarbeide deres Vare.

Et Land kan uden Guld og Sølv være rigt, enten ved sine Vare, som Frankerige, eller ved sin Credit, som Engeland, eller ved sine Folk, som

*) Ved Triple og Qvadruple Alliance.

som begge. Frankerige har hverken selv eller dets Colonier Guld og Sølv; Det eier tillige med Spanien en Øe i America, hvor der ere Miner *), men disse ere alle i den Spanske Deel; Ikke desmindre er Frankerige den Stat i Europa, som i Henseende til sikre og bestandige Rigdomme er den mægtigste; jeg siger sikre og bestandige. En Nation kan ved sin Credit samle en stor Skat, en anden kan giøre det samme ved et almindeligt Oplag af Vare; Men Crediten kan ødelegges ved en Hændelse, ved en virkelig Fare eller utidig Frygt; og en Handel, som er grundet paa andre Nationers Forsømmelse, eller paa en høiere Grad af Credit, er og meget uvis. Men en Rigdom, som er bygget paa en naturlig Overflødighed af Vare, som baade formedelst deres Nødvendighed og Landets Situation aldrig kunne mangle Søgning: paa en Mængde af Folk, som i Flid, Opfindelse og Nøisomhed overgaae andre; Saadan en Rigdom vil vare lige saa længe, som Folket og Landet er til; Saa længe Frankerige har Viine, saa længe Nationen beholder sin Vittighed i Opfindelser og sin Smag i Manufacturer, kan den overlade baade Guldminerne og Crediten til andre Nationer, og dog altid overgaae dem i virkelige Rigdomme.

En

*) St. Domingo.

Engeland har en Overflødighed af Vare, det har Korn og Victualier, men hvor mange Lande ere der ikke i Europa, som have det samme; Det har de fortreffeligste uldne Manufacturer, men det er ikke det eneste Land, som har Uld, det har ikke heller den beste; Engeland tager Viine og Manufacturer fra sine Naboer, og det giver dem kuns faa Vare igien; De fleste Lande i Europa ere forsynede med Levnetsmidler, og de lade sig nøie med deres egne Manufacturer; Der ere flere, som handle paa Ost- og Vestindien, end Engelænderne, og, dersom Spanierne forarbeidede deres Uld selv, maatte de Engelske mangle Materialier, og de kunde ikke sælge deres Manufacturer; Saa længe Tilstanden i Europa bliver som den er, har Engeland en stor Handel; Endskiønt det ikke har rige Miner, trækker det dog ved Handelen nok til sig fra andre Nationer, men det vinder endnu mere ved sin Credit; Det Overlæg og den Oprigtighed, hvormed Kiøbmændene af denne Nation handle; Den Sikkerhed, som der er ved deres Selskaber, der kunne ansees som hele Kiøbmands-Stater; Den lykkelige Situation, som Staten er i, at den hverken kan søge Erobringer eller frygte for at erobres, og giøre Handelen alene til dens Hovedsag, og endelig den Agtsomhed, som Regieringen derfor kan have paa alt det, som befordrer Nationens Handel; Alle

disse Ting forskaffe dette Folk saa stor en Tillid og Sikkerhed, at der i Vexelbreve fra Staten og Compagnierne circulere henved 400 Millioner. En Skat, som endnu kan forøges uendelig, saa længe Tilliden til denne Sikkerhed varer; Den Engelske Nation tilveiebringer sig ved sin Forstand og Oprigtighed lige saa store Rigdomme, som den Franske ved sin Vittighed og Overflødighed; Disse Rigdomme giøre Nationen lige saa megen Ære, de giøre den lige saa mægtig, de giøre den maaskee mere lykkelig, men ere de og saa bestandige? Jeg forbliver d. s. v.

---

35. Brev.

Om samme Materie.

Der ere to Lande i Europa, som Naturen synes at have nægtet alting, Holland og Schweitz. De have selv hverken Penge eller Vare; Det første bestaaer af Moradser, og det andet af Bierge; begge have intet uden Fædrift; Dersom Holland skulde nære sig selv, kunde det neppe blive beboet; I Schweitz er en stor Mængde af Mennesker, men hvorledes skal man nære dem i et Land, som ingen Handel kan føre? Holland har hverken Miner eller Land til at dyrke, eller

eller Materialier til Manufacturer, det kan af sig selv ikke heller nære mange Folk, men det har Havne. Et Land, som ligger ved Søen, om det ikke duer til andet, maae dog i det mindste være tienligt til at oprette et Magazin. Der ere altid Folk til i Verden, som ikke handle umiddelbar med hinanden, og som ikke forarbeide alt hvad de bruge; Disse have Hollænderne opsøgt; De have ført til een Nation hvad den behøvede af den andens Vare, de have hentet Materialier og solgt deres Arbeide, og ved denne Søgning ikke alene forskaffet sig de Vare, som Naturen har nægtet dem, men og samlet større Rigdomme end de Nationer, som Naturen har givet Overflødighed. En Nation, som fører en Handel, hvoraf den ikke er Herre, som beroer paa andres Tilladelse eller Forsømmelse, maae være flittig, nøisom, forsigtig, fredelig, ydmyg, føielig og oprigtig; Ved disse Egenskaber har den Hollandske Nation bragt det lige saa vidt som andre med deres Dybsindighed, deres Frihed, deres Sikkerhed, deres Vittighed og deres Overflødighed. Man har heller villdet handle med et Folk, hvor man paa et Sted kunde finde alt hvad man søgte, som lod sig nøie med en liden Fordeel, med et Folk, som var føieligt og oprigtigt, end med andre, som enten foragtede Fremmede, eller ikke var nødt til at være saa ærlig i Handelen. Hollænderne ere der-

ved blevne Factorer for hele Europa; Den Capital, som de have vundet ved Handelen, have de forøget ved deres Credit, og disse Skatter have tillige med deres Sparsommelighed og de Friheder, som Arbeiderne nyde i dette Land, sat dem i Stand til at levere Varene lettere, end andre have kunnet hentet dem selv fra første Haand; Men, vilde man maaskee sige, hvor have de faaet Folk? Disse, som ere et Lands største Rigdom, ere lettest at faae: Viis Folk Leilighed til at fortiene, und dem Frihed til at arbeide, afskaf Aager og Udsuelse tilligemed alle de Paalæg og Misbrug, som hindre Flid; Sæt dem derved i Stand til at arbeide for en billig Priis, og lad dem beholde en maadelig Deel af Fordelen; Naar deres Gierninger ere ustraffelige for Menneskene, saa lad dem giøre Gud alene Regnskab for deres Tanker; Giør dette, og see til, om ikke Udørkener snart skulle blive beboede; Holland er et Exempel derpaa. Det har ved disse Midler samlet Folk af alle Deele af Europa; Det sletteste Land i Verden vrimler af Konstnere og Arbeidere, det bedækker Søen med sine Skibe og sender Colonier til alle de andre Deele af Verden; Hollænderne have, ved at søge andre Nationer, baade forskaffet sig Vare og Handel, de have formeret deres Capital ved deres Credit, og ved Arbeide og Gevinst baade skaffet Landet Folk, og Folkene Underholdning;

Saa-

Saaledes har denne Stat, uden at have andre Fordele af Naturen end Leilighed til Søgning, forskaffet sig alle de Ting, som giøre de andre Stater mægtige.

Schweitzerne kunne hverken søge andre Nationer eller blive søgte af dem; De have intet uden deres Sikkerhed, deres Nøisomhed og deres Dyd; De Bierge, som giøre Landet ufrugtbart, give det tillige saa stor en Sikkerhed, at det ikke behøver at giøre Bekostninger paa staaende Armeer; Det behøver ikke de kostbare Indretninger, som andre Stater, der enten ere usikre for deres Naboer, eller søge at erobre, og som i Handels- eller Stats-sager have store og vidtløftige Hensigter; Denne Indskrænkning giør, at Indbyggerne leve i en Tilstand, som nærmer sig til den naturlige; De behøve ikke de Grader i Stand, den Ulighed i Formue og de store Udgifter, som Regieringer føre med sig paa andre Steder; Det er nok, dersom Landet frembringer saa meget, at det kan forskaffe sine Indbyggere de Beqvemmeligheder, som i en maadelig Stand ere nødvendige. Da Schweitzerne ikke ved Handelen kunne formere deres Indtægter, maae de indskrænke deres Udgifter; De fleste fremmede Vare, som ei ere nødvendige, ere forbudne; Men dette skulde endda neppe forslaae til at nære den Mængde af Folk, som der er, dersom ikke endeel gik ud i fremmed Tieneste; Na-

tionen fortiener ved sin Tapperhed, hvad andre fortiene ved deres Handel, og en uovervindelig Kierlighed til Fædrenelandet giør, at de, ved at bringe deres Fortieneste hiem med sig, formere Nationens Capital. Andre Nationer have maaskee mere Vittighed, andre mere Skarpsindighed, andre mere Flid, og alle tilsammen mere Magt, mere Rigdom og mere Ære, men den Schweitzerske har uden Tvivl meest af det, som man kalder sund Fornuft; Dette Folk lever ved sin Sikkerhed og Nøisomhed lykkeligere i sit Fædrenelands Skiød, end mange andre Nationer med de største Rigdomme.

Af disse Lande har Spanien de største naturlige Fordele, Engeland og Holland tilsammen de største Rigdomme, Frankerige den største Magt; Engelands og Hollands Magt er grundet paa mere Konst, men den Franske har mere Bestandighed, og Spanien vilde overgaae dem alle, dersom den brugte sine naturlige Fordele.

De Europæiske Lande kunne i Henseende til deres naturlige Beskaffenhed deeles i 3 Deele: 1) De Sydlige, som have Viine, Salt, Frugter, Uld, Silke og andre Vare, som mangle i de Nordiske; 2) De Nordiske, som have Hør, Hamp, Tømmer, Metaller, Fisk og andre Vare, som mangle i de Sydlige; og endelig 3) nogle Mellem-Stater, som enten selv ingen Vare have eller

og

og saadanne, som ikke ere nødvendige enten for de Nordiske eller Sydlige, og som disse enten have eller kunne forskaffe sig selv. Endskiønt Naturen selv synes at have stiftet en directe Handel imellem de Nordiske og Sydlige, have dog Mellem-Staterne, ved de andres Forsømmelse, sat sig i Besiddelse deraf; Spanien har ladet sig nøie med sine Miner, Frankerige har alene bekymret sig om den Levantiske Handel, de nordiske Lande have hverken selv hentet de sydlige Vare eller ført deres egne ud; Mellem-Staterne have betient sig af deres Situation, og ere blevne Factorer for begge Deele af Europa, de have ført de nordiske Vare til Sønden og de sydlige til Norden, de have paa begge Steder kiøbt Materialier og solgt deres Arbeide; Dersom de nordiske og sydlige Nationer af Europa engang indsee deres naturlige Forbindelse, og søge en umiddelbar Handel med hinanden, hvilken Forandring vil det ikke giøre?

De nordiske Nationer have tilforn ikke giort Handelen til deres Hovedsag, de have ladet sig nøie med den Ære at have undertvunget og befolket de andre Deele af Europa, og at de Stater, hvor de have efterladt sig saa mange Fodspor ikke alene af deres Magt, men og af deres Love og Regiering, endnu ansee dem som Stiftere og Befriere; De Folk, som vare undertrykte af Romerne, have disse ædelmodige Seierherrer

at takke for den Frihed, som er Grunden til deres Rigdom og Magt; Deres Efterkommere have, ved at forsvare Religionen og Tydsklands Frihed, reddet Europa baade fra et geistligt og et verdsligt Tyrannie, og det er fornemmelig fra denne Tidspunkt af, at Videnskaber og Handel ere stegne til den Høide, som de nu have. Efter at have saa store Fortienester af det menneskelige Kiøn, have de lagt deres Vaaben ned, de have uden Fortrydelse seet andre Nationer høste Frugten af deres Arbeide, og ladet sig nøie med det Fornødne, uden at misunde andre deres Videnskab, deres Handel, deres Magt og deres Rigdom. Hvad kan man ikke vente af disse Folk, naar de ville bruge alle de Egenskaber og alle de Fordele, som de have.

Et Folk, der har udrettet saa store Ting, skulde det mangle Arbeidsomhed, Flid og Bestandighed; Et Folk, der som Seierherrer har viist saa stor Retfærdighed og Ædelmodighed, skulde det mangle den Oprigtighed, den Foielighed og den Forsigtighed, som behøves til at skaffe sig Credit; Et Folk, som har været saa nøisomt, skulde det ikke elske Sparsommelighed og Tarvelighed; Kiøbmændene af en Nation, som ikke har misundt Fremmede de Rigdomme, som de selv kunde besidde, skulde de søge at berige sig ved en Handel, som var skadelig for det Almin-

mindelige, skulde de ødelegge sig selv og forlade deres Gevinst, for at tragte efter en forfængelig Ære; De Lande, som have sendt Colonier til hele Europa, skulde de mangle Folk og Hænder til Arbeide? Det er sandt, at Landet ikke har stor Overflødighed af Vare, men et Land, som har Havne, som har de beste Søefolk, den største Overflødighed af Skibs-Materialier, og hvis Indbyggere i de ældre Tider have været lige saa mægtige paa Søen som paa Landet, skulde det ikke kunne forskaffe sig Vare; Et Land, som, foruden disse Fordele, har Levnetsmidler i Overflødighed, hvor Indbyggerne ere forskaante for mange af de Paalæg, som i andre Lande ere sædvanlige, hvor de ved en mild Regiering og gode Love nyde en Sikkerhed for deres Personer og Gods, som faa Lande kunne roese sig af, og hvor Fremmede, som ville nære sig af deres Arbeide, kunne nyde samme Friheder, som Indfødte, skulde det mangle Manufacturer og Manufacturerne Sogning? Landene have ikke stor Overflødighed af Guld og Sølv, men de have meer af disse Metaller end Frankerige, og, dersom de havde saa meget deraf som Spanien, vilde de, uden Handel og Manufacturer, beholde lige saa lidt tilovers; Efter saa mange Fordele, som disse Lande besidde, og som en Monark, hvis Ædelmodighed er lige saa uindskrænket som

hans

hans Magt, daglig forøger, baade ved Anstalter og Bekostninger; Hvad Fremgang maae man ikke vente?

Mig synes, at jeg allerede forud seer den for de nordiske Nationer saa lykkelige Periode, i hvilken de, uden at bruge andre Nationers Mellemhandling, ville stifte ved Handelen en umiddelbar Forbindelse med de Sydlige; Begge Deele af Europa ville tilvexle sig hinandens Overflødighed, og, da de sydlige Stater have saa mange andre Deele af Handelen, som er dem nærmere, og derfor ikke vel kunne giøre den Nordiske til deres Hovedsag, vil Oplaget for den nordiske og sydlige Handel blive i Norden. Spanien vil holde sig lykkelig nok, dersom den kan være Herre af den Vestindiske Handel; Frankerige vil holde den Levantiske for sin Hovedsag, og de nordiske Nationer ville forsyne dem med Metaller, Træe, Fisk og Levnetsmidler; De ville, ved at føre Handelen selv og ved deres Arbeidsomhed, holde en Ligevægt med de andre, som have et naturligt Fortrin i Rigdom og Overflødighed, og ved deres Flid bringe det saa vidt, at Spanierne, for at indføre mere Frihed i deres Handel, forsyne sig med adskillige Vare fra Norden; Og, da begge Deele af Europa ere for adskilte til at kunne skade hinanden, men altid nær nok til at kunne giøre hinanden Nytte, vil

den

denrige Handel, som Mellem-Staterne i Europa føre paa de sydlige Lande, falde i de Nordiskes Hænder; Sædet for denne Handel vil blive i en Stat, som er omringet af begge de Søer, hvor Handelen føres, og som Naturen selv synes at have bestemt til et Nederlag for nordiske og sydlige Vare. Jeg forbliver o. s. v.

---

36. Brev.

Om Forskiellen imellem de Gamle og de Nye.

Boileau og Perrault ere for lang Tid siden døde, men Krigen imellem de Gamle og de Nye er endnu ikke til Ende. Jeg var for nogen Tid siden i Selskab med en Person, som nylig var kommen hiem fra Frankerige; Han havde paa Reisen seet mange rare Mynter, Malninger, Levninger af prægtige Bygninger og andre gamle Ting, som han beskrev med Forundring; Han havde samlet en stor Forraad af de allernyeste Franske Viser, hvoraf han sang os hele Stykker for; han fortalde mange smukke Indfald, som den og den Abbed havde sagt til det og det Fruentimmer, og hvoraf Omstændighederne altid vare artigere end Indfaldet. Vores

res Samtale, som forandrede sig hvert Øieblik, og dog altid gav den lille Herre Leilighed til at foresynge os et Stykke af en Vise, og til at fortælle en lille Historie, faldt endelig paa en Sammenligning imellem de Gamle og Nye. En god Ven i Selskabet, som besad en net og grundig Indsigt i de Gamles Historie, anførte adskillige af de ædle Tanker og Handlinger, hvoraf denne Historie er saa riig, og, da han var lige saa belæst i de gamle Poeter, foresagde han os nogle af deres Heltedigter og Tragoedier, hvoraf Stilen var lige saa høi, ædel og indtagende. En anden i Selskabet roesede lige saa meget deres Philosophie og Statskonst, han opløftede Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca og Tacitus over de fleste Statsskrifter, som siden ere komne for Lyset; Han beviisde, at alle de iblant de Nyere, som have skrevet grundig, have brugt dem og arbeidet efter deres Plan, og endelig anførde han nogle Stykker deraf til Beviis, som ligeledes havde den Lykke at indtage Selskabet saa meget, at alle toge de Gamles Partie.

Denne Samtale, som varede over en Time, giorde hele Selskabet saa alvorligt, at Tiden faldt den unge Herre kiedsommelig; Han søgde nogle Gange at afbryde Samtalen ved at synge en Arie, som ingen gav Agt paa; Han bød sine Naboer Tobak og lugtende Vand, spadserede op og ned,

saae

saae ud af Vinduet, satte sine Haar tilrette ved Speilet. Tilsidst kunde han ikke holde det længer ud; Mine Herrer! sagde han, hvor kan I tale saa længe om een og den samme Materie; En Materie, som jeg strax kan afgiøre. De Gamle have havt fortreffelige Malere, jeg har seet mange Stykker i Italien af Raphael og Michael Angelo og flere, og de komme endda ikke mod dem, som Appelles og Ziuxis have giort; jeg har seet Amphitheatre, Vandgange, og det er alt endda kuns lidt mod Babylons Taarn. Med faa Ord, jeg tilstaaer Dem, at de Gamle have havt de ypperligste Malere og Bygmestere, men deres Poeter komme ikke mod de Nye; De ere høitravende, uforstaaelige, og nytte ikke til andet, end til at giøre Folk kiedsommelige, melankolske og forrykte i Hovedet; jeg har læst i en af Perraults Samtaler, at det ikke maae være stor Ære at passere for vittig i Verden, siden man kan giøre saa meget af saadanne to Mennesker, som Plato og Homer, hvoraf den ene er saa fuld af urimelige Griller, og den anden har sagt saa mange urimelige Ting; En af Selskabet spurgde ham med en venlig Mine, om han havde seet nogle af Appellis Stykker, og nogle Levninger af Babylons Taarn, og hvilke af de gamle græske eller latinske Poeter han havde læst? Jeg har ingen Stykker seet af Appelles, svarede han, og jeg

har

har aldrig været i Babylon, men jeg har hørt begge Deele roese af mange, som ikke heller have seet dem, men læst derom; Og, hvad Eders græske og latinske Poeter angaaer, min Herre! har jeg hverken læst meget deraf eller har i Sinde at læse dem; jeg læser for at fornøie mig, og jeg gaaer i Selskab for at passere Tiden og see smukke Folk. Jeg har paa mine Reiser været i mange artige Selskaber, men ingen har nogen Tid spurgt mig, om jeg forstod Græsk; og jeg kan have den Ære at sige Dem, at jeg i mit hele Liv ikke har havt saa kiedsommelig en Time, som den, jeg har fordrevet i Deres Selskab; For ikke at forstyrre Dem længere i saa alvorlige Betragtninger, vil jeg have den Ære at tage Afskeed. Jeg har just paa denne Tid sat en god Ven Stevne for at see en smuk Samling af gamle Mynter, Muskel-skaller og nogle rare Insecter af Reaumurs Samling, og for siden at passere Aftenen med en Quadrille.

Er det ikke artigt, sagde en af Selskabet, at denne lystige Person har i sin Tale, uden at mærke det selv, tilkiendegivet de Feil, som gemeenlig begaaes af begge Partier i Stridigheder om de Gamles og Nyes Fortrin. Han har paa andres Vidnesbyrd roest Appellis Stykker og Babylons Taarn, som han ikke har seet, og han har dadlet de Gamles Skrifter, som han ikke har læst. Den

første

første Feil begaaes gemeenlig af dem, der ere meget indtagne af de Gamle; De roese ikke alene deres Skrifter, som de have læst og som fortiene Roes, men de ophøie og saadanne Ting, som ikke mere ere til, og som de ingen Begreb kunne have om, uden af de Gamles Fortællelser, som man haver roest meget, fordi de i det Slags endnu ikke havde seet det bedre, da dog de første Forsøg i Malerie og Bygninger maae have været ufuldkomne, som og Levningerne deraf udvise. Den anden Feil begaaes af dem, som foredrage det Nye, alene fordi de have ligesaa liden Kundskab i de Gamles Sprog og Historie, og lige saa liden Lyst til at forskaffe sig den, som denne Spradebasse. De Gamle havde en stor Tillid til sig selv, og en Høiagtelse for deres eget, som kom for en stor Deel af den Kierlighed til deres Fædreneland, den Lyst til Frihed, den Hoihiertighed og bestandige Hengivenhed til deres Sæder og Love, som udgiorde deres Caracterer; De nye Folk i Verden ere derimod mere forfængelige, mere nysgierrige, mere ustadige og kielne, de elske Forandringer, og alle disse Egenskaber giøre, at de ere mere tilbøielige til at være misfornøiede med det Nærværende. De Gamle have i deres Beskrivelser forstyrret alting; Atheneus siger, at der i Athenen vare 1700000 Mennesker. Den maatte altsaa have været lige saa stor, som London og Paris til-

sammen, og dog veed man, at der ikke var mere end 10000 Huse. Vi ere derimod mere tilbøielige til at forringe alting, og hvilken Nation er i Europa, hvis Skribenter ikke klage over de slette Tider, vi leve i. Jeg frygter derfore, at, ligesom man veed, at de Gamle let kunne begaae den Feil at fatte alt for høie Tanker om dem, Efterkommerne da og ville troe om os, at vi have været slettere end vi virkelig ere; Men just denne Betragtning viser, hvor stor Nytte man i vore Tider kan have af de Gamles Læsning, og hvor fornødent det er at holde over den Høiagtelse, som man er dem skyldig, baade for deres Handlinger og for deres Skrifter. Den Nidkierhed for at opfylde sine Pligter, den Kierlighed til det Almindelige, den Strenghed i Dydens Øvelse, den Alvorlighed og Tarvelighed i Opførsel, og den Lyst til Frihed og Ære, som bevægede disse Mennesker til at foretage saa store og forunderlige Ting, og hvoraf vi see saa lidt nu omstunder i Verden, maatte have en fortreffelig Virkning, naar det blev blandet med de Egenskaber, som nu saa meget ansees, og som undertiden bestaae alene i at have et smukt udvortes Væsen, og i at leve efter sin Stand, Egenskaber, som kunne være meget gode, men som dog ofte findes forenede med den største Vankundighed, Efterladenhed, Skiødesløshed, Udyd, Feighed og Mangel af alle sande

For-

Fortienester; Og mon det ikke var meget godt, om de, som mene, at de paa en Danse- eller Fægte-Skole kunne giøre sig beqvemme til saadanne Embeder, som en Cicero og Plinius have beklædet, besade noget af disse store Mænds Tænkemaade? Vil man sige, at de Gamle have været for strenge i deres Levemaade, maae man uden Tvivl og tilstaae, at de Nye ere for letsindige, og, dersom da Dyden bestaaer i en Middelvei, kan den jo paa ingen Maade bedre kiendes end ved en Sammenligning imellem begge.

De har Ret, sagde den lærde Mand, som havde anført saa mange smukke Stykker af de gamle Poeter, og som kiendte den nye Verden ligesaavel som den gamle; Men, hvor meget jeg end beklager, at de Gamle ikke læses mere saa meget, som de burde, kan jeg dog ikke undre mig saa meget derover, naar jeg betænker, at mange af dem, som læse de Gamles Skrifter, bekymre sig mere om Ordene, end om Tankerne, at deres Stiil ofte ikke ligner de Gamles i andet, end i en unaturlig og tvungen Sammenbindelse af Talemaader, som de Gamle have brugt i en anden Sammenhæng, og endelig, at man har forringet Sproget ved at giøre det alt for almindeligt, og ved at bruge det til Freds- og Commerce-Tractater, til medicinske, juridiske og metaphysiske Afhandlinger, om Ting, som have været de Gamle ubekiendte,

og hvoraf Stilen ofte er ligesaa barbarisk som Ordene.

Just saaledes er det gaaet med Videnskaberne selv, sagde den anden, som havde roest saa meget de Gamles Philosophie og Statskonst. Naar man har læst Plato, Aristoteles, Cicero og Seneca, kan man ikke finde stor Smag i Grotius eller Puffendorf; Læser man derimod de Forklaringer, som Fortolkerne og de skolastiske Philosopher have giort over de Gamle, seer man ikke uden Gisninger og Griller. De gamle Skrifter indeholde de fortreffeligste Maximer i Statskonsten, men, naar man læser dem saaledes, som de ere samlede af Lipsius, hænge de ligesaa lidt sammen, som Fiedrene i den Esopiske Krage.

Jeg undrer mig ikke over, at unge Mennesker, som ikke ville have den Umage at læse de Gamle, finde deres Regning ved at foragte dem; Men, at der paa en Tid, da de største Skribenter af en Nation i Europa, hvis Sprog og Skrifter vi misbruge til at foragte de Gamle, selv tilstaae, at de have lært deres Konst af dem, findes endnu paa andre Steder Perraulter, endog iblant lærde Folk, er noget, som maae forekomme os endnu mere selsomt, end det forekom Boileau i følgende Vers:

Gli

Clio vint l'autre jour se plaindre au Dieu des Vers
Qu' en certain lieu de l'univers,
On traitoit d'Auteurs froids, de Poëtes steriles
Les Homeres & les Virgiles,
Cela ne sauroit étre; on s'est moqué de Vous,
Reprit Apollon en Couroux,
Où peut on avoir dit une telle infamie?
Est-ce chez les Hurons, chez les Topinambus?
C'est á Paris. C'est donc dans l'Hôpital des Fous?
Non, c'est au Lauvre, en pleine Academie.

Jeg forbliver o. s. v.

---

37. Brev.

Om et Skrift, om den borgerlige Regiering.

De har vel læst et Skrift, som ikke for lang Tid siden er udgivet, under Titel: Om den borgerlige Regiering, og hvis saa er, vil det maaskee fornøie Dem, at høre hvad Folk siger derom; De maae ikke tænke, at jeg vil fortælle Dem alt, hvad man udsætter derpaa; Thi De veed, at jeg er for stor en Fiende af de evige Modsigelser til, at jeg skulde giøre mig Umage for at huske og opregne alle Indvendinger. Hvad hele Verket angaaer, ere der nogle, som holde for,

at lærde Folk ikke burde skrive om Statssager, fordi de ikke have Erfarenhed; Men hvem skulle vi da bruge til at skrive vore Historier, vore Heltedigter, vore Lovtaler og vore Tragoedier; De tilstaaer mig dog, at man ikke kan skrive saadant vel uden Indsigt i Statskonsten, og, da Statsmænd sielden skrive selv, hvor skulde da deres store Fortienester blive roeste, dersom lærde Folk ikke kunde have Indsigt til at dømme derom, og hvor skulle de faae denne Indsigt uden af Skrifter. Dersom de Grunde af Religionen, Moralen, Retten og Statskonsten, som tiene til at befordre det almindelige Beste i det borgerlige Selskab, ikke skal undersøges af dem, som underholdes for at tænke for det Almindelige, veed jeg ikke, hvorledes den store Mængde af dem, man kalder Lærde, skal fortiene deres Brød; Thi hvilket Selskab vilde vel lønne dem alene for at læse Udskriften paa nogle gamle Mynter, for at udregne alle krumme Liniers Forhold, for at give os rigtige Begreber om Noget, om Intet, og om det, som er mindre end Intet, for at levere en Fortegnelse paa alle de Vildfarelser, man har begaaet i en Videnskab, og alle de Maader, man kan tage feil paa, eller for at giøre et Register af alle Arter af Stene og Sommerfugle. Dersom ingen uden de, som have Erfarenhed, kunne dømme om Pligterne i det borgerlige Selskab, var det

best

best at begynde med at udrydde alle de Skrifter, som ere skrevne af andre, fra Plato af til Montesquieu, og i deres Sted at lade oplegge flere Samlinger af Creditiver, Memorialer, Fuldmagter, Indlegge, Protocoller og Dagregistere. Man giorde dermed det menneskelige Kiøn en stor Tieneste; Man forebyggede, at ingen blev forvildet af Lærdomme, som af Mangel paa Erfarenhed saa let kunne være urigtige; Det var ikke heller saa vanskeligt at bringe i Stand. De Skrifter, hvis Forfattere have været dristige nok til at undersøge Ting, hvori Fornuften saa let kan tage feil, som i at dømme om de menneskelige Forretninger og Pligter mod Gud, sig selv og andre, i den nærværende Tilstand, udgiøre alle tilsammen ikke nær saa meget, som det, der er skrevet om Tilstanden af Jorden for Syndfloden, om de gamle Cimbrers og Gothers Sæder, om de smaa Dyre-Republiker, som vi opdage ved Forstørrelses-Glas, om Sielenes Tilstand, førend de komme til Verden, om Indbyggerne i Planeterne, om de himmelske Aanders Forretninger, og flere saadanne Ting, som maae være nyttigere og vissere, og hvorpaa lærde Folk kunne øve deres Forstand, uden at frygte for at begaae Feil; Men jeg vil gaae til Skriftet selv.

I Henseende til Fortalen har man anmerket, at Forfatteren, hvor beskeden han end synes

at være, kan dog blive hidsig, dersom man angribe hans Helt, jeg mener Forfatteren af l'Esprit des loix; Men dette finder jeg ikke heller saa underligt; At forsvare en død Mand, som har skrevet af Kierlighed til det menneskelige Kiøn, og som beskyldes for grove Vildfarelser, som han ikke har begaaet, og som kunde opvække Afskye for et Skrift, som fremfor mange tusinde er beqvemt til at opbygge og forbedre Verden, er det ikke at tale Dydens Sag, og kan man ikke gierne have Høiagtelse for andre, fordi man ikke troer, at de have Ret i alting; Mig synes, at Forfatteren af dette lille Skrift viser overalt saa megen Lyst til at befordre andres Lyksalighed og Fornøielse, at, om man ikke vil være fornøiet med Skriftet selv, bør man dog troe, at Hensigten deraf er saa god, at det vilde giøre ham meget ondt, om man troede, at Ondskab havde Deel i noget af det, han har sagt; Men hvor vanskeligt er det ikke at være god, dersom man ikke kan være det, uden at bifalde alt hvad andre tænke, endog mod sin egen største Overbeviisning; Og hvor ofte treffer det ikke ind, at to Personer kunne begge i den redeligste Hensigt sige hinanden imod, da de derimod, som hverken have Indsigt eller Midkierhed, let blive eenige i alting. Dersom Forfatteren af saadan en Midkierhed har sagt noget, som kunde give andre nogen Anledning til Fortry-

delse,

velse, er jeg forsikret paa, at han intet hellere ønsker, end at kunne oprette det igien ved at overbevise dem om, at Uovereensstemmelse i Tænkemaade ikke bør formindske den Høiagtelse, som tilkommer sande Fortienester, og at han tænker i Henseende til andre, ligesom han ønskede at de vilde tænke i Henseende til Forfatteren af l'Esprit des loix, og ligesom denne Skribent selv har tænkt om Abbed du Bos.

De, som af Slutningen af dette Stykke i Fortalen tage Anledning til at beskylde Forfatteren for Mangel af Patriotisme, maae ikke have læst hvad han baade i Fortalen og i Skriftet selv har sagt om Kierlighed til Fædrenelandet. Kan man ikke elske sig selv og dog kiende sine Mangler, og kan man ikke have Høiagtelse nok for en Nation, endskiønt man ikke tillegger den alle de Fuldkommenheder som alle andre Folk stykkeviis besidde; jeg er forsikret paa, at han har lige saa stor Afskye for dem, der ere nedrige og egennyttige nok til at glemme de Forbindelser, som Naturen og Taknemmelighed paalegger dem, som han beklager andre, der, endskiønt de ikke ere bekiendte uden for en lille Cirkel, dog have Hovmod nok til at see det hele menneskelige Kiøn over Skuldrene. En Skribent, hvor liden Myndighed han end har, er dog en offentlig Lærer i det Land, hvor

han skriver, og, naar man vil forbedre, kan man ikke roese alting.

Efterat have opholdt mig saa længe ved Fortalen, venter De uden Tvivl en vidtløftigere Afhandling om Skriftet selv end den, der kan faae Rum i et Brev; Men jeg maae sige, at jeg af de Anmerkninger, jeg har seet, ikke finder uden een, som jeg holder tienlig at anføre; Den angaaer det, som Forfatteren p. 88 har sagt om Tractater; En Materie, som han i Fortalen har forbeholdt sig at forklare udførligere paa et andet Sted; Imidlertid er jeg forsikret paa, at han har saa megen Kierlighed til Sandhed, at han gierne af dem, som have mere Erfarenhed deri, lader sig undervise bedre, og at han med Fornøielse af dem vil erfare, hvorledes man i offentlige Forretninger altid og uden Hinder kan forbedre Statens almindelige Beste, uden at svække noget af den Credit, hvis Vigtighed og Nytte han umuelig kan være uvidende om, og dersom det ikke altid skulle lade sig giøre, troer jeg dog, at han mener at man bør skaane den saa meget man kan, og han ønskede, at alle de, der bruges i offentlige Forretninger, tænkde ligesom Marechal de Fabert, om hvilken man fortæller, at, da Mazarin vilde bruge ham til at foregive en Usandhed ved det Savoyske Hof, svarede han: Man troer om mig i Verden, at jeg er en ærlig Mand, og

tillad

t at begynde med at udrydde alle de Skrifter,
a ere skrevne af andre, fra Plato af til Mon-
quieu, og i deres Sted at lade oplegge flere
amlinger af Creditiver, Memorialer, Fuld-
gter, Indlegge, Protocoller og Dagregistere,
au giorde dermed det menneskelige Kiøn en stor
neste; Man forebyggede, at ingen blev for-
det af Lærdomme, som af Mangel paa Erfa-
ihed saa let kunne være urigtige; Det var ikke
ler saa vanskeligt at bringe i Stand. De Skrif-
, hvis Forfattere have været dristige nok til at
dersøge Ting, hvori Fornuften saa let kan tage
, som i at dømme om de menneskelige Forret-
ger og Pligter mod Gud, sig selv og andre,
n nærværende Tilstand, udgiøre alle tilsammen
e nær saa meget, som det, der er skrevet om Til-
nden af Jorden for Syndfloden, om de gamle
nbrers og Gothers Sæder, om de smaa Dyre-
publiker, som vi opdage ved Forstørrelses-
as, om Sielenes Tilstand, førend de komme
Verden, om Indbyggerne i Planeterne, om
himmelske Aanders Forretninger, og flere saa-
ne Ting, som maae være nyttigere og vissere,
hvorpaa lærde Folk kunne øve deres Forstand,
n at frygte for at begaae Feil; Men jeg vil
ie til Skriftet selv.

I Henseende til Fortalen har man anmer-
, at Forfatteren, hvor beskeden han end synes

38. Brev.

Til Forfatteren af disse Breve.

Jeg har læst de Ark, som De har sendt mig af den Samling af Breve, som De har ladet trykke; Men tillad mig, at jeg spørger Dem, af hvad Aarsag De har saa megen Lyst til at skrive. Er det, fordi De selv finder Fornøielse i at tænke paa saadanne Materier, kan De jo tænke og skrive for Dem selv; Er det for at fornøie Deres gode Venner, kan De jo lade Brevverlingen blive mellem dem, det koster jo meget mindre at sende et Brev med Posten, end at lade det trykke; Er det for at blive riig, veed De selv, at en Forfatter her i Landet maa holde sig lykkelig, dersom han kan slippe skadesløs; Og er det for at opbygge og fornøie andre, maae jeg have den Ære at sige Dem, at De let kan blive bedragen i Deres Haab. En Skribent skriver enten om ligegyldige Ting, og om saadanne, som ingen Indflydelse have i Folkes Passioner, Sæder, Tænke- og Levemaade, saadanne Skrifter kunne fornøie nogle faa, som finde Smag deri, men de opbygge ingen! Vil han skrive om Ting, som ikke alene skulle fornøie, men og opbygge, og saaledes synes mig, at Deres Hensigt er, har han ofte den Skiebne, at begge

Deele

Deele slaae ham feil; Han kan ikke vente, at hans Skrift skal fornøie andre, end dem, hvis Tænke- og Levemaade er overeensstemmende med de Sandheder, han lærer, og disse behøve ikke hans Skrift; Deres Tal kan ikke heller være stort; Thi, dersom han skriver om Sandheder, som ere alt for almindelig bekiendte, og som tilstaaes og udøves af alle, fornøier han ikke engang. Skulle Skrifter af dette Slags nytte og fornøie, maae de handle om Sandheder, som ere vigtige, og som Mængden enten ikke indseer eller ikke følger; Og, hvor forsigtig en Forfatter end er, er det dog ikke mueligt, at han kan giøre dette, uden at sige noget, som støder den almindelige Tænkemaade og Tilbøieligheder; Derved behager han ganske vist ikke, det er og meget sielden, at han opbygger dermed; Thi Verden er nu saa vant til at høre saadanne Lærdomme af alle Arter og paa alle Maader, i Prædikener, Ugeblade, Breve, Satirer, Fabler, Historier, Skuespil, paa en alvorlig, behagelig og skiemtende Maade, at det gaaer dermed ligesom med en Lægedom, der ikke virker paa dem, der idelig bruge den; Man græder over en Prædiken, saa længe man hører den, og man leer af en Satire eller et artigt Indfald, saa længe man læser det; Men ligesom den beste Prædiken ikke giør stor Forandring paa de fleste Tilhørere, uden saa længe de ere i Kirken, saa rører og det

beste

beste Skrift Læseren ikke længere end til de have lagt Bogen hen. De kan altsaa ikke vente at opbygge mange; Men, da Deres Breve angaae vigtige Materier, vil De af den Aarsag, som jeg har anført, mishage adskillige, og, da De selv veed, hvor let det er, ved falske Forklaringer og Slutninger at tillegge en Forfatter saadanne Ting, som han aldrig har tænkt paa, og hvorved man kan giøre baade ham selv og hans Skrifter forhadt, især naar Misundelse og Dadlesyge blande sig deri, maae De og vente at blive saaledes begegnet af mange af de Læsere, som De forgieves søge at fornøie eller opbygge. „De „maae have den beste Hensigt af Verden, siger „en berømt Skribent, man vil dog nøde Dem „selv til at tvivle derom; Man vil giøre Dem „saa bange for at sige noget urigtigt, at De „ikke beholde Frihed og Sindsrolighed nok til „at kunde skrive vel, og i Stedet for at følge „Deres Tanker, maae De giøre sig Umage for „at udsøge saadanne Ord, som de meest Dadlesyge Mennesker ikke kunne finde noget at udsætte paa; Man legger Dem et Bidsel paa, „for at sige ved hvert Ord, tag Eder vare; „Er Skrivemaaden fri, rykker man Dem i Ermet; Er der Liv og Fynd i hvad De siger, „stikker man Dem med Knappenaale i Siden; „Synes Stilen at være noget høi, er der strax

„nogen, som advarer Dem, at De skal stige ned; „Løber De paa Deres Bane, vil man, at De skal „give Agt paa alle de smaa Stene, som Myrer „kan have lagt i Veien for Dem; Med faa Ord, „min Herre! hverken Videnskab eller Lærdom „kan modstaae dette Pedanterie;„ Og hvad kan da bevæge Dem til at forlade den store Roelighed De lever i, for at vove sig ud paa saa slibrig en Bane? Hvis De derimod, i Stedet for at paatage sig saadant et Arbeide, som ingen har bedet Dem om eller nødet Dem til, og som dog maae have kostet Dem megen Umage, havde brugt saa megen Tid, som De behøvede til de nødvendigste Forretninger, og anvendt den øvrige paa Fornøielser, havde De selv og andre gode Folk, som De nu sætter i Bevægelse, levet roeligere og mageligere, og Verden var dog bleven den samme.

Jeg vil ikke formode, at Begierlighed efter Ære er det, som bevæger Dem til at skrive, De har selv paa adskillige Steder i Deres Breve, især i det til en ung Skribent, viist Forfængeligheden deraf, og, dersom det skulde være Deres Hensigt, veed De jo, at der ere langt lettere og sikrere Midler til at opfylde den, end at skrive; Wil De indlegge Dem Ære ved Skrifter, maae De gribe Sagen an paa en anden Maade, De maae i Deres Skrifter søge Leilighed til at roese

saa=

saadanne lærde Folk, som ere i nogen Anseelse, og som i deres Skrifter kunne roese Dem igien; De maae ikke lade et Skrift komme for Lyset uden en Fortale, hvori de betiener Dem af de sædvanlige Midler til at give Deres Arbeide Priis og at vinde Læserens Gunst, og uden at tilegne det saadan en Person, som kan tage det i Beskyttelse; De maae søge deres Venskab, som skrive lærde Tidender, og efter den brugelige Maade sende dem et Udtog af Deres Skrift, hvori De har Frihed til at roese sig selv saa meget De vil; I det mindste maae De give Deres Skrift en smuk Titel, og lade Læserne vide, hvad De heder og hvem De er. I Stedet for Breve, en Titel, hvoraf ingen kan giøre sig noget Begreb om Indholdet, uden at læse den hele Bog igiennem (og hvor mange mener De vel har Taalmodighed dertil) kunde De i det mindste have sat: Betænkninger over adskillige politiske, philosophiske, moralske og andre vigtige Materier, forfattede i Breve til adskillige Personer, og efter mange fornemme Personers og gode Venners Begiering udgivne. De forlader mig, at jeg, som en god Ven af Dem, giver Dem disse faa Erindringer. Jeg kiender en Mand, som og har havt megen Lyst til at skrive, men ved lang Eftertanke og Overlæg lykkelig overvundet den; Han har en liden Caracter og en maadelig Capital; Den for-

le slaae ham feil; Han kan ikke vente, at
Skrift skal fornøie andre, end dem, hvis
ke- og Levemaade er overeensstemmende med
Sandheder, han lærer, og disse behøve ikke hans
ift; Deres Tal kan ikke heller være stort; Thi,
m han skriver om Sandheder, som ere alt for
ndelig bekiendte, og som tilstaaes og udøves
lle, fornøier han ikke engang. Skulle Skrif-
af dette Slags nytte og fornøie, maae de
le om Sandheder, som ere vigtige, og som
ngden enten ikke indseer eller ikke følger; Og,
forsigtig en Forfatter end er, er det dog ikke
ligt, at han kan giøre dette, uden at sige no-
som støder den almindelige Tænkemaade og
eieligheder; Derved behager han ganske vist
det er og meget sielden, at han opbygger
ed; Thi Verden er nu saa vant til at høre
anne Lærdomme af alle Arter og paa alle Maa-
i Prædikener, Ugeblade, Breve, Satirer,
ler, Historier, Skuespil, paa en alvorlig,
gelig og skiemtende Maade, at det gaaer der-
ligesom med en Lægedom, der ikke virker paa
, der idelig bruge den; Man græder over en
dikken, saa længe man hører den, og man leer
n Satire eller et artigt Indfald, saa længe
læser det; Men ligesom den beste Prædiken
giør stor Forandring paa de fleste Tilhørere,
saa længe de ere i Kirken, saa rører og det

beste

mindst skulde vente; Det er just alt for megen Roelighed, som har giort mig uroelig; Der er i alle Mennesker en naturlig Drift til Virksomhed og Fornøielser, som maae opfyldes, og det er derfor at Munkene selv, i Mangel af andre Fornøielser, tilsidst elske deres Ordens Regler, og fornøie sig i de strengeste og smerteligste Øvelser. Jeg har af Lyst til Roelighed indskrænket mig i Henseende til Fornøielser og Omgang, og jeg finder daglig nye Aarsager til at indskrænke mig endnu mere; ved denne Indskrænkning, min Herre! har jeg vel vundet det, at jeg ikke plages saa meget af de Passioner, som foruroelige andre Mennesker, som Herskesyge, Gierrighed, Trættekierhed og Vellyst; Men saa meget, som disse ere blevne svækkede, saa meget have og andre igien taget til; jo mindre jeg blander mig i uvedkommende Ting, og jo mere jeg søger at undgaae alt det, som kan give Anledning til unyttig Trætte, des mere omgaaes jeg med mig selv, og, naar jeg i lang Tid har tiet, gaaer det mig ligesom Swift siger et Sted, at han maatte briste, dersom han ikke fik Frihed at yttre sine Tanker. Denne heftige Drift til at skrive, min Herre! bliver daglig, ligesom de andre Passioner med Aarene tage af, mere og mere heftig, og ligesom min udvortes Uroelighed og Virksomhed tager af, tager den indvortes til; At ville i denne Tilstand

ogen, som advarer Dem, at De skal stige ned; ober De paa Deres Bane, vil man, at De skal ive Agt paa alle de smaa Stene, som Myrer an have lagt i Veien for Dem; Med faa Ord, in Herre! hverken Videnskab eller Lærdom an modstaae dette Pedanterie;„ Og hvad i da bevæge Dem til at forlade den store Roe- hed De lever i, for at vove sig ud paa saa rig en Bane? Hvis De derimod, i Stedet at paatage sig saadant et Arbeide, som ingen : bedet Dem om eller nødet Dem til, og som j maae have kostet Dem megen Umage, havde igt saa megen Tid, som De behøvede til de vendigste Forretninger, og anvendt den ov- r paa Fornøielser, havde De selv og andre gode lk, som De nu sætter i Bevægelse, levet roe- ere og mageligere, og Verden var dog bleven i samme.

Jeg vil ikke formode, at Begierlighed efter re er det, som bevæger Dem til at skrive, De r selv paa adskillige Steder i Deres Breve, r i det til en ung Skribent, viist Forfængelig- den deraf, og, dersom det skulde være Deres nsigt, veed De jo, at der ere langt lettere og rere Midler til at opfylde den, end at skrive; il De indlegge Dem Ære ved Skrifter, maae e gribe Sagen an paa en anden Maade, De aae i Deres Skrifter søge Leilighed til at roese

saa-

saadanne lærde Folk, som ere i nogen Anseelse, og som i deres Skrifter kunne roese Dem igien; De maae ikke lade et Skrift komme for Lyset uden en Fortale, hvori de betiener Dem af de sædvanlige Midler til at give Deres Arbeide Priis og at vinde Læserens Gunst, og uden at tilegne det saadan en Person, som kan tage det i Beskyttelse; De maae søge deres Venskab, som skrive lærde Tidender, og efter den brugelige Maade sende dem et Udtog af Deres Skrift, hvori De har Frihed til at roese sig selv saa meget De vil; I det mindste maae De give Deres Skrift en smuk Titel, og lade Læserne vide, hvad De heder og hvem De er. I Stedet for Breve, en Titel, hvoraf ingen kan giøre sig noget Begreb om Indholdet, uden at læse den hele Bog igiennem (og hvor mange mener De vel har Taalmodighed dertil) kunde De i det mindste have sat: Betænkninger over adskillige politiske, philosophiske, moralske og andre vigtige Materier, forfattede i Breve til adskillige Personer, og efter mange fornemme Personers og gode Venners Begiering udgivne. De forlader mig, at jeg, som en god Ven af Dem, giver Dem disse faa Erindringer. Jeg kiender en Mand, som og har havt megen Lyst til at skrive, men ved lang Eftertanke og Overlæg lykkelig overvundet den; Han har en liden Caracter og en maadelig Capital; Den for-

har han faaet efter mange og idelige Ansøgnin-
r, og den sidste har han samlet ved en stor og
ngvarig Sparsommelighed. Begge Deele bru-
r han saa vel, at han ikke lader sig see i andre
elskaber, end i saadanne, hvor han har den
Ære at være baade den rigeste og den fornemmeste.
ette, siger han, er ham Ære nok, saa længe
n lever, og for at efterlade sig noget, naar han
er, hvoraf Efterkommerne kunne vide, at han
r været til, har han ladet opføre en muret Be-
welse, hvorpaa man seer hans Billede i fuld
Størrelse, med en Bog i den ene og en Pen i
n anden Haand, en Jordkugle ved Siden og et
ibliothek bag ved: Under Billedet staaer hans
de Navn, Titel og sædvanlige Tænke-Sprog:
ne vixit qvi benè latuit.

Følg hans Exempel, min Ven! og troe
g, at intet er daarligere, end at spilde sin Roe
at giøre Folk Tienester, som de ikke forlange.
g forbliver o. s. v.

---

39. Brev.

Svar paa det Foregaaende.

Jeg finder selv, min Herre! at Deres Raad
er meget fornuftigt, men jeg er ikke i Stand
at følge det, og det af en Aarsag, som De

saa Aar vi leve, naar vi holde dem mod den utænkelige Tid, som har været, førend vi bleve til, og som vil blive, efter at vi have været til, saa meget værd, at man skulle holde det for noget at leve, og for bedre end at være Intet? Dersom, Høistærede Læsere! den Smukhed, den Rigdom, den Høihed, den Videnskab og den Fornøielse, som De nu besidde, ikke var givet Dem uden for at nyde den alene et Øieblik i Deres hele Liv, vilde De da ikke heller undvære det alt? Men er et Øieblik lidt mod et Menneskes Liv? hvad er da det hele Liv mod den foregaaende og paafølgende Evighed, hvori vi enten ikke ere til, og følgelig med det længste Liv ikke mere lykkelige, end den, som i sit hele Liv kuns har været et Øieblik lykkelig, eller og, om vi ere til, maae befinde os i en Tilstand, der ligesaa rimeligviis maae være en Følge af det Liv, vi have ført her, som den ene Deel af vores Liv her er en Følge af den anden, Ungdommen en Følge af vores Opdragelse, og Alderdommens Tilstand en Følge af den Levemaade, som vi have ført i vores Ungdom; jeg vil ikke føre mine Læsere videre ind i disse Betragtninger, da jeg troer, at det er nok, at enhver tænker alvorlig derpaa, for at faae Lyst til at søge al den Oplysning, som Natur, Fornuft og Aabenbaring kunne give os om saa vigtig en Sag.

Man

mig at skrive, var det samme som at be-
j Livet; Thi hvad er Livet uden en Slags
ihed? Man maae, som det behager Dem
prikke mig med Knappenaale, rykke mig
, kaste smaa Stene i Veien for mig, jeg
men, naar jeg har tænkt længe, maae
mme Sindet ved at skrive.
tte haaber jeg, kan tiene mig hos Dem
e af mine Læsere til nogen Undskyldning;
den Lykke, mod Deres Formodning, at
ller opbygge nogle, ere de mig derfor in-
skyldige; Det er nok, at De uden For-
har tilladt mig at opfylde en Drift, som
an modstaae, og hvoraf jeg selv har havt
ste Fornøielse; Skulde jeg derimod have
d at mishage nogle, da, som det vel ikke
ørste Gang at de have været nødte til at
res Øine og Øren til at høre og læse
ige Ting, vil jeg og formode, at de ville
e Breve med den samme Taalmodighed,
De saa tidt maae anhøre dem, der i
føre lange og kiedsommelige Taler, alene
rnøie sig selv. Jeg skal paa denne Maade
arsage Dem nogen Uleilighed; Et ube-
Brev har dog altid det Fortrin for en
lig Samtale, at man kan legge det første
aar man vil, og læse saa meget deraf,
l behager, da ingen derimod er i Stand

allerede for mange Aar siden have været nedfaldne, Breve, som endnu, baade i Henseende til Papiir, Skrift og Segl, ere saa vel bevarede, som om de først for nogle faa Dage siden kunde være ankomne med Posten; Han har endnu giort en Anmerkning, som i Særdeleshed har rørt mig. Dette Sted, som i saa kort Tid har været saa mange Forandringer underkastet, har paa den Tid, da det var i sin største Flor, været besøgt af Personer af de fornemmeste Familier i Landet og af lærde Folk; De første ere ikke alene selv for lang Tid siden døde, men der ere og mange, hvis Navne og Familie ikke mere ere til; Og, hvad de sidste angaaer, da, endskiønt de paa den Tid have været meget berømte, ere dog mange af deres Skrifter allerede forgaaede, og de øvrige blive ikke meget mere læste.

Fortiente de vel, Høistærede Læsere! Navn af Fornuftige, som kunde giøre et Liv, hvis Lyksalighed og Ære er saa forgiengeligt, til deres Maal? Nei, enten bør vi handle som blotte Maskiner og følge vore Drifter uden noget Øiemerke, eller og vi bør søge det i en anden Tilstand, hvortil dette Liv er kuns et Middel; Og, hvor meget bør vi da ikke stræbe at indrette alle vore Handlinger saaledes, at vi kunne vente os nogen Nytte deraf, naar alt det Synlige forgaaer, naar Skiønhed ophører, naar Fødsel, Stand og Yndest ikke

mere

en ringeste Orm, ikke efterlader sig andet
ed Stöv. Jeg er ikke saa lykkelig, at jeg
rer til den Orden, som har Frihed til at sige
Dem dette offentlig engang om Ugen: Dersom
g var det, skulde jeg maaskee af Aarsager, som
e bekiendte, ikke nyde den Lykke at have alle
ine smukke Læsere til Tilhørere; Og nu, da jeg
ke er det, maatte jeg frygte for at overtræde Høf-
ligheds og Belanstændigheds Love, dersom jeg
gde Dem saa alvorlig en Sandhed mundtlig.
Jeg haaber i det Foregaaende at have viist, at
t er mig lige saa meget angelegent at fornøie
ine Læsere, som at opbygge Dem, og jeg for-
oder derfor, at De ikke ansee det som en Virk-
ning af Tungsindighed eller Menneskehad, at jeg
Slutningen af denne Brevverling erindrer Dem
i det, som er Enden paa Alting, en Ende,
ks Forestilling ikke er bedrøvelig uden for Dem,
n giøre dette Liv alene til Maalet for deres
nsker.

Et fornuftigt Menneske kan ikke giøre det;
ji, om han og ikke troede et Liv efter dette, var
g en Tid af 50 til 80 Aar for lidt til at giøre
t alene til sit Maal, og til at ønske derfor alene
være til; Hvad har den, som har levet 969
ar, fremfor den, som døer, saa snart han er
dt, naar begges Levetid er forbi? Og, dersom
et af os bliver tilbage efter Døden, ere da de

De, som skrive, pleie at opvarte deres Velyndere med Tilegnelses-Skrifter og Lovtaler; Men, da Hyklerie længe har spildt og misbrugt alle de Ord, hvormed man kan tilkiendegive en sand Høiagtelse for virkelige Fortienester, og, da jeg ikke søger i Skrifter at behage uden ved at opfylde min Pligt, haaber jeg, at mine Velyndere tillade, at jeg, uden at nævne nogen, indslutter Dem alle i et Ønske, som ligner det, hvormed en bekiendt Engelsk Poet i Slutningen af hans Vers erindrer sine Velgiørere. Dette Ønske er: At, naar Statsmænd, Helte og Prindser hvile i Støvet, disse faa Blade da, om de blive saa længe til, maae vidne for Efterkommerne, at jeg har giort mig megen Umage for ikke at være ganske uværdig til at leve under en Regiering, under hvilken Sandhed og Dyd have mange Beskyttere, og at jeg, opmuntret af mine Landsmænds Exempler, og af den Nidkierhed, som saa mange iblant dem vise for det Sande og Nyttige, har vendt mine Tanker fra Ord til Ting, fra det, som fornøier Indbildningen, til det, som rører Hiertet, og viist: At den sande Kierlighed til os selv og til det Almindelige er een; at Dyden alene giør os lykkelige, og at vores største Kundskab er at kiende os selv.

Jeg er med megen Høiagtelse og en uafladelig Hengivenhed o. s. v.

** den ** 1758.

Betragtninger
over
et tidligt og uformodentligt
Dødsfald,
i Anledning af det 3die og 40de Brev
i denne Samling.

Da jeg skrev det sidste Brev om det menneskelige Livs Forfængelighed, tænkde jeg ikke, at det Sted, over hvis Forandringer jeg giorde disse Betragtninger, skulde give mig kort derefter saa sørgelig en Anledning til at fortsætte dem over en Vens Død, hvis fortreffelige Caracter jeg fornemmelig havde for Øine i den Beskrivelse, som jeg i det tredie Brev har givet paa en ædel og haabefuld Ungdom.

Den elskværdige Person, hvis tidlige og uformodentlige Død har bedrøvet alle dem, som have kiendt Ham, lige saa meget, som Hans opbyggelige Liv ofte har fornøiet dem, var, som jeg har beskrevet Ham; Han følede en ædel Drift til at kiende og opfylde sine Pligter; Han skier-

pede

pede denne Drift daglig ved at indsee Forfængeligheden af de fleste Begierligheder, som hindre Menneskene fra at naae Fuldkommenhed, og jeg har ikke fundet hos nogen større Bestandighed i at handle efter sine Grundregler. Disse Egenskaber, som jeg anseer for de vigtigste hos alle Mennesker, men især hos dem, som skulle leve i den store Verden, hvor Dyden ofte sættes paa Prøve, fandtes hos Ham i saa høi en Grad, at, endskiønt jeg ikke havde nævnt Ham, kiendte dog mange Ham under den Caracter, jeg beskrev. Jeg beskrev Ham den Gang ikke nøiere, fordi min Hensigt var ikke saa meget at roese Ham, som at opmuntre Ham; Men nu, da han ikke mere behøver mine Opmuntringer, nu, da Hans Exempel kan opbygge mange, vil jeg søge at giøre Ham noget mere bekiendt.

Han besad af Naturen en god Skiønsomhed, ved Opdragelsen et godt Hierte, og forsømde selv ingen Leilighed til at forbedre dem begge. Jeg lærde selv først ret at kiende Ham paa en Tid, da jeg selv ved en meget kier Vens Død var nedslagen i Sindet, og min Omgang mere alvorlig end fornøielig. Det var saa langt fra, at jeg ved at tale om Pligternes Vigtighed og det menneskelige Livs Forfængelighed faldt Ham kiedsommelig, at jeg tvertimod, naar vores sædvanlige

For-

mere nytte os, naar Ære og Roes forsvinder, naar den Mægtigste ikke har mere at befale, og hans store Navn er forglemt; Naar alle disse Ting, som i sig selv ere meget gode, ikke ere mere til, og ikke kunne nytte uden for saavidt vi have brugt dem for at skierpe den Drift til Fuldkommenhed, som Skaberen har nedlagt i vores Siel, og som, næst hans Naade og Barmhiertighed, alene kan giøre os beqvemme til at beklæde en høiere Plads i hans store og uendelige Rige. Tænke vi saaledes paa Døden, bliver dette Liv lige saa vigtigt, som det, i sig selv alene betragtet, er forfængeligt; Det bliver ikke alene vigtigt, saavidt det er et Middel til et bedre, men det bliver vigtigt i sig selv; Thi hvor lykkelige kunde Menneskene ikke være endog i dette Liv, dersom Skiønhed, Fødsel, Stand, Yndest, Ære, Videnskab, Magt, Rigdom, Fornøielse og alle de Ting, som jeg har skrevet om i disse Breve, bleve brugte af dem, som besidde dem saaledes, som de selv vilde have brugt dem, naar de skulle døe. For dem, som tænke og handle saaledes, er Livet baade nyttigt og fornøieligt; Thi de vide, at, om end Verdens Bygning selv falder, skal dog det Væsen, som ikke giør noget forgieves, udfrie, af den almindelige Undergang, en Siel, som har brugt dette Liv for at giøre sig skikket til et bedre.

vedes kuns at overbevise Ham, at det var en Pligt; Strax var Hans Sind opfyldt med det ædelste Forsæt, og ingen af de Fornøielser, som i saa munter, frisk og stærk en Ungdom, som Han besad, har saa megen Magt over os, formaaede at giøre Ham koldsindig deri, meget mindre at hindre Ham derfra. Man fandt aldrig hos Ham den Uroelighed, Misforneielse og Bekymring for det Tilkommende, som ytrer sig saa meget hos dem, der iagttage deres Pligter alene af Egennytte, og af Begierlighed til Roes og Belønning; Han giorde sig hver Dag værdigere dertil, og overlod dog altid med stor Hengivenhed til Forsynet, at bruge Ham til det, hvortil det fandt Ham meest beqvem. Han besad en stor Høihiertighed og et uforsagt Mod, ikke det Mod, som giør, at man uden Følelse kan opofre de vigtigste Pligter for Egennytte eller en falsk Ære; Et Mod, som kommer gemeenlig enten af Fortvivlelse eller af Feighed, men det Mod, som kommer af en stærk Overbeviisning og heftig Kierlighed til Dyden; Det Mod, som bevæger ædle Siele til at tilsidesætte al Egennytte og overvinde al Frygt for at efterkomme de Pligter, som Dyden og den sande Ære udkræve; Han var venlig, medlidende og beskeden mod alle endog den Allerringeste, og Han ansaae Haardhed, Ubarmhiertighed, Hovmod og Pralerie som Kiendetegn,

Betragtninger
over
et tidligt og uformodentligt
Dødsfald,
i Anledning af det 3die og 40de Brev
i denne Samling.

Da jeg skrev det sidste Brev om det menneskelige Livs Forfængelighed, tænkde jeg ikke, at det Sted, over hvis Forandringer jeg giorde disse Betragtninger, skulde give mig kort derefter saa sørgelig en Anledning til at fortsætte dem over en Vens Død, hvis fortreffelige Caracter jeg fornemmelig havde for Øine i den Beskrivelse, som jeg i det tredie Brev har givet paa en ædel og haabefuld Ungdom.

Den elskværdige Person, hvis tidlige og uformodentlige Død har bedrøvet alle dem, som have kiendt Ham, lige saa meget, som Hans opbyggelige Liv ofte har fornøiet dem, var, som jeg har beskrevet Ham; Han følede en ædel Drift til at kiende og opfylde sine Pligter; Han skier-

pede

ger over de vigtigste Tildragelser, som Historien forestiller, bedre end mange andre, som have giort lange Reiser; Han vidste tillige at skille det Sande og Nyttige i Verden fra det Falske og Forfængelige, og Han vidste det bedre end mange, som have havt lang Erfarenhed; Men Han var især hengiven til de Videnskaber, som kunde giøre Ham ikke alene til en dydig Mand og en god Borger her i Verden, men og værdig til at beklæde høiere Æresposter i Guds store Rige; Han havde ikke alene igiennemlæst og igiennemtænkt, men og, saavidt Hans Omstændigheder og korte Levetid tillod, udøvet den af Hans og min fælles Ven udgivne practiske Philosophie, som af dens Orden, Grundighed, Fuldstændighed, og endnu mere af Forfatterens redelige Hensigter, er saa bekiendt, at jeg ikke behøver at nævne den; Han havde sluttet disse Betragtninger nogle faa Dage førend Han blev syg; Den sidste Gang, Han giorde mig den Ære at besøge mig, og da jeg haabede endnu i lang Tid at opbygges af Hans behagelige Omgang, forelæste jeg Ham de Betragtninger over Døden og de menneskelige Tings Ubestandighed, som jeg da nylig havde skrevet. Vi holdt os nogen Tid op ved den Tanke: Hvor lykkelige Menneskene kunde være, endog i dette Liv, dersom Skionhed, Fødsel, Stand, Yndest, Ære,

Viden-

Forretninger vare til Ende, merkede altid en stor Lyst hos Ham til at anhøre og fortsætte saadanne Samtaler, hvormed vi fordreve de fleste Aftener tilsammen, uden at Tiden faldt Ham lang. Jeg fattede fra den Tid af en meget stor Høiagtelse og Kierlighed for Ham, og, endskiønt vores Venskab var for reent og uhykkelsk til, at vi paa begge Sider skulle give hinanden mange Forsikringer derom, merkede jeg dog og paa Hans Side saa megen Tilbøielighed til mig, at der gik faa Dage forbi, uden at vi tilsammen anvendte nogle Timer paa saadanne Betragtninger, som kunde oplyse Forstanden og forbedre Hiertet. Jeg kan aldrig uden den største Bevægelse og Glæde tænke paa den Lyst, som jeg hver Gang merkede hos Ham, til at forbedre sin Indsigt; Hans Hierte var saa opfyldt af ædle Drifter, og Han havde giort sig saa levende og indtagende et Begreb om den Fuldkommenhed, som bør være Øiemerket af alle vore Gierninger og Grunden til den sande Statskonst, at Han med den inderligste Fornøielse fattede og undersøgde alle de Midler, som kunde tiene til at befordre den, uden at jeg nogen Tid kunde merke, at enten Egennytte eller den forfængelige Ære og Lyst til Roes, som dog ofte blande sig i vore beste Gierninger, havde megen Deel deri. Til at giøre Ham agtsom paa en Sandhed, og nidkier i at udøve den, behø-

Døden nærmede sig, jeg døer gierne, og forestiller mig ikke Døden som noget forskrækkeligt, men alene som en hastig og let Overgang fra et Opholdssted til et bedre. Da Sygdommen tog saaledes Overhaand, at Han ikke havde Kræfter til at tænke eller tale meget mere, anvendte Han de faa Øieblik, som vare tilbage, paa at takke og belønne dem, som havde opvartet Ham i Hans Sygdom, og paa at berede sig til Døden. Guds Ord har altid en stor Kraft paa fromme Siele, men det har endnu større, naar det bliver foredraget af dem, som ved Kierlighed og Sagtmodighed vide at drage Hierterne til sig; Da den Guds Ords Lærere, af hvis venlige og opbyggelige Taler Han saa ofte var bleven rørt, nærmede sig til Ham for at forrette sit Embede, lagde sig paa engang alle de Bevægelser i Sindet, som Sygdommens Heftighed foraarsagede, Han hørde Ordet med en stille Andagt, og faldt i en sød Roe, hvorfra Han indgik til den evige Hvile.

Han tabde intet ved at forlade Verden, men Verden har tabt meget i Ham. Der døde tillige med Ham mange store Diemerker og mange ædle Forsætter: En af Hans Venner spurgde Ham i Hans Sygdom, hvad Han tænkde paa en Tid, da man sielden hykler for sig selv? Gud veed selv, svarede Han, hvad Forsætter jeg har

ikke paa et høit, men paa et nedrigt Gemyt. Han talede aldrig selv om sine egne Fortienester, og viiste dem ikke engang, uden naar det var Tid; Han var høflig og føielig i alle de Tilfælde, Han kunde være det, uden at overtræde høiere Pligter, men Han fornægtede aldrig nogen vigtig Sandhed og opofrede aldrig nogen betydelig Pligt for at behage; Han elskede sine Venner oprigtig, Han forlod dem ikke af Frygt eller Egennytte, men Han giorde heller aldrig nogen Uret for at føie Dem. Han søgte aldrig ved Hyklerie eller Smigren at vinde Folkes Kierlighed, og, som Han selv ikke roesede sine Venner i deres Øine, saa havde Han og stor Afskye for de hykkelske Lovsange, de bedragelige Løfter, de forstilte Venskabs Forsikringer, og alle disse falske Mynter, som ere saa gangbare i den store Verden, at man ikke har mere noget sikkert og tilforladeligt Kiendetegn, hvormed man kan skille Sandhed og Oprigtighed fra Falskhed og Bedragerie. Han havde i Videnskaber en ædel og mandig Smag, Han søgte ikke saa meget at blive lærd og vittig, som at blive fornuftig og beqvem til Forretninger, Han bekymrede sig mere om det Sande og Nyttige, end om det Høie og Glimrende; At kiende Menneskets Natur, Pligter og Tilstand, i dette Liv og det tilkommende, var Hans Hoved-Maal; Han kiendte Verden ved fornuftige Betragtnin-

at Han, dersom den nogen Tid skulde vende Ham Ryggen, skulde finde den Belønning, som alene følger sande Fortienester, at blive endog efter sit Fald opvartet af alle dem, hvis Høiagtelse kunde giøre Ham Ære. Jeg ventede den Tid ikke at opleve enten Hans Ophøielse eller Hans Fald, men det var dog i den Allerhøiestes Raad besluttet, at jeg inden faa Dage skulle være Vidne til begge. Jeg har seet Ham ophøiet ved en almindelig Høiagtelse, som var grundet paa Hans egen Dyd og Fortieneste, en Ophøielse, som langt overgaaer alle dem, som Fødsel, Rigdom, eller Yndest alene forskaffe: jeg har seet Ham ophøiet i Hans eget Sind over alt det, som er ufornuftigt, nedrigt, svagt, skrøbeligt og den menneskelige Naturs sande Høihed uanstændigt; Og hvad ere vel alle udvortes Æres- og Høihedstegn, naar de skiule nedrige Siele, mod denne Ophøielse? Jeg har seet Ham falde i en Sygdom, som forandrede Hans hele udvortes Gestalt, fortærede Hans Munterhed og Kræfter, og forringede alt det Synlige. Men det var just i denne Tilstand Hans Venner fik Leilighed til at give Ham uhyklede Prøver af deres Ømhed og Kierlighed: Det var den, som gav Ham selv saa riig en Anledning til at vise sin egen Høihiertighed, og som tilsidst ophøiede Ham til en evig og uforgiengelig Herlighed.

idenskab, Magt, Rigdom, Fornøielse alle saadanne Ting, bleve brugte af dem, n besidde dem, saaledes, som de selv vilde ve brugt dem, naar de skulle døe. Han : brugt dem alle saaledes, og døde derfor, lige. n Han levede, med en Frimodighed og Hengi- ghed i Guds Villie, som et oplyst Sind og en) Samvittighed alene kunne give. Døden fore- u Ham ikke saa forskrækkelig, som den maae ekomme dem, som have giort dette Liv ale- til Maalet for deres Ønsker, og som i deres lde og friske Dage have skyet saadanne Betragt- iger, som kunde giøre noget Skaar i deres for- igelige Glæde. Han havde iblant mange go- Venner tilsidst udvalgt sig een, som især besad ns Fortroelighed, og i hvis Selskab Han paf- de den meste Tid med opbyggelige og fornøie- : Samtaler; Denne Ham saa kiere og nu dyb- jende Ven, som og meget tidlig har opofret sig Guds og Dydens Tieneste, forelæste Ham lig i Hans Sygdom nogle udvalgte Stykker opbyggelige Skrifter; Han forblev hos Ham det Yderste, uden at frygte for en Sygdom, i han endnu ikke var vis paa at han havde rstaaet, og han var Vidne til Hans opbygge- : Afsked fra Verden. Her er ikke mere iab til at leve, sagde Han med en koldsindig og nodig Stemme, saasnart Han merkede at

Lovtaler ere ikke alene en Belønning for Dyden, men og den beste Opmuntring dertil. Exempler have en stor Kraft paa det menneskelige Sind, naar de ere vel opfundne, men endnu mere, naar de ere sande. Da jeg skrev det 3die Brev, til en ung Adelsmand, fornøiede jeg mig ved hver Linie, naar jeg betænkde, at alle de Egenskaber, som jeg ønskede at forene, virkelig fandtes tilsammen i en Person, som jeg havde den Lykke at kiende; jeg nævnede Ham ikke den Tid, for ei at opvække Mistanke og Misundelse, og for ei at sætte Ham selv paa en Prøve, der et saa farlig for Dyden, som store og tidlige Berømmelser.

Nu, da Han er saa høit ophøiet over alle Dødelige, at Hans Roes ikke mere kan opvække Misundelse; Nu, da Han ingen mere Deel har i det Jordiske, og ingen kan mistænke mig for Egennytte; Nu, da al Verdens Ære og Roes ikke mere kan forblinde Ham, og det berømmelige Exempel, Han har efterladt, kan opbygge mange; Nu kan jeg nævne Ham, nu bør jeg giøre det.

Saa mange store Egenskaber, saa mange ædle Forsætter ere tabte for Verden ved Herr Baron Friderik Rosenkrantzes Død, og Hans Navn fortiener derfor en mere ærefuld og evigvarende Ihukommelse, end mangens, som

har

havt, og jeg overlader til ham alene, om jeg skal opfylde dem eller ei. Grunden til alle Hans Forsætter var Menneskekierlighed; Han saae med en inderlig Bevægelse den Uvidenhed og Trældom, som forringer saa meget den menneskelige Natur i den store Mængde, hvis sande Fuldkommenheder dog bør være Hoved-Diemerket af de store Selskaber; Han indsaae Forfængeligheden af de fleste Ting, som Menneskene foretage sig, og hvorved de, under Skin af at tiene det Almindelige, ikke giøre andet end befordre en falsk og bedragelig Egennytte og berøve andre, uden selv derved at blive lykkeligere; Han vidste, hvor lidt udvortes Lykke der behøves for at være selv fornøiet, og Han ønskede sig ikke mere, uden for at giøre andre mere fornuftige, mere frie, mere fornøiede og mere nidkiere for det Almindelige.

Han havde ved fornuftige Betragtninger over det menneskelige Liv indseet den store Sandhed: at Dyden, endog midt i den største Fordærvelse, er den sikkerste Vei til at blive lykkelig endog her i Verden. Jeg har foreholdt Ham denne Sandhed i Slutningen af mit Brev og forsikret Ham, at Han, ved at følge sine Grundregler, ikke alene skulde giøre Lykke i Verden, men og leve sikker, roelig og fornøiet i alle de Moisommeligheder, Omvexlinger og Efterstræbelser, som Lykken fører med sig, og

saa rar i Verden, hvorfor blive da de saa Gode, som der ere, saa tidlig bortkaldte? Saa tænker den menneskelige Forstand, naar den ikke ledes af et høiere Lys, og, naar den er meest oplyst, indseer den dog ikke alle Aarsager dertil, men kuns nogle faa. Dyden er, naar den er allerstørst, aldrig fuldkommen sikker; Den er ikke altid lykkelig; Den bør ikke heller være det, og det som endnu er mere, den giør ikke altid den Nytte i Verden, som man troer. Jeg siger: den er aldrig fuldkommen sikker! Dyden beroer ligesaa meget paa Omstændigheder, som andre Ting, der ere mindst i vores Magt, og der hører ligesaa megen Lykke til at være dydig, som til at være riig eller mægtig. Verden, især den store Verden, er fuld af Fristelser; En Siel, som er oplyst, og som kiender ikke alene sine Pligter, men og sine Svagheder, og som ikke alene foresætter sig med Bestandighed at udøve Dyden, men og udbeder sig den Aands Førelse, uden hvilken alle menneskelige Dyder alene ere for svage til at modstaae Verdens Tillokkelser, har vel i Guds Forjættelser Sikkerhed nok, at hans Dyd ikke skal blive sat paa en større Prøve, end han kan udholde; Men kan den Viisdom, som alene kiender det Forborgne i Mennesket, og seer det Tilkommende, ikke forud see, at en dydig Siel vilde komme paa saadan en Prøve; Kan den ikke have Aarsager,

som

hed. En Herlighed, som, hvor meget den end ophøier Ham selv, dog har betaget Hans Venner alt Haab om at nyde nogen verdslig Ære, Fornøielse eller Fordeel af Ham, og derfor tillader dem uden Mistanke at sige alt, hvad Sandhed og Taknemmelighed udkræver, og at opmuntre andre ved at vise, at sande Fortienester finde endog, naar Personen selv ikke mere kan gavne eller skade, oprigtige og uhykkelske Belønninger.

Saa lidt som jeg nogen Tid har søgt at trænge mig frem blant Hykleres Mængde, for ved nedrige og mistænkelige Lovtaler at vinde de Mægtigeres Gunst, saa meget ønskede jeg nu at være iblant de faa, hvis Høiagtelse kan giøre Dyden Ære. Jeg har, ikke for at roese Ham, (thi Han behøver ikke min Roes), men for at opmuntre andre, ved denne Anledning mere end ved andre, ønsket mig nogen Gave til at skrive, og endskiønt jeg føler, at mit Sinds ringe Kræfter ere alt for svækkede, og mit Hierte alt for meget rørt til at skrive med den Frihed og Eftertanke, som udkræves for at give Dyden en værdig Berømmelse, har jeg dog ikke kundet efterlade, at føie dette svage Beviis paa min Høiagtelse og Kierlighed til de andre meget prægtigere og fuldkomnere Vidnesbyrd, hvormed tre af Hans Lærere og Venner allerede have foreviget Hans Ihukommelse.

Han nu har efterladt sig saa sand en Ære og saa dyrebar en Ihukommelse.

Dyden er meget usikker i Verden, og den maae derfor ikke altid være lykkelig. Der hører mere til at udrette det Gode i Verden end et godt Forsæt, og, da de samme Æresposter, som give Menneskene Anledning til at giøre meget Godt, tillige friste dem til at giøre meget Ondt, bør Dyden ikke altid være lykkelig. Den Salige havde Aarsag til at haabe megen Lykke i Verden, og Han besad foruden andre Lykkens Gaver i den Alder alt for megen Fortieneste til at den skulde blive skiult eller ubelønnet; Men var Han og derved bleven lykkeligere Selv? Er det, som andre i Verden holde for Lyksalighed, altid en Lykke for Personen? Ere vi visse paa, at Han i Verden havde udrettet alt det Gode, Han har foresat Sig? Og dersom Han og med den største Lykke og Redelighed havde tient Sin Konge og Sit Fædrenelaud, skulde der da ikke i Guds store Rige kunde være mange Steder, hvor saa ædel en Siel kunde giøre endnu mere Nytte, og være Selv tillige mere lykkelig? Har jeg i mit Brev til Ham havt Aarsag til at haabe, at Hans Fortieneste ikke vilde blive ubelønnet af en Monark, som giver Ære og Dyd Adgang til sig, og belønner personlig Fortieneste; Hvor meget mere bør vi da være forsikrede derom, at Verdens store og viise Re-

har levet længere; Saa stor Indsigt, saa reen en Dyd, saa megen Bestandighed i at følge sin Indsigt, og saa megen Nidkierhed i Dydens Øvelse er rar i en Alder, hvori man bør haabe meget Godt, endog naar man maae see igiennem Fingre med store Feil. Han var ikke alene mandig i en Alder, i hvilken Ungdom og Munterhed forlede de beste Gemytter til at begaae mange Skrøbeligheder, men Han var og moed til et fuldkomnere Liv, paa en Tid, da meget faa endnu ere skikkede til dette Livs Forretninger. At han ikke har udrettet alt det i Verden, som man kunde vente af en Person, der saa tidlig forenede en stor Indsigt med de ædelste Drifter, er ingen Mangel eller Ufuldkommenhed i Hans Liv; Han har giort sit, og dersom han havde fuldendt den Levetid, som er bestemt for Menneskene i Almindelighed, have vi Aarsag til at troe, at enten vi eller vore Efterkommere vilde i Tiden have savnet i Ham en af sin Konge og sit Fædreneland saa fortient Mand, som nogen af dem, der i en paa store Mænd saa riig Familie er meest bekiendt i vore Historier. At det ikke er skeet, er intet Tab for Ham, men et Tab for Verden, et Tab, hvis Aarsager og Grunde den Viisdom alene fuldkommen indseer, som bestyrer alting til det Heles Beste.

O Viisdoms Dyb! hvor urandsagelige ere dine Domme og dine Veie usporlige! Er Dyden

denne, bruger mere de Onde til at tugte Mennesskene, end de Gode til at belønne dem?

Gud udretter ofte meget Godt i Verden ved Mennesker, som selv ikke er gode; Han bruger dem ligesom de Umælende, og ligesom man bruger døde Maskiner, der selv ikke kiende eller føle det Gode, som de udrette, uden at deres Hensigt eller Villie har nogen Deel deri. Ligesom nogles Laster ere Riis i Guds Haand til at tugte og straffe, saa komme og manges gode Gierninger alene af Egennytte, Ærgierrighed, Frygt, Forfængelighed; Og alle disse urene Hensigter befordre ofte det almindelige Beste, uden at giøre Personerne bedre og dydigere. Hvor lidet Godt bliver der giort i Verden i en god Hensigt, af Kierlighed til Gud og til andre Mennesker? Og, da en Siel, som regieres af disse Drifter, er saa rar, da den er mere værd end alt det Gode, der giøres i Verden, da den selv saa let kan fordærves i Verden, og da Gud kan udrette det Gode ved mange andre Midler, er det da Under, om saadan en Siel bliver bortkaldet, saasnart den her er bleven moed til et fuldkomnere Liv?

Den Salige (thi andre Navne og Titler passe ikke mere til den Stand og Værdighed, som

Han

som ere os ubekiendte, hvorfor den ikke kan hindre det, uden ved at bortkalde den fra et Liv, hvor den saa ofte staaer Fare? Da jeg forestillede min Salige Ven disse Farligheder i det Brev, som jeg skrev paa en Tid, da Han beredte sig til at forlade et Sted, hvor Han havde giort saa megen Fremgang i Videnskab og Dyd, for at træde frem paa Verdens store Skueplads, kan jeg ikke nægte, at, hvor megen Tillid jeg end havde til en Dyd, som var grundet paa Overbeviisning, og hvis Bestandighed jeg havde seet mange Prøver af, var jeg dog den Tid meget mere bekymret for Ham, end da jeg besøgte Ham paa Hans Syge-Seng, og saae den Frimodighed og Hengivenhed, hvormed Han i en fornøielig og haabefuld Ungdom gik Døden i Møde. Gud veed alene, hvorvidt min Frygt for det Tilkommende har været grundet eller ei; Men det veed jeg, at, hvor meget jeg end beklager Hans Tab for de Efterlevende, holder jeg Ham selv dog tusinde Gange lykkeligere, end om Han havde opnaaet her i Verden alle de Æresposter, som Hans Stand og Fortienester tillode os at haabe, især dersom Han for at nyde et længere og for Verden anseeligere Liv, og for at efterlade sig et stort Navn paa Jorden, skulde som saa mange andre, have opofret noget af den Dyd, hvorved

som ere nær ved at udskyde lige saa haabefulde Blomster; Hvor gierne ønskede jeg ikke at see alle de Stene og Ukrud bortryddede, som endnu kunde hindre dem i deres Vext; hvor gierne ønskede jeg at see dem til Guds og Fædrenelandets Tieneste bære modne Frugter, og at et, af Gud og Naturen saa velsignet og af mange store Konger saa benaadet, Sted maatte opfylde Landet med lige saa oplyste og nidkiere Mænd, og Guds Rige med lige saa dydige og salige Siele.

gent ikke har ladet en Siel, der var opfyldt med saa ædle Drifter, leve forgieves; Og hvor vist kunne vi ikke troe, at al Hans Videnskab og Dyd bliver nu langt bedre brugt, og Han selv langt mere belønnet, end om Han havde opnaaet en af de Ærresposter her i Riget, som giver den største Leilighed til at giøre Godt.

Naar et Menneske, som har de største Sinds Kræfter, den beste Villie, og den overflødigste Leilighed til at giøre Godt, giør alt det Gode, han kan, hvor lidt er det da? Jo større Leilighed, des større Pligter, og jo større Pligter, des vanskeligere er det for den største Forstand at handle med en fuldkommen Vished, og des lettere er det, endog med den redeligste Hensigt at begaae store Feil. Hvor ofte skeer det ikke, at Folk af den største Indsigt blive bedragne i deres Valg, og at de med det beste Hierte forbinde sig Utaknemmelige, belønne Uværdige, og fortroe sig til Egennyttige? Hvor ofte begaae ikke de beste Mennesker paa denne Maade, med deres Villie og Vidende, ved andre, mere Ondt end de kunne oprette igien ved alt det Gode, som de selv giøre? Og, da Erfarenhed viser, at Menneskekierlighed, Fromhed, Medlidenhed, Godgiørenhed, og de ædelste Dyder ofte misbruges af andre, kunne vi da undre os over, at Gud tidlig bortkalder ædle Siele, og at han i en Verden, som

in beklæder) var moed; Hans Dyd var lige
blomstrende, som Hans Ungdom. Naar
betragte det Udvortes, var han som et Træe,
: staaer i fulde Blomster, men ved et Orme-
ig visner, paa en Tid, da man venter de fon-
ligste Frugter deraf; Ansee vi derimod det
idvortes, betragte vi den Dyd, som udspirede
Hans Hierte, var Han som en Plante, der
lig bliver moed til at ompodes, og som bliver
flyttet i en bedre Jord, hvor den kan slaae
jere Rødder, udbrede sig i Grene, og bære
gen Frugt. Saaledes voxer og blomstrer
in nu i de herligere Egne og i den Himmelske
tegaard, hvorimod dette Liv er kun en Plan-
kole. Han har allerede der fæstet evige Rød-
:; Hans Dyd finder der et uendeligt Rum til
udbrede sig, og den bær Frugter, som ikke
forgiengelige.

Vi, som endnu ere tilbage, have mere
irsag til at sørge over os selv end til at sørge
er Ham; Den Sæd af Dyd, som var giemt
hans Siel, udbreder sig nu hvert Øieblik i
Mark, som ikke bær uden Roser og Lilier;
en vi voxe langsom i en Jord, som er fuld
Tidsler og Torne; Maatte dog Hans Exem-
giøre os mere agtsomme? Jeg kiender i den
anteskole, som Han forlod, nogle unge Træer,

som

nøielse, som de kunde have baade af Deres egen Lykke, og af andres, yttrer sig gemeenligen allerhæftigst mod saadanne Indretninger, som have en Nytte og Fremgang, der kan opvække Misundelse. Det skulle være mig kiert, om nogle af disse ufornøielige Mennesker vilde af Babues Historie lære, at det ikke er saa underligt, som de troe, om man paa et Sted i Verden finder nogle af de Feil, som ere almindelige paa alle andre; Og af Memnons, som jeg især vil anprise dem, at ikke have for gode Tanker om dem selv og deres egen Viisdom.

Ver-

Verden, som den er,

eller

Babues Syn,

skrevet af ham selv.

Oversat af det Franske.

tisk; Himlen har givet dig Skiønsomhed, og af mig skal du faae Gaver til at vinde Folkes Fortrolighed; gaae, see, hør, giv Agt paa Alting, og frygt ikke, du skal overalt blive vel modtagen.

Babuc satte sig paa sin Cameel og reisde med sine Tienere. Efter nogle Dages Forløb mødte han paa den store Slette Sennaar den Persiske Armee, som brød op for at angribe den Indianske. Han gav sig i Samtale med den første Soldat, som han mødte, og spurgte ham, hvad der var Aarsag til Krigen? Jeg forsikrer Dem, sagde Soldaten, at jeg veed slet intet deraf. Det er ikke min Sag. Min Forretning er at slaae ihiel og lade mig slaae ihiel for at fortiene mit Brød; Det er lige meget hvem jeg tiener. Jeg kunde gierne i Morgen gaae over til Indianernes Leir; Thi man siger, at de give en halv Kobber-Penge mere om Dagen til deres Soldater, end vi faae her i den Persiske Tieneste. Vil I vide, hvorfor vi slaaes? saa maae I spørge min Capitain derom.

Babuc gav Soldaten en liden Foræring og gik ind i Leiren, han giorde strax Bekiendtskab med Capitainen og spurgde ham om Aarsagen til Krigen; Hvorledes mener I, at jeg kan vide det, sagde Capitainen, og hvad gaaer det mig an. Jeg boer 200 Mile fra Persepolis. Saa snart jeg hørde, at Krigen var forkyndet, forlod jeg

strax

Til Læseren!

Jeg har merket, at vore Bogtrykkere have størst Afgang paa Eventyrer, og derfor oversat disse to smaa Stykker, baade for at forskaffe min Forlægger nogen Fordeel, og for at levere en Prøve af Fabler i en bedre Smag end de fleste af dem, som oversættes, kiøbes og læses i saa stor en Mængde.

Og, da man her, som paa alle Steder i Verden, er meget mere tilbøielig til at finde Feil i Indretninger, end til at see det Gode, hvoraf endeel undertiden kommer af Misbrugene selv, holder jeg for, at de kunne tiene mange ikke alene til Tidsfordriv, men og til Opbyggelse. Denne Dadlesyge, som berøver Menneskene saa meget af den For-

og ved hver Forskiling bliver altid en Bye ødelagt og en Provinds udplyndret.

Dagen efter gik et Rygte, at Freden snart skulde sluttes; hvorover den Persiske General og den Indianske søgte begge jo før jo heller at levere hinanden et Slag. Dette Slag var meget blodigt; Babue saae alle de Feil og Ugudeligheder, som bleve begaaede; Han var Vidne til de Fornemmestes Opførsel, som giorde alt hvad de kunde til, at deres egne Anførere kunde tabe; Han saae Officerer dræbes af deres egne Folk, og Soldater tage Livet af deres halvdøde Kamerater for at bemægtige sig nogle revne og blodige Pialter. Han gik ind i Hospitalerne, hvor de Saarede bleve henbragte, af hvilke de fleste ynkelig omkom ved deres umenneskelige Forsømmelse, som Kongen af Persien betalede dyrt for at hielpe dem. Er det Mennesker, raabte Babue, eller vilde Bester? Nu seer jeg nok, at Persepolis maae ødelegges.

I denne Tanke gik han over til Indianernes Leir, hvor han blev lige saa vel imodtagen, som i den Persiske, efter det, som Engelen havde spaaet ham; Men han fandt og der de samme Laster som han tilforn havde anseet med Forskrækkelse. Jeg merker nok, sagde han ved sig selv, at, dersom Engelen Ituriel vil udrydde Perserne, maae den Indianske Engel og ødelegge Indianerne. Siden, da han nøiere blev underrettet om det som passerede

i begge Armeer, blev han adskillige Gierninger vaer, som kom af en Ædelmodighed, Høihiertighed og Menneskekierlighed, der indtog ham baade med Forundring og Glæde; Ubegribelige Mennesker, sagde han, hvorledes kunne I forene saa megen Nedrighed og Høihed, saa mange Dyder og Laster.

Imidlertid blev Freden sluttet, og Anførerne for begge Armeer reisde hiem for at søge Belønninger ved deres Hoffer, endskiønt ingen af dem havde indlagt nogen betydelig Seier, men kuns for deres egen Nyttes Skyld udgydet saa mange Menneskers Blod; Man bekiendtgiorde Freden ved offentlige Skrifter, som ikke talede om andet end om de gyldne Tider og den store Lyksalighed, som man nu vilde finde paa Jorden. Gud være lovet, sagde Babue, Persepolis skal nu blive den rene Dyds og Uskyldigheds Boelig, og ikke ødelegges, som de misundelige Aander have ønsket; Lad os begive os uden Ophør til den Hovedstad i Asien.

2. Capitel.

Han kom til denne store Bye igiennem den gamle Indgang, som var ganske barbarisk og saae meget slet ud. Denne hele Deel af Byen lignede den Tid, da den er bleven bygt; Thi, endskiønt Menneskene ere saa paastaaende i

at roese det Gamle fremfor det Nye, maae man dog tilstaae, at de første Forsøg ere i alle Ting ufuldkomne.

Babuc traf der en Flok Mennesker, som bestode af de ureneste og hesligste Personer af begge Kiøn; denne Flok, som saae meget dum ud, trængede sig ind i en stor merk Bygning. Af den bestandige Brumlen og Bevægelse, som han merkede, og af de Penge, som nogle gave til andre for at faae Tilladelse at sidde, sluttede han, at han maatte være paa et Torv, hvor man solgte Træestole, men, da han strax efter saae adskillige Fruentimmer at falde paa Knæ og at lade som de saae lige frem, endskiønt de kastede Øinene til Siden efter Mandsfolkene, merkede han, at han var i en Tempel. Nogle grove, heese, vilde og skurrende Røster foraarsagede et Gienskral fra Hvelvingen af en meget ilde lydende Stemme, som giorde samme Virkning, som den Lyd, Jagthundene give fra sig, naar man blæser i Jagthornet for at kalde dem. Han stoppede Ørerne til, og havde nær tilstoppet baade Øinene og Næsen med, da han saae nogle Arbeidere komme ind i Templen med Stager og Spader, de løftede en stor Steen op, og kastede Jorden til paa begge Sider, som gav en giftig Stank fra sig; Tilsidst lagde man en Død ned i Hulen og veltede Stenen oven paa igien.

Hvad,

for mit Familie, for efter Sædvane at søge en n Død eller Lykke, siden jeg dog ikke havde an t at bestille. Men Eders Kamerater, sagde Babue, ere de ikke bedre underrettede end I? lei, svarede Officeren, der er ingen uden nogle de Fornemste i Landet, som vide, hvorfor man ager hinanden ihiel.

Babue, som forundrede sig over dette var, søgte Adgang til Generalerne, og var i lykkelig, at han vandt deres Fortrolighed. n af dem sagde ham omsider, at Anledningen denne Krig, som nu i tive Aar havde ødelagt ien, reiste sig først af en Trætte imellem en ilding ved den store Persiske Konges Hof og af den store Indianske Konges Toldbetientere. retten angik en Afgift, som ungefær beløb sig tredivte Delen af en Darik. Vores første inister, sagde han, og den Indianske viste sig ige meget nidkiere i at forsvare deres Herres t; De bleve hidsige, og man bragte paa begge der en Krigshær i Marken af en Million Sol-ter. Denne Hær forøges aarlig med mere end 00000 Mand; Mord, Brand, Rov og deleggelse tage stedse til, Landene lide, og For-gelserne vedvare uden Ophør. Vores første inister og den Indianske forsikre ofte, at de ikke e andet end det menneskelige Kiøns Lyksalighed;

dring de konstige Broer, som ere bygte over Floden, de smukke og beqvemme Gader, og prægtige Huse, som ere bygte paa begge Sider, især det store Huus, hvor nogle Tusinde gamle, tappre og saarede Soldater aflagde daglige Taksigelser til Gud og deres Velgiørere. Han gik tilsidst ind til den Frue, som ventede ham til Middag tilligemed et Selskab af meget artige Folk; Huset var net og ziirligt; Anretningen nydelig, Fruen ung, smuk, vittig, artig; Selskabet anstændigt, og Babue sagde ofte ved sig selv: Engelen Ituriel giør ilde, dersom han vil ødelegge saa smuk en Bye.

4. Capitel.

Ikke desmindre merkede han, at den Frue, som i Begyndelsen havde spurgt meget venlig om Nyt fra hendes Mand, talede ved Enden af Maaltidet endnu mere venlig til en ung Geistlig. Han saae en Embedsmand, som i sin egen Kones Nærværelse wisede en meget heftig Kierlighed for en Enke, og denne Medlidende, som havde den ene Haand om hans Hals, rakte imidlertid den anden til en ung Person, som var meget smuk og beskeden. Denne Embedsmands Kone stod først op fra Bordet og gik ind i et Kammer for at tale med en Munk, som og var buden til Bords, men kom for silde; Munken, som

var

i begge Armeer, blev han adskillige Gierninger vaer, som kom af en Ædelmodighed, Høihiertighed og Menneskekierlighed, der indtog ham baade med Forundring og Glæde; Ubegribelige Mennesker, sagde han, hvorledes kunne I forene saa megen Nedrighed og Høihed, saa mange Dyder og Laster.

Imidlertid blev Freden sluttet, og Anførerne for begge Armeer reisde hiem for at søge Belønninger ved deres Hoffer, endskiønt ingen af dem havde indlagt nogen betydelig Seier, men kuns for deres egen Nyttes Skyld udgydet saa mange Menneskers Blod; Man bekiendtgiorde Freden ved offentlige Skrifter, som ikke talede om andet end om de gyldne Tider og den store Lyksalighed, som man nu vilde finde paa Jorden. Gud være lovet, sagde Babue, Persepolis skal nu blive den rene Dyds og Uskyldigheds Boelig, og ikke ødelegges, som de misundelige Aander have ønsket; Lad os begive os uden Ophør til den Hovedstad i Asien.

2. Capitel.

Han kom til denne store Bye igiennem den gamle Indgang, som var ganske barbarisk og saae meget slet ud. Denne hele Deel af Byen lignede den Tid, da den er bleven bygt; Thi, endskiøns Menneskene ere saa paastaaende i

Fruen i Huset hviskede ham i Øret; at det var en af de beste Advocater i Byen, og at han havde studeret Retten i 50 Aar. Den unge Herre, sagde hun, som kuns er 25 Aar og for to Dage siden er bleven Dommer, beder ham til at giøre Udtog af de Sager, som han skal dømme i, og som han endnu ikke har undersøgt; Den unge Næseviis, sagde Babue, giør vel i det han forlanger Raad af en gammel Mand; Men hvorfor er ikke denne gamle Mand selv Dommer; I skiemter vel, svarede Fruen, de, som ere blevne gamle i smaa Betieninger, komme jo aldrig til Værdigheder. Den unge Mand har et stort Embede, fordi hans Fader er riig, og fordi Ret til at dømme lige saavel som andre Ting kan forpagtes. Hvilke Sæder! hvilken ulykkelig By! raabte Babue; den Uorden gaaer alt for vidt. De, som saaledes have kiøbt Ret til at dømme, sælge vel og deres Domme. Jeg finder her en Afgrund af Laster. I det han saaledes tilkiendegav sin Fortrydelse og Forundring, sagde en ung Krigsmand, som samme Dag var kommen fra Armeen: Hvorfor vil I ikke, at man maae kiøbe Dommer-Embeder, jeg har jo selv kiøbt mig Tilladelse til at gaae Døden i Møde i Spidsen af 2000 Mand, som jeg anfører. Det har kostet mig 40000 Guld-Dariker i Aar at ligge 30 Nætter paa Jorden i en rød Kiol, og siden

at

var en veltalende Mand, talede med saa stor Heftighed og Fynd, at, da Konen kom ind igien, havde hun vaade Øien, røde Kinder, og en rystende Stemme.

Da begyndte Babue at frygte for, at Ituriel maatte have Ret. Den Gave, han havde til at vinde Folkes Fortroelighed, bevægede Fruen til at aabenbare ham Alting, hun tilstod, at hun havde Godhed for den unge Geistlige, og forsikrede ham, at det i andre Huse i Persepolis gik til ligesom hos hende. Babue sluttede da, at saadant et Selskab ikke kunde bestaae, at Mistanke, Uenighed og Hevn maatte herske i alle Huse, at Taare og Blod maatte flyde i Strømme, at Mændene enten maatte dræbe deres Medbeilere eller blive dræbte af dem, og endelig, at Ituriel giorde meget vel, dersom han strax og paa eengang ødelagde en Bye, hvor der dagllg gik saa meget Ondt i Svang.

5. Capitel.

Da han var fordybet i disse sørgelige Forestillinger, kom en alvorlig Mand i en sort Kappe ind af Døren, og forlangede meget ydmyg at tale med den unge Embedsmand, som, uden at staae op eller hilse, gav ham med en stolt og tankefuld Mine nogle Papirer og lod ham gaae. Babue spurgde, hvad det var for en Mand, og

Fruen

6. Capitel.

Efter Maaltidet gik han ind i et af de prægtigste Templer i Byen og satte sig midt i et Selskab af Fruentimmer og Mandspersoner, som var kommen der for at passere Tiden. En viis Mand steeg op paa et høit Sted og talede længe om Laster og Dyder. Denne viise Mand deelede i mange Deele det, som ikke behøvede nogen Inddeeling. Han beviiste meget ordentlig alt hvad der var klart nok i sig selv, han lærde alt det, som man vidste før, og talede med stor Koldsindighed saa heftig, at han svedte og stønnede, da han gik ned. Den hele Forsamling vaagnede op, da han endte sin Tale, og troede, at den var meget opbyggelig. See der er en Mand, sagde Babue, som har giort sit Beste for at giøre 2 eller 300 Mennesker kiedsommelige. Men hans Hensigt var god, og Persepolis burde derfor ikke ødelegges.

Da han gik ud af denne Forsamling, førte man ham hen at see en offentlig Høitid, som blev holdt alle Dage i Aaret. Den var i en stor Sal, hvor man i den ene Ende saae et Pallads. De smukkeste Damer i Persepolis og de største Mænd, som stode paa begge Sider, forestillede saa behageligt et Syn, at Babue troede, at den hele Herlighed bestod deri. To eller tre Personer, som

syntes

t faae to gode Pileskud, som jeg føler endnu. Dersom jeg da ødelegger mig selv for at tiene den Persiske Keiser, som jeg aldrig har seet, kan den gode Hr. Dommer nok betale noget for at have den Fornøielse at blive opvartet af dem, som have Sager at føre. Babue blev vred og kunde ikke bære sig for at fortørnes over et Land, hvor man døgde alle baade Freds- og Krigs-Betieninger. Han giorde i Overilelse den Slutning, at man tilheles ingen Kundskab maatte have enten om Retten eller om Krigskonsten, og at, dersom end Ituriel ikke ødelagde disse Folk, maatte de dog forgaae ved deres egen slette Opførsel.

I disse slette Tanker blev han endnu mere bestyrket, da han saae en stor, feed og før Mand komme anstigende, som, efter at have med en rask Mine hilset det hele Selskab, nærmede sig til den unge Officeer og sagde til ham: Jeg kan ikke laane dem mere end 30000 Guld-Dariker, thi Toldforpagtningerne af hele Landet bringe mig selv i Aar ikke mere end 300000 ind. Babue erkyndigede sig om hvem denne Mand var, som klagede over, at han havde saa liden Fordeel, og han fik at vide, at der i Persepolis vare 72 borgerlige Prindser, som havde forpagtet hele Kongeriget Persien, og gave noget deraf til Regenten.

6. Cap.

Penge kan man ikke giøre Barsel. Babuc gav hende 100 Guld-Dariker, og sagde: dersom der ikke var andet Ondt i Byen, havde Ituriel ikke faa meget Aarsag til at være vred.

Derfra gik han hen, at passere Aftenen hos nogle Kræmmere, som solgde unyttige Kostbarheder. En fornuftig Mand, som han giorde Bekiendtskab med, førde ham derhen; han kiøbde det som stod ham an, og man solgde ham det meget høftig for fire Gange mere end det var værd. Da han kom hiem, viisde hans Ven ham, hvor meget han var bleven bedragen. Babuc skrev Kræmmerens Navn i sin Tegnebog, for at blive merket af Ituriel, naar Byen skulde straffes; I det han skrev, bankede det paa Døren, og det var just Kræmmeren selv, som kom for at bringe ham en Guldbørs, som Babuc ved en Forseelse havde glemt i hans Boed; Hvor er det mueligt, sagde Babuc, at I kan være saa ærlig og tillige modig, da I ikke har undseet Eder ved at sælge mig noget smaat Kram for fire Gange mere end det er værd?

Der er ikke en skikkelig Kiøbmand i den hele Bye, svarede Kræmmeren, som jo havde bragt Eder Eders Guldbørs igien; Men man har bedraget Eder, dersom man har sagt Eder, at jeg har solgt det, som I har taget hos mig, for fire Gange mere, end det er værd; jeg har solgt Eder

det

syntes at være Konger og Dronninger, lode sig see ved Indgangen af Palladset; Deres Tale var meget anderledes end andre Folks, den var afmaalet, velklingende og høitravende; Ingen sov, man hørde til med en dyb Taushed, som ikke blev afbrudt uden ved nogle Tegn, hvorved man tilkiendegav en almindelig Fornøielse og Forundring; Regenteres Pligt, Kierlighed til Dyden og Passionernes Farlighed bleve udtrykte paa saa levende og rørende en Maade, at Babue fældede Taare. Han tvivlede ikke paa, at jo disse Helte og Heltinder, disse Konger og Dronninger, som han havde hørt, vare Rigets Prædikantere; han besluttede endog at overtale Ituriel til at komme og høre dem, i den fulde Forsikring, at han da ikke vilde være ilde tilfreds med Byen.

Da denne Høitid var til Ende, vilde han see den fornemmeste Dronning, som i dette smukke Pallads havde prædiket saa ædel og reen en Moral; Han lod sig anmelde hos Hendes Majestæt, og man førde ham op af en liden Trappe ind i et Kammer, som ikke var meget udpyntet og hvor han fandt et Fruentimmer, som var slet klædt, og som sagde ham med en fornemme og bevægelig Mine: Dette Haandværk indbringer ikke saa meget, at jeg kan leve deraf; En af de Prindser, som De har seet, er Fader til et Barn, som jeg snart kommer ned med; jeg fattes Penge, og uden

Myndighed, fordi han havde lovet at være ydmyg; Hvorpaa han forlod Babue, og befalede en af sine smaa Ordensbrødre at beværte ham.

Medens denne Bröder viisde ham alle de Kostbarheder, som der vare i dette aandelige Fængsel, udspredede man et Rygte, at han var kommen for at indføre nye Lærdomme og Skikke i alle saadanne Huse; Strax fik han Ansøgninger fra hvert Huus især, og Indholdet af alle disse Ansøgninger var: Lad os forbedre vore Vilkaar, og ødelegge alle de andre; Naar man skulde dømme af deres Forsvars-Skrifter, vare alle disse Huse fornødne, men skulde man dømme efter deres indbyrdes Klagemaal, burde de alle ødelegges. Det forekom ham meget underligt, at der ikke var et iblant dem, som jo, for at opbygge Verden, gierne vilde regiere den; I det samme kom en lille Mand frem, som var halv geistlig, og som sagde til ham: Jeg seer nok, at det Værk snart fuldkommes; Thi Zerdust er kommen ned paa Jorden, og vi udbede os derfor Eders Beskyttelse mod den store Lama. Hvad, sagde Babue, mod den Pave som boer i Tibet? Ja, just mod ham. Vil I da forkynde ham Krig og holde en Armee imod ham? Nei, men han siger, at Mennesker have en frie Villie, og det troe vi ikke. Vi skrive smaa Bøger imod ham, som han ikke læser, han har knap hørt tale om os,

førend han fordømmer os, ligesom en Herre befaler, at man skal pille de smaa Orme af Træerne i hans Have. Babue kunde ikke nok forundre sig over disse Menneskers Daarlighed, som gave sig ud for at være viise; over deres Listighed, som have slaaet sig fra Verden; over deres Hovmod og Herskesyge, som prædike Ydmyghed og Selvfornægtelse: og han sluttede deraf, at Ituriel havde billig Aarsag at ødelegge denne Slægt.

8. Capitel.

Da han kom hiem i sit Huus, lod han hente nogle lærde Skrifter for at fordrive disse ubehagelige Tanker, og bad nogle lærde Folk til Bords for at fornøie sig; Der kom dobbelt saa mange, som han havde budet. Ligesom Bremserne søge efter Honning, saa emsige vare disse Snyltegieste til at spise og snakke. De roste to Slags Mennesker, de Døde og sig selv, men ikke nogen af dem, som levede paa samme Tid, undtagen Verten i Huset. Naar en af dem sagde noget Artigt, sloge de andre Øinene ned og beede dem i Læberne af Fortrydelse, fordi de selv ikke havde sagt det. De forstode ikke saavel at forstille sig, som de Geistlige, fordi de tragtede ikke efter saa høie Ting. Enhver af dem ønskede sig kuns en Kammertiener-Plads og en stor Mands Navn; De sagde hinanden de største Grovheder i

Myndighed, fordi han havde lovet at være yd-myg; Hvorpaa han forlod Babue, og befalede en af sine smaa Ordensbrødre at bevætte ham.

Medens denne Bröder viisde ham alle de Kostbarheder, som der vare i dette aandelige Fængsel, udspredede man et Rygte, at han var kommen for at indføre nye Lærdomme og Skikke i alle saadanne Huse; Strax fik han Ansøgninger fra hvert Huus især, og Indholdet af alle disse Ansøgninger var: Lad os forbedre vore Vilkaar, og ødelegge alle de andre; Naar man skulde dømme af deres Forsvars-Skrifter, vare alle disse Huse fornødne, men skulde man dømme efter deres indbyrdes Klagemaal, burde de alle ødelegges. Det forekom ham meget underligt, at der ikke var et iblant dem, som jo, for at opbygge Verden, gierne vilde regiere den; I det samme kom en lille Mand frem, som var halv geistlig, og som sagde til ham: Jeg seer nok, at det Værk snart fuldkommes; Thi Zerdust er kommen ned paa Jorden, og vi udbede os derfor Eders Beskyttelse mod den store Lama. Hvad, sagde Babue, mod den Pave som boer i Tibet? Ja, just mod ham. Vil I da forkynde ham Krig og holde en Armee imod ham? Nei, men han siger, at Mennesķene have en frie Villie, og det troe vi ikke. Vi skrive smaa Bøger imod ham, som han ikke læser, han har knap hørt tale om os,

forend

førend han fordømmer os, ligesom en Herre befaler, at man skal pille de smaa Orme af Træerne i hans Have. Babue kunde ikke nok forundre sig over disse Menneskers Daarlighed, som gave sig ud for at være viise; over deres Listighed, som have slaaet sig fra Verden; over deres Hovmod og Herskesyge, som prædike Ydmyghed og Selvfornægtelse: og han sluttede deraf, at Ituriel havde billig Aarsag at ødelegge denne Slægt.

8. Capitel.

Da han kom hiem i sit Huus, lod han hente nogle lærde Skrifter for at fordrive disse ubehagelige Tanker, og bad nogle lærde Folk til Bords for at fornøie sig; Der kom dobbelt saa mange, som han havde budet. Ligesom Bremserne søge efter Honning, saa emsige vare disse Snyltegieste til at spise og snakke. De roste to Slags Mennesker, de Døde og sig selv, men ikke nogen af dem, som levede paa samme Tid, undtagen Verten i Huset. Naar en af dem sagde noget Artigt, sloge de andre Øinene ned og beede dem i Læberne af Fortrydelse, fordi de selv ikke havde sagt det. De forstode ikke saavel at forstille sig, som de Geistlige, fordi de tragtede ikke efter saa høie Ting. Enhver af dem ønskede sig kuns en Kammertiener-Plads og en stor Mands Navn; De sagde hinanden de største Grovheder i

af Misbrugene selv, merker I ikke. Han fulgte ham derpaa hen til den fornemmeste Geistlige, som havde Opsigt over de andre, og Babue fandt i ham en Mand, som var værdig til at forestaae saa ærværdig en Forsamling; Han fik at vide, at der vare mange, som lignede ham; At de Ordener og Partier, som syntes at ikke arbeide uden paa hinandens Undergang, vare i Grunden nyttige Indretninger, og at ethvert Selskab af Geistligheden giorde meget til at holde de andre inden deres Grændser; At, dersom de undertiden vare adskilte i Meninger, lærede de dog alle de samme Pligter; At de underviisde Folket, og adlydede selv Lovene, ligesom de Skolemestere, der have Opsigt med Børnene, selv ere Tienere af Herren i Huset. Han omgikkes med adskillige af dem, og fandt iblant dem himmelskfindede Siele. Han merkede, at der endog iblant dem, som førde Krig med den store Lama, havde været meget store Mænd, og troede derfor, at det maaskee kunde være med Sæderne i Persepolis ligesom med de Bygninger, hvoraf nogle havde opvakt Medynk, og andre sat ham i Forundring.

10. Capitel.

Han sagde til sin Lærde: Jeg merker nok, at disse Geistlige, som jeg har holdt for at være saa farlige, ere dog i Gierningen meget

nyt-

olk, brugte dem, og omgikkes med dem med
ieskedenhed. Babue fortalde ham med Be-
evelse, hvad han havde læst og hvad han havde
et.

I har læst meget slette Sager, sagde denne
ise Lærde; Men det slette har til alle Tider, i
le Lande og i alle Slags, været overflødigt og
t Gode været rart. I har havt hos Eder Af-
ummet af Pedanter, thi det gaaer saa til i alle
rofessioner, at de, som have mindst Fortieneste,
e altid meest næsevise og mindst undseelige. De
nde Viise leve stille og rolige, og vi have endnu
lant os baade saadanne Folk og saadanne Bø-
r, som fortiene Eders Høiagtelse; I det sam-
e kom en anden lærd Mand til dem, deres Sam-
le blev saa angenem, saa opbyggelig, saa fri
r forudfattede Meninger og saa overeensstem-
ende med Dyden, at Babue tilstod, at han al-
ig havde hørt saadant før. Her har jeg fundet
olk, sagde han ved sig selv, som Engelen Itu-
el ikke kan giøre Ondt, uden at være meget ubarm-
ertig.

Endskiønt han var bleven tilfreds med de
ærde, var han dog endnu meget forbittret paa
n øvrige Deel af Nationen. I er fremmed,
gde den fornuftige Mand, som talede med ham.
Misbrugene falde Eder strax i Øinene, og det
ode, som er skiult, og som undertiden kommer

de fulgde den sunde Fornuft, og de andre tænkte og meenede ilde, fordi de raadførde sig alene med deres Bøger.

Babue sluttede deraf, at der i Misbrugene selv ofte var meget godt; Han saae samme Dag, at Toldforpagternes Rigdom, som havde forbittret ham saa meget, kunde have en fortreffelig Virkning. Thi, da Keiseren behøvede Penge, fik han hos dem paa en Time en Sum, som han ellers paa de sædvanlige Maader ikke havde faaet ind i et halvt Aar. Han saae, at disse tykke Skyer, som trække Duggen fra Jorden, give den ved Regnen tilbage igien, hvad de have taget; Og, da Børnene af disse nye Familier undertiden blive bedre opdragne end mange af de gamle, ere de ofte bedre; Og kan een ikke gierne være en god Dommer, en tapper Krigsmand og en beqvem Statsmand, fordi hans Fader har været en god Regnemester?

II. Capitel.

Efterhaanden blev Babue vant til at taale Toldforpagternes Gierrighed, som i Grunden ikke ere mere begierlige end andre, og som undertiden kunne være nyttige. Han undskyldte

og

ttige: Men I maae dog tilstaae i det mindste, Eders unge Embedsmænd, som kiøbe et Dom-r-Embede, saasnart de have lært at sidde til est, maae tidt giøre sig meget latterlige for etten og begaae de største Ubilligheder. Det r uden Tvivl bedre at give saadanne Embeder intet til gamle Sagførere, som have anvendt res hele Livstid paa at betragte en Sag paa gge Sider.

Den Lærde svarede: I har seet vores Krigs-r, førend I kom til Persepolis; I veed, at re unge Officerer fægte vel, endskiønt de have bt deres Pladser; Maaskee I vil og befinde, at re unge Dommere ikke dømme ilde, endskiønt have givet Penge for at dømme.

Han førde ham Dagen efter til den ansee-ste Ret, hvor man skulde fælde en meget vig- Dom. Sagen var alle Folk bekiendt. Alle gamle Sagførere, som talede, vare uvisse og adige i deres Meninger, de anførde hun-ede Love, hvoraf ingen ret kom Sagen ved, betragtede den paa hundrede Sider, uden dog at oplyse den; Dommerne bleve snarere fær-ge med deres Dom, end Advocaterne med de-s Tvivl. Deres Stemmer kom næsten alle ereens; Endnu mere: de dømte vel, fordi

at være særsindet; Den Vellystige sagde, at han ikke tænkde paa andet end paa sine Fornøielser; Den Listige ventede, at han snart vilde blive styrtet for hans Underfundighed, og Fruentimret haabede, at man snart skulde faae en yngre Minister i hans Sted.

Da Babue hørde disse Taler, kunde han ikke bare sig for at sige: Dette er ret en lykkelig Mand, han har alle sine Fiender her samlede; Han har Magt nok til at undertrykke alle dem, som misunde ham, han seer dem, som hade ham, ligge for sine Fødder. Endelig kom Ministeren ind, og han saae da en gammel Mand, som var kroget af Alderdom og Forretninger, men endnu munter og fuld af Forstand.

Babue stod ham an, og han forekom Babue som en elskværdig Mand. De talede sammen om vigtige Ting, og Ministeren tilstod, at han var en meget ulyksalig Mand; Man holdt ham for riig, og han var dog fattig; Man troede, at han var almægtig, og han fandt dog altid Modsigelse; De, som han giorde vel imod, vare fast alle utaknemmelige, og han havde i 40 Aars Tieneste neppe havt et Øieblik Roe. Babue blev meget rørt derover, og tænkde ved sig selv, at, dersom denne Mand havde begaaet nogen Feil,

og

og den Daarlighed, som Folk begaae, at sætte deres Midler til for at faae Tilladelse til at dømme og slaaes; En Daarlighed, som dog har tilveiebragt store Dommere og Helte. Han tilgav lærde Folk deres Misundelse, siden der dog vare adskillige iblant dem, som oplyse Verden; Han forligte sig med de hovmodige og listige Geistlige, blant hvilke man dog fandt mange flere store Dyder end smaa Laster; Dog havde han endnu nogle Besværinger tilbage; Fruentimrets Galanterier, og de Uordener, som deraf maae følge, foraarsagede ham især megen Uroelighed og Bekymring.

Da han vilde undersøge alle menneskelige Vilkaar, lod han sig føre hen til en Minister, og paa Veien frygtede han ved hvert Skrit for at see en Kone dræbt af sin Mand. Da han kom til Statsmanden, blev han 2 Timer staaende i Forgemakket førend han blev meldt, og 2 Timer efter at han var bleven det. Han besluttede imidlertid ved sig selv at anklage baade Ministeren og hans uartige Tienere for Engelen Ituriel. Forgemakket var fuldt af Fruentimmer af alle Classer, af Geistlige af alle Ordener, af Dommere, Kiøbmænd, Officerer, Pedanter; Alle besværede sig over Ministeren. Den Gierrige og Egennyttige sagde: Denne Mand udsuer det hele Land; Den Egensindige beskyldte ham for

Mand er den beste Ven, jeg har i Verden, og der er intet, som jeg jo gierne opofrer for hans Skyld, naar jeg undtager min Elsker, og han giør alting igien for min Skyld, undtagen at forlade sin Kiereste. Jeg vil lade Eder see hende, det er et smukt Fruentimmer, hun har Forstand og det beste Hierte af Verden. Vi spise sammen i Aften tillige med min Mand og min lille Abbed; Kom med og tag Deel i vores Fornøielse.

Fruen førte Babue hiem med sig. Manden, som og var kommen hiem og var meget bedrøvet, tog mod hans Kone med en ubeskrivelig Glæde og Taknemmelighed; Han omfavnede hende, sin Kiereste, den lille Abbed og Babue. Enighed, Glæde, Vittighed og Yndighed oplivede dette Maaltid: Lær heraf, sagde den smukke Kone, som han spiste hos, at de, som man kalder slette Fruentimmer, besidde undertiden alle de Fortienester, som giøre en ærlig og artig Mand, og for at overbevise Eder derom, da spiis med mig i Morgen hos den smukke Teone. Der ere nogle gamle Vestaler, som laste hende meget, men hun giør mere godt end alle disse tilsammen. Hun skulde for al den Fordeel, som der er til, ikke giøre den mindste Uret. Hun giver sin Elsker altid de beste Raad, og søger i alting hans Ære: Han vilde skamme sig for hende, dersom han forsømte

og Engelen Ituriel vilde straffe ham derfor, havde han ikke nødig at ødelegge ham, men kuns at lade ham blive i sin Post.

12. Capitel.

Idet han talede med Ministeren, kom den smukke Frue ind, som Babue havde spiist hos. Sorrig og Bitterhed vare afmalede i hendes Øine og Ansigt; Hun udbrød i Bebreidelse mod Statsmanden, hun græd og beklagede sig bitterlig, at man havde nægtet hendes Mand en Tieneste, som hans Fødsel og Stand tillod ham at haabe, og som hans lange Tieneste gav ham Ret til; Hun udtrykte sig med saa megen Heftighed, hun fremsatte sine Besværinger paa saa yndig og indtagende en Maade, hun besvarede alle Indvendinger med saa megen Konst, og forebragte alle sine Grunde med saa megen Veltalenhed, at hun ikke forlod Stuen, førend hun havde giort hendes Mands Lykke.

Babue gav hende Haanden: Er det mueligt Madame, sagde han, at I kan giøre Eder al den Umage for en Mand, som I ikke elsker, og som I ikke kan vente Eder meget godt af? En Mand, som jeg ikke elsker, sagde hun; Min

Støtte, som var sammensat baade af de kostbareste og sletteste af alle Metaller, Leer- og Steen-Arter. Han bragte den til Ituriel; Vil I vel, sagde han, slaae denne smukke Støtte itu, fordi alt derpaa ikke er Guld og Ædelstene? Ituriel forstod ham. Han besluttede, at ikke tænke mere paa at straffe Persepolis, og at lade Verden være som den er; Thi, sagde han, dersom Alting ikke er, som det burde være, gaaer det dog an.

---

kunde nogen Leilighed til at giøre godt, thi intet opmuntrer mere til gode Gierninger, end at have til Vidne og Dommer over sin Opførsel en Person, hvis Foragtelse man vil fortiene.

Babue efterlod ikke at møde der, hvor Fruen havde sat ham Stevne. Han saae et Huus, hvor alle Fornøielser regierede, Teone var Herskerinde: Hun vidste at omgaaes med enhver efter sin Smag. Hendes naturlige Vittighed gav de andre Anledning til at vise deres, hun behagede uden at giøre sig megen Umage derfor, hun var ligesaa elskværdig som godgiørende, og det som endnu mere forøgede Værdien af alle disse gode Egenskaber, hun var smuk.

Babue merkede nok, at, endskiønt han baade var en Scyther og en Gesandt fra en Engel, kunde han dog let, i Fald han blev længere i Persepolis, glemme Ituriel for Teone; Han fattede Godhed for en Bye, hvor Folket var høfligt, venligt og godgiørende, endskiønt det tillige var letsindigt, uforsigtigt og fuldt af Forfængelighed. Han frygtede, at Persepolis skulde blive ødelagt; Han frygtede endog for den Beretning, han skulde giøre.

Lad os see, hvorledes han bar sig ad. Han lod giøre hos den beste Støbere i Byen en lille

Statue,

Memnon.

Overſat af det Franſke.

hageligt Selskab, har jeg kuns nødig at forestille mig Følgerne af Umaadelighed, et tungt Hoved, en besværet Mave, Forstands, Sundheds og Tidsspilde, jeg skal da aldrig spise mere end jeg har nødig. Min Helbred skal altid være lige god og mine Forestillinger altid rene og klare; alt det er jo let, og det er jo ingen Kunst at bringe det dertil.

Siden, sagde Memnon, vil jeg tænke lidt paa min Lykke, mine Ønsker gaae ikke vidt, mine Midler staae meget sikre hos en Toldforpagter i Ninive; Jeg har det, jeg kan leve af for mig selv, og uden at trænge til nogen; Og det er jo den største af alle Lyksäligheder i Verden. Jeg skal aldrig blive nødt til at giøre Opvartninger. Jeg skal ikke misunde nogen og ingen skal misunde mig. See det er jo let.

Jeg har Venner, sagde han videre, og dem skal jeg nok beholde, siden jeg ikke har noget at trætte med dem om, jeg skal aldrig blive vred paa dem og de ikke heller paa mig. Dette er og uden Vanskelighed.

Da han saaledes havde giort sin viise Plan færdig i sit Kammer, rakte han Hovedet ud af Vinduet og blev to Fruentimmer vaer, som spadserede

Memnon.

Memnon fattede engang det ubetænksomme Forsæt, at han vilde være fuldkommen viis. Der ere kun faa Mennesker til, som jo engang i deres Liv have tænkt det samme. Memnon sagde ved sig selv: For at være meget viis og følgelig meget lykkelig, behøver man kuns at være uden Passioner, og det er jo let. For det første vil jeg aldrig elske noget Fruentimmer; Saasnart jeg seer et smukt Ansigt, vil jeg sige ved mig selv: Disse Kinder blive jo engang fulde af Rynker; Disse smukke Øine blive røde, dette trinde Bryst falder, og dette smukke Hoved bliver skaldet. Jeg har kuns nødig at betragte hende med de samme Øine, hvormed jeg vil see hende i Tiden, og hendes Hoved skal da ganske vist ikke forrykke mit.

For det andet vil jeg altid være meget afholden, indgetogen, ædrue og tarvelig. Naar jeg seer for mig lækker Spise, gode Venner og be-

op, merkede hun altid, at den viise Mentor saae stivt paa hende. Deres Samtale var fuld af Venlighed, som tog til ved hvert Øiekast. Hendes Anliggende gik Memnon meget nær til Hiertet, og han fandt mere og mere Lyst til at forbinde sig saa artig og saa ulykkelig en Person. De kom uformerkt i saa fortroelig en Samtale og gav hinanden saa venlige Raad, at ingen kunde tale mere om Forretninger, og at de tilsidst ikke vidste, hvor de vare.

I det samme kom, som man let kan slutte, hendes Farbroder ind; Han var bevæbnet fra Hoved til Fod, og det første Ord han sagde, var, at han med god Fsie kunde brække Halsen paa den viise Mentor og hans Fætterske, men tilsidst lod han sig forlyde med at kunne tilgive ham for en anseelig Summa Penge. Memnon blev nødt til at give alt hvad han havde; Thi paa de Tider var man endda saa lykkelig, at man kunde slippe dermed. America var endnu ikke bekiendt, og de bedrøvede Fruentimmer vare ikke nær saa farlige, som de ere nu omstunder..

Memnon gik skamfuld og fortvivlet Hiem, hvor han fandt en Seddel fra en af sine gode Venner, som bad ham til Bords. Dersom jeg bliver ene hiemme, sagde han, tænker jeg ikke

sērede uden for, den ene var gammel, og saae ud som hun ikke tænkde paa noget. Den anden var ung, smuk, og lod til at være tankefuld. Hun sukkede, hun græd, og dette giorde hende endnu mere behagelig. Vores viise Mand blev rørt, ikke af hendes Smukhed (thi han var sikker nok for ei at begaae den Skrøbelighed), men af den Bedrøvelse, han saae hende i. Han steeg ned, og gik hen til den unge Niniviter, for at trøste hende. Denne smukke Person fortalte ham med en meget oprigtig og bevægelig Mine, hvor meget hun leed af en Farbroder, som hun ikke havde, hvor stor List han havde brugt for at skille hende ved nogle Midler, som hun aldrig havde eiet, og hvor meget hun endnu maatte frygte for hans Haardhed i Fremtiden. I seer ud til at være saa fornuftig en Mand, sagde hun, at, dersom I vil have den Godhed at følge hiem med mig, og undersøge min Tilstand, er jeg forsikret paa, at I vil hielpe mig af de slette Omstændigheder jeg er i. Memnon betænkde sig ikke længe, han fulgte med, for at overlegge alting meget viiselig, og for at give hende et godt Raad.

Det bedrøvede Fruentimmer førde ham ind i en smuk Stue og bad ham meget høflig at sætte sig ned, hun talede med nedslagne Øine, som undertiden fældede nogle Taare, og, naar hun saae

Plaster paa det ene Øie, og en Ansøgning i Haanden, for at forlange Ret mod en Bedrager. Han traf i en Sahl mange Fruentimmer, som, uden at finde sig besværede, bare Dragter af 24 Fodders Omkreds. En af dem, som kiendte kuns lidt til ham, saae ham tvert an, og sagde, hvilken heslig een; En anden, som kiendte noget mere til ham, sagde: God Dag Herr Memnon, det er mig kiert at see Dem, Herr Memnon; Men sig mig, Herr Memnon, hvorledes har De mistet Deres ene Øie? og hun gik bort uden at oppebie Svar. Memnon skiulede sig i en Krog, og ventede paa en Leilighed til at kaste sig for Monarkens Fødder. Tiden kom. Han bukkede sig tre Gange med til Jorden og overleverede sin Ansøgning. Kongen var meget naadig mod ham, og gav Ansøgningen til en af sine Landshøvdinger for at giøre ham Regnskab derfor. Denne Høvding trak Memnon til en Side, og sagde med en fortrydelig Mine: Hvor tør I blinde Mand understaae Eder at gaae lige til Kongen, og klage over en Mand, som har giort et ærligt Opbud, som jeg har taget i Beskyttelse, og som er Fætter af min Kones Kammerpige. Lad den Sag fare, min Ven! dersom I ellers vil beholde det Øie, som I har tilbage.

skrede uden for, den ene var gammel, og saae ud som hun ikke tænkde paa noget. Den anden var ung, smuk, og lod til at være tankefuld. Hun sukkede, hun græd, og dette giorde hende endnu mere behagelig. Vores viise Mand blev rørt, ikke af hendes Smukhed (thi han var sikker nok for ei at begaae den Skrøbelighed), men af den Bedrøvelse, han saae hende i. Han steeg ned, og gik hen til den unge Niniviter, for at trøste hende. Denne smukke Person fortalte ham med en meget oprigtig og bevægelig Mine, hvor meget hun leed af en Farbroder, som hun ikke havde, hvor stor List han havde brugt for at skille hende ved nogle Midler, som hun aldrig havde eiet, og hvor meget hun endnu maatte frygte for hans Haardhed i Fremtiden. I seer ud til at være saa fornuftig en Mand, sagde hun, at, dersom I vil have den Godhed at følge hiem med mig, og undersøge min Tilstand, er jeg forsikret paa, at I vil hielpe mig af de slette Omstændigheder jeg er i. Memnon betænkde sig ikke længe, han fulgte med, for at overlegge alting meget viiselig, og for at give hende et godt Raad.

Det bedrøvede Fruentimmer førde ham ind i en smuk Stue og bad ham meget høflig at sætte sig ned, hun talede med nedslagne Øine, som undertiden fældede nogle Taare, og, naar hun saae

sagde Memnon. Din gode Aand, svarede den anden. Skaf mig da mit Øie igien, mit Huus, mit Gods, min Viisdom, sagde Memnon, og fortalde ham tillige, hvorledes han havde mistet alt dette paa en Dag. Saadant hændes os aldrig i den Verden vi beboe, sagde Aanden: Hvad for en Verden beboer I da? sagde den ulykkelige Mand. Mit Fædreneland, svarede han, er 1500 Millioner Mile fra Solen i den lille Stierne næst ved Sirius, som du seer der. Det maae være et godt Land, sagde Memnon. I har da vel hos Eder ingen slette Fruentimmer, som bedrager en stakkels Mand; ingen gode Venner, som vinde hans Penge og slaae ham et Øie ud; ingen Bankerotere; ingen Høvdinger, som spille Giek med Jer og nægte Jer Retten. Nei, sagde Indbyggeren af Stiernen: Vi har intet af alt dette. Vi blive aldrig bedragne af Fruentimmer, fordi vi have ingen. Vi begaae ikke Umaadelighed i Spise, fordi vi spise ikke. Vi have ingen Bankerotere, fordi vi have hverken Guld eller Sølv; Man kan ikke slaae Øinene ud paa os, fordi vi have ikke saadanne Legemer som I: Og Høvdingerne kunne ikke giøre os nogen Uret, fordi paa vor lille Stierne ere alle lige.

Men, naadige Herre, sagde Memnon, siden I da leve baade uden Fruentimmer og uden

Mad,

Nad, hvormed fordrive I da Eders Tid? Med at vaage over de andre Kugler, som ere os betroede, sagde Aanden, og jeg er kommen for at trøste dig. Ak! svarede Memnon, hvorfor kom I ikke den forrige Nat for at hindre mig fra at begaae saa mange Daarligheder? Jeg var hos din ældste Broder Asan, sagde Aanden, og han er endnu mere at beklage end du. Kongen af Indien, ved hvis Hof han havde den Ære at være, har ladet stikke begge Øinene ud paa ham for en liden Ubeskedenhed; og han ligger endnu paa denne Tid i et Fængsel, og har Jern om Hænder og Fødder. Det er vel Umagen værd, sagde Memnon, at have en god Aand i en Familie, for at af to Brødre den ene skal være eenøiet, og den anden blind, den ene ligge paa Straae og den anden i Fængsel. Din Skiebne skal blive forandret, sagde Indbyggeren af Stiernen; Det er vel sandt, at du bliver altid eenøiet; Men, naar jeg undtager det, kan du blive lykkelig nok, saafremt du ikke mere bilder dig ind, at du vil være fuldkommen viis. Det maae altsaa være umueligt at blive det, sagde Mentor sukkende. Lige saa umueligt, svarede den anden, som at være fuldkommen klog, fuldkommen stærk, fuldkommen mægtig, og fuldkommen lykkelig. Der fattes os selv meget endnu. Der er en Verden, hvor alt dette findes, men i de 100000 Millio-

ner af Verdener, som ere adspredte i den vide Luft, have alle Ting deres Grader. Man har mindre Fornøielser i den anden end i den første, mindre i den tredie end i den anden, og saa videre indtil den sidste, hvor alle ere Narre. Jeg er da bange, sagde Memnon, at vores lille Jordkugle er just Daarekisten i denne Verden, som I taler om. Ikke gandske, sagde Aanden, men den er nær derved, enhver Ting bør være paa sit rette Sted. Men, sagde Memnon, Poeter og Philosopher have da Uret, som sige: at Alting er godt. De have stor Ret, sagde Philosophen oven fra, naar de betragte Sammenhængen af den hele Verden. Ak! det kan jeg ikke troe, sagde den arme Memnon, førend jeg ikke mere er eenøiet.

Fort-

Fortsættelse
af
Babues Syn,
efter
hans Hiemkomst fra Persepolis,
paa
hans Reise i Scythien.
Skreven først
i det Celtiske Sprog.

Mad, hvormed fordrive I da Eders Tid? Med at vaage over de andre Kugler, som ere os betroede, sagde Aanden, og jeg er kommen for at trøste dig. Ak! svarede Memnon, hvorfor kom I ikke den forrige Nat for at hindre mig fra at begaae saa mange Daarligheder? Jeg var hos din ældste Broder Asan, sagde Aanden, og han er endnu mere at beklage end du. Kongen af Indien, ved hvis Hof han havde den Ære at være, har ladet stikke begge Øinene ud paa ham for en liden Ubeskedenhed; og han ligger endnu paa denne Tid i et Fængsel, og har Jern om Hænder og Fødder. Det er vel Umagen værd, sagde Memnon, at have en god Aand i en Familie, for at af to Brødre den ene skal være eenøiet, og den anden blind, den ene ligge paa Straae og den anden i Fængsel. Din Skiebne skal blive forandret, sagde Indbyggeren af Stiernen; Det er vel sandt, at du bliver altid eenøiet; Men, naar jeg undtager det, kan du blive lykkelig nok, saafremt du ikke mere bilder dig ind, at du vil være fuldkommen viis. Det maae altsaa være umueligt at blive det, sagde Mentor sukkende. Lige saa umueligt, svarede den anden, som at være fuldkommen klog, fuldkommen stærk, fuldkommen mægtig, og fuldkommen lykkelig. Der fattes os selv meget endnu. Der er en Verden, hvor alt dette findes, men i de 100000 Millio-

de talt med saa stor Viisdom og begegnet ham med saa megen Høflighed; men især om den smukke Teone, og hendes behagelige Selskab, hvori han havde glemt, at han var en Scyther og Sendebud fra en Engel; Men han talede ikke om den store og blodige Krig, som havde sin Oprindelse af en Trætte imellem en af den Persiske Dronnings Eunuker og en af den Indianske Konges Toldbetiente; Om de Byer og Provincer, som bleve ødelagde ved den Nidkierhed, som den første Persiske og den første Indianske Minister viisde for deres Konges Ære; Om de Grumheder og Forræderier, som man i begge Armeer udøvede mod sine egne Landsmænd; Om de Bygninger og Folk, som han havde seet i den gamle Deel af Byen; Om den unge Geistlige, som den smukke Frue talede saa venlig med i sin Mands Fraværelse; Om Embedsmanden, som favnede den unge Enke, medens Munken besøgte hans Kone; Om den unge Næsevüs, som i sit 25de Aar havde forpagtet Ret til at dømme; Om den Krigsmand, som for 40000 Guld-Dariker havde kiøbt Ret til at slaae ihiel og lade sig slaae ihiel; Om de 72 borgerlige Prindser, som udsuede Laudet; Om den Princesse, som han havde besøgt paa det andet Stokverk, og som han gav 100 Dariker til Hielp til at giøre Barsel; Han talede endnu mindre om deres Daarlighed, som gave sig ud for at være

viise;

Fortsættelse
af
Babues Syn,
efter
hans Hiemkomst fra Persepolis,
paa
hans Reise i Scythien.
Skreven først
i det Celtiske Sprog.

om Verden, end af Uvittighed eller Ondskab, blev forenet med den Munterhed, Artighed, Venlighed, Smag og Vittighed, som han havde fundet hos Perserne. Han menede, at denne Forening var muelig uden at meddele Scytherne Persernes Laster, og han haabede derfor, ved at prise Persernes Dyder og fortie deres Feil, at giøre Scytherne til et af de meest lyksalige og fornøiede Folk paa Jorden.

Han udbad sig Ituriels Bistand paa denne Reise, og især Lykke til at vinde sine redelige Landsmænds Kierlighed og Fortroelighed, hvilket han og fik. Han kom hiem til sit Fædreneland paa en af de lykkeligste Tider for Scyther og Celter. Det var just paa den Tid, da **Merkur** regierede over disse Folk, og da denne ædelmodige Prinds, ved at indføre Videnskaber, Konster, Handel og gode Sæder, havde faaet Tilnavn af **Theutat**, som betyder **Folkets Fader**. Babue mødte paa Veien en anseelig Krigshær, som laae paa Grændserne af Scythien. Han besaae den, og forundrede sig over den Orden og Disciplin, som han fandt iblant sine Landsmænd, hvis Styrke tilforn havde bestaaet i deres Tapperhed alene. Krigshæren var ikke saa stor, som den Persiske eller Indianske, men den var tilstrækkelig nok, ikke alene til at bedække Grændserne, men og til at give sig Anseelse blant de krigende Partier.

tier. Men hvor meget Babue end fornøiede sig derover, frygtede han dog, at hans Fædreneland skulde lige saa ilde medhandles som Persien og Indien, dersom det blandede sig i den blodige Krig, som blev fort i Asien. Han spurgde en af Soldaterne om Aarsagen til disse Rustninger, og denne, i Stedet for at vise ham til sin Capitain som den Persiske, gav ham til hans store Forundring dette Svar: Endskiønt den viise Theutats egentlige Hensigter, sagde han, ere ikke alene os men og vore Anførere ubekiendte, vide vi dog, at hans Undersaatters Liv er saa dyrebart i hans Øine, at han ikke opofrer det uden for deres Sikkerhed: Han sætter sin Ære alene i sit Riges Velstand, og han har, for at befordre samme, giort saa mange Anstalter til Videnskabers og Handelens Opkomst, at han ganske vist ikke tager Deel i en Krig, som vilde giøre saa stort et Skaar i hans ædle Hensigter, dersom ikke de allervigtigste Aarsager nøde ham dertil. Mere veed jeg ikke at sige Eder med Visshed. Man formoder ellers, at denne Krigshær staaer her alene for at bedække Grændserne, for at beskytte vore Handlende, og for at understøtte en Fredsforhandling, som vor ædelmodige Prinds arbeider paa imellem Kongerne af Persien og Indien. Han giorde Bekiendtskab med adskillige Folk ved Armeen, han fandt iblant Officererne meget høflige og artige Folk,

adskillige talede og levede som Perser, han merkede ikkuns lidet til de Pralerier, som han havde hørt saa meget af i Indianernes Leir, og han fornam intet til de Slagsmaal, som vare saa almindelige i den Persiske. Men han fandt dog og nogle Ting, som kom ham selsomme for. Han forstod intet af det Sprog, som de talede ved deres Krigsøvelser, og han forundrede sig ikke lidet, da en af Officererne, som, endskiønt han var født i Landet, neppe kunde tale Scythisk, forsikrede ham, at alle Krigssager bleve forrettede paa Egyptisk, at det vare mange af den Nation i Armeen, og at den eneste Uleilighed, man havde af dette Tog til Stænderne, var, at nogle betienede sig af Leiligheden til at gaae hiem igien. Men, sagde Babue, kan vores tappre Scythiske Nation, som har indtaget saa stor en Deel af Verden, ikke bringe saa mange Folk tilveie, som den behøver til at forsvare sit eget Land? Den første Aarsag til denne Beblandelse med Fremmede, svarede Officeren, kommer deraf, at vi have lært Krigskonsten af Egypterne; Men derfor kunde vi maaskee nok bruge vores egne Folk nu, dersom Krigsstanden var saa meget anseet iblant os, som den har været i de ældre Tider, og dersom vores Nation siden Konsters og Handelens Opkomst ikke havde faaet saa mange andre Forretninger at deele deres Lyst og Kræfter paa. Babue, som altid

tænkde

tier. Men hvor meget Babue end fornøiede sig derover, frygtede han dog, at hans Fædreneland skulde lige saa ilde medhandles som Persien og Indien, dersom det blandede sig i den blodige Krig, som blev ført i Asien. Han spurgde en af Soldaterne om Aarsagen til disse Rustninger, og denne, i Stedet for at vise ham til sin Capitain som den Persiske, gav ham til hans store Forundring dette Svar: Endskiønt den viise Theutats egentlige Hensigter, sagde han, ere ikke alene os men og vore Anførere ubekiendte, vide vi dog, at hans Undersaatters Liv er saa dyrebart i hans Øine, at han ikke opofrer det uden for deres Sikkerhed: Han sætter sin Ære alene i sit Riges Velstand, og han har, for at befordre samme, giort saa mange Anstalter til Videnskabers og Handelens Opkomst, at han ganske vist ikke tager Deel i en Krig, som vilde giøre saa stort et Skaar i hans ædle Hensigter, dersom ikke de allervigtigste Aarsager nøde ham dertil. Mere veed jeg ikke at sige Eder med Vished. Man formoder ellers, at denne Krigshær staaer her alene for at bedække Grændserne, for at beskytte vore Handlende, og for at understøtte en Fredsforhandling, som vor ædelmodige Prinds arbeider paa imellem Kongerne af Persien og Indien. Han giorde Bekiendtskab med adskillige Folk ved Armeen, han fandt iblant Officererne meget høflige og artige Folk,

ingien, var, at de gamle Gader endnu vare skie-ve; At nogle vare meget smalle og urene, og at man ikke kunde gaae sikker for det Vand, som flød ud af Vandrender, som hængte langt ud over Gaderne. Nei, Persepolis, sagde han, er dog en meget smukkere Bye. Jeg har der fundet ligere og bredere Gader, prægtigere Bygninger, store Torve, Støtter, Broer og Vandspring, som ere Mesterstykker. Ikke destomindre, sagde Babue, vil jeg dog heller boe her, thi Luften maae være sundere, siden Scytherne ikke begrave deres Døde i Templer men i store Høie uden for Byerne. I det samme saae Han en sort Vogn med 6 Heste, som kiørde ganske langsom med et dødt Legeme, som opfyldte hele Gaden med Stank, og en Skare af sorte Vogne, som fulgde bag efter. Det er Skade, sagde en til ham, og dette fornemme Liig, som havde Ret at staae 3 Uger inde, ikke har kundet holde sig længere i denne hede Tid, Sygdommen har været smitsom, og, da man frygtede for, at Byen skulde anstikkes deraf, har man ikke kundet giemme det længere end i 14 Dage. Man har sendt Bud efter en Egyptisk Læge for at balsamere det, men han er kommen for sildig, og det var meget ilde; Thi han har beviist med mange Ord, som ingen forstaaer, at, dersom han var kommen 14 Dage før, var den Syge ikke død. Man fører vel da dette Liig, sagde Babue, ud

af

af Byen for at begrave det i en af de længst bortliggende Høie? Nei, det er ikke mere Brug, sagde Manden, som han talede med. Det er kuns Kananiter og Misdædere, som saaledes begraves; Den Afdøde har en aaben Begravelse i den største Tempel her i Byen. Babue faldt i Forundring og sagde: Jeg finder her adskillige af Persernes Laster, men jeg har endnu ikke seet mange af deres Dyder. Jeg frygter, at Scytherne ikke ville vinde meget ved antage fremmede Sæder. Jeg kan nok merke, at I er fremmed her i Byen, sagde en artig Mand, som var kommen til dem, I kommer uden Tvivl nyelig fra Persien, jeg har altid holdt meget af det Folk, vil I spise med mig til Middag? Jeg boer i den anden Ende af Byen, og jeg vil der vise Eder Ting, som I ikke vil fortryde at I har seet.

3. Capitel.

Babue fulgde med, han saae sig om paa Veien, og faldt i den dybeste Forundring ved at see de store Forandringer, som vare skeete i denne Bye. Min Gud, sagde han, hvor meget kan en god Regiering ikke udrette i en kort Tid. Han blev staaende paa den største Plads i Byen, for at betragte et Pallads, som i Konst og Pragt langt overgik Slottet i Persepolis, som var kuns en gammel og forfaldet Bygning; Men det, som meest rørte ham, var det, som han læste paa Over-

Byien, var, at de gamle Gader endnu vare skie-ve; At nogle vare meget smalle og urene, og at man ikke kunde gaae sikker for det Vand, som flød ud af Vandrender, som hængte langt ud over Gaderne. Nei, Persepolis, sagde han, er dog en meget smukkere Bye. Jeg har der fundet ligere og bredere Gader, prægtigere Bygninger, store Torve, Støtter, Broer og Vandspring, som ere Mesterstykker. Ikke destomindre, sagde Babue, vil jeg dog heller boe her, thi Luften maae være sundere, siden Scytherne ikke begrave deres Døde i Templer men i store Høie uden for Byerne. I det samme saae Han en sort Vogn med 6 Heste, som kiørde ganske langsom med et dødt Legeme, som opfyldte hele Gaden med Stank, og en Skare af sorte Vogne, som fulgde bag efter: Det er Skade, sagde en til ham, og dette fornemme Liig, som havde Ret at staae 3 Uger inde, ikke har kundet holde sig længere i denne hede Tid, Sygdommen har været smitsom, og, da man frygtede for, at Byen skulde anstikkes deraf, har man ikke kundet giemme det længere end i 14 Dage. Man har sendt Bud efter en Egyptisk Læge for at balsamere det, men han er kommen for sildig, og det var meget ilde; Thi han har beviist med mange Ord, som ingen forstaaer, at, dersom han var kommen 14 Dage før, var den Syge ikke død. Man fører vel da dette Liig, sagde Babue, ud

var opført for syge og qvæstede Folk, og hvor disse dagligen giorde de oprigtigste Bønner til Himmelen for deres Velgiørere. Denne hele prægtige Deel af Byen, som I her seer, sagde Manden, er opbygt i de 13 Aar, Merkur har regieret og mens I var i Persien. Men hvorledes, sagde Babue, viser man sin Taknemmelighed mod saadan en Regent? Jeg har seet Ærestøtter opreiste i Persepolis, for Regentere, som i langt længere Tid ikke have giort nær saa meget Godt. I vil og inden kort Tid, svarede hans Anfører, see en paa denne Plads, som fuldkommen skal ligne vor Theutat, og føre den Overskrift: **For Folkets Fader** *).

Hans Vert førde ham tilsidst ind i sit eget Huus, hvor han fandt et talrigt Selskab, og blev saa vel bevertet, at han ikke havde ventet at finde saa megen Høflighed, Godgiørenhed og Overflødighed hos en Scyther. De talede om lutter alvorlige Ting; Thi der vare ingen Fruentimmer i Selskabet. Siden begyndte Skaalerne at gaae om og Giesterne at blive mere opmuntrede. De lode til at være meget nidkiere og oprigtige; De svoere hinanden et evigt Venskab, og

 at

*) Denne Støtte er uden Tvivl en af dem, som Julius Cæsar vidner endnu i hans Tid at have seet opreist af Scytherne til Merkurs Ære, de Bell. Gall. L. 6. c. 16. c. 44.

at de efter den Scythiske Maade vilde hevne hinandens Død. De tilbøde at optage Babue i deres Selskab, og han glædede sig meget over at finde saa ærlige og oprigtige Folk, hos hvilke han merkede intet af den Letsindighed og Forfængelighed, som var saa almindelig hos Perserne. Dog kunde han ikke bare sig for at tænke undertiden paa den unge, smukke, vittige og artige Frue, som han havde spiist hos i Persepolis.

4. Capitel.

Hvorfor har I ingen Fruentimmer i Eders Selskab, sagde Babue til Verten og hans Giester. Fordi Scytherne ere ikke saadanne Giekke, som Perserne, svarede en af Selskabet, de ville have deres Fruentimmer for dem selv. I har ikke ganske Uret deri, sagde Babue, som tænkde paa den smukke Frues Opførsel mod den unge Geistlige, paa Embedsmandens Venlighed mod den unge Enke, og paa Konens Omgang med Munken; Men begge Kiøn, sagde han, kan jo gierne være artige mod hinanden uden at overtræde Ærbarheds Grændser. Jeg tilstaaer, at man i Persien er vel frie, men vi kunne jo udvælge det Gode i deres Sæder. Perserne, sagde en anden, holde af Fruentimmer, fordi de ere vittigere, smukkere og venligere end det andet Kiøn,

de omgaaes dem meest for at sige og høre artige Ting, og tage dem derfor i Selskab med, men vi elske dem af ingen anden Aarsag, end fordi de ere Fruentimmer, og tage dem derfor ikke med. De fordærvede hos os det beste Selskab; Hvor de ere, kan man ikke snakke og drikke saa frit, som man vil. I det samme gik en Pocal om for Hermes Trismegistus, som havde været en stor Philosoph og en stor Hexemester i Scythien. De drak deres afdøde Fædres og Oldefædres Skaal, og kom i saa heftig en Strid om disse døde Mænds Fortienester, at de fik hinanden ved Haaret, rev Borde og Bænke om, og disse oprigtige Venner, som nyelig havde sammensvoeret sig for at hevne hinandens Død, truede med de forskrækkeligste Eeder, at de vilde myrde og efter Scythernes Maneer flaae Huden af hinanden. Babue blev forskrækket, og ligesaa meget, som han frygtede for i Persepolis at see Taarer og Blod flyde strømmeviis paa Gaderne, og for at see Mændene dræbe deres Medbeilere, saa meget frygtede han for at see i Scythien den ene gode Ven brække Halsen paa den anden.

5. Capitel.

Verten, som var en Mand, der forenede den Scythiske Oprigtighed med den Persiske Hoflighed, giorde alt hvad han kunde for at stille

dette Klammerie; Han sagde til Babue, at det giorde ham Ondt, at saadant skulde skee i hans Huus, og endnu mere, at det skulde hænde sig den første Gang, han giorde ham den Ære at besøge ham. En af Selskabet, som var kommen meest til kort i Slagsmaalet, truede, at han vilde hevne sig paa en anden Maade; Babue spurgde, hvem denne Person var, som pukkede saa meget af sin Myndighed. Det er en Dommer, svarede Verten; Han har da vel kiøbt dette Embede? sagde Babue, som tænkde paa den unge Dommer, han havde seet i Persepolis; Thi, sagde han videre, han maae ikke have stor Kundskab om Retten, siden han vil afgiere Sagen med Næverne. Nei, sagde Verten, man sælger ikke Dommer-Embeder her, som i Persien: det er en gammel Slave, som er bleven friegiort af hans Herre og aflagt med dette Embede. Han betiener sig da vel af en gammel Advocat, sagde Babue, til at giøre Udtog af Sagerne og til at opsætte hans Domme. Hans Indkomster ere ikke saa gode, sagde Manden, at han kan holde en Fuldmægtig. De bestaae meest i saadanne Ting, som han ikke vel kan lade andre holde Bog over. Han behøver det ikke heller. De Love, som den store Samothes har givet Scytherne, ere saa fuldkomne, tydelige og korte, at man behøver ikke store Studeringer for at forklare dem; Og

dette er just en af Scythiens Lyksaligheder, sagde han videre, at Retten beroer ingensteds mindre paa Dommerens Indsigt og Ærlighed, end her. Babue kunde ikke saa hastig faae dette i Hovedet, og var ikke langt fra at troe, at Retten var bedre faren i de unge Dommeres Hænder, som kiøbde den; Disse, sagde han ved sig selv, kunne ansøres af deres Forældre, de have Tid nok til at lære, Rigdom nok til at ikke lade sig bestikke, de ere af skikkelige Familier, have Opdragelse og Følelse af Ære.

6. Capitel.

Han gik siden ind i en af de prægtigste Templer, hvor han fandt kuns meget faa Folk. De sadde alle midt paa Gulvet, og de fleste vare meget gamle og slet klædte, han saae oven omkring og ved Siderne mange smukke Afdelinger, som syntes at være indrettede til Folk af høiere Stand, og han forundrede sig ikke lidet over at finde dem alle tomme. Er det da ikke brugeligt her, som i Persien, sagde han til sin Vert, som fulgde med ham, at smukke Folk gaae i Templen for at passere Tiden? De komme der meget sielden, svarede Verten, thi Festdagene er den beleiligste Tid til at medicinere og giøre Besøgelser: Dette kom ham saa meget des mere forunderligt for, som han siden fornam, at den Druide, som

talede i denne Forsamling, sagde meget bedre og smukkere Ting end de Persiske Mager, som dog altid havde mange Tilhørere. Det eneste, som han ikke kunde begribe i hans Tale, var, at han idelig fordømte Perserne, fordi de havde saa mange Festdage, Templer, og giorde saa meget af den udvortes Gudstieneste; Dersom dette er saa stor en Synd, sagde han til sin Ven, synes mig dog, at Scytherne have ingen Fare for at begaae den, og han blev ikke lidet bestyrket i denne Tanke, da han merkede, at, saasnart Druiden holdt op at tale, var der ingen Folk tilbage i Templet uden han selv og hans Vert.

Han kom derfra til et andet stort Huus, som var meget smukkere end det i Persepolis, hvor han havde hørt Prindser og Prindsesser tale saa fortreffelig om Dyder og Laster. Han sluttede af Indretningen og af den store Mængde af Personer af alle Stænder og Kiøn, som han saae der forsamlede, at det var bestemt til samme Brug; Thi han kunde af Mængden nok slutte, at det ikke var en Tempel. Han ventede hvert Øieblik at see Konger og Dronninger fremtræde paa Skuepladsen for at tale om de vigtigste Pligter i en høi, rørende og alvorlig Stiil, at see Tilskuerne agtsomme og henrykte, men han glemde tillige ikke at undersøge sin Guldbørs, om der i samme var 100 Guld-Dariker tilrede, ifald

nogen

vogen af disse Damer skulde befinde sig i samme Tilstand som den Persiske. Denne Forventning slog ham feil. Man forestillede, i Stedet for Helte og Heltinder, rangsyge Borgere, som bade store Herrers Tienere og Skrædere til Bords, statskloge Kandestøbere, pedantiske Skolemestere, stortalende Barberere, stundesløse Dagdrivere, vegelsindede Kierlinger, dumdristige Tienere og viisnæsede Kammerpiger. Tilskuerne loe uden Ophør saa høit, at Babue maatte lee med, endskiønt han sielden hørde, hvad der blev sagt, han saae kuns Bevægelserne, og merkede iblant andet, at en Person, som forestillede den Lystige, havde saadant et Herskab over alle Tilskuerne, at han behøvede kuns at røre en Finger for at faae dem til at lee. Han havde tillige den Fornøielse at bemerke, at de Scythiske Kammerpiger vare meget smukkere end de Persiske Heltinder. En af de Smukkeste kom frem i det samme. Tilskuerne klappede førend hun sagde noget, og Babue klappede med.

Han længtes mere efter at tale med denne smukke Person end med Dronningen paa den Persiske Skueplads: Han besøgde hende, og ønskede hende til Lykke med en Stand, hvori han ikke twivlede paa, at hun jo kunde leve vel, siden han havde seet saa stor en Forsamling paa Skuepladsen. Det hænder sig kuns eengang iblant ti,

sagde

sagde det smukke Fruentimmer. Folkes Smag er her meget besynderlig, og det værste er, at hvor meget vi end søge at rette os derefter, kunne vi dog aldrig giøre os nogen vis Regel. Et slet Stykke forestilles undertiden mange Gange med lige stor Bifald og Tilløb, da det beste derimod ikke behager uden den første Gang og alene fordi det er nyt. Her er for nogle Dage siden kommen nogle Indianske Eunuker til Byen for at synge; Nogle Egyptiske Gøglere have slaaet en Boed op paa Torvet for at vise nogle unaturlige Konster. Og jeg er forsikret paa, at, saa længe de blive her, kommer ingen til os. Han erkyndigede sig videre om den smukke Persons Omstændigheder, og fik at vide, at hun var forlovet med en af de smukkeste Mandspersoner i deres Selskab; Hun beklagede, at hun havde intet til Udstyr, og Babue gav hende dobbelt saa meget, som han havde givet den Persiske Dame, til at holde Bryllup.

Om Aftenen gik han ind i en gammel men tillige stor og meget net Bygning, hvor han fandt alle Slags Vare samlede paa et Sted. De fleste Ting han saae, vare giorte i Persien. Han bød paa nogle deraf, for at vide, om de Scythiske Kiøbmænd havde ligesaa megen Lyst til at bedrage som de Persiske, men til hans store Forundring begierede man kuns Halvparten af det,

som

vogen af disse Damer skulde befinde sig i samme Tilstand som den Persiske. Denne Forventning slog ham feil. Man forestillede, i Stedet for Helte og Heltinder, rangsyge Borgere, som bade store Herrers Tienere og Skrædere til Bords, statskloge Kandestøbere, pedantiske Skolemestere, sqvortalende Barberere, stundesløse Dagdrivere, vegelsindede Kierlinger, dumdristige Tienere og viisnæsede Kammerpiger. Tilskuerne loe uden Ophør saa høit, at Babue maatte lee med, endskiønt han sielden hørde, hvad der blev sagt, han saae kuns Bevægelserne, og merkede iblant andet, at en Person, som forestillede den Lystige, havde saadant et Herskab over alle Tilskuerne, at han behøvede kuns at røre en Finger for at faae dem til at lee. Han havde tillige den Fornøielse at bemerke, at de Scythiske Kammerpiger vare meget smukkere end de Persiske Heltinder. En af de Smukkeste kom frem i det samme. Tilskuerne klappede førend hun sagde noget, og Babue klappede med.

Han længtes mere efter at tale med denne smukke Person end med Dronningen paa den Persiske Skueplads: Han besøgde hende, og ønskede hende til Lykke med en Stand, hvori han ikke tvivlede paa, at hun jo kunde leve vel, siden han havde seet saa stor en Forsamling paa Skuepladsen. Det hænder sig kuns eengang iblant ti,

ikke nær saa ydmyg og venlig, som han havde været i sin Kramboed. Babue fik at vide, at han havde Titel af Curete, og at han havde forseet sig i at ikke kalde ham Velbyrdig. Babue tog dette siden bedre i Agt. Da de havde spiist, fik han Leilighed til at tale med Kiøbmanden i Eenrom; Eders Velbyrdighed har nok taget feil, sagde han meget ydmyg, de Vare, som jeg fik hos Eder i Gaar, ere meget slette; jeg bliver selv ofte bedraget, svarede Kiøbmanden, enhver ærlig Mand er en Tyv i sin Næring, jeg har en stor Huusholdning; jeg handler med mange fornemme Folk, og de ere ikke alle saa gode Betalere som I. Det giør mig ondt, at I ikke er fornøiet; men Kiøbet er jo sluttet. Jeg seer, at I er fremmed her i Byen; vil I komme i mit Huus, staaer det Eder altid aabent, og jeg vil skaffe Eder Bekiendtskaber, som ere mere værde end det I troer at I har tabt.

7. Capitel.

Babue var ligesaa tvivlraadig i Scythien, som han havde været i Persien, han vidste ikke, hvad han skulle tænke om sine Landsmænd. Han havde fundet sig saa opbygget af den Tale, som han havde hørt af Druiden i Templen, at han besluttede at søge Omgang med de Geistlige og Lærde, i Haab at finde iblant dem oplyste og ærlige Folk.

Han

som han havde betalt derfor i Persepolis. Kiøbmanden forsikrede tillige, at han solgde sine Vare saa let alene for at komme i Bekiendtskab med saa brav en Mand, at han tog selv Skade derpaa, og bad, at han ikke vilde sige til andre, hvad han havde givet derfor. Det er en ærlig Scyther, sagde Babue ved sig selv; Men, siden han kan sælge disse Vare saa let, som han dog maae lade hente fra Persien, maae den Persiske Kiøbmand endnu have bedraget mig mere end han tilstod. Babue kiøbte dobbelt af alting, siden han fik saa godt Kiøb. Da han kom hiem og holdt disse Vare mod dem, som han havde kiøbt i Persien, fandt han, at hine baade vare meget slettere, og at han i Maal og Vægt var bleven bedragen for mere end Halvparten. Han følede i sin Lomme, om han ikke havde glemt sin Gulddaas, og var ikke lidet fornøiet da han fandt den; Thi, sagde han ved sig selv, jeg merker nok, at de Scythiske Kiøbmænd ere endnu mindre at troe end de Persiske.

Dagen efter vilde han besøge denne Kiøbmand og beklage sig for ham, at han havde handlet ham saa slet. Kiøbmanden tog vel imod ham, han bad ham til Bords, og Babue fandt et Selskab i hans Huus af de fornemmeste Personer i Byen, som bleve paa det prægtigste beværtede; Kiøbmanden takkede for i Gaar, men var dog

ikke

lille Druide over de store Druider. Han talede i en meget ynkelig og klagelig Stemme om Menneskenes Udueligbed og om Druidernes Hovmod, han beklagede især, at der vare mange iblant dem, som troede, at de havde en fri Villie, at de kunde være gode Druider og dog lærde og fornuftige, og at Mennesker kunde giøre noget Godt. Han beviisde med en meget klynkende Stemme, hvor farligt det var at være fornuftig, retfærdig, lærd, flittig og at iagttage en god Borgers Pligter, og han sluttede med stor Nidkierhed, at Religionen var fordærvet, fordi de fleste Druider prædikede nu omstunder for meget om saadanne Ting; Han bagtalede og fordømde med stor Medlidenhed alle dem, som Babue holdt for at være oplyste og nidkiere Lærere. Babue vidste ikke mere, hvad han skulde troe, og satte sig for at undersøge alting nøiere.

Han omgikkes med mange Druider, og fandt, at de fleste af dem besadde tilligemed de Skrøbeligheder, som ere almindelige for alle Mennesker, mere Indsigt, Dyd og Nidkierhed, end den øvrige Deel af hans Landsmænd, og meget mere end de Persiske Mager. Han beklagede kuns, at saa brave Folk, som kunde giøre meget til Nationens Forbedring, ikke besadde den Rigdom, Magt og Leilighed til at giøre Godt, som de Persiske Geistlige. Han talede med den yppersie Druide

derom.

derom. Denne fornuftige og beskedne Mand ønskede de gode Lærere bedre Vilkaar; Men, sagde han tillige, det var ikke tienligt, at giøre dem saa rige og mægtige som de Persiske; Thi Mennesker blive altid Mennesker, og hvor meget de end nu overgaae andre i Kundskab og Selvfornægtelse, grunder dette Fortrin sig dog for en stor Deel derpaa, at de ingen andre Midler have til at give deres Embede den Anseelse, som det bør have.

8. Capitel.

Babue haabede at finde ligesaa brave Folk iblant de Lærde, og ønskede at giøre Bekiendtskab med nogle af dem, men han torde ikke bede dem selv til Bords; Thi, sagde han ved sig selv, dersom de ere saa ærgierrige og misundelige som de Persiske, og saa hidsige og modige som Scytherne, frygter jeg for at see lige saadant et Blodbad anrettet i mit Huus, som det, jeg var Vidne til ved det første Giestebud, som jeg blev buden til her i Byen. Han blev i det samme buden til Bords af en fornemme Mand, hvor han fandt et Selskab af Lærde. Han merkede strax, at hans Persiske Dragt stod dem ikke an. De lode til at være meget forbittrede paa Persernes Moder, og endnu mere paa deres Sprog, de ophøiede det Cananitiske, Phoenicisske, og beklagede,

lille Druide over de store Druider. Han talede i en meget ynkelig og klagelig Stemme om Menneskenes Uduelighed og om Druidernes Hovmod, han beklagede især, at der vare mange iblant dem, som troede, at de havde en fri Villie, at de kunde være gode Druider og dog lærde og fornuftige, og at Mennesker kunde giøre noget Godt. Han beviisde med en meget klynkende Stemme, hvor farligt det var at være fornuftig, retfærdig, lærd, flittig og at iagttage en god Borgers Pligter, og han sluttede med stor Nidkierhed, at Religionen var fordærvet, fordi de fleste Druider prædikede nu omstunder for meget om saadanne Ting; Han bagtalede og fordømde med stor Medlidenhed alle dem, som Babue holdt for at være oplyste og nidkiere Lærere. Babue vidste ikke meer, hvad han skulde troe, og satte sig for at undersøge alting nøiere.

Han omgikkes med mange Druider, og fandt, at de fleste af dem besadde tilligemed de Skrøbeligheder, som ere almindelige for alle Mennesker, mere Indsigt, Dyd og Nidkierhed, end den øvrige Deel af hans Landsmænd, og meget mere end de Persiske Mager. Han beklagede kuns, at saa brave Folk, som kunde giøre meget til Nationens Forbedring, ikke besadde den Rigdom, Magt og Leilighed til at giøre Godt, som de Persiske Geistlige. Han talede med den yppersle Druide

derom.

skelig foregav, det samme som Celternes Huad. Han talede længe og tillod ingen at sige sig imod. Men er I og vis paa, sagde Verten, at Hermes Trismegistus og Anubis have været til? Det er Skade, hviskede en af Selskabet Babue i Øret, at saa brav en Herre er saa ulærd. Jeg skal bevise det med det første, sagde en anden, i et Skrift af 10 Bind, som jeg vil give mig den Ære at tilskrive Deres Velbaarenhed. I 10 Bind? sagde hans Naboe; Der er saa meget at sige om den store Hermes, at jeg vil forbinde mig til at skrive 20 Bind derom. Og jeg, mine Herrer, sagde den tredie, som fortred paa, at hans Naboer talede alene, jeg vil bevise Eder i 30 Bind, at han ikke har været til. De begyndte derpaa, til den store Hermes Ære, at sige hinanden mange Ting, som vare ligesaa ærerørige, men ikke nær saa vittige, som de, Babue havde hørt af sine lærde Giester i Persepolis. Han troede, at Hermes Trismegistus maatte være en stor Hexemester, og frygtede kuns for, at hans Navn skulde giøre ligesaa fortryllende en Virkning paa dem, som skreve om ham, som det nogle Dage tilforn havde giort paa dem, der drak hans Skaal: Han saae med Fornøielse, at Verten giorde Ende paa Trætten ved at staae fra Bordet, han gik hiem og understod sig at sige til sine Venner, at disse Lærde havde alle de samme Feil, som de Persiske, men mindre Smag og mindre Høflighed.

9. Capitel.

Da han kom hiem, foretog han sig at læse nogle nye Bøger; De vare baade større og slettere end de han havde læst i Persepolis. Han fandt hverken Satirer eller Romaner deriblant, endskiønt han havde heller læst de maadeligste Skrifter af dette Slags end de bittre Stridsskrifter og lange kiedsommelige Afhandlinger om ubetydelige Ting, hvoraf denne Samling fornemmelig bestod; Han betragtede med Væmmelse en lang Undersøgning om det Aar, hvori Hermes var fød, en anden om Gomer var Fader til Scytherne, nok en anden om de Phoeniciske eller Celtiske Caracterer vare de ældste. Men han kunde ikke længer holde det ud, da han blant disse Papirer fandt nogle Stridsskrifter mod den store Zoroasters Bøger om Lovene, som indeholde de ædle Grundregler, der giorde Perserne saa megen Ære: **At man mere bør søge at forebygge Lasterne end forøge Strafferne; At det ikke er nok, at bevæge Folk ved Frygt alene; At man ved Opdragelse og Underviisning bør søge at indprente dem Lyst og Kierlighed til det Gode,** o. s. v. Han giorde da det samme ved disse Skrifter, som han havde giort ved de Romaner, som han havde læst i Persepolis; Han kastede dem paa Ilden, og gik ud at spadsere.

Han

Han var saa misfornøiet over det han havde seet og over det han havde læst, at Engelen Ituriel ynkedes over ham, og sendte en lige saa elskværdig lærd Mand for at trøste ham; som den han i lige saadanne Omstændigheder havde giort Bekiendtskab med i Persepolis. " Det Slette, „ sagde denne Mand, har til alle Tider, i alle „ Lande og i alle Slags, været overflødigt, og „ det Gode været rart; I har været i Selskab „ med Affkummet af Pedanter; Thi det gaaer „ saa til i alle Professioner, at de som have mindst „ Fortieneste, ere altid meest næsevise og mindst „ undseelige. De rette Viise leve stille og rolige, „ og vi have endnu iblant os saadanne Folk og „ saadanne Bøger, som fortiene Eders Høiagtelse. „ Babue erindrede sig, at dette var just de samme Ord, som den gamle lærde Mand havde sagt til ham i Persepolis, og han sluttede baade deraf og af den Viisdom og Venlighed, hvormed han talede, at det maatte være Engelen Ituriel selv. En anden lærd Mand viisde ham nogle Skrifter, som vare fulde af sund Fornuft, og som vare skrevne paa Celtisk af en Mand, som nogle Lærde bagtalede efter hans Død, fordi han havde givet alt sit Gods til det Almindelige, og fordi de ikke kunde skrive saa vel som han; thi de Scythiske Lærde vare deri værre end Perserne, at de skaanede ikke engang de Døde.

9. Capitel.

Da han kom hiem, foretog han sig at læse nogle nye Bøger; De vare baade større og slettere end de han havde læst i Persepolis. Han fandt hverken Satirer eller Romaner deriblant, endskiønt han havde heller læst de maadeligste Skrifter af dette Slags end de bittre Stridsskrifter og lange kiedsommelige Afhandlinger om ubetydelige Ting, hvoraf denne Samling fornemmelig bestod; Han betragtede med Væmmelse en lang Undersøgning om det Aar, hvori Hermes var fød, en anden om Gomer var Fader til Scytherne, nok en anden om de Phoeniciske eller Celtiske Caracterer vare de ældste. Men han kunde ikke længer holde det ud, da han blant disse Papirer fandt nogle Stridsskrifter mod den store Zoroasters Bøger om Lovene, som indeholde de ædle Grundregler, der giorde Perserne saa megen Ære: At man mere bør søge at forebygge Lasterne end forøge Strafferne; At det ikke er nok, at bevæge Folk ved Frygt alene; At man ved Opdragelse og Underviisning bør søge at indprente dem Lyst og Kierlighed til det Gode, o. s. v. Han giorde da det samme ved disse Skrifter, som han havde giort ved de Romaner, som han havde læst i Persepolis; Han kastede dem paa Ilden, og gik ud at spadsere.

Han

Mand, at man kan have for megen Forstand til at dømme? Dommeren, som just var den gamle Slave, som Babue havde været i Selskab med, og som hverken havde hørt eller forstaaet, hvad Advocaten havde sagt, dømte efter det Begreb, som han forud havde giort sig om Sagen, og alle vare fornøiede med hans Dom.

Babue var og fornøiet; Men, som han ønskede, at Dommeren havde været lidt mere artig i det Selskab, hvor han først havde lært at kiende ham, saa ønskede han og, at Advocaterne havde været mere høflige mod hinanden for Retten. Han var hvert Øieblik bange for, at de skulde faae hinanden ved Hovedet, og at den gamle Dommer, hvis Kræfter han nyelig havde seet Prøver af, ikke skulde være stærk nok til at skille dem ad. De Persiske Dommere, sagde han til den Lærde, ere ikke klogere end denne Embedsmand, men deres Advocater tale bedre.

II. Capitel.

Babue lærde i Scythien efterhaanden at være ligesaa fornøiet med alting, som han havde været i Persien. Han var ligesaa vel tilfreds med de Scythiske Dommere, som med de Persiske, han holdt meget mere af Druiderne end af Magerne, og, endskiønt han havde mere Afskye for de Lærde, som han havde spiist med hos den for-

nemme Mand, end for dem, som havde spiist hos ham selv i Persepolis, trøstede han sig dog dermed, at han kiendte andre, som vare fornuftige og redelige. Det eneste, som endnu stod ham for Hovedet, var den Bitterhed og Ukierlighed, hvormed de beste Venner begegnede hinanden, og som han frygtede vilde have lige saa slemme Følger, som Damernes Galanterier i Persepolis.

For at prøve alting i Scythien, ligesom han havde giort i Persien, lod han sig føre til en Minister; Paa Veien frygtede han for at see en god Ven tage Livet af en anden, en lærd Mand dræbe sin Medbeiler, og en Advocat brække Halsen paa sin Modstander. Han maatte hos den Scythiske Statsmand staae ligesaa længe i Forgemakket, som hos den Persiske; Men Tienerne vare ikke saa meget Skyld deri, som Mængden af Opvartere. Disse, som opfyldte Forgemakket, vare alle fornemme Tiggere, de bleve indladte efter deres Rang. Babue havde ingen, og maatte derfor bie længe. De, som giorde Opvartning hos den Scythiske Minister, lode ikke til at være saa misfornøiede, som de, Babue havde talt med hos den Persiske. De roesde alle Ministeren op til Skyerne, nogle iblant dem bare forgyldte Skrifter under Armene, som indeholdt Vers, Taler og Tilegnelses-Skrifter, hvori de ophøiede

Stats-

Mand, at man kan have for megen Forstand til at dømme? Dommeren, som just var den gamle Slave, som Babue havde været i Selskab med, og som hverken havde hørt eller forstaaet, hvad Advocaten havde sagt, dømte efter det Begreb, som han forud havde giort sig om Sagen, og alle vare fornøiede med hans Dom.

Babue var og fornøiet; Men, som han ønskede, at Dommeren havde været lidt mere artig i det Selskab, hvor han først havde lært at kiende ham, saa ønskede han og, at Advocaterne havde været mere høflige mod hinanden for Retten. Han var hvert Øieblik bange for, at de skulde faae hinanden ved Hovedet, og at den gamle Dommer, hvis Kræfter han nyelig havde seet Prøver af, ikke skulde være stærk nok til at skille dem ad. De Persiske Dommere, sagde han til den Lærde, ere ikke klogere end denne Embedsmand, men deres Advocater tale bedre.

II. Capitel.

Babue lærde i Scythien efterhaanden at være ligesaa fornøiet med alting, som han havde været i Persien. Han var ligesaa vel tilfreds med de Scythiske Dommere, som med de Persiske, han holdt meget mere af Druiderne end af Magerne, og, endskiønt han havde mere Afskye for de Lærde, som han havde spiist med hos den for-

dømmer om alting efter Udfaldet, sagde han, de beste Hensigter og den største Forsigtighed agtes ikke, dersom Lykken ikke altid føier os; Man skiuler de største Misfornøielser under flittige Opvartninger, slaviske Tilbedelser og hykkelske Lovsange, og de, som roese mig meest i mine Øine, bagtale mig allerværst, saasnart jeg vender dem Ryggen. Han spurgte Babue, om han kunde tiene ham i noget; Og, da han betakkede sig og forsikrede, at han reiste alene for at kiende Verden, og at han var fornøiet med den lille Eiendom, som han havde ved Floden Oxus: Kiender I da ikke, sagde Statsmanden, en ærlig og fornuftig Mand, som jeg kan giøre vel imod og vente Tak af?

12. Capitel.

I det samme kom den Mand ind, som Babue havde spiist hos i det Selskab af gode Venner, som svoere hinanden en evig Troskab, og strax derefter fik hinanden ved Haaret. Han beklagede sig, at han var bleven angivet af en af hans beste Venner for at have sagt saadanne Ting, som han aldrig havde tænkt paa, at Angiveren var en Person, som i lang Tid havde nydt meget Godt i hans Huus, og som nu søgte at styrte ham alene, fordi han havde hørt ham roese i et Selskab. Han beviisde sin Uskyldighed saa tydelig, at

Statsmandens Fortienester. Hvor lykkelig er denne Minister ikke fremfor den Persiske, sagde Babue ved sig selv; Han forbinder sig lutter fornøiede og taknemmelige Folk. Han kunde ikke bare sig for at yttre sin Glæde derover for en Perser, som han fandt i Forgemakket, og som han havde kiendt i Persepolis. Troe intet af alt hvad I hører og seer, sagde Perseren, men tael med disse Folk, naar de komme uden for. Perserne ere hidsige, aabenhiertige og letsindige, de bryde ud med deres Fortrydelse, og glemme den snart; Men Scytherne skiule længe deres Misfornøielse, og tilgive aldrig.

Omsider kom Babue ind; Han fandt i Ministeren en Mand, som forenede den Scythiske Alvorlighed og Ædelmodighed med den Persiske Veltalenhed. Engelen Ituriel forskaffede ham hans Yndest, han talede med Babue som med en Mand der kiendte Verden, og han var saa fornøiet over at see for sig en Person, som han troede at være en ærlig og fornuftig Mand, at han fra dette Øieblik glemte den Forskiel der var imellem dem. Han beklagede sig hverken fordi han ikke var riig nok, ikke heller fordi han ei var mægtig nok, ikke heller fordi han havde for meget at bestille; Men fordi han aldrig kunde vente sig Tak for det han giorde, eller være vis paa, at de, som han giorde vel imod, vare fornøiede. Man

dømmer

prisede og følede tillige selv den Lyksalighed, som der er i en uskyldig og fortroelig Omgiengelse; De roeste Ministeren, deres ædelmodige Velgiører, ligesaa meget i hans Fraværelse som de andre Opvartere havde roest ham i hans Øine og fortalt ham paa hans Bag. Babue glemte baade Teone, og den smukke Frue, og Persepolis, og den Persiske Minister, og han følede, ved at tænke paa den Leilighed, som Engelen Ituriel havde givet ham til at kiende en ædelmodig Hofmand, at redde en ærlig og uskyldig Mand og at finde to oprigtige Venner, en Fornøielse, som han aldrig havde følet før.

Dersom der ikke var mere, sagde han, end disse fire ærlige Folk i Scythien, vilde jeg dog heller leve her end iblant de artige og vittige men tillige letsindige og forfængelige Perser.

Han giorde tilsidst den Slutning af alt hvad han havde hørt og seet, at Verden var sig selv liig, og at, endskiønt hverken alle Dyder eller alle Feil fandtes tilsammen paa et Sted, var der dog lige meget Godt og lige meget Ondt.

P. M.

at Ministeren ikke kunde tvivle derpaa. Babue sagde, at han kiendte denne Mand, at han havde viist ham megen Høflighed, og at han troede, at han var en Person, som Ministeren kunde giøre vel imod og vente Tak af.

Ministeren forsikrede, at han ikke skulde glemme ham, de gik begge fornøiede bort, og Manden bad Babue følge hiem med sig. Da han kom ind i hans Huus, fandt han hans hele Familie i Graad, og saae af alle hans Venner ikke mere end to, som vare komne for at trøste ham. Babue havde ikke seet disse ærlige Scythrr før; Thi de kom ellers ikke, uden naar de var budne, og det første Selskab havde bestaaet af lutter Snyltegiesser. Den glædelige Tidende, som Babue og hans Ven bragte hiem med sig, giorde saa stor Virkning paa dem, at man kunde læse Glæden af deres Ansigter; Thi de forsikrede ikke med mange Ord, og endnu mindre med Eeder, at de toge megen Deel deri. Verten, som glædede sig selv over denne Tildragelse, siden den var falden saa lykkelig ud, fordi den gav ham Leilighed til at kiende sine Venner, søgte at fornøie dette lille Selskab paa alle de Maader han kunde; Venlighed, Oprigtighed og Fortroelighed gav dem saa mange ædle Tanker og saa rørende en Veltalenhed, at det langt overgik alt hvad Babue havde seet og hørt hos den smukke Teone: De

prisede

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

P. M.

Da jeg troer, at Læseren vilde, ved Babues Svar paa nogle Breve til ham, savne Brevene selv, og disse nu snart mangle i Bogladerne, har jeg anseet mig forbunden at tilkiøbe mig Forlagsret og indrykke dem blant Sneedorffs Skrifter. De føre Præg af samme patriotiske Aand, hvoraf Sneedorff talede; Og, ligesom Venskabs ædle Baand forenede disse store Mænds Siele til at tænke og skrive i Overeensstemmelse af et fælles Øiemerke, saa mener jeg og, at disse Breve staae just her blant Sneedorffs samtlige Skrifter paa det rette Sted, skiønt de ei ere hans.

Forlæggeren.

Breve

til

Bahue.

- - - - - - *Quod magis ad nos*
Pertinet, & nescire malum est, agitamus.

Horat. Sat. VI. Lib. II.

Erindring.

Den, der udgiver disse Breve, har endnu flere af samme Slags, hvilke alle ere ndne ved een Leilighed. Indes disse, da ulle de andre ikke blive holdne tilbage.

Vel havde man ønsket at kunne fornøie Læsere, der gierne ville vide, hvo de Folk ve været, der i Brevene tale til Babue, mt hvo de ere, der imellemstundel nævnes; len endog den møisomste Undersøgelse har eret forgieves. Man tør derfor sige med slags Vished, at den Tid var spildt, hvil n man anvendte paa at søge videre.

Der er da intet, uden de Ting, Brevene beholde, der kan giøre deres Læsning be-igelig; Og, skulde samme være nyttig for igen, da kan det kun alene være for den,

der seer paa disse Ting, i Stedet for daarligen at ville finde Personer, paa hvilke det Sagte kunde passe sig.

Man har maattet sige disse tvende Ord, paa det at ingen skulde plage sig med at søge Udtolkninger, hvilke vist altid blive falske, ifald de sigte til andet, end til Ting.

Første Brev.

Simer hilser Babue.

Babue! Hvad mener du? Er det tilladeligt at finde Ufuldkommenheder hos Scyther? Ja det som mere er, at torde ønske, de vil lære somme Ting af Fremmede. Saaledes dler Ragne; Han tænker sligt, og blues ; Han siger det foruden Frygt; End meer, troer, den er forblindet, der ei bifalder ham. : smerter mig for Ragne; O han er fast i sin dfarelse! Ja saa, at jeg tør neppe haabe, han ıng skal erkiende samme. Gik det kun, som ønsker, da skulde vi foruden Bluelse gaae hen søge Underviisning hos andre; Det er, vi de glemme, hvor gammelt, hvor agtbart et ! Scytherne ere. En Ven bør ikke skrømte den anden; Jeg foreholder ham hans Daarlig- ; Jeg vilde, at hans Øine skulde lades op; n han tør sige, at den Tid vil komme, da det synes underligt, man kunde tænke, at somme i Asien ei overgik os i flere end een Henseende.

Babue! han nævner ogsaa Dig, naar man vil vise ham hans Menings Ugrund. Strax hedder det, at Du haver sagt, der ere mange Ting, i hvilke vi endnu ere langt fra Fuldkommenhed. Han har merket, det var fordeelagtigt for ham, at kunne bestyrke sig med Dit Samtykke; Saa giør han det altid, og vinder ofte Seier, naar han med det, Du har skrevet eller talt, kan bevise, at hans Tænkemaade er ikke stridig med Din. Saaledes bliver den Holagtelse, Scytherne ikke kunne nægte Dig, et Vaaben, hvilket man bruger imod dem selv. Paa Ragne kunde man vel stoppe Munden ved at bebreide ham hans Ungdom og hans saa nyelige Hiemkomst fra Persepolis; Man torde jo kun ved at sige et Ord om disse to Ting, saa skulde han nok tie; Men nu, han kan beraabe sig paa Dig, nu er han dristig, nu lover han ved alle Leiligheder at bestride den Fordom, at vi skulle være fuldkomne i alle Henseender: Det er Ragne, der kalder denne Mening en Fordom; Det er ham, der kalder den et Skiul, hvilket hidtil laae paa vore Øine og hindrede os fra at see Lyset. Babue! forsøg at bringe ham ud af hans Vildfarelse. Siig ham, at den er en slet Scythe, der troer, at vi ikke have ligesaa megen Vid og Smag, som vi have tappert Mod; At den ikke elsker sit Fædreneland, der meener, vi

haver giort i noget Land; Fordommene skulde sidde som urnggelige paa deres Throne; Vi skulde være seendrægtige i at følge vor Mercurs Indbydelser til at blive mægtige og lykkelige; Vi skulde være utaknemmelige imod de Ypperlige, der intet ønske uden vores Vel, der udrættede arbeide for at befordre samme. Sligt og andet høres nu af Scyther. Babue! saaledes fordærves Verden.

Hvad hielper det, man agter og elsker Scytherne fremfor alle andre Folk? Hvad hielper det, man holder dens Lykke Misundelse værd, der kan leve ja døe dennem til Nytte? at man erkiender deres Gemytsarts Skiønhed, at man vil Verden skal vide, at de have mange Dyder, at de have de ædelste Hierter, at Naturen gav dem alt, hvad der hører til, ikke alene at blive et lykkeligt men og et æret Folk.

Hvad hielper sligt? naar man tør troe, der ere Ting, i hvilke de endnu ei komme saa vidt som Perserne, Indierne og Egypterne. Man regner Navne op, der vise, at Scythien er ikke lukt for Vid, for Smag, for Konster; Men hvi mon man vil sige, at disse Navne ere ikkun faa; At der endog ere de Slags, i hvilke vi ingen kunne nævne. Der skal kun være een, for Exempel, der synger saa om Helte, at vore Naboer maae i deres Forundring misunde os ham. Der skal endnu kun

een have viist sig, om hvilken man kan troe, at hans Nemme og Indbildningskraft vil i Tiden frembringe Digtersange, ved hvilke den blant os levende Egyptiske Digter, der og er den eeneste i sit Slags, ikke skulde skamme sig.

Babue! jeg taler maaskee alt længe med Dig om disse Folk, der tør forgribe sig paa Scythernes Ære. Maaskee har Ragne Ret til at regne Dig blant deres Tal. Desværre! Jeg kan neppe tvivle derpaa. O hvilke Tider! En Babue raader Scytherne at maale sig med andre, ei i det visse Forsæt, at ville ingen vige, men for at kiende hvad dem mangler, paa det de ogsaa kunde engang skinne iblant Asiens Folk. Jeg seer forud, hvilke Følgerne ville blive; naar Scytherne først overbevises om, at de, der saaledes tale, ikke søge andet, end at blive nyttige; Da skulle mange forledes til at troe os ufuldkomne. Men hvor vil det da staae med Scythiens Ære?

Endnu et Ord, Babue: Lad være, vi havde Feil (men vi have ingen), lad være, saa var! hvem kom det da til at tale om samme? Aldrig dem, der ikke have været til i fire Sneese Vintere; Aldrig dem, der have levet iblant Perserne; Thi at give disse Ret, var det ikke som at tilstaae, at de blant Fremmede havde lært at dømme vel om det, der skeer blant os? En Scythe vil offentligen

rette

rette os; Om nogen lod prente hans Tale! Om Fremmede fik den at læse! Hvilken Skam for Scythien! O hvi ville de giøre sig selv Fortred! O hvi har den synderlige Tanke funden Sted i deres Hierte, at de ville hielpe til, at Scytherne kunne blive klogere, vittigere, navnkundigere og lykkeligere. Have vi ikke Mercur til Konge? og er det ikke nok? Men de ville forherlige hans Alder. Ja, hvis at det kan skee, da lad os opofre alting! Kan Scytherne blive værdigere til at have Ham iblant sig, da bør jo intet holdes for umueligt.

Men Babue! siig! hvis Dine Landsmænd krævede, Du skulde troe om deres Land, at det er Soelen nærmere end Persernes, er det da ei Din Pligt at sige Ja, om Du end ei kan troe det? Og hvis Du elskede Scytherne som jeg, da skulde Du og kunne troe det. Just kommer Ragne til, og leer af dette; Han paastaaer, Du skal giøre ligesaa. Hvad bør jeg troe?

Vi skrive begge to i Dag til Alfred; Mit Brev udgiør kun disse tvende Linier: Kom hiem, men last os ikke! Ragne derimod siger saa: Kom hiem igien! stil Dig for vor Mercur! Siig kun, Du er en Scythe! viis, Du er værd at være lykkelig; Saa har Du ingen Talsmand nødig; saa vil man haste med at opfylde Dine Ønsker. Seer Du ei strax Mercur, da tael til dennem, der op-

lede

lede dem, mod hvilke han giør vel; Saa skal Du ledes frem til Thronen, saa skal Du see denne Gud, saa skal Du føle en Lyst i Dit Hierte, hvis Lige Du aldrig smagte. Vi begge have Ret, men min Formaning er dog klogest.

Engelen Ituriel bevogte Dig!

Andet Brev.

Fra samme.

Saa har dog Ragne Ret! Saa kan han nu herefter bestyrke sig med Dit Bifald! Du siger, at den fortiener at lastes, der frygter for en liden Uleilighed, naar han derved kan være Menneskene og især sine Medborgere til Nytte. Nu, saa lad Ragne løbe sin egen Fare!

Dog, vi ville ikke tale mere om denne Sag. Maaskee haver jeg Uret; Maaskee kunne Scytherne feile . . . . . feile! jeg blues ved at kunne tænke sligt; men see kun, hvad Din Tale kan virke! Nei, jeg vil ikke læse Dine Breve; De maatte forlede mig; jeg maatte blive dem lig, der tale om vore Mangler. Tidt kan jeg intet svare dem. Som sidst, da een paastod, at der er stor Forskiel paa det, vi nu ere, og det, vi vare for tretten Vintre siden; Om tretten andre, meener

rette os; Om nogen lod prente hans Tale! Om Fremmede fik den at læse! Hvilken Skam for Scythien! O hvi ville de giøre sig selv Fortred! O hvi har den synderlige Tanke funden Sted i deres Hierte, at de ville hielpe til, at Scytherne kunne blive klogere, vittigere, navnkundigere og lykkeligere. Have vi ikke Mercur til Konge? og er det ikke nok? Men de ville forherlige hans Alder. Ja, hvis at det kan skee, da lad os opofre alting! Kan Scytherne blive værdigere til at have Ham iblant sig, da bør jo intet holdes for umueligt.

Men Babue! siig! hvis Dine Landsmænd krævede, Du skulde troe om deres Land, at det er Soelen nærmere end Persernes, er det da ei Din Pligt at sige Ja, om Du end ei kan troe det? Og hvis Du elskede Scytherne som jeg, da skulde Du og kunne troe det. Just kommer Ragne til, og leer af dette; Han paastaaer, Du skal giøre ligesaa. Hvad bør jeg troe?

Vi skrive begge to i Dag til Alfred; Mit Brev udgiør kun disse tvende Linier: Kom hiem, men last os ikke! Ragne derimod siger saa: Kom hiem igien! stil Dig for vor Mercur! Siig kun, Du er en Scythe! viis, Du er værd at være lykkelig; Saa har Du ingen Talsmand nødig; saa vil man haste med at opfylde Dine Ønsker. Seer Du ei strax Mercur, da tael til dennem, der op-

Fremmede kunne faae høiere Tanker om os, end de før have havt. Han siger, det holder saare haardt, inden en Scythe kan føre over sit Hierte, at roese en af hans Landsmænd, der enten har skrevet en god Bog, eller giort et Konststykke, hvilket Kiendere roese, eller viist en eller anden Naturens Gave i en ypperlig Grad. Men den Ære, han taler om, mon den enten fylder Maven eller Pungen? Hvorfore skal man da tage saa stor Deel deri. Lad andre Folk løbe efter en Røg, som denne Ære er! Scytherne see paa det Virkelige, og ikke paa saadant Spilleverk; Og hvorfore skulde de bramme med en veltalende Druides, en dybsindig Philosophs, en lykkelig Digters, en Malers, Bildhuggers eller andre saadannes Navne? Hvorfor skulde man vel giøre megen Høitid af disse Folk? Deres Navne skulle vel løbe om fra den eene Ende af Landet til den anden; Torvid meener, dette skulde opmuntre dem, der giøre os Ære, og derhos frembringe flere, der kunne og ville giøre ligesaa; Da skulle vi ogsaa engang ikke mere torde tie, naar andre opregne dem, de kalde rare Mennesker og store Geister. Det kalder jeg at agte smaa Ting saare høit; Andet kan jeg ikke svare.

Men lad os komme til det, hvorom især tales; jeg meener, den Lyst, enhver burde have til at hielpe den, der enten vilde giøre det hele

Scy-

Scythiske Folk bekiendt for Verden, eller og et af de Navne, om hvilke man siger; at der ere saa mange, baade Levende og Døde, der kunne være en ædel og skinnende Ziir for Scythien. Da, om nogen kom og vilde, Du omstændeligen skulde fortælle ham, hvad Dig var bekiendt om een eller anden Mand, om een eller anden Ting; Om Du vidste, at han vilde lade prente, hvad han hørde, mon Du da ei afslog hans Begiering? Dit Navn kunde jo blive trykt, Babue! og hvo vilde have sligt? Man skulde sige, Du hialp Folk til at giøre Bøger; Endnu værre var det, om den, Du havde hiulpet, var en slet og ret Person; Det skulde hedde, Du omgikkes en Person. Hør hvad dit ærekiere Hierte siger, og svar mig saa!

Mig synes, man bør lade de Døde være døde; Deres Been hvile ikke sødere, fordi deres Navne nævnes uden for Scythiens Grændser. Om andre Folk tænke ikke saa, hvad rører det os? Den er klogest, der kun bekymrer sig om sig selv. Man paastaaer, dette er at være utaknemmelig mod sine Velgiørere; Men hvad er jeg den skyldig, der døde, før jeg blev til? Overalt, saa giør en Bog, et Vers, en Støtte eller andet sligt Krammerie vel ikke meget til Sagen. Hvad hielper det den, der ligger i Graven? Lad andre meene, sligt kunde opmuntre de Levende til at følge

de

de Dødes Fodspoer! Lad dem sige, at, skiønt Scytherne ere høihiertede nok, for at opofre sig til deres Landsmænds Beste, uden at see paa, hvor stor eller hvor liden Tak disse skulle vide dem derfore, at de dog ikke med Ligegyldighed kunne ansee et heelt Folkes, paa Beundring og Kierlighed grundet, Høiagtelse. Lad dem henvise os til andre Folk og andre Tider, for der at see, hvor nyttige disse Æremæler ere. Det er kun Ord, der ikke betyde noget.

Jeg for min Part vil sandeligen aldrig have at giøre med de Folk, der basune ud for hele Verden, hvad man siger dem; Og dette er det sikkerste! en Mand maae kunne tie. Hvad om en Bogmager kom og vilde vide, hvilken Kiole den eller den Minister havde paa en vis Dag, om han vilde vide, enten han havde hvide eller sorte Heste for sin Vogn; Skulde jeg da sige ham det? Hvem veed, hvor farligt det var for Staten, om Fremmede bleve underrettede derom. Vi leve i slibrige Tider.

Maaskee giver Du mig ikke Ret; Dog derfore kan jeg dog elske Dig. Lev vel Babue!

Tredie Brev.

Fra ***

Jeg spurgte een af Dine Venner nys, hvorfor Du elsker Flodens, Onuns, Bredde. Han sagde mig: Den Viise lider, naar han hører Verdens Bulder, og Fiendskabs Larm, og Avinds Klager, og Vindesygens Suk; En stille Roe, det er hans sande Skat. Saa blev han ved: O vellystfulde Øieblik, naar Verden tier uden om os, naar Sielen omgaaes med sig selv, naar den forstyrres ei ved vore eller andres Lidenskabers Anfald. Da høres eet; Naturens søde Røst, da skiuler intet Dydens henrykkende Skiønhed for vore Øine, da kan vor Siel begribe den sande Lykke udi sin fulde Omkreds, da optændes i vort Bryst en øm og brændende Kierlighed for vore Lige, hvis Ufuldkommenheder vi da kun see langt borte. O lyksalige Levnet, der løber hen udi Uskyldighed! o blide Dage, der ikke tælles efter Suk og Sorger! Babue, siig! om Du nyder denne Lykke. Siig! om din Ven har Ret, naar han paastaaer, at den ei findes paa de Steder, hvor mange leve samlede.

Men jeg vil gaae til andre Ting, og see! der falder mig eet ind, hvorom jeg maae adspørge Dig.

Forleden talede jeg med en Scythe, der nyeligen var kommen fra Persepolis. Du veed jeg er nysgierrig, saa spurgde jeg om mange Ting; Han talede som den, der troer, at man finder Feil og Daarligheder overalt, hvor man finder Mennesker. Mange Ting havde han roest i Persien, han havde og beleet mange. Men eet fortalde han, hvilket synes mig heel selsomt: Han paastod, at man ikke der faldt i Forundring over at finde Fruentimmer, hvis Forstand var dyrket. Troer Du vel dette, Babue? En Fader skulde ei belees i Persien, naar han vil, at hans Datter skal kunne tænke; Er det da et Under, at man kalder Perserne latterlige Folk, naar de falde til slige Daarskaber. Dog jeg har for gode Tanker om dem, for at kunne troe hvad Scythen sagde. Et Fruentimmer, der kunde tale om andet end om et Kiøkken, et Spisekammer, der tænkte, at hun kunde fordrive Tiden med andet end med en Synaal, eller med en Rok. Kan man forestille sig sligt som mueligt? Men Scythen har villdet prøve, hvorvidt min Lettroenhed gik.

Er noget visere, Babue, end at forebygge alt det i Døttrenes Opdragelse, der kunde lede dem til disse tvende Ting, der i mine Øine giør et Fruentimmer fuldkommen hesligt, jeg meener at tænke og at læse? Endnu handle vi i Almindelighed klogeligen, hvad dette angaaer; Men

men

mon vi og ikke snart skulle tabe denne Roes? Saa mange Ting lede os til at troe, vi kunne giøre bedre end vore Fædre; Maaskee skal en Jomfrue inden kort Tid torde sige, at hun ikke kan eller vil være som hendes Bestemoder var; Ja, ja, vi maae nok sukke over Tidernes Forandring. At man allerede hører Mødre og Døttre tale om vor Mercurs elskværdige Dyder, det kan ingen klage over; Thi dertil hører hverken at have læst eller tænkt; Bonden kiender dem jo og taler derom, saa øiensynlige ere de; Men hvis Fruentimmerne vilde vide, hvad Forskiel der er imellem et Lystspil og et Sørgespil: om de vilde dømme, om Skuespillet var godt eller ikke, om en Acteur fortienede at bifaldes eller at udpibes: hvis de vilde meene, at der hører andet til Vers end Riim, og andet til Musik end Larm: hvis de vilde have Begreb om hvad sande Fortienester ere: hvis de vilde tænke, at der hører andet end Penge, et godt Brød, og et velskabt Legeme til at være en elskværdig Frier. I Sandhed, da maatte alle Huusholdninger gaae til Grunde.

Her falder mig en Ting ind, der er værd, at jeg skal fortælle Dig den. For nogle Dage siden kom jeg til Alvide; Jeg har sagt Dig, at man tidt finder Perser i hendes Huus. Just havde der været nogle, og de vare gangne bort. Alvide sad for et Bord, paa hvilket laae Papirer og

Bøger; Skulde Du troe, hun havde læst i dem? ja saa havde hun giort til min Forundring. En af Bøgerne var skreven af denne Egyptiske Druide, der lever iblant os, og om hvilke en heel Hob Scyther, der vist skiønne vel, sagde mig nyeligen, at de ret misundte Egypterne, at Druiden var født iblant dem. Man paastaaer, han skal tale som Brage selv. Hver Torsdag seer jeg endeel ret kloge Scyther, der have et Blad i Haanden, hvilket han lader prente; De ønske, at kunne faae et hver Dag i Ugen. Jeg har andet at giøre end at læse, Babue! derfor kan jeg ikke sige Dig hvorom Druiden taler. Imellem Alvides Bøger var og en Samling af Scythiske Breve, hvilke man anfører som et Beviis paa, at man kan tænke vel og skrive smukt, saavel i vores Sprog som udi andre Landes. Der vare end flere Bøger, i hvilke Alvide havde læst, ja hun torde være sligt bekiendt; Men have de ikke Ret, der belee hende? Det giør mig ondt, at hun forlader saa sin brave døde Moders Fodspoer; Hun fandtes vist ei med en Bog i Haanden; Ja denne Roes hør endog hende til, at hun ei vidste, der vare flere Bøger i Verden, end de hun brugde udi Kirken. Jeg befrygter meest, Alvide skal giøre sine Børn lige saa daarlige som hun selv er; Thi hun har dem altid om sig; Hun taler altid med dem, de maae hverken

være

være i Kiøkkenet eller imellem Tienestefolkene? Sligt kan Læsning giøre hos en Moder, og sligt er uden Tvivl Virkningen af at tale om, hvordan det gaaer til i andre Lande. Der siges, at disse Uordener i Selskabet komme for største Deelen fra de mange Persiske Bøger, der ere saaledes skrevne, at et Fruentimmer endog ved dem skulde kunne begribe, at der ere flere end een Verden.

End eet fortalde Scythen mig; Han paastod, at begge Kiønnene i Persien ere ikke hvert for sig i Selskaberne; Det skal ei være som hos os, at det eene har sine Taler, og det andet sine. Hvilken Forvirring! Men kan det andet være udi et Land, hvor Kiønnet troer, at det tør tænke? Hvad, sagde jeg til Scythen! saa maae jo Kiøbmands-Konen tale om Vexler, og Officerens om Beleiringer. Ingenlunde, svarede han; Thi den holdes latterlig, der i Fruentimmer-Selskab taler om andet, end det, hvori de kunne tage Deel, og de kunne tage Deel i alt det, der begribes ved en sund og dyrket Fornuft. Jeg forstaaer ei dette; oplys Du mig, Babue.

Jeg hørde og forleden Dag en anden besynderlig Tale, og erindrer mig endnu hvert Ord af samme. Man paastod, at, saa længe Fruentimmerne blive i den Vankundighed, i hvilken de hidtil blant os opdrages, saa længe skulde vor

Bøger; Skulde Du troe, hun havde læst i dem? ja saa havde hun giort til min Forundring. En af Bøgerne var skreven af denne Egyptiske Druide, der lever iblant os, og om hvilke en heel Hob Scyther, der vist skiønne vel, sagde mig nyeligen, at de ret misundte Egypterne, at Druiden var født iblant dem. Man paastaaer, han skal tale som Brage selv. Hver Torsdag seer jeg endeel ret kloge Scyther, der have et Blad i Haanden, hvilket han lader prente; De ønske, at kunne faae et hver Dag i Ugen. Jeg har andet at giøre end at læse, Babue! derfor kan jeg ikke sige Dig hvorom Druiden taler. Imellem Alvides Bøger var og en Samling af Scythiske Breve, hvilke man anfører som et Beviis paa, at man kan tænke vel og skrive smukt, saavel i vores Sprog som udi andre Landes. Der vare end flere Bøger, i hvilke Alvide havde læst, ja hun tordte være sligt bekiendt; Men have de ikke Ret, der beler hende? Det giør mig ondt, at hun forlader saa sin brave døde Moders Fodspoer; Hun fandtes vist ei med en Bog i Haanden; Ja denne Roes hør endog hende til, at hun ei vidste, der vare flere Bøger i Verden, end de hun brugde udi Kirken. Jeg befrygter meest, Alvide skal giøre sine Børn lige saa daarlige som hun selv er; Thi hun har dem altid om sig; Hun taler altid med dem, de maae hverken

ei heller de, der, naar de ei fødtes til at arbeide med Hænderne, da tage Deel i de ædle og søde Forstandens og Hiertets Fornøielser, hvilke en oplyst Siel kun smager.

Der var en Perser hos: Han sagde, intet var viisere, end at formere Kiønnets Yndigheder; Thi det var at formere vores Lykke. Der kommer en Tid, da Legemets Skiønhed ikke mere rører Mændenes Hierter; Have Qvinderne intet andet, hvorved de kunne behage, saa er det kun nogle faa Aar af Mændenes Liv, de giøre yndige; Perseren paastod og, intet var daarligere, end at indskrænke Kiønnets Handlinger og Tanker til Rigdommens blotte Formerelse; Thi det var, efter hans Mening, at kuldkaste den Orden, Naturen fastsatte, at nemlig Qvinderne skulle være Selskabets Ziir og Livets varende Lyst. En troe Forvalter er agtbar og nyttig, sagde han; Men hvor langt kostbarere er en Ven, udi hvis ømme Omgang vi hver Dag finde nye Forlystelser;

Saaledes sluttede Perseren: Hvis Drukkenskab, hvis en vild Hidsighed, hvis Haardhed i Sæderne og Omgangen ikke findes iblant os Perser, det er ei Naturens Verk; Thi, saa længe Kiønnene levede hvert for sig, saa længe faldt vi i disse Feil. I Qvindernes Selskab lærte vi at kiende ædlere Fornøielser, der blæve

vi høielige, der vantes vi til at ville tækkes, der bleve vi skikkede til denne venlige, denne utvungne Omgang, hvilken giør os til de lyksaligste Mennesker paa Jorden. Hvad tænker Du herom, Babue?

Lev vel! Alvide vil, at jeg skal hilse dig.

Fierde Brev.

Fra * * *

Balder siger, at han spør Dig nu om eet, nu om et andet, og at Du svarer hannem. Babue! vil Du og giøre ligesaa med mig?

Her tales nu meget om Konster og Videnskaber; Det er to Haandverker, saavidt jeg kan slutte af det, mange have sagt mig, og de, som ere unyttige nok. Man paastaaer, de ere i stor Agt paa andre Steder; Man siger, der ere Konger, hvilke holde det for en Ære, at have Mesterne i disse Haandverker om sig; Ja det som mere er, (men kan du ogsaa tie Babue?) man meener, vor Mercur vilde ret glædes, om der vare mange af disse Mestere i hans Land; Man fortæller meget, som Han giør, for at bringe sligt tilveie. Svennene skulle og paa andre Steder være regnede blant skikkelige Folk; Siig

mig,

ei heller de, der, naar de ei fødtes til at arbeide med Hænderne, da tage Deel i de adle og søde Forstandens og Hiertets Fornøielser, hvilke en oplyst Siel kun smager.

Der var en Perser hos: Han sagde, intet var viisere, end at formere Kiønnets Yndigheder; Thi det var at formere vores Lykke. Der kommer en Tid, da Legemets Skiønhed ikke mere rører Mændenes Hierter; Have Qvinderne intet andet, hvorved de kunne behage, saa er det kun nogle faa Aar af Mændenes Liv, de giøre yndige; Perseren paastod og, intet var daarligere, end at indskrænke Kiønnets Handlinger og Tanker til Rigdommens blotte Formerelse; Thi det var, efter hans Mening, at kuldkaste den Orden, Naturen fastsatte, at nemlig Qvinderne skulle være Selskabets Ziir og Livets varende Lyst. En troe Forvalter er agtbar og nyttig, sagde han; Men hvor langt kostbarere er en Ven, udi hvis ømme Omgang vi hver Dag finde nye Forlystelser;

Saaledes sluttede Perseren: Hvis Drukkenskab, hvis en vild Hidsighed, hvis Haardhed i Sæderne og Omgangen ikke findes iblant os Perser, det er ei Naturens Verk; Thi, saa længe Kiønnene levede hvert for sig, saa længe faldt vi i disse Feil. I Qvindernes Selskab lærte vi at kiende ædlere Fornøielser, der bleve

saa vidt i Scythien, at man ikke tør være bekiendt, man slet intet kiender til disse Haandverker. Derfor holder jeg mig til Dig. Svar mig nu, og jeg skal ærlig lære uden ad, hvad Du siger, paa det jeg og kan føre Ordet imellem; Saa skal Folk maaskee troe, at jeg ret veed meget om disse Haandverker; Og hvorfore skulle de ikke troe det om mig? eftersom de troe det om saa mange andre, der kiende dem lige saa lidet som jeg; Men man har jo en Hukommelse; Saa kan man beholde hvad man eengang har hørt sige, eller lære noget uden ad, som jeg vil giøre med Dit Brev, og bruge ved Leilighed, hvad man lærer.

I Gaar fortalde man mig, at een af deres Laugs-Artikler er, at den, der ikke arbeider for at befordre Menneskenes sande Lykke, han bør udelukkes af Lauget. Den Artikel skal være antagen overalt, men man siger, at den alt for tidt bliver overtraadt; Dog ville de, at man ikke bør ansee dem for rette Laugs-Mestere, der giøre sligt. Ved denne Leilighed talede man adskilligt om een af vore Druider, der ved mange Leiligheder og nyeligen igien skal have viist, hvorledes det eene Slags af disse Haandverker kan være Scythien til Fordeel. Du kiender Druiden! Det er ham, der har giort sig saa megen Umage for at lære os, hvordan vi kunne døe med Vished om, at blive lyksalige; Man siger, Scytherne

ere

ere ham megen Ære og megen Tak skyldige. Jeg for min Part vil ham visst meget godt. Nyeligen skal han og have villet vise os, hvordan vi kunne blive lykkelige her paa Jorden, ved viseligen at betiene os af de Naturens Fordele, der ere faldne i vores Lod. Han skal vide, hvor mange Scytherne ere i Tallet, og hvor mange Dariker der ere i vores Land; Men hvortil hielper denne Kundskab? Jo Babue! det skal jeg sige Dig; Thi jeg har hørt tale derom af kyndige Folk: Det er kun med Mennesker og med Dariker man kan forsvare sig i Krigen; Saa er det godt, at man veed, hvor mange der af hvert Slags ere i Scythien, paa det man kan formeere dem; Thi der kan jo komme en Alexander, som der før er kommet; Og hvis vi da feiler Dariker, Babue! Den Druide, hvorom jeg taler, skal være heel bekiendt i andre Lande; Du har vel tidt hørt tale om ham. Han skal og have giort en anden Ting, som mange ville ham megen Tak for; Det er, at det nu herefter skal være skikkelige Folk, der lære dette Haandverk; Thi, som man siger, saa satte Forældrene før deres Børn dertil, blot fordi de fik Føden, imens de stode i Lære, og derover skal Haandverket snart være blevet foragteligt.

Der er endnu en synderlig Ting ved disse Folk; de kunne ikke lide, at nogen af deres Laugs-

saa vidt i Scythien, at man ikke tør være bekiendt, man slet intet kiender til disse Haandverker. Derfor holder jeg mig til Dig. Svar mig nu, og jeg skal ærlig lære uden ad, hvad Du siger, paa det jeg og kan føre Ordet imellem; Saa skal Folk maaskee troe, at jeg ret veed meget om disse Haandverker; Og hvorfore skulle de ikke troe det om mig? eftersom de troe det om saa mange andre, der kiende dem lige saa lidet som jeg; Men man har jo en Hukommelse; Saa kan man beholde hvad man eengang har hørt sige, eller lære noget uden ad, som jeg vil giøre med Dit Brev, og bruge ved Leilighed, hvad man lærer.

I Gaar fortalde man mig, at een af deres Laugs-Artikler er, at den, der ikke arbeider for at befordre Menneskenes sande Lykke, han bør udelukkes af Lauget. Den Artikel skal være antagen overalt, men man siger, at den alt for tidt bliver overtraadt; Dog ville de, at man ikke bør ansee dem for rette Laugs-Mestere, der giøre sligt. Ved denne Leilighed talede man adskilligt om een af vore Druider, der ved mange Leiligheder og nyeligen igien skal have viist, hvorledes det eene Slags af disse Haandverker kan være Scythien til Fordeel. Du kiender Druiden! Det er ham, der har giort sig saa megen Umage for at lære os, hvordan vi kunne døe med Vished om, at blive lyksalige; Man siger, Scytherne

e ham megen Ære og megen Tak skyldige.
eg for min Part vil ham vist meget godt. Nye-
jen skal han og have villet vise os, hvordan vi
inne blive lykkelige her paa Jorden, ved viseli-
n at betiene os af de Naturens Fordele, der
e faldne i vores Lod. Han skal vide, hvor
ange Scytherne ere i Tallet, og hvor mange
Dariker der ere i vores Land; Men hvortil hiel-
r denne Kundskab? Jo Babue! det skal jeg
ge Dig; Thi jeg har hørt tale derom af kyndige
olk: Det er kun med Mennesker og med Dari-
r man kan forsvare sig i Krigen; Saa er det
odt, at man veed, hvor mange der af hvert
Slags ere i Scythien, paa det man kan formeere
em; Thi der kan jo komme en Alexander, som
r før er kommet; Og hvis vi da feiler Dariker,
Babue! Den Druide, hvorom jeg taler, skal
ære heel bekiendt i andre Lande; Du har vel tidt
ørt tale om ham. Han skal og have giort en
nden Ting, som mange ville ham megen Tak
ie; Det er, at det nu herefter skal være skikke-
ge Folk, der lære dette Haandverk; Thi, som
man siger, saa satte Forældrene før deres Børn
ertil, blot fordi de fik Føden, imens de stode i
ære, og derover skal Haandverket snart være
levet foragteligt.

Der er endnu en synderlig Ting ved disse
Folk; de kunne ikke lide, at nogen af deres Laugs-

Bro-

Femte Brev.

Fra samme.

Jeg har altid noget at spørge Dig om, Babue! men kiedes Du ei ved at svare mig? Dog Nei, Du har jo eengang sagt, at jeg maae blive ved; Og hvor forbunden er jeg Dig ikke derfor! Saa lær mig da, hvorledes jeg skal indrette mine Børns Underviisning og Opdragelse, paa det at Dine Raad kunne tiene mig til en Rettesnoer.

Gierne vilde jeg give hundrede Dariker til en ung Scythe, hvert Aar, han anvender paa at lære mine Børn; Ja hundrede Dariker Babue! Er dette ikke en anseelig Løn? Dog det maae nu saa være; Thi den, jeg giver samme, skal jo og være en af mine fornemste Huusgesinde. Men for de hundrede Dariker bør han vist ogsaa vide meget; Det er vel billigt; Ja han skal vide alt hvad vides kan; Jeg skal vel finde saadan een; Jo, jo for hundrede Dariker. Babue! Du skal see, naar Du kommer, at mine Børn ere Vidunder i Lærdom. O hvor mange fremmede Ord, hvor mange gamle Navne skulle de vide! Ja de skulle have lært hele store Bøger uden ad; Babue, Du vil vist glædes ved at see dem!

Jeg

og dersom de giorde anderledes, da maatte de være heel utaknemmelige.

Jeg veed ikke selv, hvad jeg skal tænke om alt dette: Siig mig Babue! Meener Du disse Haandverker ere værd, at man skal lade sine Børn lære dem; jeg vilde nødig giøre noget uanstændigt; Siig mig, om Du meener den Tid skal komme, som man spaaer om, at den, der vel har lært et af disse Haandverker, om han endog kun kaldes ved sit bare Navn, skal i det ringeste blive agtet dem liig, der ere mindre end fornemme Folk, men hvilke ville være mere end skikkelige Folk.

Nyt er her: at nogle Fremmede, som man kalder Smag og Genie, skal være ankomne. Har Du ikke hørt tale derom. Man laver sig til at tage vel imod dem. Vor Mercur skal ønske, at de ville blive i hans Land; Saa maae der dog være noget godt hos dem. Konsterne og Videnskaberne sige, de kunne ikke blive, uden disse Fremmede slaae deres Boepæl iblant os. Man spaaer om Gudinden Fordoms Landsflygtighed. Skulle vi ønske, at Spaadommen bliver opfyldt?

Femte

Babue, om min Søn engang kunde sige, at have læst saa mange.

Sigur paastaaer, at han derfore kunde være lige unyttig, ja det som er det selsomste, han vil, at han kunde være lige uvittig; Thi Gud veed, hvad det er for en Forskiel han giør paa, at vide, hvad andre have sagt, og paa at kunne tænke selv. Han taler altid om, at danne Forstanden og Hiertet; Det skal være Opdragelsens Hensigt, men ei at fylde Hukommelsen med Ord og Navne. Den Fader, siger han, er uviis, der beregner hans Børns Fremgang i Kundskab efter de flere eller færre Bøger og Blade, de have læst; Men sligt skal være en almindelig Feil hos Fædrene, hvorved de faa Lærere, der vide at foresætte sig det rette Maal i deres Arbeide med Børnene, endog hindres fra at følge den Vei, Fornuften og Erfaringen viser dem, som den eene gode. Men hvortil hialp det, at Barnet havde Forstanden og Hiertet dannet, som Sigur vil, naar det ikke vidste mange Ord og Navne? Saa kunde man jo ikke merke, at de havde lært noget; Er det ikke nok, at det veed, hvad der er skeet, uden at vide hvorfore? Mig synes, Tiden spildes aldrig unyttigere, end naar man anvender den paa at giøre disse Betænkninger over de Døde og deres Gierninger; Er det ikke bedre, at man veed mange Tings Navne, end at man om faa haver

disse

Jeg taler tidt med Sigur derom, han er besynderlig i dette saavelsom i saa meget andet; Forleden kom han til mig, da der just stode vel en Snees unge Mennesker, hvilke alle ville fortiene de hundrede Dariker, jeg haver udlovet. En af dennem stod mig ret an, thi jeg saae i ald hans Adfærd, at han ret erkiendte det for en Lykke, at blive en ringe Tiener af saadan en Mand som jeg er; I det ringeste sagde han sligt, og det med en Tone, hvilken vidnede klart nok om, at han meenede det. Sigur hørde denne Tale, men, som han forsikrede mig, saa hørde han den med Væmmelse; Du skulde kun vide, hvorledes han udtrykkede sig, da han merkede, at jeg gierne havde udvalgt dette Menneske. Hvad, sagde han, en Fader vil betroe sit Barn til den, der viser sig foragtelig ved en Tænkemaade, ved en Adfærd, liig den Træls, der endog kan holde Naget for en Prydelse! Jeg lader Sigur tale, og retter mig ikke efter hans selsomme Indbildninger. At give hundrede Dariker til en Lærer, er det ikke, at giøre alt hvad mueligt er for sine Børn. Ja Babue, dette ydmyge, fattige Menneske, skulde fra den Time af været i mit Huus, hvis ikke en Mand, der har læst mange tusinde og tusinde Bybler, havde lovet at skaffe mig et Menneske, der, skiønt han kun har levet 24 Vintere, dog alt har læst 9999 Bøger. O

den til at undervise sine Børn; Thi sligt kan dog vel ikke skee uden idelig Tvang og Frygt, siden disse Midler saa almindeligen bruges; Men hvad giør dette Had, og den Afskye, det faaer, til Undervisning. Man har jo haarde Midler til at giøre det lydigt, naar de mildere ikke forslaae. Lad endog være, Barnet foragtede den, der lader sig betale for at være dets Piner; Det skulde jo ikke giøre meget til Sagen. Det fornemste er, at Læreren kan blive adlydt, naar han siger: saa mange Blade maae den unge Herre læse i Dag.

Sigur vil ikke biefalde mig; Ja Babue, skulde Du troe, at han ret sukker af Græmmelse, naar jeg og andre siger ham, hvordan vores Læremaade er. Men om han havde Børn! Hvorledes mon han vilde giøre? Tidt spørger jeg ham derom. Saa svarer han: O naar jeg elskede mit Barn! Og naar jeg fandt een, der kunde legge Grunden til en Lyksalighed, hvilken det skulde nyde her, saa længe det var til, ja hvilken det skulde føre med sig ud over Livets Grændser! O naar denne vilde opofre sig til dette møisomme Arbeide! Hvor høit vilde jeg da elske ham! Hvor udygtig vilde jeg erkiende mig til at belønne ham værdeligen! Hvor tidt vilde jeg tale med min Søn om denne hans Ven! Det Halve af min Lykke skulde høre ham til, isald han trængde. Men Babue! Kan da en Lærer giøre mit Barn

lyk-

lyksaligt? Det er jo mit Navn, og mine Midler, der skulle aabne Lykkens Vei for det. Vel paastaaer Sigur, man kan være riig og stor, men dog ei lykkelig. Saadanne Taler ere gode i en Bog, men Babue, hvo vilde grunde sine Børns Opdragelse derpaa?

Var Sigur Fader, han vilde vist nok giøre sig det meget tungt; Hvor skulde han finde en Lærer, saadan som han vil have ham. I det ringeste skulde ikke en af de mange staae ham an, der have løbet om Kap for at vinde mine udsatte hundrede Dariker. Det tilstaaer han selv; Ja tænk! Han vilde end ikke i denne Sag tage Raad af en Mand, der havde læst 100,000 Bybler, naar denne ikke havde giort andet, end at læse.

Babue! Hvad meener Du? Er Sigur ikke daarlig, naar han sukker over det, han kalder Ungdommens Skiebne, naar han bebreider Fædrene, at de ikke betænke, hvad Opdragelsens rette Hensigt bør være; Naar han især laster mig! Jeg vil jo give hundrede Dariker; Betænk hvad dette er, og svar mig saa!

den til at undervise sine Børn; Thi sligt kan dog vel ikke skee uden idelig Tvang og Frygt; siden disse Midler saa almindeligen bruges; Men hvad giør dette Had, og den Afskye, det faaer, til Underviisning. Man har jo haarde Midler til at giøre det lydigt, naar de mildere ikke forslaae. Lad endog være, Barnet foragtede den, der lader sig betale for at være dets Piner; Det skulde jo ikke giøre meget til Sagen. Det fornemste er, at Læreren kan blive adlydt, naar han siger: saa mange Blade maae den unge Herre læse i Dag.

Sigur vil ikke biefalde mig; Ja Babue, skulde Du troe, at han ret sukker af Græmmelse, naar jeg og andre siger ham, hvordan vores Tænkemaade er. Men om han havde Børn! Hvorledes mon han vilde giøre? Tidt spørger jeg ham derom. Saa svarer han: O naar jeg elskede mit Barn! Og naar jeg fandt een, der kunde legge Grunden til en Lyksalighed, hvilken det skulde nyde her, saa længe det var til, ja hvilken det skulde føre med sig ud over Livets Grændser! O naar denne vilde opofre sig til dette møisomme Arbeide! Hvor høit vilde jeg da elske ham! Hvor udygtig vilde jeg erkiende mig til at belønne ham værdeligen! Hvor tidt vilde jeg tale med min Søn om denne hans Ven! Det Halve af min Lykke skulde høre ham til, isald han trængde. Men Babue! Kan da en Lærer giøre mit Barn

Men Babue, hvorledes vil det gaae vores Ven udi Persepolis. Mon Tieneren tør lade ham ind til Herren, naar han kan ikke nævne sig ved andet end sit Navn? Mon brave Folk torde omgaaes ham foruden Frygt, at andre skulle vide det? Mon han ei tidt skal see i deres Ansigt, det ville han vel, at det giør dem ondt paa hans Vegne, naar de skulle kalde ham blot Monsieur ***; Dog de Perser ere saa høflige, de sige vel Herr ***; Og dette er uden Tvivl mere end Monsieur, ligesom det er hos os.

Perseren paastaaer, at saadant finder ikke Sted udi hans Land; Han siger, det er nok, at være agtbar ved egne Egenskaber; Dog jeg maae sige, det er langt fra, han paastaaer, at der jo og i Persien er Ulighed iblant Menneskene; Men denne Ulighed skal ikke svare til den, der blant os alene grunder sig derpaa, at somme kunne kræve, man aldrig maae kalde dem ved deres Navn, uden at lægge noget til.

Du kiender flere end et Lands Tilstand; Du har overveiet, hvorved det borgerlige Selskabs Lykke formeres. Siig mig da, Babue! om de have Ret, der meene, at denne Ulighed iblant os, der giør saa kiendelig en Forskiel paa Folk, hvilke baade i Henseende til Fødsel, til Vilkaar, til Forretninger ere hinanden lige, at den skulde være een af de Aarsager, der hindre mange nytti-

ge Tings Fremgang i Scythien. Jeg hører adskillige sige; Den skal nedtrykke Sielene, den skal iblant andet betage Konster og Videnskaber den Ærens Belønning, de burde finde i dem selv. Du veed, jeg lærer gierne; Derfor fremsætter jeg disse Spørgsmaale.

Da, siger man, gaaer alting best, naar Druiden søger at skille sig fra sine Lige, ved en større Veltalenhed, ved et større Tilløb; Naar den Handlende giør det ved sin Rigdoms Tilvext, og den Lærde ved sine Læseres Antals Formerelse. Man personlige Fortienester derved blive almindeligere &c., som adskillige meene? Man nægter ikke, der jo bør være adskilte Ordener i Staten, og at den ene bør være hæderligere end den anden; Man vil og, at Embederne bør give en Anseelse, der svarer til deres større eller mindre Vigtighed; Man vil, at der bør være Ærestegn, hvorefter Borgeren kan hige, efterdi han derved skal bringes til mange nyttige Foretagender; Man paastaaer kun, at det kan skade, der afvender Borgerne fra at søge Ære i de Ting, hvilke befordre Selskabets sande Nytte, der giør, at de personlige Fortienester, at rare Gaver, blive udygtige til at forskaffe, endog kun den Anseelse, uden hvilken man neppe kan leve med Velbehag blant sine Medborgere.

Og

Og det, hvorpaa man meget staaer, det er, at visse Handteringer især ikke skulle have nødig at laane nogen fremmed Glands; Thi ellers, meener man, stræber Borgeren ikke efter at bringe det vidt i disse Handteringer, men at gaae ud af samme, efterdi andre ikke forøge hans Ære derved. Saa vil man og, at denne Ulighed, der finder Sted blant os, skal føde og vedligeholde en Overdaadighed, der er den skadeligste af alle, efterdi den vil vise sig ved Ørkesløshed. Lad een i mit Land, sagde en Perser sidst, have den meest brændende Lyst til at skille sig fra sine Lige! Han kan kun naae sit Maal ved en fordobblet Iver; Sætter han Æren i at blive virkeligen agtbarere end de, der løbe paa en Bane med ham, da sees, at Staten vinder; Sætter han den i udvortes Glands, da kræve hans formerede Omkostninger og en mere hurtig Bindskibelighed. I Scythien, sagde Perseren, tilbeder han sig en Caracteer; Saa legger han sig hen paa sine formeente Æreskrandse; Saa mættes han af Forfængelighed; Saa blive endog hans Børn et Offer for denne hans Lidenskab.

Jeg vil rette mine Tanker efter det, Du siger mig; Thi selv at dømme om denne Sag, det tør jeg ikke giøre.

Syvende Brev.

Fra * * *

Gridulph har ingen Tieneste faaet endnu, og det er fem Vintere, han hver Dag er i Ministerens Stue. Er det billigt, Babue? Du vil dog vel ei svare som Demok, at man bør ikke dømme om et Menneskes Fortieneste efter hans større eller mindre Dumdristighed. Ja! Demok bruger just dette Ord, og paastaaer, at den er dumdristig, der tør meene, at han bør hielpes, blot alene fordi han anvendte mange Aar paa at sige hver Morgen, at han enten er meget duelig, eller at han døer af Hunger.

Hvis Du vidste, Babue, hvor vreed Demok er mod dem, der tør sætte sig for, ved Raab og Overløben at trænge sig til det, de attraae. Han kalder slig en Opførsel Tegn til en ret nedrig Siel; Han siger, at endog den svageste Følelse af Ære maatte giøre det umueligt for en Scythe, og for hver anden, at vælge slig en Vei, for at komme til Lykke.

Men især taler Demok om Fædrenes uvise Opførsel, der foraarsager denne store Ulighed, hvilken hos os er imellem Embedernes Tal, og deres, der søge samme. Kun faa betænke, hvor hæderligt,

Og det, hvorpaa man meget staaer, det er, at visse Handteringer især ikke skulle have nødig at laane nogen fremmed Glands; Thi ellers, meener man, stræber Borgeren ikke efter at bringe det vidt i disse Handteringer, men at gaae ud af samme, efterdi andre ikke forære ham Ære ved. Saa vil man og, at denne Ulighed, der finder Sted blant os, skal føde og vedligeholde en Overdaadighed, der er den skadeligste af alle, efterdi den vil vise sig ved Orkesløshed. Lad een i mit Land, sagde en Perser sidst, have den meest brændende Lyst til at skille sig fra sine Lige! Han kan kun naae sit Maal ved en fordobblet Iver; Sætter han Æren i at blive virkeligen agtbarere end de, der løbe paa en Bane med ham, da sees, at Staten vinder; Sætter han den i udvortes Glands, da kræve hans formerede Omkostninger og en mere hurtig Vindskibelighed. I Scythien, sagde Perseren, tilbeder han sig en Caracteer; Saa legger han sig hen paa sine formeente Æreskrandse; Saa mættes han af Forfængelighed; Saa blive endog hans Børn et Offer for denne hans Lidenskab.

Jeg vil rette mine Tanker efter det, Du siger mig; Thi selv at dømme om denne Sag, det tør jeg ikke giøre.

---

han det, hvorfor et Embede kan kiøbes, da kan Sønnen være vis paa at nyde det, da opdrages han derefter.

Du indseer vel, han taler ikkun om de verdslige Embeder; ja han udstrækker end ikke sin Tænkning til alle disse. Skulde Du have Lyst til at vide hans Mening udførligere, da skal jeg maaskee formaae ham til at skrive Dig et Brev om denne Sag.

Forleden gik vi uden for Porten sammen; Da saae vi mange Vogne, der komme ind til Lestopolis, beladte med unge Scyther. Demok sagde: alle disse ville i Tiden være Embedsmænd, og ingen har udregnet, om der og døe saa mange af Statens Betientere hvert Aaar, som de ere, der indskrive sig i deres Tal, der igien ville besætte Embederne. Nu træde de ind udi en Stand, der burde være saare agtbar, men de beskiemme den siden ved de Midler, de nødes til at anvende, for at faae det Fornødne. Endelig gen anmelde de sig for at beklædes med Embeder; Da føle de, hvor uviise deres Fædre vare, men alt for sildig, for at kunne oprette sammes Feil; Saa lide de; Men Statens Tab er størst. Hvor mangen een af disse, sagde Demok, er taget fra de Ordener, paa hvilke Selskabets Velstand beroer! Hvor meget Godt skulde de have virket,

om

ligt, hvor beroeligende det er for Sindet, at kunne ernære sig uden at bede; Kun faa give deres Børn til disse nyttige Handteringer; hvilke tilbyde enhver Ophold, der kun vil arbeide, og hvilke tilbyde den Rigdoms Overflødighed, der kan komme forend de, der løbe med ham paa Banen. Demok haver ser Sønner, de fem opofrer han til Handelen, til Konsterne, til Bindskibeligheden; Kun een skal tiene Muserne, fordi han viser et Nemme og en Geist, der venteligen vil forskaffe hannem Gudindernes synderlige Yndest. Biefalder Du Demok? Synes Dig, det staaer ham an at see sin Søn siddende ved Væven, eller farende paa Kiøbmandsskibet? Jeg siger ham dette, og Demok leer. Men er det dog ei hæderligere at sætte sine Børn til Bogen? Da kunne de faae Embeder; Da kunne de og faae en Rang.

Demok spørger, om sligt er mueligt, naar alle Fædre giorde saa. Skal Staten da ernære alle? Bille alle besoldes; vil ingen drage Rigdommen ind i Landet: Da maae jo de blive utallige, der lide Nød; Da bliver det jo umueligt, at alle kunne hielpes. Dog intet synes mig underligere, end naar han paastaaer, at det og i visse Tilfælde kan have gode Virkninger, naar en Deel af Embederne sælges; Thi da, siger han, veed Faderen, hvad hans Søn kan vente? Hær han

Hvor den Ting holdes vigtigst, der for sin Urigtighed er bleven meest forglemt, og altsaa vanskeligst at finde; Hvor det agtes umagtpaaliggende, om Sandheden fremsættes i et klart og yndigt Sprog, eller ikke; Hvor Forstandens Dannelse er ikke Underviisningens Hensigt; Hvor man ikke kiender den almindelige Kundskab, der passer sig til alle Stænder, og hvilken just er det, der skiller oplyste Folk og Aldere fra vankyndige og mørke; Hvor de hidige Videnskaber regnes for wittige; Hvor Naturen vanzires i Digternes og Konstnerens Arbeider; Hvor i Oden tales, som i Hyrdesangen; Hvor Helten ei kan kiendes uden paa hans Klædedragt, og den gamle Mand ei uden paa hans falske Skiæg; Hvor de Ting opvække i Parterret en døvende Latter, der ere skikkede til at fylde hvert følsomt Hierte med Skræk og Uroe; Hvor man heller seer Tienerens nedrige Gøglerie end Heltens ædle Væsen; Hvor i Lystspillet ikke høres den Tone, den Udtale, der bruges i Selskabet, men snarere den, Lærlingen bruger, naar han staaer med Bogen udi Haanden; Hvor den Glades, den Bedrøvedes, den Forbittredes, den Fortvivledes Hiertes Tilstand kun kiendes af Ordene alene, han fremfører, men ei af Maaden, paa hvilken de fremføres, ei af Laderne, af Legemets Bevægelse, med hvilken de geleides; Hvor Øre-

ne

ne ikke lide ved at høre alle Provindsernes Mundarter sammenblandede paa Skuepladsen, saaledes at den, der forestiller Hovedstadens Barn, ofte taler, som om han var fød ved Landets Grændser. Hvor Sprogets Dyrkelse regnes for ørkesløse Menneskers Arbeide; Hvor ... jeg vil holde op, Babue, paa det Du ikke skal kiedes ved at høre mig.

Der er det tredie Spørgsmaal tilbage; Det er: Hvorledes Smagen forbedres? Skeer dette, Babue! naar man med Upartiskhed ligner sig og sine Arbeider med andres? Naar man erkiender, at den, der sidst begyndte at løbe paa en Bane, bør ikke blues ved at være længst tilbage; hvis han kun bliver ved at løbe frem; Naar de ret skiønne Mønstere, hvilke kunne tiene til Regel, blive almindeligen bekiendte; Naar Bid og Nemme holdes udi Ære; Naar de, der torde angribe Fordommene, ikke blive undertrykte af Avind eller af Myndighed; Naar det ei ansees som Formastelse at tænke: en Levende kunde overgaae de Døde: Naar de Ypperlige nærme Konstnerne og Videnskaberne til sig, og derved give dennem en Glands, der kan antænde Ærelysten i deres Dyrkeres Hierter, og derved vænne dem til denne ædle Frimodighed, til dette yndige og velanstændige Væsen, der bør fremskinne i deres Verker, og derved selv forherlige sig ved deres

Kund-

[illegible] Formeerelse; Naar den meest agtede, [illegible] best opdragne Deel af Landets Beboere [illegible] Deel i det, der forfremmer deres Leveal- [illegible] og deres Fædrenelands Ære, og vil den vel, [illegible] opmuntrer den, der synes dygtig til at virke [illegible]; Naar ikke Sielene ere saa svage, at det Fremmede roeses, blot fordi det er fremmet; Naar man tilfulde indseer, at det Folk alene er foragteligt, der foragter sig selv; Naar Konsternes og Videnskabernes Arbeider dømmes efter deres indvortes Værdie, uden Henfigt til deres Navn, ved hvis Pen eller hvis Haand de bleve frembragte; Naar en saa skarp, som rigtig, som fiin, som velanstændig Critik nøder dennem, der ville læses af et heelt Folk, til at dømme sig selv med Strenghed, til at lade Tiden sønderrive det Dække, hvormed Egenkierlighed saa letteligen skiuler et Arbeides Mangler for den, der giorde samme? Siig, Babue! om disse Ting kunne hielpe til Smagens Forbedring.

Du seer, mit Brev indeholder intet uden Spørgsmaal; Dog kun en liden Deel af dem, jeg kunde giøre Dig i denne Henseende. Vil Du, da skal jeg maaskee siden spørge Dig om mere.

Nien-

ne ikke lide ved at høre alle Provindsernes Mundarter sammenblandede paa Skuepladsen, saaledes at den, der forestiller Hovedstadens Barn, ofte taler, som om han var fød ved Landets Grændser. Hvør Sprogets Dyrkelse regnes for ørkesløse Menneskers Arbeide; Hvor jeg vil holde op, Babue, paa det Du ikke skal kiedes ved at høre mig.

Der er det tredie Spørgsmaal tilbage; Det er: Hvorledes Smagen forbedres? Skeer dette, Babue! naar man med Upartiskhed ligner sig og sine Arbeider med andres? Naar man erkiender, at den, der sidst begyndte at løbe paa en Bane, bør ikke blues ved at være længst tilbage, hvis han kun bliver ved at løbe frem? Naar de ret skiønne Mønstere, hvilke kunne tiene til Regel, blive almindeligen bekiendte? Naar Vid og Nemme holdes udi Ære; Naar de, der torde angribe Fordommene, ikke blive undertrykte af Avind eller af Myndighed; Naar det ei ansees som Formastelse at tænke: en Levende kunde overgaae de Døde: Naar de Ypperlige nærme Konsterne og Videnskaberne til sig, og derved give dennem en Glands, der kan antænde Ærelysten i deres Dyrkeres Hierter, og derved vænne dem til denne ædle Fiinhed, til dette yndige og velanstændige Væsen, der bør fremskinne i deres Verker, og derved selv forherlige sig ved deres

Kund-

Kundskabs Formeerelse; Naar den meest agtede, naar den best opdragne Deel af Landets Beboere tager Deel i det, der forfremmer deres Levealders og deres Fædrenelands Ære, og vil den vel, og opmuntrer den, der synes dygtig til at virke dette; Naar ikke Sielene ere saa svage, at de Fremmede roeses, blot fordi det er fremmet; Naar man tilfulde indseer, at det Folk alene er foragteligt, der foragter sig selv; Naar Konsternes og Videnskabernes Arbeider dømmes efter deres indvortes Værdie, uden Hensigt til deres Rang, ved hvis Pen eller hvis Haand de bleve frembragte; Naar en saa skarp, som rigtig, saa fiin, som velanstændig Critik nøder dennem, der ville læses af et heelt Folk, til at dømme sig selv med Strenghed, til at lade Tiden sønderrive det Dække, hvormed Egenkierlighed saa letteligen skiuler et Arbeides Mangler for den, der giorde samme? Siig, Babue! om disse Ting kunne hielpe til Smagens Forbedring.

Du seer, mit Brev indeholder intet uden Spørgsmaal; Dog kun en liden Deel af dem, jeg kunde giøre Dig i denne Henseende. Vil Du, da skal jeg maaskee siden spørge Dig om mere.

Nien-

Niende Brev.

Fra ***.

Babue! kiere Babue, hvorfore mon vi skulde fødes i denne Verdens Alder; Hvorfore
n vi skulde see disse Dage! O de lyksalige
ennesker, der levede for hundrede Aar! Da
det anderledes til end nu; Mit Hierte brister
Græmmelse, naar jeg seer rundt om mig; Der
Daarligheder, der ere Elendigheder overalt;
hvo kan tælle dem. Lad os kaste et Øie paa
dragelsen! Hvordan er den? Nu det er ikke
, at de Unge kunne læse og skrive, de skulle
kiende hele Verden; De skulle vide, hvad
er skeet, siden Scythien blev beboet; De skulle
e Smag; De skulle tænke. Babue! skal
n lee eller ynkes over vore Dages Daarskab?

Og hvordan gaaer det med Fruentimmerne?
pinderokken, denne en Stues skiønneste Zirat,
s snart aldrig; Fruen sidder ikke mere blant
e hendes Tienestefolk, som før, da hun skinde der, som Solen iblant Stiernerne; Nogne bæres ikke mere ved Siden; O Babue!
vilken sød Musik giøre de dog ikke, naar Knippet
ret stort; Fremmede, der komme i Huset,
es ikke hen for at see Fadeburet. O Tider!

Jom-

Jomfruerne lære at skrive, og hvor mange andre ligesaa skadelige Ting. Manden ønskes ikke mere til Lykke, fordi han faaer en dygtig Kokkepige i sin Kone, men fordi han faaer et artigt, et fornuftigt, et elskværdigt Fruentimmer. Ungdommen tier ei som før; Man hører dem tale med, der endnu ei have fyrretive Aar paa Bagen; Bøgerne, denne Pest i Husene, formeres; Læsningen holdes for en tilladt Tidsfordriv.

Lad os gaae til vore Sammenkomster! Der see vi Daarligheden ret i sin høieste Grad. Begge Kiønnene begynde at udgiøre eet Selskab; Fruentimmerne have Lov at lee, de tør tale med Mandfolkene; ja man troer, de kunne tale om andet end om Kierlighed. Det er ikke som før, da unge Mennesker komme ind, fast skiælvende af Undseelse, bleve staaende og neiede ved Døren eller bukkede, indtil man bad dem sidde; da de giorde det, og saa siden aldrig lode sig høre, men med et Ja eller et Nei, naar de bleve tilspurgte. Nu, Babue! Nu kommer man sammen for at tale; Om nogen Tid, troer jeg, skal man regne Maaltidet for det mindst væsentlige i Selskabet. Da vare vore Fædre klogere; Vel saaes de kun sielden, men deres Conventer og Gilder vare saaledes indrettede, at man havde godt af dem nem i mere end een Dag; Hvor broderligen giorde de hinanden tilgode! Babue, jeg hører

som

sandeligen gode Tanker om de Venskaber, der sluttedes med Pælekanden udi Haanden; Og deres Bryllupper, de stemmede overeens med denne Høitids Vigtighed; I meer end fulde otte Dage holdt man ved at glæde sig over det unge Pars Foreuing; Da glædede man sig i Gierningen; Da vilde man, at den gode Mumme skulde fordrive al Sorg, paa det man oprigtigen kunde ønske dennem til Lykke. O! de Folk havde Hiertet paa Læberne.

Hvorledes gaaer det nu? Bruden prydes og begaves med kostbare Ting, i Stedet for, at Pengene før anvendtes paa at giøre sine Giester tilgode; Endog een af vore Konger haver maattet befale, at ikke flere end halvtrediesinstive Par maatte bydes til Bryllups Færd. Hvilke Tider have de forrige været! man kunde fylde hele Bøger med deres Lov; Men, da jeg skriver Dig kun et Brev, Babue, da maae jeg være kort imod min Villie.

Om den almindelige Overdaadighed i Klædedragten kunde vel og meget siges; Men see her! hvor underligen man taler: Man paastaaer, at vore Forfædre havde og deres, og at den var da skadeligere end nu. Hvad meener Du Babue? Skulle de store Pumphoser, de kostbare Kniplings Klude og Kraver, skulle Fruentimmernes lange Fløiels Kioler, skulle Ædelstenene, skulle

de af Guld og Sølv virkede Sager have draget store Skatter ud af Scythien? I hvor det er, saa saae man dog ærværdigere ud i den Dragt, end vi i vore lette Klæder. Forleden hørte jeg een sige, at, naar vi ville drage Fremmede ind til os, naar vi ville, at der skal ikke mangle Næringsmidler for Folket, naar vi ville bringe Konsterne og Vindskibeligheden i Flor; At vi da bør forfremme Arbeidernes Affætning, ifald vi ikke ville falde i Modsigelse med os selv. Vär kun ingen saa nedrigsindet i Scythien, at han vilde berige Fremmede paa Statens Bekostning; Laae kun vort Land saaledes, at vi kunne hindre Snigehandlerne fra at komme, da meente han hver Fløiels og Silkeklædnings Forbrugelse skulde være et Middel til Scythiens Berigelse; Men forarmes ikke Øderen? Man svarer jo? Men han har opholdt hele Slægter, og formeret Menneskene; Saa har han jo formeret Scythiens dyreste Skat. Saa spørger man, hvad skal hans Børn blive til? Kan han holde dem til Bogen? Kan han opføde dem hos sig selv, indtil de kunne faae et Embede? Man siger Nei! Men han kan giøre dennem til arbeidsomme og nyttige Borgere. Lad dem leve af de Folk, der bære Fløiel og Silke, saa kunne de selv komme til at bære samme. I denne Orden, siger man, maae altid Tingene følge paa hinanden, i Henseende

stende til Overdaadigheden og dens Virkninger. Hvad skal jeg troe, Babue? Have de Ret, der paastaae, at de fleste af dem, der tale om vore Tiders Trangheð, ikke have rigtige Begreb om Forskiellen imellem hele Statens og den enkelte Borgers Fordeel, og at dette er Grunden til mange Klager.

Man siger og, at den nu er fattig, der ikke før var det med den samme Indtægt, og at dette er en anden Grund til Klagerne. Man paastaaer, at de uden Ende formeerte Fornødenheder, hvilke vi nu have fremfor før, umueligen skulle kunne opfyldes, hvis ikke Næringsmidlerne vare blevne formerede, og følgelig Rigdommen.

Men, Et har jeg især lagt Merke til: Man meenede nemlig, at en Forandring i Statens Huusholdning, liig den, der siden nogen Tid er foretaget hos os, maae ufeilbarligen føde Klager til en Tid; Thi Handteringerne ere indrettede efter de forrige Omstændigheder; Man er allerede i en vis Næring; Det er for sildig at begynde en nye; Man feiler den fornødne Kundskab, man kan og feile Lyst. Men de, der begynde efter Forandringer, de vide, hvorefter de kunne rette sig; De kunne vælge Handteringer, der stemme overeens med Regieringens Hensigter og med Statens Vel. Faderen kan give sin Søn Com-

 passet,

passer eller Grasstikken i Haanden, i Stedet for Ageren. Næringsmidlernes Formerelse godtgiør Levemaadens Kostbarhed. Tingene, siger man, komme i den politiske Verden af sig selv tilsidst i Ligevægt, som de giøre i den naturlige. Dette passer man paa den ene Classe i Staten; Om de andre siger man, at hvad Jordeierne angaaer, da kunne de ved deres Materiers Formerelse og fordeelagtigere Afsætning igien vinde det Overskydende i deres Udgifter; Overalt tilbydes Vindskibelighedens Belønninger.

Hvad dennem angaaer, der intet have uden deres Renter eller deres Bestillings Indkomster, da tilstaaer man, at Fornødenhedernes Formerelse og Levemaadens tiltagende Kostbarhed er en virkelig Byrde paa dem. Men kan Statens Velfærd opofres for nogle faaes Skyld? Med et Ord, de, der have indrettet sig efter som Tingene før vare; De, der alt sidde i Næringer, hvilke ved de nyttige Forandringer blive mindre fordeelagtige; De, der alt have Betieninger, og ikke kunne tage Deel i de Midler til at vinde, hvilke Handelen og Vindskibeligheden fører med sig: De bør undskyldes, hvis de klynke, naar sligt kun skeer med sømmelig Beskedenhed; Men alle andre Klagende ere altid lastværdige i den gode Borgers Øine. Thi knurrer nogen over det, han kunde see forud, da røber han enten sin Skiødesløshed i at vælge det fordeelagtigste, eller og et Sind, hvilket vil overalt finde Mangler. Saaledes tales.

Lev vel Babue! Engelen Ituriel styre Dine Fied! hans Vinger bedække Dig for alt det, der kan skade; Lev vel endnu engang!

Babues Svar

paa

nogle Breve

til ham.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Fortale.

Da jeg elsker de gamle Efterretninger ligesaa meget som de nye, naar de lære at kiende den menneskelige Natur, Folkenes Sæder, Love og Statsforandringer, samler jeg og gierne ved Leilighed paa saadanne. Det lidet Stykke, som Hr. Voltaire har udgivet af Babues Reise, har opmuntret mig til at søge efter flere af denne gamle Scythes Skrifter. En god Ven i Stokholm, med hvilken jeg paa nogen Tid har vexlet Breve angaaende det gamle og nye Nordiske Sprog og Sæder, besad en Samling deraf, som en af Kong Carl den 12tes Følgeskab havde bragt med sig fra Constantinopel. Han har forsikret, at adskillige fornemme Tyrker skal have Oversættelser deraf, at de læses med lige saa stor Fornøielse af Sultaninder, som Tusinde og een ***, men at

man ikke tør lade dem komme ud af Frygt for, at noget af det, som Babue for mange hundrede Aar siden har sagt om Druiderne og Magerne, skulde kunde hentydes paa nogen af deres Dervisser.

Denne gode Ven, som er den samme, af hvilken Hr. Voltaire har faaet det første Stykke af Babues Reise, har meddeelt mig Fortsættelsen deraf tilligemed nogle andre Skrifter; Men, da disse indeholde Svar paa nogle Breve, som andre have skrevet til Babue, faldt det mig noget uforstaaeligt, indtil en af mine Landsmænd, som har været saa lykkelig at finde disse Breve paa sin Reise, udgav en Samling deraf. Jeg har derfor ikke længere villet forholde for dem iblant de Lærde, som ere Elskere af gamle Brevskaber, en Samling af Babues Svar, der kan tiene til at oplyse meget i de forbigangne Tiders Historie, i Haab, at de dermed

med ville finde dem lige saa fornøiede, som Sultaninderne, og ikke være saa mistænkelige som Dervisserne, men meget mere tillfigemed mig skionne paa den Lykke, som vi og vores Alder have fremfor mange andre Folk og Tider: At ingen af de Sandheder, som kunne tiene til at oplyse og forbedre Menneskene, behove at skiules.

De, som ere stærkere i det gamle Celtiske og Scythiske Sprog end jeg, vilde undskylde de Feil, som jeg kan have begaaet i Oversættelsen. Det er jo dog i alle Ting bedre at giøre noget, som ikke er ganske fuldkomment, end at giøre intet. Maaskee nogle besidde andre Afskrifter af Originalen, hvilke, naar de bleve holdte imod min, kunde tiene meget til at forbedre Skriverigtigheden i Grundtexten, ifald en lærd Mand vilde paatage sig dette nyttige Arbeide, hvortil jeg ikke har Tid og Taalmodighed nok.

Jeg haaber og at kunne giøre vore Konstdommere og Elskere af den lærde Historie en behagelig Tieneste ved at forsikre, at denne Scythes rette Navn er Babue og ikke Babuc. Nogle sige Babye; Men, da Perserne skrive alle Baboue, kan man ikke tvivle paa, at jo U i det Scythiske er bleven udtalt ligesom i vores Sprog. Jeg veed vel, at det i Babues Tid var brugeligt i Scythien at forandre sine Navne; Men jeg finder ikke nogen Aarsag til at troe, at en Mand, der prædikede mod sine Tiders Feil, skulde selv have begaaet den Forfængelighed.

Babues Svar
paa
nogle Breve.

I. Brev.

Jeg skulde have hiulpet til at fordærve Scytherne, Gimex? Engelen Ituriel bevare mig derfra! Skulde jeg søge Egennytte i mit Folkes Fordærvelse, og Ære i deres Skam? jeg, som lever her ved Flodens Bredde, forneiet med mine Fædres Lod, og som troer, at de Velgierninger, som jeg har nydt i mit Fædreneland, have paalagt mig en uendelig Gield, som jeg aldrig kan betale. Er det at fordærve Scytherne, at troe, at de kunne blive fuldkomnere? Er det at foragte dem, at tænke, at nogle Folk i Asien overgaae dem i visse Egenskaber, hvilke, naar de bleve forenede med dem, som Scytherne allerede besidde, vilde giøre dem til det lyksaligste Folk paa Jorden? Er det en slet Scyther, som troer, at der er noget Godt uden for hans Fædreneland, som reiser for at kiende Verden, som søger at udvælge

det

det Gode i andre Folkes Sæder for at forbedre sig selv og sine Medborgere? Er dette at være en slet Scythe, Gimer? saa er ikke alene Ragne og jeg slette Borgere, men Anacharsis selv; (Du kiender jo nok denne Scyther, som Grækerne ikke skammede sig ved at regne blant deres Viise), saa var han jo og en slet Scyther, ja han fortiende den Død, han fik, da han bebreidede sine Medborgere deres Had og Misundelse, fordi han vilde indføre Grækernes Sæder og Videnskaber i Scythien. Men hvad søgte Anacharsis? søgte han at herske over sine Medborgere? søgte han at berige sig ved deres Tab? vilde han sælge Scythien til Croesus? Du erindrer dig vel, Gimer, hvad han skrev til denne Prinds, da han indbød ham til sig: Jeg kom til Grækenland, siger han, for at lære Grækernes Videnskaber, Sæder og Stiftelser. Jeg behøver ikke Guld. Det er mig nok at komme tilbage til Scythien bedre og viisere. Naar have Hyklere og Forførere talt saadant et Sprog til Prindser? Var det saaledes, at Demagogerne talede i Athenen, disse nedrige og egennyttige Mennesker, som misbrugde deres Vittighed til at hykle for Tyranner og smigre for Folket? Var det deres Tænke- og Talekonst, Anacharsis vilde indføre i Scythien? Nei, lige saa lidt som Lydiernes Pragt; Han lærte alt

ieringskonsten af Pisistrat, men af Solon;
var denne ædelmodige Lovgiver, som under-
e ham om de Grundregler, hvilke han siden
de Scytherne bekiendte i sine Bøger om Lo-
; Men han lod sig ikke forblinde af det Fal-
g Glimrende i Grækernes Statskonst; Han
tillige deres Svagheder og deres Feil; Han
e af Athenienfernes Exempel, at Videnskaber
konster nytte lidet, naar et Folk er fordærvet;
indsaae, at de beste Love ere uden Dyd
Sæder som Spindelvæve, der holde kuns
Svage, men sønderrives af de Mægtige.
lon søgte forgieves at bøde paa denne Man
ved at forbinde Egennytte med det Almin-
ge. Eftertiden har lært os, at Anacharsis
de Ret. Det var denne Erfarenhed, som
de ham saa frygtsom ved alle Forandringer;
l ønskede at forskaffe Scytherne mere af Græ-
es Vittighed, Venlighed og af de søde For-
lser, som findes ikke alene i Sindets Forly-
er, men og i Sandsernes og Indbildningens,
r de ere under Fornuftens Herredømme; Men
troede tillige, at hvis Scythernes Siele ikke
de tage mod disse Følelser, som Vittighed og
ug opvække, uden at blive ligesaa vellystige,
ængelige og letsindige som Grækerne, var der
e tabt end vundet. Han beflittede sig paa
ekernes Viisdom, uden at lade sig indtage af

deres

deres Forfængelighed. Han troede, at Scytherne ikke kunde efterligne Grækerne i Rigdom og Pragt, uden endnu at blive mere ulykkelige og fordærvede end de; Han ønskede dem alene de Konster, som forbedre Sindet og Hiertet, og fornøie uden store Bekostninger; Han boede selv, klædede sig, spiisde og drak som en Scyther; Han giorde sine Venner tilgode med sin Overflødighed, og samlede ikke Skatter. Naar man tilbød ham store Gaver, bad han, at man vilde give dem til hans trængende Medborgere eller til de udødelige Guder. Saaledes tænkde og handlede Anacharsis. Guderne vide, hvor gierne jeg ønskede at kunne tænke og handle som han, endskiønt jeg troer om mig selv, at jeg endnu er langt fra den Fuldkommenhed, som jeg ønsker alle Scyther. Naar Ragne tænker ligesaa, vil Du da, at man skal foragte ham, fordi han er ung, fordi han ikke har levet fire Snese Vintere, fordi han ikke taler Græsk, fordi han har været i Persien og ikke i Grækenland? Dersom Perserne i Anacharsis Tid havde været det, de ere nu, dersom Zoroasters Bøger havde været bekiendte, havde han vel ikke søgt den Viisdom i en anden Deel af Verden, som han kunde finde tet ved Scythiens Grændser. Skamme vi os ikke selv ved, at der har været en Tid, da vi ikke kiendte Grækerne? da vi foragtede deres Videnskab,

skab, og giorde os til af at være Barbarer? De, som nu meest forbittres over dem, som troe, at Scytherne kunne blive fuldkomnere, og at de kunne lære noget af Perserne, tilstaae de ikke Grækerne et Fortrin for alle andre Folk? Bryste de sig ikke deraf, at de have deres Viisdom af dem? Blues de ikke ved deres Forfædre, som ikke kunde læse Grækernes Skrifter? Men det Græske Sprog er nu dødt hos os, vi have ingen Anacharsis mere; Perserne have oversat alle Grækernes Skrifter. De have lykkelig efterfulgt dem i mange Ting, og maaskee overgaaet dem i nogle; deres Sprog tales over hele Asien, det falder os lettere end det Græske, det har mere Overeensstemmelse med vores eget; Dersom da vore lærde Scyther ære Anacharsis, som giorde Grækernes Skrifter bekiendte iblant os, hvorfor kunne de da ikke taale, at Scytherne lære Grækernes Videnskaber af et levende Sprog, som tales iblant os? Hvorfor vilde de misunde vor Adel og vore Fruentimmer at læse det paa Persisk og Scythisk, som ingen uden nogle faa af vore Druider kunne læse paa Græsk? Troe vi, at Perserne ikke bør foragtes, fordi Grækerne have forekommet dem, at de have mere vundet end tabt ved at være deres Efterfølgere, hvorfor skulle da Scytherne tabe derved, at de ere komne sildigere? hvorfor skulle de skamme sig ved at tilstaae Perserne et Fortrin,

som disse tilstaae Grækerne, endog paa en Tid, da nogle ikke uden Grund meene, at de overgaae dem? Vredes derfor ikke over Ragne eller over dem, som have Haab om Scytherne, men udøv al Din Nidkierhed mod dem, som fortvivle om deres Forbedring, og nægte dem naturlige Gaver til at giøre det samme, som andre Folk. Jeg tilstaaer, Gimer, at saa meget som jeg ønsker Scythiens Forbedring, og saa vist som jeg troer at den er muelig, saa meget kan jeg vredes selv over nogle af vore sydlige Naboer, som, endskiønt de for 20 Aar siden havde ikke mange flere Skrifter i Smag end vi, dog indbilde sig saa meget af nogle faa Mesterstykker, som de siden have faaet, og hvis Tal dog i Betragtning af deres Lands Størrelse og deres Skolers Mængde er meget lidet, at de understaae sig ikke alene at sætte sig i Ligning med Perserne, men og at hovmode sig saa meget over os, at de ville lære os at tale vort eget Sprog. Du veed, Gimer, at jeg kan ære Fortienester uden at forblindes deraf, jeg veed hvad Magt Vane og forudfattede Meninger have over de klogeste Mennesker. Jeg er vant til at see Ondt og Godt blandet tilsammen i Verden. Jeg vredes derfor ikke over disse Skrøbeligheder. Jeg priser endog deres Nidkierhed, som ville forbedre os, naar jeg troer, at den er grundet paa redelige Hensigter, men, imellem os at sige,

Gimer, kan jeg med al min Scythiske Alvorlighed ikke bare mig for at lee ligesaa meget ad de Fremmede, der troe, at man over den 50 Grad ikke kan tænke og skrive vel, som Du fortæller, at Ragne loe af dem, der meene, at, om vore Landsmænd faldt paa at troe, at Scythien laae Soelen nærmere end Persien, burde vi troe det med. Der er Pøbel blant alle Folk, og, naar Du hører Perser eller Egypter af denne Classe bebreide Dig, at Du er en Scyther, svar dem da, Gimer, det samme, som Anacharsis svarede de Græker, som hovmodede sig af deres Nations Fortieneste, uden at have selv megen Deel deri: Siig, at det er bedre at ikke have stor Ære af sit Fædreneland, end at giøre det Skam.

Elsk saadanne Medborgere, der tale og skrive som Ragne, skiøn paa deres Fortieneste, misund dem ikke deres Læseres Bifald, forsvar dem mod deres Medborgeres Misundelse og mod Fremmedes Indbildninger, og Du skal snart see meer end Muligheden af den Forbedring, som Du nu tvivler om. Jeg kiender Ragne, jeg veed at han er iblant dem, som elske Scytherne fremfor alle andre Folk, og at han holder dens Lykke Misundelse værd, som kan leve og døe dem til Nytte; han troer, at Naturen gav dem alt hvad der hører til at blive ikke alene et lykkeligt men og et æret Folk; Jeg har levet med ham her ved

Flodens Bredde. Han følede den Tid hos sig Ituriels Kald, en Lyst til at kiende Verden og elske sit Fæderneland. Denne Drift førde ham over Scythiens Grændser, han har seet andre Folkes Sæder, han har vidst at vælge det Gode, at forene Vittighed og Uskyldighed, Dyd og Ære, han tænker som en Troglodyt og taler som en Perser; Men han har ikke glemt sit Fædreneland, han lærer sine Landsmænd at elske det med en fornuftig Kierlighed. Mercur har fundet ham værdig til at danne en af de dyrebare Siele, ved hvilken vores Efterkommeres Lykke skal blive lige med vores, og jeg ønsker, at Folkenes Skytsengel vil stadfæste hans Kald. Naar Ragne taler om Pligterne bedre end mange af vore Druider, som have lange Skieg, vil Du da foragte ham fordi han er ung og fordi han er nyelig kommen fra Persepolis? Dersom vi taale, Gimer, at Mis-undelse og Avindsyge undertrykker hos vore haabefulde Scyther den Følelse af Ære, som er Dydens Spore, og berøver dem den Roes, som er Dydens værdigste Belønning, dersom vi maale Fortienester efter Alder og Titler, da fortiene vi først at kaldes slette Borgere, da havde Du Aarsag til at sige, at det vilde staae slet til med Scythiens Ære. Dersom en Scythe for en god Gierning ikke i det mindste kan vente sig den Belønning, at man tilstaaer, at den er god, maae

Scyther

Scytherne enten intet giøre eller og være fuldkommnere end andre Folk; Thi at øve Dyden alene for sin egen Skyld, og ikke blive tret af at giøre vel imod dem, af hvilke man foragtes, er en større Fuldkommenhed, end de fleste Mennesker kunne opnaae, og dersom enten Ragne eller jeg, eller nogen anden forlangede det af Scytherne, havde de Aarsag til at sige, at vi forlangede for meget.

Mercur selv forlanger det ikke. Han, under hvis Anførsel Scytherne troe, at intet af alt det, som andre Folk have giort, er dem umueligt, seer ned af Thronen og bemerker med en Faders Glæde hvert Skridt, som Scytherne giøre, til at blive selv fuldkomnere og forevige hans Navn. Dersom vore ærekiere Scyther kiendte og følede denne Ære, saaledes som de burde, skulde de snart overlade alle de falske Æretegn, hvormed saa mange nedrige Siele prange, til de Folk, som ere saa ulykkelige, at en Borger ikke kan giøre sig bemerket ved Fortienester alene.

Skriv derfor kuns til Alfred, hvad Ragne har sagt, lad ham komme hiem og stille sig for Mercur, lad ham sige, at han er en Scyther, og det skal være nok, dersom han har Fortieneste. Men han maae elske sit Folk, han maae være nøisom og søge en ædel Ære; Han kan derfor gierne troe, at Scytherne kunne blive fuldkomnere, det er ham endog tilladt at giøre dertil hvad han kan:

Han maae bestride alle Daarligheder, enten de begaaes af hans Landsmænd eller af Fremmede, men han bør og være villig til at see Fuldkommenheder hos dem begge, og det maae være ham en dobbelt Glæde, at kunne finde Fortieneste hos en Landsmand.

Er det ikke at elske sit Fædreneland med en fornuftig Kierlighed? Tænker Du ikke saaledes selv, Gimer? naar Du ikke lader Dig forlede af Mængdens blinde Iver, men følger Dit eget Hiertes gode Drift. Engelen Ituriel styrke Dig i disse Tanker. Hils Ragne, jeg veed, at I ere gode Venner, og at Dit Hierte svarer til hans Tænkemaade. Jeg er Din

oprigtige Ven og Landsmand

Babne.

---

2. Brev.

Var der Ædelmodighed, var der Dyd til i Verden, dersom det var tilladt at frygte for en liden Uleilighed, naar man kan være Menneskene og især sine Medborgere til Nytte? Er det muligt, Gimer, at en Scythe kan tvivle om en Sandhed, som saa mange af vore Helte have stadfæstet ved at udøse indtil sidste Blods-

draabe for Fædrenelandet? Hvor er den Nidkierhed, som Du taler om? Bestaaer den alene i den magelige og ørkesløse Tanke, at vi ikke kunne blive fuldkomnere, og at der er intet mere for os at giøre? Saaledes tænkde ikke de Fædre, af hvis Navne vi bryste os. Skulde den ædle Dristighed, som kommer af Lyst til Ære og af Nidkierhed for sine Pligter, ikke mere findes hos os, Gimer? Skulde en Scyther kunde frygte for en liden Uleilighed, naar han kan tiene sit Fædreneland? Nei, saaledes kan Du ikke tænke; Du troer maaskee, at vi have Mod nok til at dræbe vore Fiender, og ikke Dristighed nok til at gavne vore Landsmænd. Ja Du har Ret, der skal og mere Mod til at oplyse Folk end til at undervinge dem; Thi Mængden elsker Vaner og Meninger mere end Frihed og Love."

Dersom Ragne har det Forsæt, at forbedre Scytherne, er det ikke Under, om han er frygtsom; Thi han har da ikke smaa men store Vanskeligheder at overvinde. Men bør Du og jeg, naar vi see en af vore Venner stride mod Fædrenelandets farligste Fiender, legge Hænderne i Skiødet og sige: Lad ham løbe sin egen Fare? Har du glemt Soldueriernes Love? Du siger, Ragne er ung, de unge Krigsmænd ere dristige, og Du kiender de gamle Kiempers Tredskhed; kunne de ikke overvinde ham, saa forraske de ham.

 De

De ville sige: han bruger utilladelige Vaaben, han omgaaes med Troldom, han overtræder Krigens Love. Dersom Du ikke selv vil vove Dig i Striden, saa meddeel ham dog noget af Din Koldsindighed; Stil nogle af de forbittrede Kiemper tilfreds, at Striden i det mindste kan blive lige; Siig, at baade Ragne og jeg elske alle brave Scyther lige saa meget som Du, og at vi ikke ere Fiender uden af dem, som ere Scythernes værste Fiender: jeg meener dem, som misunde deres Medborgere og Efterkommere den Roes at have giort noget til Scythernes Ære.

Torvid, siger Du, meener, at det holder haardt, inden en Scyther kan føre over sit Hierte at roese en af hans Landsmænd, der enten har skrevet en god Bog eller giort et Konststykke, hvilket Kiendere roese, eller viist en anden Naturens Gave i en ypperlig Grad. Forlad mig, at jeg ikke kan troe det, uden om saadanne, som selv ikke have giort noget, der fortiener Roes. Du siger jo selv, at Scytherne troe, at de ikke kunne blive fuldkomnere, der maae jo da i det mindste være noget af deres Landsmænds Arbeide, som de roese; Thi jeg kan ikke begribe, hvorledes et heelt Folk kan besidde Fuldkommenheder, som ikke findes hos nogen Person især. Hvis Du derfor troer, at Scytherne have Ret deri, at de holde sig ligesaa fuldkomne,

som

som andre, maae Du og tilstaae, hvad Torvid siger, at de have Uret deri, at de ikke mere ære dem, som giøre dem Ære, og forevige de Personers Navne, som de bryste sig af.

Jeg føler en brændende Nidkierhed i mit Hierte, saa ofte jeg hører nogen af disse Navne nævnes med Skiødesløshed. Og imellem os at sige: jeg hører det ofte af den Scyther, som vredes meest over dem, der understaae sig at finde Mangler i Scythien. Men dette giør mig dog ikke saa ondt, som naar jeg hører det af Fremmede. Jeg tænker, at Scytherne tale om saadanne Feil for at undgaae dem. Jeg tænker, at de tale derom som Brødre og Slægtninger om deres fælles Familiers Anliggende, disse sige hinanden deres Feil, men de høre ikke gierne andre tale derom. Saaledes taler Ragne og jeg sammen, vi sige hinanden vore Feil med en Scythisk Oprigtighed; Thi vi troe det samme om os selv, som vi troe om vore Landsmænd, at vi kunne blive fuldkomnere. Saaledes tale vi og om den udødelige Scythe, som har lært os at sige paa vort eget Sprog, hvad Anacharsis sagde paa det Græske. Vi understaae os at sige det samme om ham, som Grækerne sagde om denne, at hans Stiil er noget Scythisk. Men det giør os ondt, naar man i Skrifter, som gaae ud af Landet, ikke skaaner en Mands Ære, som har giort Scythien

saa megen Ære. Sandelig, i hvor meget jeg end elsker Perserne, og hvor megen Høiagtelse jeg end har for den Perser, som har skrevet om Scytherne, især for det første Stykke af hans Verk, som handler om deres Sæder, har jeg dog af den Aarsag ikke kundet overtale mig til at roese ham saa gierne som jeg vilde; Hvad meener Du vel, man vil sige om denne Virkning af Kierlighed til Fædrenelandet? Skulde den og være en Fordom? Spørg Dig selv, Gimer, spørg Dit gode Hierte, spørg denne brave Perser, om man gierne roeser dem, som ikke tale vel om deres Venner og Velgiørere. Jeg har derfor ikke lastet ham, jeg har endog tilstaaet ham det Fortrin, som ham tilkommer, fremfor den Landsmand, som jeg ærer; hvorfor ere ikke Perserne lige saa billige? Skulde den Scythiske Luft maaskee have meddeelt dem nogle af de Tilbøieligheder, som Du siger at man tilskriver os! Nei, Persernes Caracteer er at ære Fortienester hos alle Folk. Ingen Nation er mere fri for nationale Fordomme, ingen har mere Lyst til at elske og elskes. I deres Forfængelighed selv er en Følelse af Menneskekierlighed, som undertrykker Stolthed, og det er den, Gimer, som jeg har anpriset mine Landsmænd. Men hvad skeer? Man beskylder mig for at foragte den Scyther, hvis Hukommelse jeg ærer; Scytherne sige, at jeg er alt for persiskſindet, og Perserne ansee mig

for

for deres Fiende. Hvad for en Landsmand er jeg da? Egypter er jeg ikke. Luften er mig for skarp og Føden for haard. Jeg faaer da gaae over til Indianernes Leir, man siger, at de give en halv Kobberpenge meer end Perserne. Men skulle jeg derfor kunne glemme Ituriel og Teone? Nei, Perserne ere selv aabenhiertige og rundtalende. De kunne ikke finde Mishag i en Egenskab, hvorved de tildrage sig selv ofte andres Kierlighed og undertiden deres Had. De ere maaskee de eeneste af alle Folk, som ikke regne Kierlighed til sit Fædreneland og Taknemmelighed mod sine Velgiørere blant Fordomme.

Hils den Perser, som har skrevet om Scythernes Bedrifter, og sig ham, at jeg ærer ham ikke mindre end den anden, som har skrevet om vores Regiering og Love; Thi hvad denne angaaer, tvivler Du vel ikke paa, at jeg jo agter ham høit, ikke alene fordi han har giort Grundreglerne af vores Regieringsart bekiendt for Fremmede, men og fordi han har giort dem bekiendte for os selv. Hvor ukyndige have Scytherne ikke været om det, som er meest magtvaaliggende at vide? Med hvilken utaalelig Hovmod have de foragtet det Lys, som andre have antændt for dem? Zoroasters Aand hviler over denne Perser, og Du veed, Gimer, at jeg ønsker intet mere end at den hellige Ild, som Zoroaster antændede for Perserne,

 maatte

tæller mig ikke, om hun er smuk (men Teone er det maaskee ikke heller mere); Du tillegger hende en anden Yndighed, som er mere bestandig: at hun elsker Vittighed. Deri ligner hun Teone; Men jeg slutter af de Bøger, hun læser, at hun og elsker Dyden, og da overgaaer hun Teone; Da skal Alvide herefter være min Heltinde. Gid hun tillige var smuk. Dyden skulde da tale igiennem hendes Læber med mere Fynd; Den skulde bløedgiøre vore haarde Scythers Hierter, den skulde giøre alle de Mandspersoner foragtede, som søge at behage uden Dyd og Fortieneste. Dersom Alvide er ugift, saa siig hende, at de gamle Scyther havde en Lov, at intet Fruentimmer maatte giftes, førend de med deres egen Haand havde nedlagt nogle af Fædrenelandets Fiender; Var det Under, at Scytherne havde Helte, da Fruentimret tænkde saa? Føler Alvides bløde Hierte noget af denne Drift, som besielede hendes Mødre, da lad hende vise Foragt mod alle de Mandspersoner, som vanære deres eget og fordærve hendes Kiøn, lad hende giøre nogle af disse nedrige Siele ret latterlige, lad hende ikke see venlig til nogen Mandsperson, som ikke har giort sig bekiendt af nogen ædel Gierning, og lad hende ved sit Bifald opmuntre alle dem, som bestride Fædrenelandets allerfarligste Fiender: Vankundighed og Laster. Giør hun dette, jeg

den at misunde dem. Her seer jeg den hellige
ild brænde daglig paa tvende Altere, hvoraf det
te er opreist for de udødelige Guder og det andet
r Mercur. Vore unge Scyther komme her
r at ofre og bede; og hvad meener Du, at de
giere? At de maae være lykkelige Jægere? Fin-
Leilighed til at hevne sig over deres Fiender?
iøre stort Bytte i Krigen? Nei, saaledes bede
vilde og grumme Scyther. Disse bede om
kke til at blive værdige Redskaber til at giøre
lennesker lykkelige og til at herliggiøre Mercurs
lder. Ak Ragmer! (jeg kan endnu ikke tænke
a ham uden Suk) Ragmer døde her for Al-
ret, Guderne toge ham til sig paa en Tid, da
ns Hierte brændte af den helligste Iver for at
ne sine Medborgere. Sandelig, saadanne
lelser, som Ragmer havde, dannes sielden i
store Stæder, hvor Tankerne, som Du siger,
spredes ved Verdens Bulder, Fiendskabs
rm, Avinds Klager og Vindesygens Suk.
erfor er det og rart at finde saadanne Siele
lant Scythernes Ædle?

Jeg kan i denne stille Roe, hvor Natur og
enskab fornøie mig uden Forfængelighed, ind-
ænke mig til mine Pligter alene, og jeg kunde
mme alle Persiens Skiønheder indtil Leone
, dersom Du ikke fornyede hendes Ihukom-
lse ved at tale saa meget om Alvide. Du for-

Dyder, hvoraf Du selv tilstaaer, at de nu have mere end andre Folk, vilde jeg ønske, at jeg aldrig havde talet. Denne Druide bygger Scythernes Forbedring paa de rette Grunde, og derfor elsker jeg ham.

Dersom Alvide har megen Lyst til at tænke, saa bed hende og læse, hvad en anden Egypter har skrevet om de menneskelige Pligter for alle Stænder. Hun vil falde i Forundring, naar hun af den Bog og af en anden, som snart skal komme for Lyset, kan forstaae mange Ting, som Druider og Mager selv ikke have forstaaet. Du veed nok, jeg roeser ham ikke, fordi han er en Egypter, og Du kan være ligesaa vis paa, at jeg ikke roeser ham, fordi han er min Ven.

Men hun glemmer vel ikke at læse den Persiske Oversætter, og hun kiender vel Biekuben, de Scythiske Vers, som Du selv har roest, de aanderige Taler af den ypperste Druide, hvis Tab Scytherne endnu begræde, de Tanker om Kierlighed til Fædrenelandet, hvori jeg finder meget af den Persiske Veltalenhed. Jeg skal med det første sende Dig en Tale over Mercur, som for nogle Dage siden er holden i den Tempel, som han har ladet bygge her ved Flodens Bredde. Denne Scyther kiender de Gamle, han kiender Grækerne ligesaa vel som Anacharsis, og han taler dog Scythisk ligesom Demosthenes talede Græsk.

r love hende en af de viiseste og dydigste Scyther
l Brudgom.

Hun læser den Egyptiske Druides Blade,
ın kan ikke giøre bedre Valg; Hvis de gamle
:gypter havde tænkt, som denne Viise, skulde
Scytherne før have været oplyste. Jeg agter et
f hans Blade meer end alle de Millioner Bybler,
ɔm man tilforn har ført herind fra Egypten.
)ans Landsmænd have vel Aarsag til at misunde
s ham. Saadan en Medborger havde hver-
en vi eller de for faa Tider siden. Men veed
Du, hvorfor jeg især agter dette Skrift? Jeg be-
ragter kuns den Deel deraf, som angaaer Lovene
ıg Staten. Du veed, at man giør sig adskillige
Begreb om en Stats Velstand; nogle sætte den
et stort Navn, andre i Magt, andre i Rigdom,
ındre i Pragt, andre i Regieringsformen, an-
ıre i visse Videnskaber. Du veed, jeg tænker
jierne paa disse Ting, men jeg finder tillige at
)e alle kunne giøre Skade, dersom ikke Religion,
Dyd og Sæder legges til Grund. Saa ofte
eg tænker derpaa, bliver denne Slutning altid
)en sidste af alle mine Betragtninger, og jeg troer
derfor, at jeg ikke tager feil; Alle Nationers
Erfarenhed er paa min Side. Du veed, jeg
ønsker Scytherne mere Videnskab og Konst, jeg
ønsker dem og nogen meer Rigdom og Overflø-
dighed, men, dersom de derved skulde tabe de

Dyder,

Alvide, og siig, at jeg ikke kan holde det Løfte, jeg har giort, dersom hun ikke er ligesaa omhyggelig for sit Huus, som hun er vittig og dydig. Scythien er ikke saa riig og overflødig som Persien, det kan heller aldrig blive det. Naturen selv forbinder vore Mænd til at være arbeidsomme, og vore Fruentimmer til at være huuslige.

---

4. Brev.

Oplosningen af de Spørgsmaale, som Du forelegger mig i det 4, 5 og 6 Brev, kommer an paa en Ting, som skal have været Scytherne meget bekiendt i gamle Dage, men hvorom man siger, at de nu have meget vrange Begreber. Du kan vel neppe giette hvad det er. Det er Ære. Skulde Scytherne ikke kiende Ære? vil Du svare, hvo kiender den da? Er der noget Land i hele Verden, hvor Ære søges med mere Iver? Scyterne svære jo endog ved denne Gud, de agte den høiere end deres Liv, de have over hundrede Navne og Titler at betegne den med, de vide rigtigere at inddeele den og nøiere at udregne alle dens Grader, end noget andet Folk. De forstaae ved Miner, Gang, Boielser, Ord og Tegn paa det nøieste at udtrykke den Ære, som enhver tilkommer

kommet efter hans Stand. Ja! Gid de forstode kuns saa vel at maale den efter Fortieneste! da skulde Scythien være det lyksaligste Land i Verden. Man skulde med en mild Mine, med et Wink kunne udrette der, hvad man paa andre Steder ikke kan udrette med store Summer. Scytherne have mange gode Tilbøieligheder, de have endnu megen Følelse af Ære, jeg glæder mig ved at kunne sige det; Thi meget rige kunne de vel ikke blive. Dyden er nu omstunder for svag til at regiere noget Folk, og Gud bevare dem fra, at de nogen Tid skulle regieres af Frygt alene. Hvad mangler dem da? Begreb om den Ære, de føle. Naar have de havt dette Begreb? Da vore Cureter, Druider og Barder, uden at maale sig med andre i Rang, i Pragt, i Rigdom, ved at undervise Folket og synge Lovsange til Gudernes og Heltenes Ære havde forhvervet sig saadan en Anseelse, at de i Striden kunde adskille tvende Krigshære: Da deres Anførere, deres Helte, deres Kiemper søgte at overgaae hinanden for at vinde de Krandser, som de Scythiske Jomfruer gave til den værdigste iblant deres Friere, og for at indbydes til de aarlige Giestebuder, som deres Konger holdte for dem, som giorde sig bemerkede ved ædle Bedrifter: Da den Viise, Skialderen, Sangeren, Harpeslageren ingen anden Ære forlangede, end at blive nævnt med Høiagtelse, viist

Alvide, og siig, at jeg ikke kan holde det Løfte, jeg har giort, dersom hun ikke er ligesaa omhyggelig for sit Huus, som hun er vittig og dydig. Scythien er ikke saa riig og overflødig som Persien, det kan heller aldrig blive det. Naturen selv forbinder vore Mænd til at være arbeidsomme, og vore Fruentimmer til at være huuslige.

---

4. Brev.

Oplösningen af de Spørgsmaale, som Du foreslegger mig i det 4, 5 og 6 Brev, kommer an paa en Ting, som skal have været Scytherne meget bekiendt i gamle Dage, men hvorom man siger, at de nu have meget vrange Begreber. Du kan vel neppe giette hvad det er. Det er Ære. Skulde Scytherne ikke kiende Ære? vil Du svare, hvo kiender den da? Er der noget Land i hele Verden, hvor Ære søges med mere Iver? Scyterne svære jo endog ved denne Gud, de agte den høiere end deres Liv, de have over hundrede Navne og Titler at betegne den med, de vide rigtigere at inddeele den og nøiere at udregne alle dens Grader, end noget andet Folk. De forstaae ved Miner, Gang, Bøielser, Ord og Tegn paa det nøieste at udtrykke den Ære, som enhver til-

ter: Da sang man ikke en Vise uden at takke Digteren, man betragtede ikke et Konststykke uden at ære Mesteren, ja meener du vel, at den ringeste iblant disse Druider, som underviisde Folket, blev af dem, som han underviisde, anderledes betragtet end en Fader? Da havde du ikke havt nødig at byde hundrede Guld-Dariker for at faae een til at undervise din Søn. Den beste Druide havde giort det for Halvparten, men han havde krævet Ære af dig til Belønning, og Lydighed og Taknemmelighed af din Søn. Men han havde ikke giort mange Opvartninger for at nyde den Ære; Han havde ikke tænkt som den, af hvis Adfærd du sluttede, at han erkiendte det for en Lykke at blive en ringe Tiener af saadan en Mand, som du er; Han havde troet, at du burde holde dig selv nok saa lykkelig, fordi du havde fundet saadan en Lærere til din Søn, som han var. Han skulde derfor ikke have glemt den Ærbødighed, han var dig skyldig. Han skulde ofte have formanet din Søn til at følge sin Faders ærefulde Fodspor; Thi vore Druider regierede deres Discipler ved den samme Drift, som de førede selv, ved Ære og ikke ved Frygt.

Dog vil jeg ikke derfor raade dig til at forkaste dette fattige og ydmyge Menneske, hvis du ingen anden Aarsag har end den, at en Mand, som har læst mange tusinde Bybler, har lovet at

i Forsamlingerne, og æret i deres Gilder: Da understod ingen sig at foragte en Person, som havde giort sig bekiendt af nogen ædel Gierning: Da understod ingen sig at forlange Titler af Egenskaber, som han ikke besad, og af Embeder, som han ikke forrettede: Da understod ingen at nærme sig til Thronen, for at forlange Værdigheder, førend han havde giort sig bekiendt iblant Folket ved Fortienester. Saadanne behøvede ikke at søge; deres egne Gierninger og andres Vidnesbyrd talede for dem. De bleve kaldte til at hente de fortiente Belønninger, og disse bestode ikke i kostbare Gaver, ikke i Titler, som førde til Bekostninger, men i Krandse, i Skiolde, som forestillede deres Bedrifter, eller i Tegn, som giorde Personen mere bemerket end hans Klæder. Men den dyrebareste af alle Belønninger, det sikkerste Tegn paa sande Fortienester, bestod i Mængden af Tilskuerne, som trængede sig frem for at see saadan en Patriot, som fulgde ham fra hans Huus til Thronen, og fra Thronen hiem igien, og i den Nidkierhed, hvormed de længe talede i deres Gilder om Patriotens Fortienester og Belønningens Billighed. Da fandt man hos vore Digtere de høie og dristige Tanker, de ædle Følelser af Ære, den naturlige og sikre Smag, og den Lethed i at udtrykke sig, som giorde dem værdige til at besynge Heltenes Bedrif-

ter.

hvad han vil lære din Søn; Fortroe dig ikke til den Mand, som har læst de mange tusinde Bøbler, lad Sigur oplede dig een. Han tænker som de gamle Druider, han vil have, du skal vælge een, som kan danne Forstanden og Hiertet.

Derved forstaner han ikke, at du skal vælge een, som giver sig ud for en Hexe, for at lære din Søn i en kort Tid saa og saa mange Million Tusinde Ord, som han enten ikke forstaaer, eller, om han forstaaer dem, dog ikke giør ham viisere og bedre; En, som lover at give din Søn Skiønsomhed, Vittighed, Hukommelse, gode Tilbøieligheder, endog om han mangledn disse Ting gandske af Naturen; Men een, som vil søge at forbedre disse Egenskaber, saavidt Tiden og Omstændighederne tillade. Dersom han, uden at kiende og prøve din Søn, lover at vilde giøre ham til et Vidunder i en kort Tid, saa tag ham ikke an, han vil bedrage dig; Og, om han i den Tid lærde alle Hieroglypher, forstod at opløse alle mørke Taler og vidste at tale om alle Træer fra Cederen til Ysopen, saa var du dog bedragen, og det, som endnu var værre, Landet kunde blive bedraget tillige med dig. At danne Forstanden og Hiertet er en langt vanskeligere Sag. Ja det er saa vanskeligt, at den, som Sigur udvælger dig, skal lettere kunne giøre det, end jeg kan beskrive dig, hvori det bestaaer. Der skal ved Omgang,

forskaffe dig en anden, som kuns har levet 24 Vintere og dog alt læst 9999 Bøger. Endskiønt han er frygtsom, endskiønt han ikke har den Frimodighed, som vore gamle Druider havde, kan han dog have et ædelt Hierte og Følelse af Ære: Vane er ofte stærkere end Natur og Fornuft. Vores Opdragelse har i lang Tid været grundet paa Frygt. Der ere, desværre, mange vanslægtede Fædre iblant os, som ville, at en Lærer skal ansee det for en uskatteerlig Lykke at være en ringe Tiener af saadanne Mænd; fattes ham intet uden Frimodighed, den kan du give ham selv. Omgaaes ham som en Ven; Thi, hvis du selv vil behandle ham som en Tiener, giør han dit Barn til en Slave. Undre dig ikke saa meget derover! En Mand, som den, maae jo holde det for en Lykke at kunne have Venner, Konger selv agte det jo høit, at kunne finde saadanne iblant deres Undersaatter, og, dersom du ikke finder Venner iblant dem, som du selv lønner, hvor skal du da finde dem? Dette fattige og ydmyge Menneske kan ære dig igien, dersom han er forstandig og vittig, han kan giøre din Søn værdig til Ære, han kan maaskee besynge de Bedrifter, som giøre dig selv mere Ære end din Stand, din Rang og dine Klæder. Fortiener han da ikke dit Venskab meer end den Foged, den Skriver, den Slave, som du giør saa meget af? Men for alting spørg ham,

hvad

hvad han vil lære din Søn; Fortroe dig ikke til den Mand, som har læst de mange tusinde Bybler, lad Sigur oplede dig een. Han tænker som de gamle Druider, han vil have, du skal vælge een, som kan danne Forstanden og Hiertet.

Derved forstaaer han ikke, at du skal vælge een, som giver sig ud for en Hexe, for at lære din Søn i en kort Tid saa og saa mange Million Tusinde Ord, som han enten ikke forstaaer, eller, om han forstaaer dem, dog ikke giør ham viisere og bedre; En, som lover at give din Søn Skiønsomhed, Wittighed, Hukommelse, gode Tilbøieligheder, endog om han manglede disse Ting gandske af Naturen; Men een, som vil søge at forbedre disse Egenskaber, saavidt Tiden og Omstændighederne tillade. Dersom han, uden at kiende og prøve din Søn, lover at ville giøre ham til et Vidunder i en kort Tid, saa tag ham ikke an; han vil bedrage dig; Og, om han i den Tid lærde alle Hieroglypher, forstod at opløse alle mørke Taler og vidste at tale om alle Træer fra Cederen til Ysopen, saa var du dog bedragen, og det, som endnu var værre, Landet kunde blive bedraget tillige med dig. At danne Forstanden og Hiertet er en langt vanskeligere Sag. Ja det er saa vanskeligt, at den, som Sigur udvælger dig, skal lettere kunne giøre det, end jeg kan beskrive dig, hvori det bestaaer. Der skal med Omgang,

til at foragte alle dem, som have saa nedrige Tanker om hendes Kiøn, at de troe, at de kunne behage det uden virkelige Fortienester, ved Rang og Klæder alene, da skulle disse Scythinder giøre deres Fædreneland større Tienester end alle vore Druider, ja meer end saadanne Mænd, som du, med deres 100 Dariker.

Det Selskab af Konstnere, som du taler om i dit fierde Brev, kan og giøre meget til at forbedre Scythernes Begreb om Ære, dersom de altid ville følge den Regel, som du siger skal findes i deres Laugs-Artikler, at den, der ikke arbeider for at befordre Menneskenes sande Lykke, skal udelukkes af Lauget, og at den ikke bør ansees for en Mester i sin Konst, som skammer sig ved at bære sit Navn. Sandelig, dersom disse Folk ikke ville bruge deres Vittighed til at ære andre end dem, som understøtte Mercurs ædle Hensigter og søge Scythiens sande Beste, da ere de af alle vore Medborgere dem, som fortiene meest Ære; Thi skulle de, som have Gaver til at ære andre og til at belønne Helte, ikke fortiene Ære, hvem skulle da fortiene den?

Jeg kiender af disse Haandverker ikke meer end deres Nytte for Staten, og derfor ønsker jeg at see dem ærede og understøttede ved alle saadanne Indretninger, som kunne befordre denne Nytte;

Men

Men at giøre Forslag til saadanne Indretninger, at dømme om Reglerne af Konsten, er noget, som overgaaer min Indsigt, og du veed, at jeg blander mig ikke i Ting, som jeg ikke forstaaer. Man siger, at Egypterne have skrevet mange Bøger fulde om disse Haandverkers Regler, men at de store Konstnere findes alene i Persien. Vil du vide noget derom, kan du selv vælge, hvem du vil raadføre dig med, Bøgerne eller Konstnerne. Maaskee det kunde forbedre Smagen, om nogle af disse Bøger bleve oversatte paa vores Sprog; Maaskee det var endnu bedre, om Scytherne øvede sig efter gode Modeller, og lærde af Perserne at giøre saadanne Konststykker, som kuns beskrives i Bøgerne?

---

5. Brev.
til
Svar paa det syvende.

Jeg beklager den arme Gridulph, som nu i 5 Vintere har vattet hver Morgen i Forgemakket. Jeg veed, hvor utaalmodig jeg selv var i de fire Timer, jeg stod der, og kommer derfor ikke tiere, end jeg bliver kaldet, eller nogen Pligt udfordrer det. Men den arme Gridulph er jo nødt dertil, dersom det ellers er sandt,

til at foragte alle dem, som have saa nedrige Tanker om hendes Kiøn, at de troe, at de kunne behage det uden virkelige Fortienester, ved Rang og Klæder alene, da skulle disse Scythinder giøre deres Fædreneland større Tienester end alle vore Druider, ja meer end saadanne Mænd, som du, med deres 100 Dariker.

Det Selskab af Konstnere, som du taler om i dit fierde Brev, kan og giøre meget til at forbedre Scythernes Begreb om Ære, dersom de altid ville følge den Regel, som du siger skal findes i deres Laugs-Artikler, at den, der ikke arbeider for at befordre Menneskenes sande Lykke, skal udelukkes af Lauget, og at den ikke bør ansees for en Mester i sin Konst, som skammer sig ved at bære sit Navn. Sandelig, dersom disse Folk ikke ville bruge deres Vittighed til at ære andre end dem, som understøtte Mercurs ædle Hensigter og søge Scythiens sande Beste, da ere de af alle vore Medborgere dem, som fortiene meest Ære; Thi skulle de, som have Gaver til at ære andre og til at belønne Helte, ikke fortiene Ære, hvem skulle da fortiene den?

Jeg kiender af disse Haandverker ikke mere end deres Nytte for Staten, og derfor ønsker jeg at see dem ærede og understøttede ved alle saadanne Indretninger, som kunne befordre denne Nytte;

Men

beskrive dig, hvor meget jeg fortørnedes over den Dumdristighed, og hvor meget jeg tillige forundrede mig over den Koldsindighed og Taalmodighed, hvormed Ministeren anhørte deres Begieringer og Klagemaal. Ligesom de udødelige Guder ikke fortørnes, naar vi meene, at vi dyrke dem ved at fremlegge i lange og konstige Bønner alle de daarlige Ønsker som ligge skiulte i vore forfængelige Hierter, saa ansaae og denne fromme Mand deres Bønner som et Beviis paa deres Tillid; Jeg kunde læse af hans Ansigt, at han beklagede dem i sit Hierte, og at det giorde ham inderlig Ondt, at han ikke kunde ære dem paa den Maade, som han ønskede, ved at rose dem af nogen ypperlig Gave. For at giøre dem nogen Fornøielse, fremkaldede han fra den yderste Ende af Salen en Konstner og viisde dem hans Mesterstykke. De roesde det alle, fordi Ministeren roesde det, men ingen værdigede at see til Konstneren, og vil du troe, at jeg kunde læse af deres Øine og Miner, at ingen gav Agt derpaa, og at de alle med en stor Utaalmodighed ventede Svar paa deres vigtige Ansøgning.

Men, for at komme til Gridulph igien, hvoraf kommer det da, at saa mange Forældre sætte deres Børn til Bogen, at de ikke alle kunne faae Embeder? Kommer det ikke deraf, at man holder det for den eneste Vei til at faae Ære?

Den-

hvad han siger hver Morgen, at han er nær ved at døe af Hunger; Og, dersom det andet er og saa sandt, at han er duelig, hvi hielpes han da ikke? Jeg tilstaaer, at det klæder Scytherne ikke meget vel at roese sig selv, at det meget maae fornedre deres Siele at tigge Belønninger, og at, hvor duelig Gridulph end er, kan Ministeren dog ikke troe ham paa hans egne Ord. Men er der da ingen, som kiender Gridulph? Har han slet ingen Venner, eller og have disse maaskee saa meget at forlange for dem selv, at de ikke tør tale et Ord for en trængende Ven og en fortient Landsmand?

Dersom Demok holder Gridulph for dumdristig, fordi han betler om Brød, hvad vilde han da have sagt om de fornemme Tiggere, som stode mig i Veien, da Engelen Ituriel indgav mig at søge den ædelmodige Minister for at tale en trængende Vens Sag. Hvad meener du vel deres Ærinde var? At søge den Ære, som du siger Perserne have intet Begreb om. Ligesom Gridulph sagde, at han maatte døe af Hunger, dersom han ikke fik Brød, saa forsikrede disse, at de maatte døe af Skam, dersom de ikke fik den Ære, de søgte; Thi anden havde de ikke, og deres store bevægende Grund var den, at de nu i saa mange Aar havde ført Titler af Embeder, hvorved der var intet at forrette. Jeg kan ikke

beskrive

kommere? Meener du, at Ære udøer i disse Linier, fordi de lade deres Adelskab hvile saa længe, indtil de have samlet Midler til at understøtte det? Nei, i et Land, hvor alle Stænder æres, hvor hver Stand har sin egen Ære og tragter ikke efter en andens; der kan Ageren, Kiøbmanden og Konstneren tænke ligesaa ædel som Krigsmanden og Landmanden. Tænke ikke Thrierne saa? Skulde du ikke troe, at deres Kiøbmænd vare alle ædle? Og dog misunde ingen af dem de Ypperlige i Landet deres Rang. Hos Scytherne vare endog alle Træller være Herrer.

„ Scytherne, have jo længe kiendt Rigdom. Deres Ædle holde det ikke for Skam at have Penge; Men siig mig, hvori skulle de sætte deres Formue? Hvilket er mest anstændigt for en ædel Scyther, at handle med Korn og Qvæg; at lade drive aarlig saa mange Oxen til Tyrus, eller at handle paa Persepolis, paa Ophir med Guld, Ædelstene og Silke? men jeg veed, at Ære grunder sig paa de almindelige Domme, og at disse ere stærkere end Fornuften, ja undertiden stærkere end Regieringen.

En gammel og stor Konge af Persien gav en Lov, at de Ædles Sønner kunde handle paa Søen uden at tabe deres Adelskab; Men de have indtil denne Dag heller villet være Munke. Naar du fortæller dette til dem af dine Lands-

mænd,

mænd, som havde Perserne, hvor ville de da ikke lee? Lad dem kuns giøre det; Thi Persernes Daarlighed fortiener sandelig at belees. Men, naar de have udleet, siig dem da, at i Persien arver den ældste Søn alt Godset for at være i Stand til at vedligeholde Familiens Ære, og for at tiene Kongen ved Hoffet eller i Krigshæren. De andre blive Munke, fordi de ikke ville handle eller arbeide. Spørg dine Landsmænd, om de kunne og om de ville giøre det samme?

Jeg er vis paa, at ligesaa mange ville lee af det Forslag, som Demôk giør, at sælge Embeder, saasnart de faae at høre, at dette og er brugeligt i Persien; Thi den Gave at lee er given os til mange Ting. Med den oplive vi jo vor Skueplads, og forsvare os imod dem, som ville forbedre os; Med den belønne vi vore Narre og beskiemme vore Viise. Men ingen vil lee meer, end de, som selv gierne kiøbte Embeder, og som i Mangel af alle personlige Fortienester maatte ønske, at de vare tilfals. Siig disse, at til saadanne Folk sælge Perserne ikke Embeder, ikke engang Titlerne deraf. De sælge kuns saadanne Embeder, hvortil der ikke behøves meer end almindelige Gaver, som udkræve meer Erfarenhed end Videnskab og Vittighed. Denne Erfarenhed kan en Fader, naar Betieningen er arvelig, bedre give sin Søn, om og denne kuns havde

maa-

kommere? Meener du, at Ære uddøer i disse Linier, fordi de lade deres Adelskab hvile saa længe, indtil de have samlet Midler til at understøtte det? Nei, i et Land, hvor alle Stænder æres, hvor hver Stand har sin egen Ære og tragter ikke efter en andens; der kan Pacteren, Kiøbmanden og Konstneren tænke ligesaa ædel som Krigsmanden og Landmanden. Tænke ikke Thrierne saa? Skulde du ikke troe, at deres Kiøbmænd vare alle ædle? Og dog misunde ingen af dem de Yppersige i Landet deres Rang. Hos Scytherne derimod skulle endog Trælle være Herrer.

Scytherne, have jo længe kiendt Rigdom. Deres Ædle holde det ikke for Skam at have Penge; Men siig mig, hvori skulle de sætte deres Formue? Hvilket er meest anstændigt for en ædel Scytherk, at handle med Korn og Qvæg; at lade drive aarlig saa mange Oxen til Thrus, eller at handle paa Persepolis, paa Ophir med Guld, Ædelstene og Silke? men jeg veed, at Ære grunder sig paa de almindelige Domme, og at disse ere stærkere end Fornuften, ja undertiden stærkere end Regieringen.

En gammel og stor Konge af Persien gav en Lov, at de Ædles Sønner kunde handle paa Søen uden at tabe deres Adelskab; Men de have indtil denne Dag heller villet være Munke. Naar du fortæller dette til dem af dine Lands-

mænd.

mænd, som hade Perserne, hvor ville de da ikke lee? Lad dem kuns giøre det; Thi Persernes Daarlighed fortiener sandelig at belees. Men, naar de have udleet, siig dem da, at i Persien arver den ældste Søn alt Godset for at være i Stand til at vedligeholde Familiens Ære, og for at tiene Kongen ved Hoffet eller i Krigshæren. De andre blive Munke, fordi de ikke ville handle eller arbeide. Spørg dine Landsmænd, om de kunne og om de ville giøre det samme?

Jeg er vis paa, at ligesaa mange ville lee af det Forslag, som Demók giør, at sælge Embeder, saasnart de faae at høre, at dette og er brugeligt i Persien; Thi den Gave at lee er givet os til mange Ting. Med den oplive vi jo vor Skueplads, og forsvare os imod dem, som ville forbedre os; Med den belønne vi vore Narre og beskiemme vore Viise. Men ingen vil lee meer, end de, som selv gierne kiøbte Embeder, og som i Mangel af alle personlige Fortienester maatte ønske, at de vare tilfals. Siig disse, at til saadanne Folk sælge Perserne ikke Embeder, ikke engang Titlerne deraf. De sælge kuns saadanne Embeder, hvortil der ikke behøves meer end almindelige Gaver, som udkræve meer Erfarenhed end Videnskab og Vittighed. Denne Erfarenhed kan en Fader, naar Betieningen er arvelig, bedre give sin Søn, om og denne kuns havde

maa-

maadelig Forstand, end den Vittigste kan forskaffe sig den selv, naar han i et uvist Haab enten driver Tiden bort, eller spilder den paa mange Ting, som ere unyttige i det Embede, som han ved en Hændelse omsider faaer, et Embede, som han maaskee mindst havde ventet, og hvortil han alt saa med de beste Gaver i nogle Aar maae være uskikket. Denne Indretning har derfor ikke alene den Nytte, at saadanne Embeder blive bedre forsynede, men og den, at Familierne ikke saa let forarmes og forøde deres Gods, at ikke saa mange af et forfængeligt Haab søge at forlade deres Stand, og blive dem selv og Landet til Byrde. Der bliver endda Betieninger nok tilbage for de faa, som Naturen har udrustet med nogen besynderlig Gave til at oplyse, fornøie og forbedre deres Medborgere, og som derfor kunne synes berettigede til at underholdes af Selskabet.

Ingen er mere at beklage end de, som bygge deres Lykke alene paa Embeder, naar de bedrages i deres Haab. Du kan ikke troe, hvor meget jeg ynkes over de unge Scyther, som i denne Tanke aarlig reise til Staden. De foragte Konsterne, og bryste sig af Videnskaber, som sielden giøre dem viisere, bedre eller nyttigere. De glæde sig over deres Frihed, ligesom en Slave i det Øieblik, da han kaster Aaget af sig for at flye af en haard Herres Tieneste, uden at betænke,

at han snart maae give sig i Tieneste hos en anden, dersom han ikke vil døe af Hunger. De fleste maae paatage dem Tieneres Skikkelse for at lære andre de føie Konster paa samme Maade, som de have lært dem selv, med Svøben, og der ere kuns faa Herrer, der byde dem 100 Daler for deres Umage, som du. Mange belønne ofte de Slaver, som bryste sig af deres snorede Klæder, bedre for deres blinde Lydighed, end disse ydmyge Tienere, som ikke have anden Fortieneste, end at have underviist deres Børn. Naar de omsider, efter at have levet mange Aar i Armod, Foragt og Trældom, blive Druider, (thi dette er jo deres Haab?) skulde de da vel have Vittighed, Lyst, Smag og Høihiertighed nok til at give Scytherne den Kierlighed til Dyden og den Følelse af Ære, som alene kan giøre gode Borgere? Og hvor mange ere der ei, som ikke engang kunne bringe det saa vidt? Men meener du, at dette skulde komme alene deraf, at de Personer, som aarlig lade sig indskrive for at søge Embeder, ere flere end Tallet paa de Embeder, som aarlig bortgives. Jeg har hørt Personernes Tal beregne til 200. Man siger, at der døer henved 80 Lærere hvert Aar, og at der ere ligesaa mange smaa Betieninger, som ikke maae gives til andre, saa længe der ere Druider, som søge dem; Der blive da 40 tilbage, og

taler om, du kiender Verden, du kiender det menneskelige Hierte, dit eget føler Dydens Skiønheder, anden Tænke- og Talekonst havde ikke Homer. Siig i det Scythiske Sprog, hvad du tænker og hvad du føler, men giv nøie Agt paa, om Ordene ogsaa altid svare til dine Tankers Værdighed og til dit Hiertes Følelser. Skriv saa for dine Landsmænd, og du skal give dem et bedre Begreb om Smagen, end om du oversatte alt det, som den store Græker Aristoteles har skrevet om Talekonsten.

Naar Smagen først begynder at dannes hos et Folk, maae der være nogle, som bilde sig ind at de ere komne til Fuldkommenhed, endskiønt de endnu ere langt derfra. Saaledes er det for hundrede Aar siden gaaet mange i Persien, og saaledes gaaer det endnu mange i Egypten. Det vil altsaa uden Tvivl gaae ligesaa til hos os. Sprogets Mangler kunne ofte være Skyld i disse Ufuldkommenheder. Og Smagen kan derfor umuelig forbedres, dersom der ikke ere nogle, som have Indsigt og Dristighed nok til at dømme om nye Skrifter uden Persons Anseelse. Du seer let, at disse maae forstaae det Scythiske Sprog saavel, som det er mueligt at forstaae noget Sprog, det er at sige, som deres Moders Maal, det maae altsaa være lærde Scyther. En Perser eller Egypter er ikke engang i Stand til at dømme saa vel om det Scythiske, som du eller jeg kan døm-

uden for dem, som kiende det. Kunde vi af Beskrivelser og af Bøger lære dem, som ingen Tunge have, hvad Sødt er, og dem, som ingen Øine have, hvad Farve er, og dem, som ingen Øre have, hvad Lyden er, da skulde baade du og jeg skrive ligesaa mange Bøger, som andre, om Smagen.

Spørg Alvide, hvor hun har lært at pynte sig saa vel, at treffe denne lykkelige Blanding af Farver i sine Baand, som behager Øiet uden at trette det, disse ædle Miner, dette yndige og indtagende Væsen, som viser Vittighed, Forstand, Fromhed og Uskyldighed, og hvorved hun behager alle, uden at giøre sig nær saa megen Umage derfor, som Clarice, der kruser og maler alle sine Baand efter Regler, som gaaer, staaer, sidder og slaaer med Viften efter Takten. Meener du, at hun vil giøre som denne, vise dig til den Bog, som en Dansemester har lagt paa hendes Natbord, og som handler om den Konst regelmæssig at gaae, regelmæssig at staae, og regelmæssig at giøre en Reverentz?

De Konstnere, som du taler om i dit fierde Brev, hvoraf mon de have deres Smag? Af Egypternes Bybler eller af Persernes Mesterstykker? Du kiender Perser, som i Videnskaberne have bragt det ligesaa vidt som hine i Konsterne, du har læst deres Skrifter, du har omgaaet med dem, du har funde Begreb om alle de Ting, du

at forbedre Smagen, end deres, som have skrevet de Efterretninger om nye Bøger, som til en ubodelig Skade for Videnskaberne igien have ophørt; Tager jeg feil, dersom jeg troer, at vi have intet bedre Beviis paa, at Scytherne behøve at blive fuldkomnere, og at de kunne blive det? Men er det for meget, maaskee, om jeg tænker tillige, at de aldrig blive det, dersom disse oplyste og nidkiere Landsmænd ikke understøttes for at fremture i deres ædle Foretagende?

Forlad mig, at jeg ikke kan svare paa de Spørgsmaale, som du giør mig om Smagens Forbedring, forend du først har svaret mig paa dette. Dersom du troer, at jeg har Ret, dersom du tænker, at mine Ønsker ere billige, skal jeg sige dig, hvorledes jeg meener, at de kunne opfyldes.

Jeg har læst det Brev, som du har skrevet paa Persisk til en Scythisk Digters Roes; Jeg tænkte om dit Brev det samme, som om hans Sang, at begge giorde Scytherne Ære. Jeg ventede at høre baade Perser, Egypter og Scyther tale længe om denne Digter, for at opmuntre ham til flere Sange. Men jeg hørde kuns faa tale derom, og nogle lastede ham, for at vise, at de kunde see saadanne Feil, som du ikke havde merket. Dersom dine Landsmænd skreve flere saadanne Sange og flere saadanne Breve, skulde Perserne

og Egypterne omsider troe, at Scytherne kiende Smagen. Ja de skulle sandelig troe det, men skulle de derfor og altid sige det?

Du veed, jeg plages ikke af Dadlesyge. Jeg roeser heller end jeg laster; Men jeg giør ingen af Deelene afÆre- eller Vindelyst. Engang faldt det mig ind at forsvare en Sætning, som jeg troede var vigtig, og som en anden havde nægtet; En anden Gang faldt jeg paa at roese en Mand, som havde Fortienester, og som en anden havde lastet. Der kom en Mand til i det samme (jeg veed ikke hvad Landsmand han var), han sagde med en myndig Tone, at han undrede sig over, at jeg, som endnu ikke havde skrevet to tusinde Bybler fulde, torde dømme om Smagen; At jeg understod mig at tale om Folk, som havde den Ære at være hans gode Venner, og om Bøger, som han alene var berettiget til at dømme om. Hvad meener du, jeg skulde have svaret ham? Skulde jeg have spurgt, hvor mange eller hvor gode Bybler han selv har skrevet? Skulde jeg have forlanget at see hans Monopole, og undersøgt, om han havde faaet det af Muserne eller skrevet det selv? Eller skulde jeg have givet ham Tid til at betænke sig?

Denne Gang vil jeg lade ham tale alene. Jeg vil vise ham dit Brev, og, uden at sige et Ord, spørge ham, om han meener, at Smagen,

som

at forbedre Smagen, end deres, som have skrevet de Efterretninger om nye Bøger, som til en ubodelig Skade for Videnskaberne igien have ophørt; Tager jeg feil, dersom jeg troer, at vi have intet bedre Beviis paa, at Scytherne behøve at blive fuldkomnere, og at de kunne blive det? Men er det for meget, maaskee, om jeg tænker tillige, at de aldrig blive det, dersom disse oplyste og nidkiere Landsmænd ikke understøttes for at fremture i deres ædle Foretagende?

Forlad mig, at jeg ikke kan svare paa de Spørgsmaale, som du giør mig om Smagens Forbedring, førend du først har svaret mig paa dette. Dersom du troer, at jeg har Ret, dersom du tænker, at mine Ønsker ere billige, skal jeg sige dig, hvorledes jeg meener, at de kunne opfyldes.

Jeg har læst det Brev, som du har skrevet paa Persisk til en Scythisk Digters Roes; Jeg tænkte om dit Brev det samme, som om hans Sang, at begge giorde Scytherne Ære. Jeg ventede at høre baade Perser, Egypter og Scyther tale længe om denne Digter, for at opmuntre ham til flere Sange. Men jeg hørde kuns faa tale derom, og nogle lastede ham, for at vise, at de kunde see saadanne Feil, som du ikke havde merket. Dersom dine Landsmænd skreve flere saadanne Sange og flere saadanne Breve, skulde Perserne

P. S. Hør det og til Smagen, at kunne slutte ét Brev saaledes? Hvad mon Aristoteles siger derom?

---

7. Brev.

Du skiemter med vor Alders Fordærvelse. Ak! gid den bestod ikke i andet end deri: At Ungdommen taler i Selskaber; At Bøgerne formeres; At Læsning holdes for en tilladelig Tidsfordriv for Fruentimret; At begge Kiøn udgiøre eet Selskab; At man kunde troe, at de kunde tale om andet end Kierlighed; At man regner Maaltidet for det mindst Væsentlige i Selskabet; At man ikke mere slutter Venskaber med Pælekanden i Haanden; At vi ikke mere bære Pumphoser, og Fruentimret lange Fløiels Klæder! . . . Bestod vores Alders Fordærvelse ikke i andet, jeg vilde da skiemte dristig med alt det Gamle, jeg vilde understaae mig at kalde det en Fordom, at roese de gamle Tider fremfor de nye.

Men hvor meget udkræves der ikke til at overregne begge Tiders Forhold, at maale os med vore Fædre og med Fremmede, at holde Fordelene og Manglerne paa begge Sider mod hinanden, at dømme om begges Indflydelse paa Statens sande Beste, at see, hvorvidt det Onde

i dette

i dette ufuldkomne Liv lader sig skille fra det Gode, i hvad Tilfælde de beste Ting kunne være skadelige for den Misbrug, som er uadskillelig fra dem. Naar et Gode ikke kan haves uden et anders Forlis, en Pligt ikke opfyldes uden en andens Overtrædelse, hvor meget udfordres da ikke til at kunne dømme med Vished, hvad der bør vælges og hvad der bør opofres?

Jeg skielver, naar jeg betænker, hvor mange Ting der bør overveies af dem, som arbeide paa nogen Forandring i et Folkes Love og Sæder. Jeg frygter selv ved hvert Ord jeg taler til Scytherne, ikke for de Mægtiges Ugunst, ikke for Fremmedes Domme, ikke for mine Landsmænds Vrede, men for Engelen Ituriel. Dog, han kiender mit Hierte, han veed, at jeg heller vilde døe en Misdæders Død, end have Deel i nogen Tanke, som kunde fordærve Scythernes Sæder, og styrke dem i nogen af de Laster, hvorfor han vilde straffe Persepolis.

Men Perserne have jo og været dydige? Der har været en Tid, da de elskede deres Ære og Pligter mere end Rigdom og Overflødighed; Da gode Sæder gieldte mere hos dem, end nu de beste Love; Da et lidet og fattigt Folk var mægtigt nok til at undertvinge hele Asien; Da de skienkede de Undertvungne deres Frihed, deres Love og deres Gods; Da Seierherren blev af de Overvundne

anseet som Befrier; Da Nøisomhed giorde, at de aldrig opofrede enten Menneskets eller Borgerens Pligter for Egennytte, og beholdte endda mere tilovers end nu, da de ere rigere; Da Regieringen var grundet paa Tillid imellem Regenten og Folket; Da deres Konger talede som Fædre i de Forsamlinger, hvortil de indbøde de Ældste og Viiseste i Landet for at raadføres af dem; Da Ærlighed var det ene Kiøns, og Ærbarhed det andets Prydelse. Men naar var dette? Jeg frygter for at sige det. Det var, da Perserne endnu ikke vare saa vittige, saa konstige, saa rige, saa belevne, som de ere nu.

Skulde det Onde og det Gode være saa uadskilleligt i Verden? Skulde man ikke kunne forandre eller forbedre noget i de gamle Sæder uden at opofre det dyrebareste af alting, som er Dyden? Skulde det være sandt, hvad Zoroaster siger i den 5 Bog 6 Cap. om Lovene: At der er meget vundet i Henseende til Sæderne ved at holde over de gamle Sædvaner; At de fordærvede Folk sielden udrette store Ting; At det ikke er dem, som have stiftet Selskaber, bygt Byer, givet Love; Og at de derimod, som havde eenfoldige og strenge Sæder, have giort de fleste Stiftelser. At føre Menneskene tilbage til de Gamles Grundregler, kalde det, som han siger, gemeenligen at

at

i dette ufuldkomne Liv lader sig skille fra det Gode, i hvad Tilfælde de beste Ting kunne være skadelige for den Misbrug, som er uadskillelig fra dem. Naar et Gode ikke kan haves uden et andets Forliis, en Pligt ikke opfyldes uden en andens Overtrædelse, hvor meget udfordres da ikke til at kunne dømme med Vished, hvad der bør vælges og hvad der bør opofres?

Jeg skielver, naar jeg betænker, hvor mange Ting der bør overveies af dem, som arbeide paa nogen Forandring i et Folkes Love og Sæder. Jeg frygter selv ved hvert Ord jeg taler til Scytherne, ikke for de Mægtiges Ugunst, ikke for Fremmedes Domme, ikke for mine Landsmænds Vrede, men for Engelen Ituriel. Dog, han kiender mit Hierte, han veed, at jeg heller vilde døe en Misdæders Død, end have Deel i nogen Tanke, som kunde fordærve Scythernes Sæder, og styrke dem i nogen af de Laster, hvorfor han vilde straffe Persepolis.

Men Perserne have jo og været dydige? Der har været en Tid, da de elskede deres Ære og Pligter mere end Rigdom og Overflødighed; Da gode Sæder gieldte mere hos dem, end nu de beste Love; Da et lidet og fattigt Folk var mægtigt nok til at undertvinge hele Asien; Da de skienkede de Undertvungne deres Frihed, deres Love og deres Gods; Da Seierherren blev af de Overvundne

 anseet

vore Stats- og Lovkyndige, som Zoroaster, da skulle vi see, at Menueskets og Borgerens Pligter, at dette Livs og det tilkommendes sande Lyksalighed er bygt paa een og den samme Grund. En Sandhed, som er af den yderste Vigtighed, men som vore Lovkyndige og vore Druider, om jeg tør sige det, sielden indsee, og derfor ofte modsige hinanden, ja ofte føre Menueskene langt fra det Maal, hvortil de dog begge sigte.

Jeg anseer Overdaadighed som en Kilde til det meeste Onde, der er i Verden; Ja jeg blues ikke ved at sige det paa en Tid, da jeg veed, at alle Lande ere opfyldte med Skrifter, hvori den undskyldes; Men det har jo aldrig manglet paa dem, som forsvare herskende Daarligheder. Jeg har derfor læst med Fornøielse, hvad hiin Druide, hvad den Menueskeven, hvis Grundregler den Egyptiske Druide har giort Scytherne bekiendt, og hvad en af vore ædle og haabefulde unge Scyther har skrevet derom. Engelen forbyde, at andre Lærdomme nogen Tid skulle faae Indpas i Scythien. De, som laste Overdaadighed, laste dog gemeenlig kuns den, som begaaes i fremmede Vare, der ikke kunne betales med indenlandske; De betragte den alene, saavidt den formerer eller formindsker Rigdommene, og ikke saavidt den forbedrer eller fordærver Sæderne, formindsker Indbyggernes Tal, formerer deres Trang og

det samme, som at føre dem til Dyden? skulde vi maaskee staae paa Spidsen af det- brakke Field, hvorfra han siger, at man ider uformerkt ned i Fordærvelsens Af- und, og hvoraf det skal være saa vanske- gt om ikke reent umueligt at klavre op ien? Skulle vi, min Ven! see vore Medbor- re i denne Fare og ikke advare dem? Skulle endog raade dem til at haste til deres egen For- ervelse?

Naar jeg læser den Sammenligning, som af vore viiseste Druider har giort imellem vore ædres og vores Levemaade, i hans skiønsomme grundige Overslag paa Scythiens naturlige og rgerlige Formue til at giøre sine Indbyggere kkelige, bestyrkes jeg mere og mere i den Me- ng, som Zoroaster har havt, en Mening, n er grundet paa alle Tiders og alle Nationers farenhed, og paa vore hellige Bøger selv: At oerdaadighed er Aarsag til det meeste Onde, r er i Verden, og at, naar man vil indføre onster, Videnskab, Rigdom, og Overflødig- d hos et Folk, kan man ikke bruge Forsigtig- d nok for at forebygge de Laster, som gemeenlig ie at indsnige sig med disse Ting, og som giøre lenneskene tusinde gange mere ulykkelige end den enfoldighed og Armod, hvori vore Fædre levede. ilde vore Druider tænke, som denne Mand, og

vore

endog de helligste Pligter, for at forskaffe os saadanne Ting, som ikke fornøie os mere, saasnart vi nyde dem. Vore Begiertligheder gaae tilsidst over alle Grændser, og, jo mere de opfyldes, desmere voxer vores Ulyksalighed; Thi vi vænnes til at sætte Lyksalighed aldrig i de Ting, som vi have eller let kunde faae, men i de Ting, som vi ikke have, som ere rare, usædvanlige og vanskelige at bekomme. Vi undertrykke vore Medborgere for at leve af deres Sveed, og disses Vilkaar blive daglig slettere, baade fordi vi berøve dem det Nødvendige for at mætte vores Indbildning, og fordi de misunde os vores efter Anseende tilvoxende Lykke, og støde sig over den udvortes Ulighed, uden at betænke, at vores sande Lyksalighed formindskes i samme Forhold som deres. Enhver tragter efter en høiere Stand i Haab at blive lykkeligere; Bonden kan ikke mere nære dem alle, og ingen vil gaae tilbage. De høiere Stænder skye Ægtestanden, fordi de ikke kunne opføde deres Børn efter deres Rang, og Bonden gifter sig ikke, fordi han ei har Brød til dem: Det skader ikke, siger man, at Øderen forarmes, han opholder hele Slægter; Men hvor tager han det fra, som han giver dem? Han arbeider jo ikke selv? Det gaaer tilsidst fra Bonden, og, naar Øderne blive mange, og de Slægter, som de opholde, ogsaa mange, maa

jo

jo Bonden tilsidst ikke kunde føde dem uden at blive elendig selv, Agerdyrkernes Tal maae tage af, og hvem skal da give Ødeden det, hvormed han kan føde Konstnerne? Hans Børn blive meget sielden Bønder, de blive før Tiggere, Dagdrivere, og det som endnu er værre, Mennesker, som nære sig af deres egne og af andres Daarligheder og Laster. Sindet taber ikke alene den Styrke, som er grundet paa Nøisomhed, og som alene kan giøre det beqvemt til at øve store Dyder, men det taber endog Følelsen af den sande Ære. Naar man kan giøre sig bemerket nok med en Fløiels Kiol, og ikke tiener sit Fædreneland og sine Medborgere uden for at komme til at bære den, da er den menneskelige Natur allerede meget forringet; Og, om man end i denne Hensigt giorde Ting, som vare andre meget nyttige, hvilket dog sielden skeer, var man dog selv langt fra det, hvori baade vore hellige Bøger og Fornuften selv siger os, at et fornuftigt Væsens sande Fuldkommenhed bestaaer. Skulde denne Tænkemaade nogen Tid blive almindelig hos Scytherne, da vilde jeg ønske, at de aldrig havde kiendt Konsterne.

Mig synes, at man ikke kan læse en Historie eller Beskrivelse om noget Folk i Verden, uden at see overalt disse forskrækkelige Fodspor af en tilligemed Konster og Videnskaber tilvoxende Overdaadig-

daadighed; Og, da Scytherne ikke have meget store naturlige Rigdomme, og Vindskibeligheden allerede er bragt saa vidt hos andre Folk, at vi ikke let kunne tage Næringen fra dem, vilde Overdaadigheden endnu have skrækkeligere Følger hos os, dersom den gik saa vidt, som hos andre.

Du kan ikke troe, hvor meget disse Betragtninger ængste mig, naar jeg tænker paa den ædle Midkierhed, som mange af mine Landsmænd vise for at forbedre sig. Jeg frygter tidt, at meget af det, som baade de og du og jeg ansee for en Forbedring, skal være et Skridt til Fordærvelse. Jeg seer en Middelstand imellem den eenfoldige og naturlige, hvori vore Fædre levede, og den alt for konstige, hvori jeg fandt Perserne: En Tilstand, hvori Dyden understøttes ved Ære, Konst forenes med Naturen, og Vittighed med Uskyldighed. Denne Tilstand ønskede jeg Scytherne, men hvor vanskeligt er det ikke at bestemme den; Det er en Sag, som fortiener alle redelige og retskafne Menneskers Undersøgning, men ak! den er desværre unyttig i den største Deel af den beboede Verden, hvoraf Frygt regierer den største, Ære en liden, og Dyden den allermindste Deel. De Folk, som engang ere gangne over Maadeligheds Grændser, kunne ikke gaae tilbage. Men Troglodyterne og Scytherne, disse Folk, hvilke, som du selv tilstaaer, ere mindst fordærvede af alle,

Kulle

skulle de ikke under en Anfører, som Mercur, hvis Venner ere Menneskevenner, kunne finde denne Middelvei? Skulde det ikke være mueligt at bygge den almindelige Velstand paa saadan en Grund, at de sildigste Efterkommere kunde nyde den Lyksalighed, som en Forening imellem Dyd og Ære, Natur og Konst, Vittighed og Uskyldighed tilveiebringer, en Lyksalighed, som fast alle andre Folk i Verden ikke have kiendt uden for en meget kort Tid.

Hvor meget ønskede jeg ikke, at en Druide, som af vore hellige Bøger har lært at elske sine Lige, en Viis, en Lovgiver, som havde Zoroasters Aand, vilde forene deres Indsigt for at udfinde disse Grunde; Thi dette veed jeg af lang Eftertanke og af alle Nationers Erfarenhed, at Videnskaber, Konster, Vittighed, Rigdom, Magt og Overflødighed forøge ikke Menneskets Lyksalighed, uden saavidt de have Dyden og den sande Ære til Grundvold; Men, hvad Midlerne angaaer, hvorved disse tilveiebringes, da er der endnu for alle Nationer meget tilbage at opfinde i en Videnskab, som, endskiønt den er den vigtigste af alle, dog altid har været meest forsømt.

En vidtløftig Afhandling derom vilde føre mig langt over Grændserne af et Brev; Jeg vil forsøge, om jeg kortelig kan sammendrage nogle af de fornemste Midler til at treffe en Middel-

Stand, hvori Lyksalighed findes, og til at stifte den Forening imellem det Gode i Scythernes og Persernes Sæder, som jeg ønskede.

Ære forenes med Dyden, naar man sætter sin Ære i sine Medborgeres Kierlighed, men mere i Efterkommernes end i den nærværende Alders, mere i nogle faa Viises end i Mængdens Domme; Naar man viser fortiente Folk en personlig Høiagtelse, som ikke forleder dem til at forlade deres Stand; Naar man opfinder saadanne Ærestegn, som ikke behøve at understøttes ved Rigdom og Pragt; Naar man ikke tillader Folk at søge Æren uden ved at vise sig værdige dertil; Naar man uddeler den mere efter de almindelige Domme end efter Yndest; Naar de Store beære Videnskaberne, Handelen og Konsterne med deres egen Flid og Opmerksomhed, og derved dæmpe den Misundelse, Rangsyge og Lyst til at forlade sin Stand, som maae yttre sig hos de ringere Stænder, dersom de høiere undsee sig ved deres Forretninger; Naar man ikke taaler, at Rigdom og Stand misbruges til at undskylde Laster og giøre dem til Moder; Naar man i Underviisningen og Opdragelsen søger at oplyse de Unge om Borgerens Pligter, at udrydde skadelige Fordomme, og at vænne Menneskene til at agte mere det Sande, det Gode og det Nyttige, end det Store, det Smukke og det Usædvanlige.

Kon-

Konsten forenes med Naturen, naar man ikke søger uden saadanne Beqvemmeligheder; som passe sig til Luftens og Landets Beskaffenhed, som kunne voxe eller forarbeides i Landet, eller i det mindste tilvexles for egne Vare; Som ere grundede ikke saa meget paa Indbildning og Vaner, som paa en naturlig Fornøielse; Som nydes med Maade, og saaledes, at de ikke giøre Folk kielne, dorske, feige og ubeqvemme til Arbeide og alvorlige Forretninger; Naar der er et tilbørligt Forhold imellem alle Stænder, og den ringeste Arbeider nyder sin Deel i den almindelige Velstand; Naar de Mægtige ikke drive Pragten saa vidt, at de maae giøre Mængden til Trælle eller berøve den det Fornødne; Naar det er større Ære for Middelstanden at vinde og eie Rigdomme end at forøde dem; Naar den Ørkesløses Overdaadighed giøres foragtelig og Arbeidernes Tarvelighed æres; Naar Løvene give alle saa stor Frihed til at arbeide og fortiene, at ingen kan være fattig uden af Ladhed; Naar alle ærlige Forretninger holdes i Priis, og alle lære en Handtering, hvorved de i Nødsfald kunde fortiene deres Brød; Naar man ved Opdragelsen vænner de Unge til at kunne baade nyde Beqvemmelighed og til at undvære den, og naar man vænner dem til agte det Sindrige, det Naturlige, det Smukke og det Fornøiende mere end det Kostbare, det Rare, det Nye og det Fremmede.

 Vit-

Stand, hvori Lyksalighed findes, og til at stifte den Forening imellem det Gode i Scythernes og Persernes Sæder, som jeg ønskede.

Ære forenes med Dyden, naar man sætter sin Ære i sine Medborgeres Kierlighed, men mere i Efterkommernes end i den nærværende Alders, mere i nogle faa Viises end i Mængdens Domme; Naar man viser fortiente Folk en personlig Høiagtelse, som ikke forleder dem til at forlade deres Stand; Naar man opfinder saadanne Ærestegn, som ikke behøve at understøttes ved Rigdom og Pragt; Naar man ikke tillader Folk at søge Æren uden ved at vise sig værdige dertil; Naar man uddeler den mere efter de almindelige Domme end efter Yndest; Naar de Store beære Videnskaberne, Handelen og Konsterne med deres egen Flid og Opmerksomhed, og derved dæmpe den Misundelse, Rangsyge og Lyst til at forlade sin Stand, som maae yttre sig hos de ringere Stænder, dersom de høiere undsee sig ved deres Forretninger; Naar man ikke taaler, at Rigdom og Stand misbruges til at undskylde Laster og giøre dem til Moder; Naar man i Underviisningen og Opdragelsen søger at oplyse de Unge om Borgerens Pligter, at udrydde skadelige Fordomme, og at vænne Menneskene til at agte mere det Sande, det Gode og det Nyttige, end det Store, det Smukke og det Usædvanlige.

Kon-

Konsten forenes med Naturen, naar man ikke søger uden saadanne Beqvemmeligheder, som passe sig til Luftens og Landets Beskaffenhed, som kunne voxe eller forarbeides i Landet, eller i det mindste tilvexles for egne Vare; Som ere grundede ikke saa meget paa Indbildning og Vane, som paa en naturlig Fornøielse; Som nydes med Maade, og saaledes, at de ikke giøre Folk kielne, dorske, feige og ubeqvemme til Arbeide og alvorlige Forretninger; Naar der er et tilbørligt Forhold imellem alle Stænder, og den ringeste Arbeider nyder sin Deel i den almindelige Velstand; Naar de Mægtige ikke drive Pragten saa vidt, at de maae giøre Mængden til Trælle eller berøve den det Fornødne; Naar det er større Ære for Middelstanden at vinde og eie Rigdomme end at forøde dem; Naar den Ørkesløses Overdaadighed giøres foragtelig og Arbeidernes Tarvelighed æres; Naar Lovene give alle saa stor Frihed til at arbeide og fortiene, at ingen kan være fattig uden af Ladhed; Naar alle ærlige Forretninger holdes i Priis, og alle lære en Handtering, hvorved de i Nødsfald kunde fortiene deres Brød; Naar man ved Opdragelsen vænner de Unge til at kunne baade nyde Beqvemmelighed og til at undvære den, og naar man vænner dem til agte det Sindrige, det Naturlige, det Smukke og det Fornøiende mere end det Kostbare, det Rare, det Nye og det Fremmede.

Beskrivelse af Scytherne.

I den gyldne Alder, i Saturns Tid, levede vore Fædre i en uskyldig Eenfoldighed; De spiste endnu ikke eller ofrede Dyrene; De levede af Honning og Melk. Deres Fyrster vare Fædre for Stammerne. De havde deres egne Hiorde, de vogtede dem selv, de boede, klædede sig og spiste som andre; De droge aarlig om i Stammerne for at dømme; Man ydede dem hvert tiende Lam, men de gave denne Overflødighed igien til de Fædre, som havde saa mange Børn, at de ikke selv kunde føde og udstyre dem alle, til dem, hvis Hiorde vare fortærede af Sygdomme eller af vilde Dyr. De holdte aarlige Giestebuder for de gode Huusfædre, Druiderne giorde Sange til disse Høitider, Hyrderne spillede dem paa deres Fløiter, og Hyrdinderne sang dem. De aabnede deres Sandser for alle Naturens Yndigheder, og tillode dem at vidne om Skaberens Godhed i deres bløde og uskyldige Hierter. De prisede i disse Sange Fyrsternes og Dommernes Retfærdighed, Lærernes Viisdom, Hyrdernes Oprigtighed, og Hyrdindernes Kydskhed. Mødrene sang siden ofte disse Viser for deres Børn, og Hyrderne for deres Venner og Kiereste; Grækerne tilstaae selv, at vore Fædre have haft Digtere

Digtere, Sangere, Viise og Lovgivere for de. De ærede Guderne med en enfoldig Oprigtighed, og havde Afskye for Grækernes Dyrkelse. De holdt det for ufornuftigt at troe, at en Gud kunde forlede Menneskene til saa mange Daarligheder, som dem, Grækerne begik paa deres Bachus-Fest. Men ak! denne Lyksalighed varede ikke længe, vi have neppe Spor deraf i vore Historier.

Vore Fædre kunde ikke længe leve for dem selv. Et Folk, som boede paa Biergene og levede af Jagten, fandt Veien til deres Sletter, de streifede ind i deres Enge og toge deres Faar bort. Deres Hyrder bleve nødte til at forlade deres Hiorde, og at samle sig til Grændserne for at beskytte dem. De førde Krig først for at forsvare sig, siden af Hevn, derefter af Ære, og omsider af Begierlighed efter Rov og Bytte. De levede i Begyndelsen enige imellem dem selv, fordi de havde intet at trætte om, men, da de lærde at føre Krig af Ære og Vindelyst, vendte de deres Vaaben mod sig selv. Et uforsigtigt Ord, en Hyrdindes Venlighed bevæbnede de unge Helte mod hinanden; De dræbde deres Lige, deres Venner, for at blive roeste af deres eget Kiøn, og for at behage det andet. De forlode deres Hiorde, for at legge sig efter de Konster, som høre til Krigen, de lærde at giøre Skiolde,

Pile, Spyd, Buer; De øvede deres Børn i at skyde og ride, og overgik deri saa meget andre Folk, at det endog blev til et Ordsprog, at Scytherne forstode ligesaa vel at omgaaes med Buen, som Grækerne med Liren: Persiske og Mediske Prindser besøgte vore Torneringer og Ridderspil. Krigen giorde Hyrdestanden foragtet. De Scyther, som bare Vaaben, vare alene ædle, og de andre bleve Trælle. Scytherne vare endda mægtige og talrige, saa længe de lode sig nøie med Lidet, og ikke fortærede alle Landets Frugter, var der nok til at nære mange Indbyggere; Tapperhed, Arbeide, Nøisomhed og Afhold giorde dem saa frugtbare, at de endog befolkede de andre Deele af Asien, og saa stærke, at de af Alderdom ofte bleve kiede af Livet, og for ikke at bære længere paa et skrøbeligt Legeme, enten styrtede sig i Floderne, eller lode sig, som Massageterne, ofre til Guderne. De holdte og da Giestebuder, men for at sammensvære dem mod deres Fiender. De ofrede hver hundrede Mand til Guderne, de gave Fyrsterne deres Hoveder i Skat, og drak af deres Pander. De sang ogsaa da Viser til Gudernes og Heltenes Ære, men deres Guder vare Menneskehadere og deres Helte Røvere. De lærde omsider at kiende Guld og Sølv, men de opgrove det ikke af Jorden, de tilvexlede sig det ikke for Landets

Frug-

Frugter og for deres Hænders Arbeide, de røvede det fra de Persiske Fyrster og fra Kiøbmændene af Tyrus. De vidste ikke at giemme og bruge disse Rigdomme; De forødede dem paa en fremmed Overdaadighed. Denne lærde dem efterhaanden at begiere mange Ting, som de ikke havde kiendt. De bleve med Tiden fornødne. Da andre Folk ved Konster havde lært at beskytte sig saa vel, at Scytherne ikke mere kunde udplyndre dem, merkede disse en Mangel og en Fattigdom, som de tilforn ikke havde kiendt. En Fattigdom, som giorde dem svage og misfornøiede, fordi deres Mægtige lagde Byrderne paa Almuen, og denne vidste ingen Midler til at forhverve. Da saae man i Scythien alle de skadelige Følger af Ulighed, som have styrtet saa mange Folk i den yderste Elendighed. Scytherne vare saa lykkelige, at de fik raadet Bod derpaa, førend Fordærvelsen endnu var bleven almindelig, og, da de Følelser af Dyd og Ære, som havde besielet deres Fædre, endnu ikke vare reent udslukte; De vare saa lykkelige, at de havde en dydig Mand til Konge; Men han havde ikke Magt nok til at giøre dem saa lykkelige, som han vilde. De toge ham til Dommer imellem sig, og, for at forbinde sig ham endnu mere, giorde de hans egen og alle hans Efterkommeres

Lykke endnu mere uadskillelig fra deres; De overgave ham en uindskrænket Magt uden at betinge sig andre Vilkaar end disse: At han og hans Efterkommere vilde efter de hellige Bøger regiere som Menneskers Venner, og altid have dette store Beviis paa deres Folks Kierlighed og Tillid for Øine. De skulde da søge at vedligeholde hos Scytherne den Dyd, som lagde Grunden til deres Magt. Denne Konge lægede Regieringens Feil; Hans Efterkommer forbedrede Lovene; Den tredie gav Staten den Ligevægt med sine Naboer, som var fornøden til dens Sikkerhed; Og den fierde søgte at legge den Grund i Scythernes Hierter, som den viiseste Konge har kaldt Begyndelsen til Viisdom.

Saaledes banede Mercurs Fædre Veien for ham til den Fuldkommenhed, hvortil han søger at føre Scytherne. Han følede i det Øieblik, da han besteg Thronen, den Drift, som er Gudernes Tolk, ved hvilken de aabenbare Dydens Skiønhed for ædle Siele, og indgive dem lykkelige Anslag til at opfylde deres Pligter; Alle de Scyther, som fortienede at blive lykkeligere, hørde strax i deres Hierter en Stemme, som sagde dem, at de kunne blive fuldkomnere. Vore Druider aabnede de hellige

Bøger

Bøger for at lære Folket Menneskets og Borgerens Pligter. De talede, som Gudernes Sendebudde, Dydens venlige og indtagende Sprog. De skiulede ikke noget af alt det, som kunde være Menneskene nyttigt at vide. De nedbrøde alle de Afguder, som Hovmod, Myndighed og Vælde havde opsat i Viisdommens Templer, de borttoge alle Vankundigheds Skiul, og foragtede al den Kundskab, som ikke oplyser og forbedrer. Vore Ædle søgte ved Videnskab og Dyd at giøre sig værdige til den Ære, som deres Fædre havde fortient ved deres Vaaben. Vankundighed, Avindsyge og Ladhed søgte forgieves at giøre Modstand. Viisdommens Tilbedere frygtede ikke for at angribe dem i deres Forskandsninger, og Gudinden bedækkede dem med sit Skiold. Vore Skialdre og vore Konstnere vare lige saa lykkelige i at fordrive den falske Vittighed. Velanstændighed blev indført paa Skuepladsen, Naturen fremskinnede i alle Konsterne, Sandhed og Pligt veiledede Digterne. Kiøbmanden lærde at kiende Midler, hvorved han kunde berige sig selv uden Statens Tab, og forskaffe mange af sine Medborgere Næring. Agerdyrkningen blev opmuntret til mere Flid. Han fandt paa sin egen Grund en nye Kilde til Rigdom, som han ikke før havde kiendt. Men hvo kan opregne alt, hvad der er giort, og hvad der

kan

kan giøres, naar en paa Kierlighed grundet Forbindelse imellem Regenten og Folket har optændt saadan en brændende Nidkierhed i alle Hierter, at ingen troer, at han er Fuldkommenhed saa nær, at han jo ønskede endnu at komme den nærmere. Og naar alle ønske at legge saadan en Grund til Efterkommernes Lykke, at disse ikke skulle have andet at giøre end vedligeholde den.

Videre Fortsættelse af Babues Breve.

Til Læseren.

Disse Breve, som af Frygt for Dervisserne længe have været skiulte i Serailet, ere omsider komne for Lyset paa samme Maade, som de andre af Babues Skrifter.

Til deres Fornøielse, som dyrke den lærde Historie, kan Oversætteren have den Ære at forsikre, at, foruden den Haandskrift, som kom til Sverrig med Carl den 12te, og hvorom der allerede er talt i Fortalen til de første Breve, findes der og paa det Kongelige Franske Bibliothek et trykt Exemplar deraf iblant de Tyrkiske Bøger, som den Franske Ambassadeur Marqvis de Villeneuve sendte til Paris, da Achmet den 3die efter Vizirens Forslag havde ladet anlegge et Bogtrykkerie i Constantinopel.

Det er bekiendt nok af Historien, hvor lidet Mængden skiønnede paa de Anstalter, som denne store Keiser og hans oplyste Mi-

nister

Til Læseren.

Disse Breve, som af Frygt for Dervisserne længe have været skiulte i Seraiet, ere omsider komne for Lyset paa samme Maade, som de andre af Babues Skrifter.

Til deres Fornøielse, som dyrke den lærde Historie, kan Oversætteren have den Ære at forsikre, at, foruden den Haandskrift, som kom til Sverrig med Carl den 12te, og hvorom der allerede er talt i Fortalen til de første Breve, findes der og paa det Kongelige Franske Bibliothek et trykt Exemplar deraf iblant de Tyrkiske Bøger, som den Franske Ambassadeur Marqvis de Villeneuve sendte til Paris, da Achmet den 3die efter Vizirens Forslag havde ladet anlegge et Bogtrykkerie i Constantinopel.

Det er bekiendt nok af Historien, hvor lidet Mængden skiønnede paa de Anstalter, som denne store Keiser og hans oplyste Mi-

nister.

nister giorde til Videnskabernes Opkomst. En troeværdig Landsmand, som paa den Tid var i Constantinopel, har forsikret, at, endskiønt mange Skrifter bleve trykte paa Keiserens Bekostning, og uddeelte iblant Folket, læsdes de dog ikke meget uden for Seraillet. Man vidste neppe, at de vare til. Dervisserne, som ikke vare vante til at læse andet end Fabler og nogle af de Arabiske Digtere, foragtede alle andre Bøger. Disse Breve havde den Skiebne, at de fleste læsde dem ikke engang. Nogle sagde, at de vare uforstaaelige; Andre, at de indeholde saadanne Ting, som hos andre Folk vare almindelige, men som ikke kunde sættes i Verk hos dem. Meget faa faldt paa de Tanker, at Forfatteren havde været en Græker eller Franker, som under denne opdigtede Historie vilde indføre nogle af de Christnes Sæder. Disse alene meenede, at de vare skadelige at læse; Men de kiendte tillige

Mang-

Mængdens Tankemaade saa vel, at de ikke holdte det fornødent at forbyde dem.

Oversætteren, som ved den nøieste Undersøgning er overbeviist om Originalens Rigtighed, frygter ikke for at underkaste sig saadanne Mistanker, ved at bekiendtgiøre den i en Deel af Verden, hvor man kiender Frihed og Ære; Han frygter alene, at de, som forestille dem alt for stor Forskiel imellem de gamle og nye Tider, skulle holde det utroeligt, at Scytherne have havt en Skueplads, og at de have kiendt de skiønne Videnskaber; Men han haaber tillige, at denne Indvending ikke skal giøres ham af dem, som ere Elskere af Alderdommen, og som af Erfarenhed vide, hvor fattig en stor Deel af den gamle Historie skulde blive, dersom det ikke var tilladt at bøde paa dens Mangler med Gisninger. Disse skulde meget mere undre dem over, at Babue har dristet sig til at finde Feil hos sine Landsmænd. De skulle

troe, intet Folk, der har frembragt en Abaris, en Anacharsis, en Toxaris, en Zamolxis; Et Folk, hvis Ædle, Lovgivere og Digtere besøgte Athenen, ikke have givet Grækerne meget efter i Videnskaber og i Smag.

Dertil veed jeg ikke at svare andet, end dette, at Babuk har været en Patriot, som ønskede at forbinde sig sine Landsmænd ved andre Tienester, end at smigre for dem. Man finder i det første af hans Syn, som er udgivet af Hr. Voltaire, at han har dadlet adskilligt endog i Persernes Smag. Han har i det andet tilstaaet Scytherne mange Fortrin fremfor andre Folk i Asien. Det er derfor meget rimeligt, at hans Landsmænd have været billige nok til at troe, at, dersom de besade nogle større Dyder end andre, saa havde de og nogle større Feil.

Vide-

Videre Fortsættelse
af
Babues Breve.

I. Brev, til Babue.

Veed du, at Engelen har truet dit Fædreneland med en haardere Dom, end den, som han før afsagde over Persepolis. Midt i den Sikkerhed, som vi nyde fremfor andre Folk, skulde vi have smagt Dødens Bitterhed mere end de. Vor Skiebne beroede paa et Øieblik. Saa hastig, som et Menneskes Overgang fra Livet til Døden, var af vor Glæde forsvunden, dersom Forsonerens Barmhiertighed ikke havde holdt Hevnerens udstrakte Haand tilbage. En tryg og stille Roe havde tillukt vore Øine. Vi følede neppe vor Lyksalighed, førend Straffens Tordenrøst opvakde os af den sikre Søvn, hvori vore Siele vare henslummede. Frygten fyldte vore Hierter med de skrækkeligste Forventelser, og

stillede tusinde Dødsbilleder for vore Øine. Angestfulde søgte vi hen til vor Beskytter, til den Menneskeven, under hvis Varetægt vi levede trygt i alle de Farer, som omringede os. Men, Himmel! hvilket Syn! just over ham var Engelens Haand opløftet. Vent ikke, Babue, at jeg skal beskrive dig, hvad dine Landsmænd følede i dette Øieblik. Døm af hvad du selv har sagt, hvor dyrebar Theutat maatte være dem paa en Tid, da en skrækkefuld Udsigt i det Tilkommende giør den forbigangne Lyksalighed saa følelig endog i de haardeste Siele. Vi behøvede hverken stor Eftertanke for at kiende vort Tab, eller meget ømme Hierter for at føle det; Men vi trænge til Ord for at udtrykke vor Sorg, og til Offere for at bøde for vores Skyld. Vore Angester vare vel saa store, at det var tilladt at tie; Men ti Retfærdiges Bønner vare ikke nok til at forsone Syndere, som fortienede saadan en Straf. Da, i det forskrækkelige Øieblik, dømde vi os selv langt strengere, end du har dømt os. Vi maalede os med andre Folk, og fandt os lettere end paa den Vægt, hvormed du veiede os. Meget fattedes der ikke, at vi jo havde fyldt deres Ondskabs Maal; Men hvilke af vore Dyder vare store nok til at sættes i Ligning med Overvægten af vores Lyksalighed? Stolthed, Gienstridighed og Søvnagtighed vare Frugterne af den Frihed

og

og Sikkerhed, som vi nøde fremfor andre. Den Uskyldighed, hvoraf du berømmer os, kom mere af Uvirksomhed end af Dyd; Saa meget som andre vare hurtigere til at synde, saa meget vare vi langsommere til at giøre Godt. Ja, skulde vi vel have været saa nøisomme, som du troer? Hvor mange iblant os have ikke klaget over en Skiebne, som andre Folk misunde os, og, i Stedet for at prise deres Velgiørere, misbrugt deres Tunger til den nedrigste af alle Laster, som er Utaknemmelighed?

Saaledes dømde vi os selv, Babue. Vi følede at vi vare Syndere, og undsaae os ikke ved at tilstaae det. Ved en oprigtig Bekiendelse alene haabede vi at forekomme Himmelens Dom, og ved Fortrydelse at afvende dens Straf. De koldeste Hierter bleve optændte af en hellig Ild; De brændte af Midkierhed for de dyreste Pligter. De ønskede med mange af deres Aar at kunde kiøbe et af de Øieblik, hvormed Forsynet forlængede Theutats Dage, og fattede det ædle Forsæt ved en fordoblet Iver at giøre dem værdige til at leve i Scythiens beste Alder.

Vore Ønsker ere bønhørte. Theutat lever. Døm selv, Babue, om vor Glæde, om vor Taknemmelighed, om vore Forsætters Oprigtighed, og om den Midkierhed, hvormed vi skulle stræbe at opfylde vore Løfter. Døm, med

hvilke Frydeskrig Folkene skulle gaae ham i Møde, med hvilke aanderige Lovsange Druiderne skulle frembære deres Takoffere, og med hvilken Kierligheds Aand vore Skialdre skulle søge at overgaae hinanden i at besynge Fædrenelandets Frelse. Døm af dine egne Bevægelser, hvad dine Landsmænd føle. Tael, Babue, og tag Deel i deres Glæde; Tael om en Tildragelse, som er vigtigere for dit Fædreneland, end alt hvad du har seet. Lad Perser og Egypter ikke bebreide dig din Taushed, paa en Tid, da alle Folk i Asien tale om Fædrenelandets Fordele.

2. Brev.

Babues Svar.

Forend jeg fik dit Brev, havde Ryget allerede bragt mig paa eengang baade den sørgeligste og den glædeligste af alle Tidender. Skal jeg dømme om mine Landsmænds Bevægelser af det, som jeg følede selv, da har Frygt og Haab aldrig mere afvexlet i de menneskelige Hierter. Hvor elskværdig har Han ikke været i de Øieblik, da Hans Liv og vores Lykke beroede paa nogle faa Aandedræt. Ja, endog da tænkde Han paa os. Hans ømme Hierte vilde bevare os fra den bitterste

ste af alle Følelser. Han, som aldrig grundede sin Ære paa Folkenes Frygt, Han, som vil kiende deres Troeskab af ædlere Prøver end af en almindelig Sorg, Han har endog i sin egen Fare tænkt paa Folkets Roe. Han glemte sine Lidelser for at høre deres Klager, og Riget savnede ikke Hans Omhue. Hans bedrøvede Venner, som ikke vare vante til at bringe andre end glade Budskab fra Thronen, bare ene deres egen og Folkets Sorg. De bare den, som Mænd, hvis Hierter følede ingen Bebreidelser. Den samme Venlighed i deres Adfærd, og den samme Bestandighed i deres Forsætter vidnede da allerbest om deres Hensigters Oprigtighed. For Himlen alene udøsde de deres Hierter i stille Suk, men andre hørte ingen Ord af deres Munde, som kunde bedrøve.

Dette vidste jeg, førend jeg læsde dit Brev. Have vi da, sagde jeg ved mig selv, været saa sikre, saa uagtsomme, at Hans Liv kunde være et Øieblik i Fare, uden at vi merkede det. Hans ømme Forsigtighed, skulde den kunde undskylde vor Uvidenhed om det, som enhver iblant os bør være meest omhyggelig for at udforske. De Retfærdige i Landet, burde de ikke vaage for at bede, og de Onde, skulle de ikke høre Himmelens Trusler, for ved deres Anger at afvende dens Straf? Barbarer selv skulde have foragtet

os, dersom vi havde været sikre og letsindige nok til at give paa den Tid nogen forfængelig Glæde Rum i vore Hierter.

Dit Brev frelsde mig fra en Tvivl, som beængstede mig mere end alle de Feil, som vore Fiender kunne bebreide os. Ufuldkommenheder findes der hos alle Folk i Verden, og, naar de legges paa Vægtskaal med hinanden, troer jeg endnu, at Verden er overalt sig selv lig. En glimrende Lyksalighed forblinder et Folk, den skiuler for andre dets hemmelige Sorger. Den sande føles neppe af dem, som nyde den, den kiendes ikke engang ret uden af andres Suk og Misundelse. Naturens Yndigheder selv røre os kun, naar de ere nye og nær ved at forsvinde. Deres milde og stille Indflydelser giøre sielden saa stor Indtryk paa vore Siele, som det Selsomme og Glimrende i Konstens Skyggeverk. Vi henslumme ofte ved saadanne Syn, som skulde henrykke enhver nye Tilskuer, og fylde hans Hierte med Glæde og Forundring. Vi ansee Forsynets Gaver selv som Eiendomme, hvorpaa vi have Hævd. En langvarig Brug giør dem til Rettigheder, og vi undsee os ikke ved at betragte den mindste Forliis deraf som en Fornærmelse. Hvor skulde der ellers være Mennesker til, som klagede over Skiebnen? De Elendigste ønske jo dog at leve! Men Døden maae underti-

den

den fremstille sig, for at giøre dem Livet kiert. Jorden maae skielve, Biergene sprude Ild, Vandene bruse, og Elementerne forkynde hinanden Krig, for at lære os at skiønne paa den Sikkerhed, som vi nyde ved Naturens Fred. Solen selv maae dale for at giøre os Lyset behageligt. Intet Menneske føler sin Lyksalighed saaledes, som han burde, saa længe han nyder den. De Folk ere alene lastværdige, som ikke kunne opvækkes ved Himmelens Trusler, som, uden at føle Straffen, ikke kunne lære at ligne deres Skiebne med andres, og som, hvor kiendelig end Overvægten af deres Lyksalighed er, dog enten hensove i Sikkerhed, eller udbryde i ubillige Klager.

Himlen bevare os fra den Følesløshed! Skulde vi være saa uvidende om andre Folkes Vilkaar, at vi ikke kunde føle vor Lyksalighed uden at blive straffet lige saa haardt, som de? Nei, vare vi saa onde, da havde Himlen ikke sparet os, uden til en større Hevn. Viis mig et Folk, som, uden at tabe noget af sin Ære, uden at opofre sine Fordele, nyder saa langvarig en Fred! Viis mig et Land, hvor Regentens Magt og Folkets Sikkerhed ere saa uanfægtede, uden at være grundede paa Uformuenhed eller Frygt! Næv mig en Regiering, hvor Eiendom og Frihed ere saa skaante, hvor Regenten forlanger saa lidet for sig selv, og giver saa meget ud til at belønne Fortienester, understøtte Vindskibeligheden, for-

øge Næringsmidlerne, udvide Kundskaber, forbedre Sæderne, og formere alle Livets Beqvemmeligheder! Nævn mig endog blant de Græske Stater een, hvor Frihed til at tænke og tale har været saa uansænget, hvor den er bleven saa opmuntret, som hos os? Er der nogen, som kan optænke noget til Agerdyrkningens, til Handelens, til Konsternes, til Videnskabernes, til Sædernes og Lovenes Forbedring, og det ikke er tilladt at sige det? og det bliver ikke undersøgt? ikke belønnet, ikke sat i Verk? Misbrug af Friheden bliver den ikke endog skaanet? Tænker nogen, hvad han ikke tør sige? Siger han andet, end han burde, da er hans egen Samvittighed hans Dommer, og hans Medborgeres Foragt hans Straf. Dadleren, Misunderen og den Utaknemmelige gaaer ustraffet iblant os; Han gaaer her, for med sin Tryghed at vidne om Sandheden af hans taknemmelige Medborgeres Lovtaler, om Tidernes Lyksalighed, om Regieringens Ære, og om den Frihed, som vi nyde fremfor andre Folk, der kiøbe den med saa mange blodige Offere; Han skaanes for at vise hele Verden, at den uindskrænkte Magt hos os ikke er bygt paa den Lærdom, som Hovmod har opfundet, Hyklerie besmykket, og Overtroe udbredet i Verden: At et Menneske ikke kan feile. Men, ville vi have Frihed til at tænke, at de beste iblant os undertiden

kunne

kunne tage feil, da maae vi ikke alene troe det samme om os selv, men vi bør ikke engang forundre os, om de ædleste Forsætter ikke altid opfyldes, om de beste Anslag ikke altid lykkes, og om vi iblant mange store Dyder finde undertiden nogle menneskelige Feil. Det er ved denne Tænkemaade alene, at en Menneskeven kan kiendes fra en Hykler, og en nidkier Patriot fra en egensindig og misundelig Dadler. Det er ved den, at vore oplyste og nidkiere Landsmænd adskille dem fra den nedrige Pøbel. De føle deres Arts Værdighed; De føle og dens Svagheder. De kiende deres Alders Fordele; De kiende og dens Mangler. De ære Hukommelsen af deres Fædre, som have arbeidet for dem, men, da disse i vanskelige Tider have udrettet saa meget, føle de Byrden af en større Pligt, som paaligger dem, at giøre selv noget for Efterkommerne. De blive ikke staaende ved deres Grave for at tilbede deres Aske, de hovmode sig ikke af Bedrifter, i hvilke de selv ingen Deel have, de misunde ikke deres Forfædre en Skiebne, som de selv ikke have prøvet. Nei, de skiønne paa deres egen Alders Fortrin, og holde det for deres høieste Pligt, at bruge den Tid vel, i hvilken de leve. De haste til det Maal, som deres Fædre foresatte sig, og som Tidernes Besværligheder og Livets korte Grændser ikke tillode dem at opnaae. De blive

ikke staaende for at maale sig med de Folk, som ere længere fra Maalet end de, men de skynde sig, for at naae dem, som ere det nærmere. De legge ikke Anstød i Veien for andre, som løbe med dem paa Banen, men opmuntre dem heller med billige Berømmelser til at indhente de ved Maalet nedlagte Belønninger. De holdte sig uværdige til at nedstamme af et Folk, som overgik andre i Følelse af Ære, og i Nidkierhed for det Almindelige, dersom de søgte anden Gevinst end deres Medborgeres Kierlighed, og dersom de vare følesløse og ubevægelige nok til at ikke følge deres store Anførers faderlige Vink, især naar de indbydes til saadanne Ting, som sigte umiddelbar til Nationens og Fædrenelandets Ære. Saaledes tænke vore Landsmænd, saa mange som ikke ere reent vanslægtede fra deres Fædres Dyd, af hvis Navne de bryste sig. De brænde af Begierlighed til at understøtte Theutats ædle Hensigter, og til at tage Deel i Hans Alders Ære. Deres fortroelige Samtaler, deres indbyrdes Opmuntringer, deres ivrige og haabefulde Ønsker, deres ærbødige Kierlighed til deres Velgiører, deres Suk og Bønner for Ham, paa hvis Liv deres Lyksalighed beroer, vidne bedre derom end alle Ord. Vore Tunger ere endnu ikke øvede nok til at forklare de fineste af Hiertets Følelser.

ser. Sproget har tilligemed dets gamle Anseelse tabt meget af den Rigdom og Bøielighed, som vore gamle Skialdre gave det ved den driſtige og skabende Geist, som giorde dem værdige til at besynge Heltenes Bedrifter. Vi have vant vore Øren til en Klang, som betager os Agtsomheden paa de høiere Skiønheder, der bestaae i Tankernes og Ordenes Ynd. Det har været vore Digtere længe nok tilladt ustraffede at krybe, og at forringe de værdigste Materier med vanskabte Tanker og uædle Ord. Lad os ikke være alt for strenge til at dadle dem, som have Driſtighed til at betræde en Vei, der endnu ikke er banet nok til at undgaae alle Anstød. Jeg føler Vanskeligheden af saa ædelt og driſtigt et Foretagende alt for meget til at vove mig til saadanne Forsøg; Men jeg ønskede meget, til mit Fædrenelands Ære, at den overflødige Anledning, som vi have til at prise Forsynet fremfor andre Folk, ikke maatte misbruges til nedrigt Skiemt, men frembringe saadanne Verker, som fortienede at nævnes af Fremmede og af Efterkommerne med Beundring.

Mine egne Ønsker gaae ikke videre, end til at ende engang de lyksalige Dage, som jeg har levet, uden at have Aarsag til at bebreide mig selv nogen stor Misbrug eller Forsømmelse af den Leilighed, som jeg har havt til at tiene mine Med-

borgere; Og at jeg maatte være lykkelig nok til at giøre nogle faa vigtige Sandheder fattelige for dem, paa hvis Tænkemaade den tilkommende Slægts Lyksalighed skal beroe.

---

3. Brev, til Babue.

Skulde vi tale vort eget Sprog? Babue. Skulde vi dyrke det? Er det ikke nok, at vore Lærde tale Græsk, at vore Fruentimmer læse Persisk? Og, dersom vi endelig ville bruge vort eget, er det da ikke godt nok saaledes, som vi have lært det af vore Mødre? Undre dig ikke over disse Spørgsmaale; Man taler nu i de fleste Selskaber ikke om andet. Det er ikke mere Perserne og Egypterne, som holde for, at man ikke bør tale eller dyrke vort Sprog; Det er dine egne Landsmænd, som meene, at man enten ikke bør skrive i Sproget, eller, om man endelig vil giøre det, da lade det blive som det er, uden at vove nogen Forandring enten i Ordene eller i Stilen.

„ Et Sprog, sige de, som ikke er bekiendt „ uden for Grændserne af Scythien, som i Landet selv ikke er brugt uden af Almuen, som de „ Lærde ikke meget have dyrket, og som den ædle

„ Og

„ og smukke Deel af Folket foragter? Et Sprog,
„ som ikke bruges i vore høie Skoler, og som
„ ikke tales i vore store Forsamlinger. Saadant
„ et Sprog, sige de, skulde det være skikket til
„ de høie og smukke Videnskaber? Var det ikke
„ bedre, at vore Druider talede Græsk? Hvor
„ megen Ære skulde de ikke indlegge dem; hvor
„ megen Nytte skulde de ikke stifte ved at tale et
„ Sprog, som er bekiendt over hele Verden, og
„ som er riigt nok til at udtrykke baade de høieste
„ Tanker og de fineste af Hiertets Følelser? Per-
„ serne og Egypterne selv skulle forgieves søge
„ at efterligne Grækernes evige Mønstre. Lad
„ hine rose sig af en Zoroaster, og disse af en
„ Hermes, andre skulde derfor ikke finde dem
„ værdige til at lignes med Plato og Homer.
„ Vore Lærde skulde tabe, dersom de maalede
„ sig med andre i de levende Sprog; Men lad
„ os prøve os med dem i det Græske, vi skulde
„ da fremvise mere end en Anacharsis. Ere
„ der nogle iblant os, som ikke forstaae Græsk,
„ og dog have Lyst til at læse? Perserne og Egyp-
„ terne have jo skrevet nok, som kan fornøie vo-
„ re Fruentimmer, og disse læse heller fremmede
„ Sprog end deres eget. For hvem, sige de,
„ skulle vi da skrive i vort eget Sprog, uden for
„ den vankundige Pøbel, som ikke kan læse, hvad
„ der er skrevet paa andre? For at forstaaes

„ af saadanne Læsere, maatte vi lempe os ef-
„ ter deres Begreb, og for at behage dem,
„ rette os efter deres Smag. Ingen høie og
„ dristige Tanker, ingen fiin Skiemt, ingen
„ korte og dybsindige Meeninger, ingen udsøgte
„ Ord, ingen usædvanlige Vendinger i Stilen
„ maatte findes i saadanne Verker. Vi maatte
„ skrive som om Læseren hverken tænkde eller føl-
„ de mere end vi sagde. I Stedet for at tage
„ Grækernes og Persernes Verker til Mønster,
„ maatte en Forfatter flittig besøge vore Tørn-
„ og Ammestuer; Thi at føre en anden Stiil i et
„ Sprog, som ikke læses uden af Pøbelen, var jo
„ at handle mod Hensigten af alle Skrifter, som
„ er at forstaaes, og uden Nytte at giøre sig selv
„ latterlig. Hvem af vore Lærde, som ved
„ gamle eller nye Skrifters Læsning ere vant
„ til en finere Smag, og som i fremmede Sprog
„ kunne skrive for det menneskelige Kiøn, vilde
„ paatage sig saadant et Arbeide? „

Skal jeg sige, hvad jeg meener, Babue, da,
hvor meget jeg end elsker mit Fædreneland, tror
jeg dog, at de, som tænke saaledes, have Ret.
Jeg har derfor, tilligemed flere ret gode Patrio-
ter, hiertelig leet af en af vore Landsmænd, som
nyelig i et Skrift har forsikret: „ At den Tids-
„ punkt nu var kommen, da store Geister skul-
„ de opstaae, da de skulde føle deres An-

„ Ver-

„ Værdighed, og være stærke nok ved sig selv til
„ at vige fra de banede Veie, for at blive Ver-
„ kers Skabere, i hvilke intet uden Naturen var
„ efterlignet, og som skulde blive beundrede end-
„ og af de sildigste Efterkommere.„

Om hvilket Folk i Verden, meener du, at han siger dette? Til hvem taler han? Han siger det om sine Landsmænd; Han taler til Scytherne. Have de da ikke Ret til at belee ham? Verker, som fortiente Beundring, skulde blive skabte i et Sprog, som ikke har havt et Ord til at udtrykke denne Sindsbevægelse? Man skulde være stærk nok til at vige fra de banede Veie i Skrifter, som ikke læses uden af Pøbelen? Man skulde driste sig til at ligne Naturen selv, da man ikke engang tør eftergiøre dens Copier, og da en Tanke, laant af Plato, et Ord, taget af Homer, er nok til at giøre en Forfatter latterlig? Om saadanne Verker nogen Tid kom for Lyset, hvortil nyttede de, uden til at berettige vore Landsmænd til at belee baade deres Skabere og deres Beundrere.

Saaledes tænker jeg, kiere Babue! Jeg har besluttet at ikke bruge mit Moders Maal uden til fortroelige Brevverlinger og i daglig Omgang med dem, som ere saa vankundige, at de ikke forstaae andre Sprog. Jeg finder for megen Smag i Grækernes og Persernes Tænkemaade til at læse vore gamle Forfattere, og jeg er alt

for patriotisk til at tænke, som vore nye Skabere, paa at forandre Sproget. Jeg vil tale Græsk med vore Druider, Persisk med vore Fruentimmer, Egyptisk med vore Helte, og Scythisk med vor Pøbel. Er du ikke af samme Tanker? Jeg veed vel, at du for har været meget nidkier for Sprogets Ære; saa længe du troede, at det var Fremmede alene, som foragtede det; Men nu, da disse ikke mere tvivle om dets Beqvemmelighed, da de endog opmuntre os til at dyrke det; Nu, siger jeg, da det er dine Landsmænd alene, som dadle de Anstalter og Forsøg, som giøres til dets Forbedring, skulde du da ikke være alt for patriotisk til at tænke anderledes end dine Medborgere? Jeg venter dit Svar, og, dersom du er af samme Tanker som jeg, skriver du mig ikke mere til paa Scythisk; Thi jeg er nu kun den persiske Babues

oprigtige Græske Landsmand.

---

4. Brev.

Babues Svar.

Jeg har stor Ærbødighed for mine Græske Landsmænd, og for vore Persiske Fruentimmer. Naar det gielder om at prise deres Lan-

dom

dom og Smukhed, skal ingen sægte mere for deres Ære end jeg. Men hvad, om nogle iblant dem forglemde sig selv, indtil at foragte deres eget Sprog? Skulde da Kierlighed til Sandhed og til Fædrenelandet ikke gielde mere hos mig end deres Myndighed? Dersom vore lærde Demosthener, og vore smukke Aspasier, vilde dyrke det Sprog, som Naturen selv har lagt i deres Munde, skulde det da ikke snart blive værdigt til at tales i Athenen? Skulde det ikke blive beqvemt til at udtrykke baade de høieste Tanker og de fijneste af Hiertets Følelser?

Jeg tilstaaer, at et Sprog, saaledes som det tales af Pøbelen, var ikke værd at komme paa deres Læber. Men hvis Skyld er det, at Pøbelen alene taler det? Hvis Skyld er det, om Sproget endnu ikke har Forraad nok af ædle Ord til at udtrykke deres Begreb, som tænke og føle mere end Mængden? Alle Sprog i Verden have de ikke til en Tid havt samme Skiebne? Skulde der ikke have været samme Forskiel imellem det Sprog, som Demosthenes talede, og det, hvorpaa han læsde Thesei Love indgravne i Stene, som der er imellem det Sprog, vi nu tale, og det, som findes i vore gamle Lovbøger? Vore Fædre have altsaa lige indtil vore Tider dristet dem til at forandre Sproget, og denne Frihed skulde just nu have ophørt? Paa en Tid, da man i Vi-

denskaberne har opdaget saa mange Ting, som vare vore Fædre ubekiendte, da andre flebne Folk ved en streng Critik og et nøiagtigt Valg saaledes have omskabt deres Sprog, at de ikke uden Væmmelse mere kunne læse deres gamle Forfattere, da skulle vi være det eneste Folk, som ikke torde gaae videre? Hvilken ulykkelig Skiebne skulde have giort vore Vilkaar saa meget slettere end vore Fædres, slettere end andre Folkes? Nu, da den Frihed, som vi nyde fremfor dem, til at sige hvad vi tænke og føle, nu, da den beste Konges Gavmildhed, nu, da vore Medborgeres Nidkierhed, nu, da Tidernes Lyksalighed indbyder os til at tale, da skulde det ikke være tilladt at finde Ord til at udtrykke vore Hiertets Følelser?

Hvo har dannet det Sprog, som vi tale? Er det ikke Folket i de vankundige Tider? Er det ikke Pøbelen? Den Ret, som de have havt til at skabe, den skulde have ophørt ligesaa hastig, som Sproget begyndte at dyrkes af de Lærde, at bruges i Videnskaber og tales i de store Forsamlinger? En troeværdig Forfatter beretter, at et stort Folk i Norden havde i Begyndelsen af dette hundrede Aar ikke et Ord i deres Sprog til at betegne Æren *). De vare endda neppe

be-

*) Hr. Perry fortæller p. 447 det samme om et Folk, som i vore Tider beboer en Deel af det gamle Scythien.

bekiendte uden for Grændserne af deres Land; Men Skiebnen gav dem en Anfører, som lærte dem at kiende deres Styrke, at maale sig med deres Naboer; Han dannede dem til Helte og Statsmænd; Konster og Videnskaber blomstrede under hans Regiering. Man talede over hele Asien om dette Folk med Beundring. De følede Ære; Hvad meener du? Burde det ikke være dem tilladt at skabe et Ord til at udtrykke denne nye Følelse?

Den udødelige Landsmand, som er den første, der har skrevet vor Historie saaledes, at den kan læses uden Væmmelse, i hvilken Tilstand fandt han Sproget? De sildigste Efterkommere bør med Taknemmelighed ære hans Ihukommelse; Men vi vare ikke værd at have havt saadan en Medborger, dersom vi af Dovenskab eller af Nederdrægtighed vilde troe, at der var intet mere for os at giøre, og at han havde udrettet saa meget, at Frihed til at danne Sproget var opkommen og uddød med ham.

Jeg slutter heraf, min Ven, at et Sprog, som ikke er bekiendt uden for Landets Grændser, som ikke er bleven brugt uden af Almuen, som de Lærde ikke meget have dyrket, og som den beste Deel af Folket har foragtet. Et Sprog, som ikke er brugt paa de

 høie

høie Skoler, og ikke talet i de store Selskaber; Med faa Ord: Et Sprog, der har haft saa slet en Skiebne, som vores, maae dyrkes længe, forend det naaer den Fuldkommenhed, at det ikke behøver mere at skabes, og at det maae være dem, som vove de første Forsøg, tilladt at vige noget fra de banede Veie, for ikke at følge andre Fodspor end deres, som iblant Grækerne og Perserne ere blevne nye Verkers Skabere, ved at tage Naturen alene til Mønster.

Skulle vi belee dem, som opmuntre vore Landsmænd til saadanne Forsøg? Skulle vi foragte dem, fordi de have saa gode Tanker om os, at de troe, at vi kunne giøre det samme, som andre Folk? Hvorfor skulde det være umueligt? Vi have allerede bragt det videre end andre, da de først begyndte. Det beroer paa os selv baade at blive staaende, og at gaae videre frem. At danne et Sprog har hos alle Folk i Verden været mere end et Menneskes, mere end een Alders Verk. Efterkommerne skulde ikke bebreide os, at de fandt Ufuldkommenheder i vore Forsøg, men de skulde foragte os, dersom vi giorde mindre end Intet, dersom vi endog lagde Hindringer i Veien for dem, som vilde arbeide, og dersom de iblant os, som burde være de første til at befordre deres Alders Ære, ikke havde giort dem berømte ved andet, end ved at dadle deres Medborgeres Arbeider og forringe deres Fortienester.

Til-

Tilstaae vi Muligheden af saadant et Foretagende, hvo kan da tvivle om Nytten deraf? Et Folks Tænkemaade og Tilbøieligheder, dets Sæder og dets Ære, beroe de paa nogen Ting mere end paa Sproget? Ved det alene giøres vore Siele beqvemme til at bruge deres Kræfter; Det er Sproget, som udvider og indskrænker Fornuftens Grændser, som bestemmer vore Begreb, som forædler og fornedrer vore Følelser. Det er det, som forbinder Menneskene i Selskaber, som bøier endog de haardeste Siele under Fornuftens milde Herskab, og sætter Smag paa Livets Fornøielser. Ved det alene opreises Heltene Ærestøtter, som ere uforgiengeligere end Marmor; Og Videnskabernes Beskyttere efterlade dem i deres Alders Verker saadanne Eftermæler, som skulde misundes dem af Erobrere.

Der er skrevet nok i andre Sprog, siger du, og vi behøve derfor ikke at dyrke vort eget. Siig heller, at Grækerne og Perserne ere saa vittige, at vi behøve ikke at være det. Er det nok at læse gode Skrifter, dersom man ikke lærer selv at tænke og tale vel? Denne Færdighed opnaaer vel ingen saa let i et dødt, i et fremmed Sprog, som i sit eget. Vore Græske Landsmænd og vore Persiske Damer, i hvilket Sprog tænke de oftest? I det Græske og Persiske, eller i deres eget? Dersom de af Mangel paa gode Skrifter vænne

dem til en slet Tænkemaade i det Sprog, som er
dem naturligt, skulde den da ikke snart qvæle den
gode Smag, som de have faaet af andre, som ere
dem fremmede? See vi det ikke af Erfarenhed?
De, som læse de fortreffeligste Mønstre i andre
Sprog, have ofte ingen Smag i deres eget. De,
som omgaaes daglig med de store Geister, som have
været deres Folks og deres Alders Ære, vise de,
ved at roese det Nedrige og dadle det Ædle i deres
eget Sprog, at de ikke meget have forbedret deres
Tænkemaade ved at læse og beundre Homer. Giv,
om du kan, dine Landsmænd et andet Sprog, giv
det Græske eller Persiske til deres eget; Og du
skal tillige give dem disse Folkes Tænkemaade og
Smag; Men, saa længe det ikke skeer, saa troe ikke,
at det er nok at læse fremmede Verker. Dine
Landsmænd maatte kunne tænke ligesaa vel i deres
eget Sprog, og dette skeer aldrig, dersom du
ikke tillader dem at forbedre det.

Dersom og de faa iblant vore Medborgere,
som læse Persisk og Græsk, forbedrede derved
deres egen Tænkemaade, var det da nok? Er
ikke Mængdens Oplysning en af deres høieste
Pligter? Vore Druider, skulle de ikke undervise
Folket i deres eget Sprog? Naar de saae Kund-
skabens og Dydens første Sæd i deres unge Hierter,
burde de da ikke tale ligesaa venligt og indtagende
et Sprog, som Socrates og Plato? Naar de

ville opløfte vore Siele til høiere Betragtninger, og giøre Dydens Følelser stærke nok til at imodstaae alle syndige Tilbøieligheder, behøve de da vel mindre Veltalenhed end Demosthenes, da han opmuntrede Grækerne til at forsvare deres Frihed, og til at giøre Fienderne en tapper Modstand? Naar de ville føre os over Livets Grændser, og give os en Forsmag af den tilkommende Verdens Herlighed, burde de da ikke kunne opløfte sig ligesaa meget som Homer, da han besang nogle afmægtige Guders Strid og et forgiængeligt Riges Skiebne? Skulde det ikke være dem tilladt at stige undertiden endog over Grændserne af den menneskelige Veltalenhed, for at efterligne de guddommelige Mønstre, som findes i vore hellige Bøger? Vore oplyste og nidkiere Druider, hvor meget maae de ikke selv beklage, at Sandhederne ofte tabe noget af deres Styrke ved Sprogets Mangler, hvori de fremsættes, at deres meest øvede Tunger neppe kunne følge deres Tanker, og at Hierter, som brænde af en hellig Nidkierhed, søge ofte forgieves efter Ord til at udtrykke deres Følelser. Dersom disse selv maae sukke over Sprogets Mangler, hvad skulle vi da sige om den store Hob, som indklæder de værdigste Materier i saa nedrig en Stiil, at mange af de Taler, som burde opvække Ærbødighed for Religionen, ere ofte Aarsag i dens Foragt.

Vor Historie, bør den ikke læses i vort egen Sprog? Er det nok, at man med saa stor Vindskibelighed samler en Mængde af Efterretninger, at man beflitter sig paa en nøie Rigtighed i Tiden og Omstændighederne af enhver Tildragelse? Er Øiemerket af Historien at fylde Hukommelsen, eller er det dens Hovedhensigt, at give Folk Følelse af Ære, at belønne store Helte med værdige Berømmelser, at forædle deres Bedrifter ved en prægtig Stiil, at vise Dyden i sin Glands og Lasterne i deres Heslighed, at forestille store Gierninger saaledes, at de røre og opvække Lyst til at træde i Heltenes Fodspor? Er dette Hensigten af Historien, da er det ikke nok, at vi læse Xenophon og Plutark, uden at tænke paa at dyrke vores Sprog saaledes, at man deri kunde efterligne dem. Det er ikke nok, at vi opgrave Heltenes Urner, at vi giemme deres Aske, at vi ophænge deres forrustede Vaaben, og samle døde Skatte af Alderdommens Levninger. Hvor mange priisværdige Bedrifter ligge ikke skiulte under Støvet af disse Ruiner, som have ventet forgieves paa at blive brugte til Heltesange, til Lovta-
[illegible] til værdige Historier?

Det er paa Skuepladsen, at Sæderne og
[illegible]en dannes; Og hvad kan der udrettes til
[illegible]dring uden et Sprog som er riigt nok
[illegible]kke den fiine Tænkemaade, hvorved et

vil-

velartet Folk adskilles fra Pøbelen, og til at male med levende Farver alle indtil de meest skiulte Bevægelser af det menneskelige Hierte? De Græske og Persiske Mønstre ere gode at læse, men de ere ikke strevne for os. Et Skuespil bør ikke udtrykke det Folkes Caracteer, for hvilket det opføres, men det bør forbedre den. Skuepladsen er ikke indrettet for at udbrede den Smag, som hersker i vore Borgestuer, men for at indføre en finere Omgang. Man dømmer et Folkes Tænkemaade fornemmelig af de Caracterer, som herske i dets Skuespil, og vi skulle derfor beskiemme vore egne Landsmænd, dersom vi ikke opførde andre end saadanne, som behage Pøbelen. De offentlige Fornøielser ere saa fornødne, at Skuepladsen derfor alene ikke kan undværes, om den end aldrig tiende til at forbedre Sæderne. Men den kan og misbruges til at giøre Dyden latterlig, og til at krone Laster, naar de øves med Snildhed og Lykke. Denne Misbrug er, desværre, saa almindelig i Verden, at ingen Fornuftig kan ansee det for et ringe eller forfængeligt Foretagende, at arbeide for Skuepladsen i den Hensigt, at forskaffe sine Landsmænd fornuftige og uskyldige Fornøielser.

Jeg kunde tale om mange flere Nytter af Sprogets Dyrkelse; Men det skulde dog blive mig umueligt at opregne dem alle. Nævn mig noget af alt det, hvorpaa et Selskabs Lyksalighed beroer, hvori Sproget ikke har nogen vigtig Indflydelse? Hvortil nytte de beste Love uden Oplysning, uden Sæder, uden Nidkierhed, uden Følelse af Dyd og Ære. Videnskabernes Dyrkelse i det Sprog, som Mængden taler, bestemmer den ikke Graderne af alle disse Egenskaber? Afmaaler den ikke Statens moralske Formue, fastsætter den ikke Folkets Værdie? Uden Smag skulde Videnskaberne selv have en barbarisk Anseelse, de skulde ikke dyrkes uden for Skolerne; Og, saa længe Kundskaben endnu ikke er almindelig hos et Folk, saa længe skal den falske Ære herske, Viisdom foragtes, den stolte Vankundighed tilbedes, den beskedne Dyd undertrykkes, Nidkierhed belees, og den blinde Lykke alene sætte Priis paa Mennesker. Den ringeste Betient skulde hovmode sig mere af en fremmed

Magt,

Magt, end det største Genie af de Gaver som ere hans egne. De, som Naturen har dannet til at blive deres Alders Ære, skulde være Trælle af dem, som Lykken alene har givet et ringe Trin for deres Medborgere; Det skulde ikke engang være dem tilladt at søge den Trøst, som en ædel Siel finder ved at føle sig selv. De skulde opofre sig til deres Tieneste, som belønne dem med Foragt, og som ikke have Indsigt til at dømme om deres Arbeide.

Vor Theutät, Han, som har lært os at kiende Frihed og Ære, Han, som har løst det Baand, som Vankundighed og Frygt lagde paa vore Tunger, Han skulde ikke høre værdige Lovsange af deres Munde, hvis Hierter ere ham saa helligtöne? Sprogets Mangler skulde giøre os udygtige til at opfylde de høieste Pligter, og vi skulde ikke stræbe at overvinde dem? Jo, hvor stor Vanskeligheden end er af saadant et Foretagende, skal dog Nytten deraf være vigtig nok til at opmuntre vore Medborgere til at giøre saadanne Forsøg, som kunne vidne for Efterkommerne, om deres Nidkierhed, og undskylde de Ufuldkommenheder, som findes i alle Begyndelser.

